

جمهوری اسلامی ایران
سپات و شره
کزارش ملی سیلاب

کزارش نهایی

کار گروه کسب و کار

اسفند ۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جمهوری اسلامی ایران

هیأت ویژه

گزارش ملی سیلابها

گزارش نهایی

کارگروه کسب و کار

۱۴ اسفند ۱۳۹۸

تذکر

با توجه به حکم ریاست محترم جمهوری اسلامی ایران در خصوص انتصاب ریاست محترم دانشگاه تهران به ریاست هیئت ویژه گزارش ملی سیلاب ها در تاریخ ۲۷ فروردین ماه ۱۳۹۸ این گزارش (مشمول بر شش فصل ؛ ۱) کلیات ۲) روایت سیل ۳) پیامد های سیل ۴) تحلیل، ارزیابی و آسیب شناسی ۵) درس آموخته ها ۶) پیشنهاد ها و راهکارها و اصلاحات) و نیز تمامی پیوست ها، دیدگاه ها، نظرات و نقل قول ها، گزارش های کارگروه های پانزده گانه و سایر مسایل مرتبط با آن، صرفاً در اجرای حکم فوق الاشعار بوده که در راستای آن تحقیقات و پژوهش های گسترده علمی کارشناسانه صورت گرفته است. بدون تردید این گزارش مانند هر اقدام بشری متضمن محدودیت ها و کاستی هایی است که علیرغم تلاش های کم نظیر علمی پژوهشی در زمینه سیلاب ها در نهایت دقت فراهم شده تا پاسخ مناسبی به دستور ارجاعی از سوی ریاست محترم جمهور باشد. از این رو، این گزارش در اجرای ماموریت محوله در محورهای مذکور در حکم انتصاب و در عرصه های چهارده گانه مندرج در پیوست آن، با بهره گیری از شخصیت های علمی مستقل و خبره در تخصص های مرتبط انجام شده است.

بدیهی است هدف از این گزارش بهره برداری حقوقی، اجرایی، قضایی و غیره نبوده و صرفاً در چارچوب حکم ریاست محترم جمهوری اسلامی می تواند مورد استفاده قرار گیرد. در ضمن هرگونه انتشار ناقص یا گزینشی آن و یا تاکید بر مسئولیت یا قصور و تقصیر یک یا چند سازمان یا موسسه یا شخص خاص حقیقی یا حقوقی لزوماً منطبق بر دیدگاه های این هیئت مندرج در این گزارش نخواهد بود.

در نهایت اعلام می شود این گزارش و موارد مرتبط با آن علیرغم تلاش های دقیق، عالمانه، موشکافانه و عمیق علمی با استفاده حداکثری از ظرفیت های ملی و بعضاً بین المللی، صرفاً یک تحقیق علمی کارشناسی بوده و لزوماً نافی سایر دیدگاه های نبوده و همواره قابل تعدیل، بازنگری و اصلاح می باشد و سبب ایجاد حق و تکلیف و مسئولیت برای و علیه هیچ شخصی نخواهد بود.

گردآورندگان

سیده فاطمه مقیمی رئیس کارگروه
محبوبه زارع زاده مهریزی دبیر کارگروه
منصور غنیاں عضو کارگروه
علاءالدین ازوجی عضو کارگروه
حسن طائی عضو کارگروه
یدالله مهرعلیزاده عضو کارگروه
سید ابوالفضل میرقاسمی عضو کارگروه

کارشناسان

طاهره پرهیزکاری عضو کارگروه
فاطمه غفوری عضو کارگروه
مشاور کارگروه:
عباس شفیعی

نمایندگان استانی

استان گلستان: علی محمد چوچانی، رضا مبصری
استان لرستان: حسین سلاح ورزی، ایرج بیرانوند
استان خوزستان: شهلا عموری، اعظم ساسانی

سوالات مطرح شده توسط ریاست محترم جمهور از کارگروه کسب و کار

- ۱- کدام کسب و کارها از سیلاب خسارت دیده اند؟ میزان خسارات چقدر است؟
- ۲- سیلاب چه اثرات کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدتی بر اقتصاد کسب و کارها باقی میگذارد؟
- ۳- سیلاب علیرغم خساراتش، چه ظرفیت هایی برای توسعه کسب و کارها ایجاد میکند؟
- ۴- مناسبترین شیوه ها برای کمک به کسب و کارها برای آن که به حالت عادی بازگردند چیست؟
- ۵- مناسبترین سیاستها، برنامه ها و اقدامات برای تبدیل کردن خسارت ناشی از سیلاب به فرصتی برای تولید و رشد اقتصادی و افزایش تاب آوری کسب و کار کشور چیست؟

فهرست مطالب

۱	خلاصه مدیریتی
۳	بیان مساله و اهمیت موضوع
۴	چگونگی وقوع سیلاب و اثرات و تخریب‌های سیلاب بر کسب و کارهای اقتصادی
۱۲	ویژگی های انسانی و اقتصادی حاکم بر کسب و کارهای اقتصادی تحت تاثیر سیل و سیلاب
۱۴	ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های مناطق سیل زده جهت احیاء و ایجاد مشاغل جدید
۱۶	تحلیل پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها
۱۸	راه حل ارتقای تاب‌آوری کسب و کارها و گام های کلیدی آن
۲۵	فصل اول: مقدمه و روش‌شناسی انجام کار
۲۷	۱-۱- مقدمه
۲۹	۱-۱-۱- ضرورت تشکیل کارگروه بررسی تاثیر خسارتهای سیلاب بر کسب و کارهای مناطق سیل زده
۳۰	۲-۱- بنیان نظری گزارش
۳۲	ویژگیهای تاب‌آوری
۳۳	عملکرد تاب‌آوری
۳۷	۱-۳- تجارب جهانی در خصوص الگوها و مدل های سنجش آسیب ها در برابر سیل
۳۸	۱-۳-۱- اجزای نظریه آسیب‌پذیری با تاکید بر کسب و کارها
۳۹	۱-۳-۲- مراحل ارزیابی خسارت سیل براساس تجارب جهانی با تاکید بر حوزه کسب و کار
۳۹	۱-۳-۳- ابزارهای ارزیابی خسارت سیل براساس تجارب جهانی با تاکید بر حوزه کسب و کار
۴۰	۴-۱- روش‌شناسی انجام کار
۴۳	۵-۱- زمانبندی مورد استفاده در گزارش به منظور بررسی تاثیر سیل بر کسب و کارهای سیل زده
۴۳	اسناد بالادستی و برنامه های اشتغال زایی طراحی و اجرایی شده طی حداقل ۵ سال گذشته در کشور
۴۶	فصل دوم: چگونگی وقوع سیلاب و اثرات و تخریب‌های سیلاب بر فعالیت‌ها و کسب و کارهای اقتصادی
۴۸	۱-۲- چگونگی وقوع سیلاب
۵۰	۲-۱-۱- شروع و پایان بارش‌ها
۵۲	۲-۱-۲- زمان شروع و پایان سیلابها
۵۵	۲-۲- خسارات ناشی از سیل بر حوزه کسب و کارها
۶۵	۲-۳- جمع بندی و نتیجه گیری
۷۰	فصل سوم: ویژگی انسانی و اقتصادی کسب و کارهای مناطق تحت تاثیر سیل
۷۲	۳-۱- مقدمه
۷۳	۳-۲- جمعیت

گزارش ملی سیلاب‌ها

- ۷۵..... ۳-۲-۱- جمعیت فعال
- ۷۹..... ۳-۲-۲- جمعیت شاغل
- ۸۵..... ۳-۲-۳- بیکاری
- ۸۶..... ۳-۲-۴- بازار کار نیروی متخصص
- ۸۶..... ۳-۳- شناسایی کسب و کارهای اقتصادی به تفکیک فعالیت های اقتصادی (کد ISIC دو رقمی)
- ۸۹..... ۳-۳-۱- بخش معادن
- ۸۹..... ۳-۴- مراکز تولید محصولات کشاورزی و دامی در مناطق شهری و روستائی متأثر از سیل به تفکیک شهرستانها
- ۹۲..... ۳-۵- جمع بندی و نتیجه گیری

فصل چهارم: معرفی پتانسیل های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و طبیعی مناطق سیل زده..... ۹۶

- ۹۸..... ۴-۱- مقدمه
- ۹۸..... ۴-۲- پتانسیل ها و فرصت های سرمایه گذاری و توسعه کسب و کار در استان گلستان
- ۹۸..... ۴-۲-۱- پتانسیل های استان گلستان
- ۱۰۴..... ۴-۲-۲- فرصت های توسعه کسب و کار و سرمایه گذاری استان گلستان
- ۱۰۶..... ۴-۳- پتانسیل ها و فرصت های سرمایه گذاری و توسعه کسب و کار در استان لرستان
- ۱۰۶..... ۴-۳-۱- پتانسیل های استان لرستان
- ۱۰۹..... ۴-۳-۲- فرصت های توسعه کسب و کار و سرمایه گذاری استان لرستان
- ۱۱۰..... ۴-۴- پتانسیل ها و فرصت های سرمایه گذاری و توسعه کسب و کار در استان خوزستان
- ۱۱۰..... ۴-۴-۱- پتانسیل های استان خوزستان
- ۱۱۴..... ۴-۴-۲- فرصت های توسعه کسب و کار و سرمایه گذاری استان خوزستان
- ۱۱۶..... ۴-۵- برخی توصیه های کلی جهت راه اندازی کسب و کارهای جدید در مناطق آسیب دیده از سیل
- ۱۱۷..... ۴-۶- جمع بندی و نتیجه گیری

فصل پنجم..... ۱۲۰

تحلیل پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها..... ۱۲۰

- ۱۲۲..... ۵-۱- مقدمه
- ۱۲۳..... ۵-۲- روش شناسی انجام کار
- ۱۲۳..... ۵-۳- تیپ(نوع)شناسی کسب و کارهای آسیب دیده
- ۱۲۴..... ۵-۳-۱- استان گلستان
- ۱۲۵..... ۵-۳-۲- استان لرستان
- ۱۲۷..... ۵-۴- پیامدهای سیلاب بر زنجیره کسب و کارها
- ۱۲۷..... ۵-۴-۱- پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها در بخش کشاورزی
- ۱۲۹..... ۵-۴-۲- پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها در بخش صنعت
- ۱۳۰..... ۵-۴-۳- پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها در بخش خدمات
- ۱۳۲..... ۵-۴-۴- تحلیل آسیب های وارده بر سرمایه های کسب و کار
- ۱۳۴..... ۵-۵- نقش، وظایف، اختیارات و مسئولیت های ذینفعان مرتبط با کسب و کار در مراحل مختلف سیل

گزارش ملی سیلاب‌ها

۱۳۷	۵-۶- اثرات سیل بر حکمرانی کسب و کارها.....
۱۳۹	۵-۶-۱- تحلیل ذبنفعان حوزه‌ی کسب و کار در مراحل قبل، حین و پس از سیلاب .....
۱۳۹	۵-۶-۱-۱- شناسایی ذی‌نفعان به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی .....
۱۴۰	۵-۶-۲- تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان .....
۱۴۰	۵-۶-۲-۱- ماتریس قدرت-تمایل .....
۱۴۱	۵-۶-۲-۲- بخش کشاورزی .....
۱۴۲	۵-۶-۲-۳- بخش خدمات .....
۱۴۳	۵-۶-۲-۴- بخش صنعت .....
۱۴۵	۵-۷- جمع بندی و نتیجه گیری .....

فصل ششم: تحلیل کلی، تلفیق یافته‌ها و تدوین راهکارهای عملیاتی موثر..... ۱۴۸

۱۵۰	۶-۱- مقدمه .....
۱۵۰	۶-۲- روش شناسی .....
۱۵۰	۶-۳- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای مرتبط با ارتقای کسب و کارها در نواحی درگیر سیل .....
۱۵۲	۶-۴- تدوین راهبردهای بازگشت به حالت عادی و ارتقای تاب‌آوری کسب و کارها.....
۱۵۶	۶-۵- برنامه‌ها و راهکارهای پیشنهادی جهت بازسازی و بازتوانی کسب و کارهای آسیب‌دیده؛.....
۱۵۹	۶-۶- بازطراحی و یکسان‌سازی شیوه‌ی جبران خسارات و توانمندسازی کسب و کارهای آسیب‌دیده .....
۱۶۰	۶-۷- جمع بندی و ارائه پیشنهادات .....

فصل هفتم: منابع و مراجع ۱۶۳

۱۶۵	فهرست منابع.....
-----	------------------

پیوست..... ۱۶۷

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱ انواع مخاطره و اقدامات لازم برای کاهش اثرات منفی آن ۳۱
- شکل ۲-۱ بنیان مفهومی گزارش کارگروه کسب و کار ۳۷
- شکل ۱-۲ مقادیر بارندگی تجمعی ثبت شده در ایستگاه‌های مبنای وزارت نیرو بیش از ۱۰۰ میلیمتر طی روزهای ۵۰
- شکل ۲-۲ درصد اراضی خسارت دیده در سه بخش زراعی، باغی و گلخانه در استان گلستان ۵۷
- شکل ۳-۲ درصد اراضی خسارت دیده در سه بخش زراعی، باغی و گلخانه در استان لرستان ۵۷
- شکل ۴-۲ درصد اراضی خسارت دیده در سه بخش زراعی، باغی و گلخانه در استان خوزستان ۵۷
- شکل ۱-۳ کسب و کارهای اقتصادی در سطوح متفاوت تولید ۸۷
- شکل ۱-۴ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار کشاورزی ۹۹
- شکل ۲-۴ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری ۱۰۱
- شکل ۳-۴ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری در نوار میانی ۱۰۱
- شکل ۴-۴ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری در نوار شمالی ۱۰۲
- شکل ۵-۴ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری در نوار جنوبی ۱۰۲
- شکل ۶-۴ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری در منطقه ساحلی و جنگل گلستان ۱۰۳
- شکل ۷-۴ پراکندگی پیشنهاد توسعه کسب و کارهای محصولات کشاورزی و صنعتی و فرآوری آنها و توسعه گردشگری ۱۰۹
- شکل ۸-۴ پراکندگی زمین‌های کشاورزی استان خوزستان (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه ۱۱۱
- شکل ۹-۴ پراکندگی دامداری‌های صنعتی استان خوزستان ۱۱۲
- شکل ۱-۴ پراکندگی و تمرکز واحدهای صنعتی استان خوزستان ۱۱۳
- شکل ۱-۵ ماتریس قدرت-تمایل ۱۴۱
- شکل ۲-۵ ماتریس قدرت-تمایل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش کشاورزی ۱۴۲
- شکل ۳-۵ ماتریس قدرت-تمایل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش خدمات ۱۴۳
- شکل ۴-۵ ماتریس قدرت-تمایل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش صنعت ۱۴۴
- شکل ۱-۶ چارچوب اقدام برای پایداری کسب و کارهای در معرض بلایای طبیعی و بویژه سیل ۱۶۳

فهرست جدول‌ها

جدول ۱	پراکنش جغرافیایی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان گلستان.....	۸
جدول ۲	پراکنش جغرافیایی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان لرستان.....	۸
جدول ۳	پراکنش جغرافیایی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان خوزستان.....	۹
جدول ۴	پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش کشاورزی.....	۱۰
جدول ۵	پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش صنعت.....	۹
جدول ۶	پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش خدمات.....	۱۱
جدول ۷	پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش کشاورزی.....	۱۶
جدول ۸	پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش صنعت.....	۱۶
جدول ۹	پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش خدمات.....	۱۶
جدول ۱-۱	مولفه‌های تاب‌آوری در سیستم اقتصادی-اجتماعی.....	۳۴
جدول ۱-۲	وضعیت بارندگی تجمعی بوقوع پیوسته در ایستگاه‌های شاخص استان گلستان.....	۴۹
جدول ۲-۲	تاثیر جبهه‌های بارشی عمده اولیه و ثانویه بر تغییرات وضعیت بارندگی کشور و حوضه‌های آبریز اصلی.....	۵۱
جدول ۳-۲	تاثیر جبهه‌های بارشی عمده اولیه و ثانویه بر تغییرات وضعیت بارندگی استانی.....	۵۲
جدول ۴-۲	مشخصات سیلاب‌های اخیر استان گلستان.....	۵۳
جدول ۵-۲	مشخصات سیلاب‌های اخیر استان لرستان.....	۵۴
جدول ۶-۲	مشخصات سیلاب‌های اخیر استان خوزستان.....	۵۴
جدول ۷-۲	سطح زیر کشت، تعداد بهره برداران و میزان خسارت به اراضی زراعی، باغی و گلخانه‌های مناطق سیل زده.....	۵۵
جدول ۸-۲	میزان و نسبت خسارت دیده به کل اراضی(زراعی، باغی و گلخانه) مناطق سیل زده.....	۵۶
جدول ۹-۲	میزان خسارت به واحدهای گشتارگاهی، پرورش مرغ و واحدهای کسب و کارهای مرتبط در مناطق سیل زده.....	۵۸
جدول ۱۰-۲	میزان خسارت به واحدهای دامداری و مواد اولیه واحدها در مناطق سیل زده.....	۵۹
جدول ۱۱-۲	میزان خسارت به واحدهای طیور و مواد اولیه واحدها در مناطق سیل زده.....	۵۹
جدول ۱۲-۲	میزان خسارت به واحدهای زنبورداری و آبی‌پروری در مناطق سیل زده.....	۵۹
جدول ۱۳-۲	میزان خسارت به زیرساخت‌ها و تأسیسات کشاورزی در مناطق سیل زده.....	۶۰
جدول ۱۴-۲	میزان خسارت به کارخانجات و کارگاه‌های تولیدی و صنعتی(شهرک‌های صنعتی و خارج از آن) در مناطق سیل زده.....	۶۱
جدول ۱۵-۲	میزان خسارت به واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی در مناطق سیل زده.....	۶۲
جدول ۱۶-۲	میزان خسارت به واحدهای صنفی و قالی بافی در مناطق سیل زده.....	۶۲
جدول ۱۷-۲	میزان خسارت به واحدهای صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری مناطق سیل زده.....	۶۳
جدول ۱۸-۲	خسارت وارده به صنایع نیشکری در استان خوزستان.....	۶۳
جدول ۱۹-۲	خسارت وارده به تأسیسات صنایع نیشکری در استان خوزستان.....	۶۴
جدول ۲۰-۲	خلاصه میزان خسارت به واحدهای مختلف کسب و کار اقتصادی مناطق سیل زده.....	۶۴
جدول ۱-۳	تصویر کلی از جمعیت و تعداد خانوار مناطق سیلزده استان گلستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵.....	۷۳
جدول ۲-۳	تصویر کلی از جمعیت و تعداد خانوار مناطق سیلزده استان لرستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵.....	۷۴
جدول ۳-۳	تصویر کلی از جمعیت و تعداد خانوار مناطق سیل زده خوزستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵.....	۷۴
جدول ۴-۳	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مناطق سیل زده در استان گلستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵.....	۷۶

گزارش ملی سیلاب‌ها

جدول ۳-۵	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مناطق سیل‌زده استان لرستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵.....	۷۷
جدول ۳-۶	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مناطق سیل‌زده استان خوزستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵.....	۷۸
جدول ۳-۷	خلاصه جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر و جمعیت فعال مناطق سیل‌زده استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان.....	۷۹
جدول ۳-۸	جمعیت شاغل برحسب سطح سواد در استان گلستان در سال ۱۳۹۵- واحد: نفر- درصد.....	۷۹
جدول ۳-۹	برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین شهرستانهای سیل زده گلستان فروردین ماه ۱۳۹۸ واحد: نفر- درصد- کارگاه.....	۸۰
جدول ۳-۱۰	جمعیت شاغل برحسب سطح سواد در استان لرستان در سال ۱۳۹۵.....	۸۱
جدول ۳-۱۱	برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین شهرستانهای سیل زده لرستان فروردین ماه ۱۳۹۸ واحد: نفر- درصد- کارگاه.....	۸۲
جدول ۳-۱۲	جمعیت شاغل برحسب سطح سواد در مناطق سیل‌زده استان خوزستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵.....	۸۳
جدول ۳-۱۳	برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین شهرستانهای سیل زده خوزستان فروردین ماه ۱۳۹۸ واحد: نفر- درصد- کارگاه.....	۸۴
جدول ۳-۱۴	خلاصه برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین شهرستانهای سیل زده استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان.....	۸۵
جدول ۳-۱۵	کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیش‌تر برحسب تعداد شاغلان و استان‌های سیل‌زده.....	۸۸
جدول ۳-۱۶	تعداد واحدهای بهره برداریهای کشاورزی بر حسب نوع فعالیت بر حسب شهرستان‌های سیل زده استان گلستان.....	۹۰
جدول ۳-۱۷	تعداد واحدهای بهره برداریهای کشاورزی بر حسب نوع فعالیت بر حسب شهرستانهای سیل زده استان لرستان.....	۹۰
جدول ۳-۱۸	تعداد واحدهای بهره برداری کشاورزی بر حسب نوع فعالیت بر حسب شهرستان‌های سیل زده خوزستان.....	۹۱
جدول ۳-۱۹	خلاصه تعداد واحدهای بهره برداری کشاورزی بر حسب نوع فعالیت در مناطق سیل زده.....	۹۲
جدول ۴-۱	محورهای مداخله توسعه ای در حوزه گردشگری استان گلستان در مناطق ۴ گانه.....	۱۰۳
جدول ۵-۱	تیپ‌شناسی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان گلستان.....	۱۲۴
جدول ۵-۲	تیپ‌شناسی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان لرستان.....	۱۲۵
جدول ۵-۳	تیپ‌شناسی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان خوزستان.....	۱۲۶
جدول ۵-۴	پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای بخش کشاورزی.....	۱۲۸
جدول ۵-۵	پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش کشاورزی.....	۱۲۳
جدول ۵-۶	پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش صنعت.....	۱۲۹
جدول ۵-۷	پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش صنعت.....	۱۳۰
جدول ۵-۸	پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش خدمات.....	۱۳۰
جدول ۵-۹	پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش خدمات.....	۱۳۱
جدول ۵-۱۰	آسیب‌پذیری سرمایه‌های کسب و کارها از سیلاب.....	۱۳۳
جدول ۵-۱۱	اقدامات انجام شده توسط ذی‌نفعان مرتبط با کسب و کارها حین و بعد از سیلاب.....	۱۳۵
جدول ۵-۱۲	عمده‌ی ذی‌نفعان کسب و کارها در بخش کشاورزی.....	۱۳۹
جدول ۵-۱۳	عمده‌ی ذی‌نفعان کسب و کارها در بخش خدمات.....	۱۴۰
جدول ۵-۱۴	عمده‌ی ذی‌نفعان کسب و کارها در بخش صنعت.....	۱۴۰
جدول ۶-۱	نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای ارتقای کسب و کارها در مناطق آسیب‌دیده از سیل.....	۱۵۱

فهرست جدول‌های پیوست

جدول ۱	سطوح زیر کشت، تعداد بهره برداران و میزان خسارت به اراضی زراعی، باغی و گلخانه‌ها.....	۱۷۰
جدول ۲	تعداد واحد، تعداد شاغلین و میزان خسارت به واحدهای تولیدی بخش کشاورزی.....	۱۷۴
جدول ۳	تعداد واحد و بهره برداران و میزان خسارت بخش دام و طیور.....	۱۸۱
جدول ۴	تعداد واحد و بهره برداران و میزان خسارت بخش زنبورداری و آبی‌پروری.....	۱۸۵
جدول ۵	خسارات وارده به حوزه زیرساخت کشاورزی.....	۱۸۹
جدول ۶	گزارش خسارت مربوط به کارخانجات و کارگاههای تولیدی و صنعتی.....	۱۹۰
جدول ۷	خسارات وارده به شهرک‌های صنعتی.....	۱۹۳
جدول ۸	خسارات وارده به صنوف در اثر سیلاب ۹۸.....	۱۹۷
جدول ۹	میزان خسارت به بخش‌های مختلف حوزه گردشگری استان گلستان.....	۱۹۸
جدول ۱۰	میزان خسارت به بخش‌های مختلف حوزه گردشگری استان لرستان.....	۲۰۰
جدول ۱۱	میزان خسارت به بخش‌های مختلف حوزه گردشگری استان خوزستان.....	۲۰۳

خلاصه مدیریتی

بیان مساله و اهمیت موضوع

مخاطرات طبیعی جزء لاینفک زندگی انسان هاست و در طول تاریخ با زندگی انسان‌ها در مناطق مختلف جهان عجین بوده است. نحوه مقابله با این مخاطرات و کاستن از تبعات آن از جمله تلاش‌های بشری بوده تا حوادث طبیعی را مدیریت نماید تا خسارت‌های یاد شده به حداقل برسد. یکی از شناخته شده‌ترین این مخاطرات، سیل و سیلاب می‌باشد که در طول تاریخ کمیت و کیفیت حیات جوامع بشری را به چالش کشیده است. در منابع علمی، سیل را "جریان بسیار شدید آب" تعریف می‌کنند که در بیرون از بستر اصلی نهرها و رودخانه‌ها به جریان در می‌آید و به دلیل نیرویی که دارد خسارت‌هایی را به محیط طبیعی و جوامع انسانی و کسب و کارها وارد می‌کند. مدیریت بحران در جریان بلایای طبیعی از جمله سیل و سیلاب، نیازمند دانش، نگرش و رفتارهای علمی به خصوص در چهار مرحله‌ی کلی مرحله‌ی آمادگی پیش از بحران (پیشگیری)، مرحله آغاز بحران (آمادگی)، مرحله حین بحران (واکنش) و مرحله پس از بحران (بازسازی و بازتوانی) است. دانش این مدیریت از طریق مشاهده و ثبت نظام مند مخاطرات و بحران‌ها به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته و درصدد یافتن ابزارهایی است که با کمک آنها بتوان از بروز بحران‌ها، پیشگیری نمود یا در صورت بروز، با آمادگی مناسب امدادرسانی سریع انجام و اقدام لازم برای کاهش اثرات منفی، آن را عملیاتی نمود.

موضوع اساسی بحران‌های طبیعی و انسان ساخت در ایران (بویژه حادثه سیل فروردین ماه ۱۳۹۸)، آن است که تحقیقات جامعی در مورد دلایل و زمینه‌های بروز بحران و دستاوردهای لازم برای سیاست‌گذاری در سطح کلان و خرد در کشور صورت نگرفته است. گرچه در مطالعات موردی و موضعی، بخشی از مسایل و مشکلات شناسایی شده است اما بعد از هر بحرانی این سوال بی‌پاسخ می‌ماند که چه عواملی و چگونه بر فرآیند زندگی مردم و کسب و کارهای اقتصادی مناطق هنگام بروز بحران، تاثیرگذار هستند؟ و چه عملکردی در زمینه‌های پیشگیری، آمادگی، مقابله و بازسازی بحران‌های طبیعی داشته‌اند؟ این سئوالات به عنوان یک مطالبه مهم شهروندان و سیاست‌گذاران و مقامات عالی‌رتبه کشور می‌باشد که نیازمند بررسی و مطالعه بیشتر است و روشن شدن برخی از زوایای این سئوالات در قالب گزارش حاضر صورت خواهد گرفت. گستره جغرافیایی سیل اخیر (انتهای سال ۹۷ و ابتدای سال ۹۸) در کنار حجم آسیب‌ها و خسارات وارده، این اتفاق را به یکی از بزرگ‌ترین رخدادهای طبیعی تاریخ معاصر ایران بدل کرد.

گسترده‌گی سیل و سیلاب از یک سو و مسائل پیرامون نحوه مدیریت آن از سوی دیگر، موجب شد رییس محترم جمهور در احکامی یک هیأتی عالی را مامور بررسی جنبه‌های مختلف سیل و سیلاب اخیر نماید و "هیأت ویژه گزارش ملی سیلاب‌ها" براساس حکم رییس جمهور، وظیفه تدوین گزارش ملی سیلاب‌های سال ۱۳۹۸ را بر عهده گرفت. جبران خسارات وارده در کنار تلاش برای احیای کسب و کارهای آسیب دیده و لزوم یافتن راهکارها و اقدامات مناسب، سبب شد که در هیأت ویژه سیل، "کارگروه کسب و کار" به عنوان یکی از کارگروه‌های اصلی، تشکیل شده تا بتوانند ضمن ارائه تصویری جامع از دلایل بروز سیل، ابعاد مختلف این سیلاب‌ها و تاثیر سیل بر اقتصاد و کسب و کارهای مناطق سیل زده و همچنین میزان آمادگی کشور در مقابل سیلاب، شیوه مدیریت بحران، برآورد خسارات و شیوه جبران خسارات و اصلاحات ضروری برای افزایش آمادگی ملی در برابر سیلاب را تبیین نماید.

با توجه به گسترده‌گی سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸، انتظار براین هست که همه مناطق حادثه دیده، مورد بررسی علمی قرار گیرد و متناسب با آن سازوکارهای مناسبی پیشنهاد شود. اما محدودیت‌های مختلف از جمله زمان و منابع و امکانات، اجازه بررسی به همه مناطق را در زمان محدود، نخواهد داد. بر همین اساس تصمیم کارگروه یاد شده، این بود که موضوع بررسی و پاسخ به سئوالات فوق در فاز اول، بررسی مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان باشد و در ادامه، برحسب ضرورت به سایر مناطق استان‌های دیگر نیز پرداخته شود.

نکته کلیدی این گزارش که از منظر نوآوری گزارش نیز قابل توجه است، تلاش برای رسیدن به چارچوبی برای نوع شناسی (تیپ) کسب و کارهای متاثر از سیل اخیر در مناطق مختلف کشور است که در حوادث طبیعی و غیرمترقبه گذشته، بدین صورت کمتر بدان پرداخته شده است. نظر به این که ماهیت و خسارات وارده بر کسب و کارها در جریان سیل اخیر بسیار متنوع و دارای شدت متفاوت بوده است، رسیدن به یک دسته بندی براساس کدهای استاندارد و یا زنجیره ارزش کسب و کاری یا براساس برش جغرافیایی امکانپذیر

گزارش ملی سیلابها

نیست. از این رو کارگروه اقدام به طبقه بندی کسب و کارهای متاثر از سیل به سه دسته کسب و کارهای نیازمند بازبایی، کسب و کارهای نیازمند گذار و کسب و کارهای نیازمند پایداری نمود. این امر دست اندرکاران و برنامه ریزان را در تدوین برنامه های جبران خسارت و نیز برنامه های حمایتی از کسب و کارهای آسیب دیده را یاری رسان خواهد بود.

روش انجام تحقیق عبارتند از تعیین نمایندگان استانی در سه استان اصلی سیل زده (گلستان، لرستان و خوزستان) در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی مرتبط با مسایل سیل و کسب و کارها، انجام مطالعات کتابخانه ای برای بررسی سوابق و تجارب جهانی مواجه با سیل خصوصاً در حوزه کسب و کار، بررسی اسناد، مدارک و گزارشات نهادهای مربوطه، مصاحبه با کارشناسان، ذی-نفعان و فعالان اقتصادی، استفاده از آمار و اطلاعات نهادهای آماری کشور در مناطق سیل زده، دریافت گزارش از سایر کارگروه های هیأت ویژه سیل، تدوین جداول اولیه اطلاعات مورد نیاز و کاربرد سیل و ارسال سؤالات برای سازمان های مرتبط، برگزاری جلسات کارشناسی و بحث گروهی با مدیران دستگاههای اجرایی، اتاق ها، سمن های فعال مرتبط با کسب و کار، بررسی فیلم، عکس و سایر شواهد در دسترس از مناطق سیل زده و بازدید میدانی و انجام مصاحبه با صاحبان حرف و افراد مطلع در منطقه می باشد.

با این توصیف، ارزیابی و تحلیل آثار و پیامدهای سیل اخیر بر کسب و کارهای مناطق سیل زده، وظیفه "کارگروه کسب و کار" می باشد که بتواند پاسخ های روشن، علمی و منطقی برای سؤالات ذیل پیدا کند:

- ۱- کدام کسب و کارها از سیلاب خسارت دیده اند؟ میزان خسارت چقدر است؟
- ۲- سیلاب چه اثرات کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدتی بر اقتصاد کسب و کارها باقی میگذارد؟
- ۳- سیلاب علی رغم خساراتش، چه ظرفیت هایی برای توسعه کسب و کارها به خصوص در کوتاه مدت و میان مدت ایجاد می کند؟
- ۴- مناسب ترین شیوه ها برای کمک به کسب و کارها برای آن که به حالت عادی بازگردند چیست؟
- ۵- مناسب ترین سیاست ها، برنامه ها و اقدامات برای تبدیل کردن خسارت ناشی از سیلاب به فرصتی برای تولید و رشد اقتصادی و افزایش تاب آوری کسب و کار کشور چیست؟

چگونگی وقوع سیلاب و اثرات و تخریب های سیلاب بر کسب و کارهای اقتصادی

بارش های طولانی و شدید "روزهای آخر سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸"، می توانست فرصت خوبی برای کنترل بحران آب، تامین بخشی از کسری مخازن آب زیرزمینی و در نتیجه کمک به بهبود رونق کسب و کارها بخصوص افزایش تولید محصولات دیم شود ولی بدلائل مختلف سبب تشدید روان آبها و بروز سیل های ویرانگر و در نتیجه بروز خسارات زیاد در اراضی بالادست (جنگلها، مراتع و دیمزارها) و پایین دست حوزه های آبریز (مزارع، باغات، حوضچه های پرورش ماهی، دامداری ها، شهرک های صنعتی و ...) و حتی مناطق مسکونی شهری و روستایی شد. از طرف دیگر، خسارات وارده به زیرساختها (راه های ارتباطی و خطوط انتقال آب، برق، گاز و تلفن) سبب ایجاد مشکلات عدیده برای برخی کسب و کارهای صنعتی، خدماتی و کشاورزی شده است. بطور کلی، سیل گیری شهرها و روستاها و مزارع و شهرکهای صنعتی نه تنها سبب بروز خسارات مستقیم و غیرمستقیم به کسب و کارها بلکه سبب قطع ارتباطات و بروز اختلال در زنجیره تامین و زنجیره ارزش فعالیت های تولیدی و خدماتی می گردد که جزئیات آن در فصل سوم (ویژگی های کسب و کارهای تحت تاثیر سیل و سیلاب) آمده است.

○ بارش ها و سیلابهای بوقوع پیوسته به شرح ذیل است:

- ورود سامانه اول در اواخر اسفند ماه ۱۳۹۷ که عمده خسارت وارده در استان های گلستان و مازندران به خصوص شهرستان آق قلا بوقوع پیوست.
- ورود سامانه دوم در اوایل فروردین ماه ۱۳۹۸ که این سامانه موجب بارش شدید برف، باران و سیلابی شدن مسیلهها شد و اختلال ترافیک در برخی جاده های کوهستانی و دامنه دار برخی از مناطق کشور را بدنبال داشت.
- ورود سامانه سوم در اواسط فروردین ماه ۱۳۹۸ که بیشترین تاثیرات این سامانه در استانهای لرستان، ایلام و خوزستان، واقع گردید.

○ در مجموع با ورود این سه سامانه ۲۵ استان (حدود دو سوم کشور) به صورت هم زمان و بازه زمانی کوتاه (طی دو هفته) تحت تاثیر این سامانه بارشی قرار گرفت. ضمن آن که در این بازه، حوضه های آبریز قره سو گرگان و اترک در استان گلستان، معادل ۴۰ درصد، حوضه آبریز کرخه و کارون بزرگ بیش از ۲۳ درصد و حوزه کرخه بیش از ۱۶ درصد بارش های سالیانه خود را دریافت کردند. بررسی های کارشناسان نشان میدهد دوره های بازگشت سیل در گلستان بیش از ۲۰۰ سال، لرستان بیش از ۵۰۰ سال و حوزه کرخه، بیش از ۲۰۰ سال بوده است.

- تاثیر جبهه بارش اولیه (۲۶ اسفند لغایت ۶ فروردین) و طی تنها پانزده روز :
- ۲۰ درصد بارش یکسال آبی کامل در کل کشور معادل ۵۰ میلیمتر رخ داده است.
- ۱۷ درصد بارش یکسال آبی کامل حوضه آبریز اصلی دریای خزر معادل ۷۴ میلیمتر، بوقوع پیوسته است.
- ۲۳ درصد بارش یکسال آبی کامل حوضه آبریز اصلی فلات مرکزی معادل ۳۷ میلیمتر، بوقوع پیوسته است.
- ۲۱ درصد بارش یکسال آبی کامل حوضه آبریز اصلی خلیج فارس و دریای عمان معادل ۷۹ میلیمتر رخ داده است.
- طی دوره ۱۶ روزه (۲۶ اسفند ۹۷ لغایت ۱۲ فروردین ۹۸)، ۲۹ درصد بارش کل یکسال آبی کشور معادل ۷۲ میلیمتر، (از ۲۰۵ میلیمتر به ۲۷۷ میلیمتر و حجمی حدود ۱۱۹ میلیارد متر مکعب) بوقوع پیوسته است.
- طی بارش های جبهه های اول و دوم برخی از استان ها کل بارش یکسال آبی کامل نرمال را دریافت کرده اند. به طوری که استان گلستان ۳۸ درصد، لرستان ۵۷ درصد، خوزستان ۲۵ درصد، همدان ۷۲ درصد، ایلام ۴۸ درصد، کرمانشاه ۳۸ درصد، چهارمحال و بختیاری ۳۶ درصد، کهگیلویه و بویر احمد ۳۵ درصد، مازندران ۱۸ درصد را دریافت کردند. از بعد مشخصات سیلاب ها مطابق گزارش شرکت مدیریت منابع آب، در استان گلستان پیک سیلاب در تاریخ ۲۸ اسفند و در ایستگاه های گنبد و آق قلا به ترتیب معادل ۸۲۹ و ۶۹۰ متر مکعب در ثانیه ثبت شده است. در استان لرستان، دو سیلاب عمده طی تاریخ های ۵ و ۶ فروردین و نیز ۱۱ و ۱۲ فروردین بوقوع پیوسته است. طی سیلاب های نخست، دبی های پیک سیلاب شاخص به ترتیب معادل ۳۳۵۰ مترمکعب در ثانیه در ایستگاه پلدختر کشکان و معادل ۲۷۵۰ متر مکعب در ثانیه در ایستگاه معمولان بوقوع پیوسته است. طی وقوع سیلاب دوم نیز پیک سیلاب در حدود ۶۰۰۰ متر مکعب در ثانیه در ایستگاه کشکان پلدختر و پیک سیلاب در حدود ۳۵۰۰ مترمکعب در ثانیه در ایستگاه معمولان رخ داده است. در استان خوزستان نیز به طور مشابه در دو بازه زمانی فوق، پیک سیلاب بوقوع پیوسته است. در ایستگاه جلوگیر ورودی سد کرخه دو پیک سیلاب به ترتیب معادل ۵۸۹۰ و ۸۲۶۰ مترمکعب در ثانیه، در ایستگاه تله زنگ ورودی سد دز، دو پیک سیلاب به ترتیب معادل ۸۱۹۴ و ۸۸۲۰ متر مکعب در ثانیه ثبت شده است.
- در مجموع از بعد همزمانی وقوع سیلاب می توان گفت که بیش از ۲۳۵ شهر و ۴۳۰۴ روستا متاثر از سیلاب شدند که در نوع خود در تاریخ ایران کم سابقه بود.
- نهادهای بین المللی به تناسب وظایف و جایگاه سازمانی خود راهنمایی و یا مشاوره های فنی به کشورهای تحت تاثیر حوادث طبیعی از جمله سیل ارائه داده و توصیه هایی ارائه می دهند. سازمان ملل متحد به منظور ارزیابی آسیب پذیری و خسارت یک بلایای طبیعی مانند سیل و اقدامات لازم سازگاری برای کاهش آسیب پذیری، توصیه دارد که مراحل شامل شناسایی محدوده یا حوزه تاثیر سیل، تفکیک و طبقه بندی کاربری های حوزه تاثیر سیل، انتخاب نمونه ها و منطقه (زون) بندی، جمع آوری اطلاعات پایه و تجزیه و تحلیل را در اجرا (به شکل مشارکتی و با حضور تمامی شرکاء و ذینفعان از جمله مردم) دنبال کنند. در هیأت ویژه سیل، کارگروه کسب و کار به عنوان یکی از کارگروه های اصلی، وظیفه ارزیابی و تحلیل آثار و پیامدهای سیل اخیر بر کسب و کارهای مناطق درگیر و تدوین برنامه برای کمک به احیا و بازیابی کسب و کارها و استفاده بهینه از فرصت های احتمالی ایجاد شده برای رونق بخشی کسب و کارها در مناطق سیل زده، را عهده دار بود.

گزارش ملی سیلاب‌ها

- بر اساس اطلاعات جمع آوری شده، در حوزه کسب و کار و فعالیت های اقتصادی مناطق مختلف کشور، بیشترین کسب و کارهای آسیب دیده در سه استان خوزستان، لرستان و گلستان بوده که عمدتاً مربوط به کسب و کارهای بخش کشاورزی است. اطلاعات مربوط به خسارت بخش های زراعی و باغی و گلخانه های استان های گلستان، لرستان و خوزستان از نظر سطح زیرکشت نشان می دهد که در مجموع از ۲۰۴۳ هزار هکتار اراضی زراعی، باغی و گلخانه ای در این سه استان حدود ۵۷۰ هزار هکتار اراضی زراعی، باغی و گلخانه ای دچار آسیب شده اند. به عبارتی، حدود ۲۷،۹ درصد از اراضی زراعی، باغی و گلخانه ای این سه استان در معرض سیل قرار داشته و دچار ضرر و زیان شدند. البته در برخی از شهرستان ها از جمله پلدختر در بخش گلخانه، دشت آزادگان، آبادان و اهواز در بخش اراضی باغی میزان خسارت ها تا صد درصد اراضی موجود دچار خسارت شده اند. همچنین شهرستان هایی مانند گمیشان، دروود، دلفان، شوش، هویزه و کارون نیز تخریب بالای ۷۰ درصد در حوزه های باغی، زراعی و یا گلخانه را داشتند.
- مطابق اطلاعات جمع آوری شده، ارزش ریالی خسارت وارده به اراضی و باغی و گلخانه های آسیب دیده در مناطق سیل زده استان گلستان ۸۱۹۳،۲ میلیارد ریال، در استان لرستان نیز ۲۲۷۵ میلیارد ریال و در استان خوزستان نیز ۲۵۱۱۲ میلیارد ریال و در مجموع برای سه استان بیش از ۳۵۵۸۰ میلیارد ریال برآورد می شود. از منظر حجم خسارت به واحدهای تولیدی کشاورزی هر سه استان (شامل مزرعه مرغ گوشتی، مزرعه مرغ تخم گذار، مرغ مادر گوشتی، مزرعه پرورش بوقلمون، مزرعه پرورش شترمرغ، پرورش کبک و بلدرچین، کارخانه جوجه کشی، کشتارگاه مرغ، مزرعه گاو شیری، برنجکوبی، پروار بندی و دامداری مرغداری، تولید عسل، پرورش اسب، پروار بندی گوساله و بره صنعتی، کارخانه خوراک دام، شالیکوبی، داروسازی دام سردخانه و...) در مجموع بیش از ۱۴۴۰ واحد و با حجم خسارت بیش از ۲۲۸۹۷ میلیارد ریال برآورد شده است. در استان خوزستان بیشترین آسیب ها به کسب و کارهای کشاورزی مربوط به شهرستان های شوشتر، دزفول، هویزه، شادگان، دشت آزادگان، شوش، اهواز و باوی بوده است. در استان گلستان بیشترین کسب و کارهای آسیب دیده بخش کشاورزی مربوط به شهرستان های آق قلا، گمیشان، مراوه تپه و بندر ترکمن می باشد. در بخش کشاورزی استان لرستان، کسب و کارهای شهرستان های پلدختر، کوهدشت، دروود و چگنی بیشترین آسیب را در جریان سیل اخیر داشته اند.
- بر اساس اطلاعات جمع آوری شده، در حوزه واحدهای صنعتی و معدنی و شهرک های صنعتی، ارزش ریالی خسارت وارده به این بخش در مناطق سیل زده استان گلستان ۴۲۹۵ میلیارد ریال، در استان لرستان نیز ۲۲۷ میلیارد ریال و در استان خوزستان نیز حداقل ۱۰۸۶ میلیارد ریال و در مجموع برای سه استان بیش از ۴۳۶۰۸ میلیارد ریال برآورد می شود. شهرستان های آق قلا، آزادشهر و گنبد کاووس در زمینه کسب و کارهای مرتبط با صنایع شیمیایی، صنایع ساختمانی و صنایع چوبی دچار بیشترین آسیب ها و خسارت ها در استان گلستان شدند. صنایع کوچک و محلی غیررسمی خصوصاً در زمینه مبلمان و صنایع تزئینی چوبی از حمله این دسته کسب و کارها هستند که متأسفانه در آمارهای رسمی چندان ارائه نشده اما پیمایش های میدانی حاکی از مشکلات و آسیب های جدی این حوزه است. با توجه به صنعتی بودن استان خوزستان بیشترین آسیب ها متوجه این استان می باشد. شدت این امر خصوصاً در بخش صنایع سنگین و استراتژیک نفت، پتروشیمی و لوله سازی بیشتر گزارش شده است. کسب و کارهای مرتبط با این صنایع بدلیل تعطیلی واحدهای نفتی و پتروشیمی ناشی از آبگرفتگی در تاسیسات متأثر از این مساله بودند. کسب و کارهای صنعتی در شهرهای آبادان، خرمشهر، اهواز و دشت آزادگان بیشترین آسیب را متوجه شدند و همانطور که اشاره شد بیشترین خسارت متوجه کسب و کارهای مرتبط با صنایع سنگین (لوله سازی، پتروشیمی و فولاد) و در مرحله بعد مشاغل مرتبط با صنایع غذایی و صنایع بسته بندی بود. در استان لرستان کسب و کارهای صنعتی در شهرهای خرم آباد، پلدختر و دروود و در بخش های صنایع غذایی، صنایع شیمیایی، صنایع لاستیکی و پلاستیکی بیشترین آسیب ها را متحمل شدند. صنایع کوچک و

۱ - با توجه به گستردگی سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸، انتظار بر این بود که همه مناطق حادثه دیده، مورد بررسی علمی قرار گیرد و متناسب با آن سازوکارهای مناسبی پیشنهاد شود. اما محدودیت های مختلف از جمله زمان و منابع و امکانات، اجازه بررسی به همه مناطق را در زمان محدود، نخواهد داد. بر همین اساس تصمیم کارگروه یاد شده، این بود که موضوع بررسی و پاسخ به سوالات فوق در فاز اول، بررسی مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان باشد و در ادامه، برحسب ضرورت به سایر مناطق استان های دیگر نیز پرداخته شود.

بنگاه‌های صنعتی غیررسمی در این استان هم دچار آسیب‌های جدی شدند که متأسفانه بدلیل عدم ثبت بخش اعظم این بنگاه‌ها در مراجع رسمی، آمار دقیقی از سطح و میزان خسارت آن‌ها در دست نیست. عمده خسارات وارده به بنگاه‌ها و واحدهای تولیدی خارج از شهرک‌های صنعتی است. عمده دلیل این مساله مکان یابی نامناسب این واحدها و نبود تاسیسات و امکانات حفاظتی در مقایسه با شهرک‌های صنعتی است که این واحدها را در مقایسه با واحدهای مستقر در شهرک‌های صنعتی آسیب‌پذیرتر کرده است.

- خسارت‌های سیل در بخش خدمات و گردشگری در استان‌های درگیر سیل قابل توجه بوده است. اما نکته کلیدی در خصوص کسب و کارهای بخش خدمات، غیررسمی بودن بسیاری از آنها از جمله در بخش مشاغل خانگی و مشاغل مرتبط با زنان و روستاییان است. عدم ثبت این واحدهای خدماتی در مراجع ذیصلاح امکان قضاوت دقیق در این بخش را سخت می‌کند. مطابق اطلاعات جمع‌آوری شده، در حوزه خدمات صنفی و قالب بافی و گردشگری، ارزش ریالی خسارت وارده به این بخش در مناطق سیل زده استان گلستان ۱۸۰۴ میلیارد ریال، در استان لرستان نیز ۱۶۹۰ میلیارد ریال و در استان خوزستان نیز ۸۹۳۴ میلیارد ریال و در مجموع برای سه استان بیش از ۱۲۴۲۸ میلیارد ریال برآورد می‌شود. بدین ترتیب براساس آمارهای منتشر شده در استان گلستان حجم آسیب به کسب و کارهای بخش خدمات خصوصاً در شهرهای گمیشان، گنبد کاووس و آق‌قلا قابل توجه بوده است. با توجه به وقوع سیل در اواخر سال ۹۷ و درگیر بودن استان در نوروز ۹۸، بیشترین آسیب‌ها متوجه مشاغل مرتبط با حمل و نقل، خرده‌فروشی و گردشگری بوده است. کسب و کارهای خدماتی استان لرستان در بخش خدمات ساختمانی، حمل و نقل و گردشگری بیشترین آسیب‌ها در جریان سیل متحمل شدند و در این میان تجمع آسیب‌ها به کسب و کارهای خدماتی شهرستان‌های پلدختر، خرم‌آباد و بروجرد بیش از سایر شهرستان‌های استان بوده است. در استان خوزستان بر اثر حادثه سیل مجموعاً بالغ بر ۱۰۵۷ میلیارد ریال به آثار فرهنگی، تاریخی، گردشگری و صنایع دستی خسارت وارده شده است. این استان هر سال در ایام نوروز میزان تعداد زیادی گردشگر بوده است. آمارهای رسمی از حضور میانگین چهار و نیم میلیون گردشگر در استان در پنج سال گذشته در ایام عیدنوروز بوده است که این آمار در سال ۹۸ به کمتر از هفتصد هزار گردشگر رسیده است. بر همین اساس بیشترین خسارت‌ها در جریان سیل اخیر در استان خوزستان متوجه کسب و کارهای حوزه خدمات توزیعی، حمل و نقل و گردشگری بوده و در این میان شهرهای اهواز، خرمشهر و آبادان بیشترین خسارت را متحمل شده‌اند.
- بدین ترتیب تا کنون به کسب و کارهای اقتصادی استان گلستان حداقل ۲۲۶۸۶ میلیارد ریال، به استان لرستان نیز حداقل ۲۱۹۰۶ میلیارد ریال، به استان خوزستان نیز حداقل ۹۶۳۰۶ میلیارد ریال و در مجموع ۱۴۰۸۹۷ میلیارد ریال خسارت وارد شده است. به عبارت دیگر، سهم استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان از کل خسارت وارده (سه استان) به ترتیب ۱۶٫۱ درصد، ۱۵٫۵ درصد و ۶۸٫۴ درصد بوده است. خسارات وارده به کسب و کارهای این سه استان‌های که بیشترین حجم سیلاب را تجربه کردند به شرح زیر است.

- اراضی کشاورزی، باغات، گلخانه‌ها: حدود ۵۷۰ هزار هکتار، ۳۵۵۸۰ میلیارد ریال
- واحدهای کشتارگاهی، پرورش مرغ و واحدهای کسب و کار مربوطه: ۱۵۳۳ واحد، ۳۴۱۷ میلیارد ریال
- واحدهای دامداری و مواد اولیه واحدها: ۴۱۸۳۱ واحد، ۸٫۲ میلیارد ریال
- واحدهای طیور و مواد اولیه واحدها: ۱۳۶۴ واحد، ۱۹۱۷ میلیارد ریال
- واحدهای آبی‌پروری: ۵۹۷ مزرعه، ۵۹۵۷ میلیارد ریال
- واحدهای زنبورداری: ۷۱۹ بهره بردار، ۷۴ میلیارد ریال
- زیرساخت‌ها و تاسیسات کشاورزی: ۴۳۸۹ دستگاه موتور پمپ شخصی، ۲۷۴ حلقه چاه آب کشاورزی، ۱۵۶۵ ایستگاه پمپاژ عمومی، ۱۱۱۴۶ کیلومتر کانال آب بر، ۳۵۹ کیلومتر لوله انتقال، ۷۰۷ هکتار استخر ذخیره آب، ۸۷۳۰ کیلومتر جاده دسترسی بین مزارع و راه‌های عشایری، ۱۹۵۲۱ میلیارد ریال

گزارش ملی سیلابها

- کارگاه های تولیدی و صنعتی (شهرک های صنعتی و خارج از آن): ۲۶ واحد در شهرک صنعتی و ۷۲ واحد در خارج از آن، ۲۹۸۷ میلیارد ریال
  - واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی: کاهش اشتغال ۸۵۸ نفر، ۲۶۲۲ میلیارد ریال
  - واحدهای صنفی و قالبیافی: ۴۴۸۹ واحد، ۸۹۹۶ میلیارد ریال
  - واحدهای صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری: ۳۰۲ نفر اشتغال از بین رفته، ۳۴۳۱ میلیارد ریال
  - صنایع نیشکری: ۶۰۸۸۹ هکتار، ۳۹۵۳۲ میلیارد ریال
  - تاسیسات صنایع نیشکری: ۲۵ هزار هکتار، ۵۳۳۱ میلیارد ریال
- از منظر دیگر، بیشترین خسارت وارده به کسب و کارهای سه استان مربوط به حوزه کشاورزی (اراضی زراعی و باغی، گلخانه، دامی و شیلات) با سهم حداقل ۲۵,۳ درصد از کل خسارت وارده (به سه استان) می باشد. حال آن که از خسارت های وارد به کسب و کارها و فعالیت های اقتصادی، چه میزان فرصت های شغلی موجود (چه به صورت موقت و چه دائمی) از دست رفته اخلاصه پراکنش جغرافیایی کسب و کارهای آسیب دیده در سه استان گلستان، لرستان و خوزستان در جداول ذیل آمده است:

جدول ۱ پراکنش جغرافیایی کسب و کارهای آسیب دیده استان گلستان

پرآکنندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان	رسته کسب و کارها
ترکمن، کردکوی، گنبدکاووس، آق قالا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش	۱- زراعت
ترکمن، کردکوی، گنبدکاووس، آق قالا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش	۲- باغداری
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۳- صنایع ساختمانی
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۴- مصنوعات چوبی
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۵- صنایع شیمیایی
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۶- داروسازی
ترکمن، کردکوی، گنبدکاووس، آق قالا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش	۷- مشاغل خانگی
ترکمن، کردکوی، گنبدکاووس، آق قالا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش	۸- پرورش آبزیان
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۹- باغداری نوین
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۱۰- صنایع دستی
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۱۱- کسب و کارهای مرتبط با بخش گردشگری
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۱۲- کسب و کارهای وابسته به خدمات فنی و تعمیراتی
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۱۳- کسب و کارهای بخش حمل و نقل و خدمات توزیعی
آق قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت	۱۴- کسب و کارهای بخش داروسازی

جدول ۲ پراکنش جغرافیایی کسب و کارهای آسیب دیده استان لرستان

پرآکنندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان	رسته کسب و کارها
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدشت	۱- زراعت
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدشت	۲- باغداری
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدشت	۳- مشاغل خانگی
خرم آباد، الیگودرز، بروجرد، دورود و کوهدشت	۴- خرده فروشی
خرم آباد، الیگودرز، بروجرد، دورود و کوهدشت	۵- خدمات ساختمانی

پراکنندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان	رسته کسب و کارها
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدشت	۶- پرورش آبزیان
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدشت	۷- واحدهای کشاورزی خارج از اراضی زراعی
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، درود، و کوهدشت	۸- کسب و کارهای بخش معادن
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدشت	۹- باغداری نوین
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدشت	۱۰- صنایع دستی
خرم‌آباد، الیگودرز، بروجرد، دورود و کوهدشت	۱۱- کسب و کارهای مرتبط با بخش گردشگری
خرم‌آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۱۲- کسب و کارهای وابسته به صنایع تبدیلی و فرآوری
خرم‌آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۱۳- کسب و کارهای بخش حمل و نقل و خدمات توزیعی
خرم‌آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۱۴- کسب و کارهای مرتبط با صنایع چوب
خرم‌آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۱۵- کسب و کارهای مربوط به صنایع شیمیایی
خرم‌آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۱۶- کسب و کارهای صنایع لاستیکی و پلاستیکی

جدول ۳ پراکنش جغرافیایی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان خوزستان

پراکنندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان	رسته کسب و کارها
آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۱- زراعت
آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۲- پرورش دام و طیور
آبادان، دزفول، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۳- باغداری
آبادان، دزفول، باغملک، اندیکا، هفتگل، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۴- مشاغل خانگی
آبادان، ایذه، دشت آزادگان، اهواز، شادگان، خرمشهر	۵- صنایع دستی
ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۶- پرورش آبزیان
آبادان، دزفول، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۷- واحدهای کشاورزی خارج از اراضی زراعی
اهواز، دزفول، شوشتر، آبادان، خرمشهر	۸- کسب و کارهای اماکن تفریحی حاشیه رودخانه‌ها
اهواز، آبادان، ماهشهر، خرمشهر، دشت آزادگان، کارون	۹- کسب و کارهای وابسته به نفت و پتروشیمی
اهواز، کارون،	۱۰- کسب و کارهای وابسته به صنایع فولاد
دزفول، شوشتر، شوش، باوی، کارون، شادگان، آبادان، خرمشهر	۱۱- کسب و کارهای کشت و صنعت‌های نیشکر
دزفول، شوشتر، شوش، باوی، گتوند، اهواز، کارون، ایذه، هفتگل، باغملک، رامهرمز، خرمشهر، شادگان، آبادان	۱۲- کسب و کارهای وابسته به صنایع تبدیلی و فرآوری
اهواز، شوش، دشت آزادگان، حمیدیه، هویزه، آبادان، خرمشهر	۱۳- کسب و کارهای مرتبط با تبادلات کالایی با عراق
آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۱۴- کسب و کارهای بخش حمل و نقل و خدمات توزیعی
آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۱۵- کسب و کارهای مرتبط با بخش گردشگری

گزارش ملی سیلاب‌ها

○ حال این که مطابق بررسی های به عمل آمده در این مطالعه، سیل و سیلاب چه اثرات کوتاه‌مدت، میان مدت و بلندمدتی بر اقتصاد کسب و کارها باقی گذاشته اند می توان گفت که براساس گزارش های رسمی منتشر شده از سوی دستگاه ها و نیز بررسی های میدانی اعضای کارگروه، پیامدهای ناشی از سیل اخیر بر اقتصاد کسب و کارهای مناطق مختلف کشور را می توان در جداول تفکیکی سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات مناطق درگیر سیل به شرح زیر دسته بندی نمود.

جدول ۴ پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش کشاورزی

پیامد	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی تاثیر
فرسایش و از بین رفتن خاک زراعی	کاهش توان تولید محصولات کشاورزی	بلندمدت
تخریب مراتع	کاهش توان تولید علوفه	بلندمدت
رانش زمین	از بین رفتن اراضی مرغوب کشاورزی	بلندمدت
تخریب کانال های آبرسانی	کاهش توان تولید محصولات کشاورزی	میان مدت
آبگرفتگی مزارع	از بین رفتن محصولات کشاورزی	کوتاه‌مدت
از بین رفتن محصولات کاشته شده	ناپایداری معیشت خانوارهای کشاورز	کوتاه‌مدت
افزایش بیماری های دامی	افزایش تلفات دام و ضربه به اقتصاد دامپروری‌ها	میان مدت
ناپایداری معیشت خانوارهای کشاورز (تک شغلی)	عدم ادامه کسب و کارهای کشاورزی	بلندمدت
تخریب جایگاه نگهداری دام	ضربه به اقتصاد دامپروری‌ها	کوتاه‌مدت
تخریب و آسیب به انبارهای علوفه	ضربه به اقتصاد دامپروری‌ها	کوتاه‌مدت
آسیب به شیلات و صنایع وابسته به آن	ضربه به اقتصاد مشاغل شیلاتی	کوتاه‌مدت
تخریب مرغداری های صنعتی و سنتی	ناپایداری اقتصادی خانوارها، بیکاری، کاهش تولید گوشت	کوتاه‌مدت
تلف شدن طیور	ناپایداری اقتصادی خانوارها، بیکاری	کوتاه‌مدت
آب گرفتگی باغات و نخلستانها	ضربه به اقتصاد باغداری‌ها، افزایش بیماری‌های باغی	کوتاه‌مدت
کاهش عملکرد نخیلات و باغات	ناپایداری معیشت خانوارهای روستایی	میان مدت
تخریب سازه‌ی گلخانه ها	ناپایداری اقتصادی، بیکاری	کوتاه‌مدت
تخریب محصولات گلخانه‌ها	ناپایداری اقتصادی	کوتاه‌مدت
کاهش حجم صادرات محصولات کشاورزی	ناپایداری معیشت خانوارهای روستایی	میان مدت
از بین رفتن کندوهای عسل	ضربه اقتصادی به زنبورداران، بیکاری، اختلال در کسب و کارهای زنبورداری	کوتاه‌مدت

جدول ۵ پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش صنعت

پیامد	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی
آسیب به زیرساخت‌ها و تأسیسات شهرک‌های صنعتی	تعطیلی کسب و کارها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	بلندمدت
تخریب راه‌های دسترسی به معادن	بیکاری نیروی کار	میان مدت
تخریب کارگاه‌های قالببافی	تعطیلی کارگاه‌ها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	بلندمدت
خسارت به خطوط لوله و تأسیسات نفتی	کاهش تولید و ضربه اقتصادی	کوتاه‌مدت
آسیب به زیرساخت‌های عمومی (شبکه فاضلاب، شبکه برق و گاز)	تعطیلی کسب و کارهای وابسته	کوتاه‌مدت
تخریب آسفالت خیابان‌ها و جاده‌ها	کاهش توان بازرسانی محصولات	میان مدت
آسیب به ماشین آلات و تجهیزات کارگاه های شهرک صنعتی	تعطیلی کسب و کارها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	میان مدت
آسیب به محصولات تولیدی و مواد اولیه کارگاه های شهرک صنعتی	کاهش تولید و ضربه اقتصادی	کوتاه‌مدت
کاهش توان خرید صاحبان صنایع جهت شروع فرایند تولید	تعطیلی کسب و کارها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	میان مدت
آسیب به مشاغل خانگی	ناپایداری معیشت خانوار	میان مدت

پیامد	تأثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی
آسیب به کارگاه‌های صنایع دستی	تعطیلی کارگاه‌ها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	بلندمدت

جدول ۶ پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش خدمات

پیامد	تأثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی
خسارت به منازل مسکونی	تعطیلی فعالیت های اقتصادی خانوار	میان مدت
تخریب پل‌های ارتباطی در محورهای فرعی و روستایی	عدم دسترسی به خدمات	کوتاه مدت
آسیب و تخریب محورهای مواصلاتی و سازه های راهداری	عدم دسترسی به خدمات	کوتاه مدت
کاهش حضور گردشگران در کوتاه مدت	ضربه اقتصادی به مشاغل مرتبط با گردشگری	کوتاه مدت
آسیب کارگاه‌های بافندگی فرش عمدتاً در استان‌های گلستان و لرستان	تعطیلی کارگاه‌ها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	میان مدت
بیکاری موقت نیروهای کاری کارگاه‌ها و مشاغل صنفی-خدماتی	ناپایداری معیشت خانوارها	میان مدت
تغییر تقاضای خرید عموم از کالای عمدتاً لوکس به کالاهای ضروری	نیاز به تامین کالاهای ضروری	کوتاه مدت
آسیب به آثار تاریخی	آسیب به اقتصاد گردشگری منطقه	کوتاه مدت

○ آسیب زیرساخت های پایه و لنگی کار در بنگاه ها و واحدهای صنعتی ناشی از سیل و آبگرفتگی از اصلی ترین اثرات منفی سیل بر بخش صنعت بوده است. این امر خصوصاً در صنایع سنگین و استراتژیک کشور در استان خوزستان بسیار مشهود است. در خصوص بنگاه های کوچک و متوسط صنعتی خصوصاً در خارج از شهرک های صنعتی، که عمده واحدهای صنعتی در استان های لرستان و گلستان بوده اند، آسیب به سرمایه های فیزیکی از جمله تخریب ساختمان و ابنیه واحدها و از دست رفتن سرمایه های مالی و اقتصادی آنان بسیار چشمگیر بوده و صاحبان این کسب و کارها را دچار مشکل و مشاغل زیادی را در سطح مناطق به طور دائم یا موقت به تعطیلی کشانده است. ضمن آن که در سطح محلی تخریب منازل مسکونی و آبگرفتگی سکونتگاه ها خصوصاً در نواحی روستایی که همزمان هم محل زندگی و هم محل فعالیت های اقتصادی خانوارهای روستایی بوده است، آسیب جدی را متوجه کسب و کارهای خدماتی نواحی روستایی کرده است. در سطح منطقه ای و ملی، تخریب راه ها و پل ها باعث مختل شدن ارایه خدمات به بسیاری از فعالیت های اقتصادی در بخش های مختلف اقتصادی شده است. خدمات توزیعی، خدات حمل و نقل و کسب و کارهای بخش گردشگری از مهم ترین فعالیت های اقتصادی است که کسب و کارهای آن ها در جریان سیل اخیر دچار مشکل شده است.

○ علاوه بر موارد اشاره شده در جداول فوق، بخش های مهمی از زنجیره های تولیدی در بخش های مختلف تحت تاثیر سیلاب دچار اختلال و کاستی شدند که مهمترین آن ها بقرار زیر است:

- با از بین رفتن راه‌ها در اثر سیلاب، از میزان گردشگرپذیر بودن شهرستان‌هایی مانند ایذه، شوش و آبادان در استان خوزستان، شهرستان‌های گنبدکاووس، گرگان، علی‌آباد در استان گلستان و شهرستان‌های خرم‌آباد، بروجرد و دورود در استان لرستان؛ کاسته شده و کسب و کارهایی که در حوزه گردشگری در این مناطق فعال بوده مانند هتلها، رستوران‌ها، آتلیه‌های عکاسی محلی، آژانس‌های مسافری، دفاتر خدمات مسافرتی و راهنمای گردشگری و بازارچه‌های محلی و غیره، دچار مشکل شده اند.
- کاهش فعالیت های گردشگری در مناطق گردشگرپذیر، موجب از بین رفتن کسب و کارها و مشاغل مربوط به صنایع دستی مانند فروشندگان لباس‌های محلی، فروشندگان کپو و سایر محصولات حصیری و سوغات‌سرایهای محلی در این مناطق شده است.
- از بین رفتن راه‌ها در مناطق درگیر سیلاب همچنین باعث کاهش امکان حمل و نقل مواد غذایی و محصولات کشاورزی شده که این امر به نوبه خود موجب افزایش ضایعات محصولات کشاورزی و بالطبع کاهش درآمد کشاورزان را به دنبال داشته است. علاوه بر این فعالیت واحدهای تبدیل و فرآوری مواد غذایی و صنایع غذایی مربوطه دچار اختلال یا تعطیلی بخشی یا تمامی خط تولید شده اند.

گزارش ملی سیلاب‌ها

- آسیبی که به مدارس و آموزشگاه‌ها وارد شده و موجب تعطیلی آن‌ها شده، مشاغل وابسته به این بخش مانند سرویس‌های ایاب و ذهاب مدارس، تولیدی لباس مدارس، نوشت‌افزارها و فروشگاه‌های وسایل آموزشی و کمک آموزشی را تحت‌الشعاع قرار داده است. تعطیلی دانشگاه‌ها و ادارات در مناطق درگیر سیل، موجب افزایش بیکاری رانندگان و آژانس‌های مسافربری و کاهش فعالیت واحدهای خدماتی چاپ و صحافی شده است.
- از بین رفتن مزارع پرورش ماهی در اثر سیلاب در برخی شهرستان‌ها مانند دشت‌آزادگان در استان خوزستان، خرم‌آباد در استان لرستان و کردکوی و گنبدکاووس در استان گلستان، باعث از بین رفتن مشاغل فعال در این زمینه مانند ماهی‌فروشی‌ها، کارخانجات کنسرو سازی و سایر واحدهای مرتبط را به دنبال داشته است.
- خسارت وارده به محصولات کشاورزی در استان‌ها و شهرستان‌های درگیر سیل، مشاغل وابسته به صنایع غذایی را با مشکلات زیادی از قبیل افزایش هزینه‌ی تهیه‌ی مواد اولیه، کاهش کیفیت مواد اولیه، عدم فعالیت به علت عدم حضور نیروهای کاری مواجه شده‌اند. افزایش بیماری‌های دامی، موجب تلف شدن دام‌های سبک و سنگین شده و بالطبع ناپایداری معیشت خانوارها را در پی خواهد داشت. همچنین عدم دسترسی به علوفه جهت تغذیه دام‌ها و نیز تخریب جایگاه نگهداری دام، هزینه‌ی تولیدات دامی را بالا برده است.
- در یک تحلیل کلی و با توجه به ماهیت متفاوت کسب و کارها در بخش‌های اقتصادی کشور، می‌توان اینگونه گفت که در جریان سیل اخیر بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های طبیعی، فیزیکی و مالی وارد شده است. در بخش کشاورزی بیشترین آسیب به سرمایه‌های طبیعی و فیزیکی، در بخش صنایع سنگین بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های مالی، در صنایع خرد بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های مالی و فیزیکی، در بخش خدمات بیشترین آسیب‌ها متوجه سرمایه‌های مالی فیزیکی بوده است. لذا در تحلیل کلی زنجیره‌های کسب و کار می‌توان نتیجه گرفت که در بخش‌هایی که سرمایه‌های طبیعی دچار آسیب شده‌اند، این آسیب‌ها در بلندمدت باقی‌مانده و امکان بازیابی و جبران خسارت در کوتاه‌مدت بسختی انجام پذیر بوده و نیازمند سرمایه‌گذاری و اقدامات جدی تری است.

ویژگی‌های انسانی و اقتصادی حاکم بر کسب و کارهای اقتصادی تحت تأثیر سیل و سیلاب

- تجربه بروز بلایای طبیعی در ایران نشان می‌دهد که در صورت مدیریت درست از گروه‌های هدف و یا شناخت جمعیتی جامعه محلی در شرایط (بخصوص پس از بحران)، می‌تواند در نگهداشت و امکان جمعیت در همان مناطق به جای مهاجرت به سایر مناطق (به عنوان یکی از تبعات منفی بروز بلایای طبیعی) مهم باشد. مهاجرت به سایر مناطق و یا کاهش جمعیت در مناطق سیل زده، توجیه شکل‌گیری و یا توسعه و بازسازی هر نوع کسب و کار را دچار تردید خواهد ساخت. حادثه سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸، بخشی از کسب و کار و اشتغال برخی از استان‌های کشور ایران را تحت تأثیر مستقیم و غیر مستقیم خود قرار داده است. در این میان استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان بیش از سایر استان‌ها در معرض سیل و سیلاب قرار گرفتند. آمارهای جمع‌آوری شده از این سه استان نشان می‌دهد که:
- حدود ۳۵ شهرستان این استان‌ها (چه مناطق شهری و چه روستایی) در سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸ دچار آسیب و خسارت شده‌اند. حداقل حدود ۱۷۲۵ هزار خانوار با جمعیتی حداقل ۶/۲ میلیون نفر ساکن این مناطق می‌باشند که بخشی از آنها در مناطق شهری و یا روستایی این شهرستان‌ها در معرض سیل قرار گرفتند. یکی از مباحث مهم در مدیریت بحران در دوره بحران و پس از آن، موضوع اسکان موقتی و یا اسکان دائمی می‌باشد. تعداد خانوارهایی که دچار آسیب زیاد شدند مطابق این آمار مهم می‌باشد. ضمن آنکه بعد از خانوار در استان خوزستان (۳/۷) در مقایسه با استان‌های لرستان (۳/۴ نفر) و گلستان (۳/۶ نفر) می‌باشد که در ارائه خدمات اجتماعی، زیرساختی بعد از بحران قابل توجه می‌باشد.

- بیش از ۲,۳ میلیون نفر از جمعیت فعال این سه استان به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم در معرض سیل قرار گرفتند که بخشی از آنها بیکار بودند و بخشی دیگر از بابت تخریب، آسیب کسب و کارها، بیکار شدند. ضمن آنکه بیش از ۳ میلیون نفر از جمعیت در سن فعالیت در گرو جمعیت غیرفعال (محصل، خانه دار، دارای درآمد بدون کار و ...) می باشند که با توجه به آسیب های وارده به کسب و کارهای افراد شاغل در خانواده و کاهش درآمد خانوار، ممکن است در جرگه متقاضیان کار بصورت موقت یا دائمی (جمعیت فعال) قرار گیرند.
- با توجه به وضعیت اشتغال شهرستان های سه استان سیل زده، برآورد می شود که بیش از ۱,۹ میلیون نفر شاغل بصورت مستقیم و غیرمستقیم در معرض سیل و سیلاب فروردین ماه ۱۳۹۸ قرار گرفته باشند. اما در ۸ - ۷ شهرستان، این آثار و تخریب ها بیشتر مشاهده شده است. بدیهی است که کمتر از ۱۰ درصد شاغلان رقم فوق (۱,۹ میلیون نفر) در مناطق سیل زده این سه استان بصورت مستقیم تحت تاثیر سیل و سیلاب قرار گرفتند بطوری که برخی از فعالان اقتصادی کسب و کارهای خود را از دست دادند و یا اینکه بدلیل تخریب و خسارت به کسب و کارها، شغل خود را از دست دادند. بر اساس درصد خسارت ها اعلام شده بیش از ۲۲۴ هزار نفر در این مناطق به خصوص در مناطق روستایی و در فعالیت های کشاورزی (کسب و کارهای مربوط به زراعت، باغبانی، شیلات، دامپروری و مرغداری) به صورت موقت و حتی دائمی بیکار شده باشند. به عبارتی، بیش از ۲۰۰ هزار نفر در بهار سال ۱۳۹۸ به صورت موقت و کوتاه مدت به تعداد بیکاران قبلی (به صورت فعالیت های رسمی و غیررسمی و مستقیم و غیرمستقیم) افزوده شده است و می توان استنباط کرد که در کوتاه مدت، تعداد جمعیت بیکار مناطق سیل زده این سه استان حداکثر به ۵۲۰ هزار نفر رسیده باشد که با اقدامات انجام شده و تغییر در کسب و کارها و حتی احتمال مهاجرت، و در صورت اقدامات اصلاحی و بازسازی و بهسازی کسب و کارها، این رقم کاهش یافته و یا خواهد یافت. البته توزیع جمعیت شاغل در مناطق شهری و روستایی در این سه استان متفاوت است ولی سهم جمعیت شاغل در مناطق روستایی استان گلستان ۴۷,۵ درصد بوده است. با توجه به این که نزدیک به ۵۰ درصد از شاغلان استان گلستان در مناطق روستایی شاغل هستند احتمال از دست دادن شغل در مناطق سیل زده روستایی بخصوص در دو شهرستان آق قلا و بندر گمیشان بیشتر از سایر مناطق می باشد.
- بخشی از شاغلان این مناطق را دانش آموختگان دانشگاهی و شاغلان متخصص تشکیل می داند. تعداد شاغلان دارای آموزش عالی مناطق سیل زده در استان های گلستان، لرستان و خوزستان به ترتیب ۳۱، ۹۴ و ۲۲۳ هزار نفر (در مجموع ۳۴۸ هزار نفر) می باشند. ضمن این که نرخ بیکاری دانش آموختگان در مناطق آسیب دیده از سیل نسبت به کل استان های یاد شده بسیار بیشتر و نزدیک به دو برابر است. با توجه به خسارت های وارده به کسب و کارهای اقتصادی مناطق سیل زده این استان ها، یکی از نگرانی های اصلی در بحث مدیریت جمعیت و سکونتگاه ها، مهاجرت دانش آموخته گان دانشگاهی و شاغلان متخصص از این مناطق (سیل زده) به سایر مناطق می باشد.
- تعداد ۱۷۷۷ واحد صنعتی (بیش از ۱۰ نفر شاغل) در این سه استان گلستان، لرستان و خوزستان مستقر می باشند. به عبارتی ۵/۷ درصد از کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیش تر کشور در این سه استان قرار دارند. بر اساس اطلاعات معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون و کار و رفاه اجتماعی میزان آسیب دیدگی کارگاه های اقتصادی در شهرستان گمیشان (۴۵ درصد)، در استان لرستان شهرستان پلدختر (۴۰ درصد) و شهرستان شوشتر ۳۰ درصد دچار آسیب دیدگی شده اند. مقیاس واحدهای تولیدی در استان خوزستان مشابهت زیادی با کل کشور دارد. کارگاه های صنعتی در استانهای گلستان و لرستان متفاوت از سطح ملی هستند و مشخصا اینکه کارگاه های استان لرستان بطور عمده بین ۱۹-۱۰ نفر کارکن هستند. به طوری که سهم کارگاه های صنعتی با تعداد کارکن ۱۰ تا ۱۹ نفر در استان گلستان، لرستان و خوزستان به ترتیب، ۵۱,۹ درصد، ۷۱,۱ درصد و ۴۵,۹ درصد می باشد. در مجموع تعداد کارکن ۱۰ تا ۱۹ نفر بخش صنایع کارخانه ای این سه استان به طور متوسط ۵۳,۵ درصد می باشد. این سه استان بیش از ۲۷۸ واحد معدنی (کوچک مقیاس تا بزرگ مقیاس) با اشتغال بیش از ۴ هزار نفر را فعال می باشند که البته با توجه به ماهیت و نوع فعالیت های معدنی در مقایسه با واحدهای صنعتی و کشاورزی کمتر در معرض حادثه سیل قرار گرفته اند.
- بیش از ۵۹۷ هزار واحدهای بهره برداری کشاورزی در مناطق سیل زده این سه استان وجود دارند که از بعد نوع فعالیت، ۴۰ درصد آنها را واحدهای بهره بردار زراعی، بیش از ۲۹ درصد آنها نیز واحدهای بهره بردار پرورش دام سنگین و سبک، ۱۷ درصد آنها نیز

گزارش ملی سیلابها

واحدهای بهره بردار پرورش طیور به روش سنتی و مابقی مربوط به سایر فعالیت ها می باشد. با توجه به اینکه بخشی از شاغلان این استانها در مناطق روستایی ساکن هستند احتمال اینکه کسب و کارهای کشاورزی و محصولات زراعی، باغی و دامی و شیلات این استان دچار خسارت های ناشی از سیل شده باشند بیشتر از سایر کسب و کارهای اقتصادی می باشد. بدیهی است به شاغلان این بخش ها نیز به تبع آن ضرر داده شده و یا شغل خود را از دست دادند و یا اینکه ساعت کار آنها برای کسب درآمد کاهش یافته است.

○ بخشی از این واحدهای اقتصادی مناطق سیل زده در جریان سیلاب، دچار حادثه شدند و کسب و کارهای اقتصادی مربوطه دچار حادثه شدند و نه تنها موجب تخریب واحدها شده بلکه موجب از دست دادن شاغلین این واحدها شده است. لذا در مدیریت بحران(پس از بحران) موضوع مدیریت کسب و کارهای اقتصادی این مناطق از جانب دولت و حمایت های مورد نظر بسیار قابل توجه خواهد بود.

ظرفیتها و پتانسیل های مناطق سیل زده جهت احیاء و ایجاد مشاغل جدید

بررسی احیاء، بازسازی و توسعه کسب و کار در مناطقی که دچار حوادث غیرمترقبه می شوند در بحث مدیریت بحران (پس از بحران) مهم می باشد. در این رابطه، وجود ظرفیت و یا پتانسیل ها می تواند در معرفی پتانسیل های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و طبیعی مناطق سیل زده جهت ایجاد مشاغل جدید در بخش های مختلف این مناطق نقش مهمی در جهت گیری توسعه و شکل گیری کسب و کارها ایفا نماید. در سه استان گلستان، خوزستان و لرستان، متناسب با پتانسیل های طبیعی، زیرساختی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی، فرصت های سرمایه گذاری برای کسب و کارها و اشتغال در مناطق سیل زده را هموار کرده است.

○ استان گلستان از چهار فرصت مهم (فعالیت های کشاورزی، عرصه خدمات گردشگری، عرصه مبادلات بازرگانی و عرصه انتقال فرآورده های نفت و گاز) در تقویت پیوندهای اقتصادی برخوردار است. این استان در عرصه های تولیدی - خدماتی خود در دو حوزه عمده فعالیت کشاورزی و گردشگری از پتانسیل درونی بالایی برخوردار است و در صورت تقویت زیرساخت های موردنیاز، توان کافی برای ایفای نقش فراملی، ملی و منطقه ای می باشد. نکته قابل توجه این هست که مناطق سیل زده بنا به تناسب ظرفیت ها و پتانسیل های اقتصادی و طبیعی، امکان رشد و توسعه برخی از بخش ها وجود دارد. این استان بیش از دو میلیون هکتار زمین، آبی و دیم، زیر کشت دارد و بیش از ۵۰ درصد از پنبه و ۱۰ درصد گندم کشور از این استان به دست می آید. لذا یکی از راهبردهای مهم برای توسعه و شکل گیری کسب و کارهای مناطق سیل زده، تقویت و حمایت از صنایع تبدیلی و تکمیلی و حرکت به سمت کشاورزی صنعتی است. البته بخش صنعت و معدن استان از پیوندهای درونی قدرتمندی برخوردار نیست و زنجیره صنایع تولیدی هنوز کامل نشده است. بر همین اساس پیوندهای بیرونی استان نیز در بخش صنعت و معدن به ویژه به صورت یک طرفه برقرار شده است و استان به طور نسبی وارد کننده ماشین آلات صنعتی و معدنی محسوب می گردد. استان گلستان با موقعیت قرارگیری در جوار کشورهای آسیای میانه و در اختیار داشتن دو مرز زمینی و آبی، از موقعیت مناسبی در ایجاد پیوندهای اقتصادی برخوردار است. این استان به خصوص مناطق سیل زده گلستان، ظرفیت توسعه لجستیکی بار و مسافر و به تبع آن توسعه ناوگان حمل و نقل دریایی و ریلی و جاده ای به خصوص به کشورهای مناطق آسیای میانه و برعکس، را به خوبی دارند. سیستم شکل گیری و توسعه کسب و کار بخش گردشگری این استان در ۴ ناحیه اصلی (منطقه شمالی، منطقه ساحلی و دریایی، منطقه جنوبی، جنگل گلستان، و جاده اصلی) دارای ویژگی های منحصر به فرد است که مداخلات و اقدامات توسعه ای مرتبط با کسب و کارهای خاص این مناطق آن می تواند منجر به توسعه کسب و کارهای جدید به خصوص مناطق سیل زده شود.

○ لرستان به لحاظ اقلیم شناسی یک استان چهار فصل است و دارای آب و هوای متنوعی است، این تنوع از شمال به جنوب و از شرق به غرب کاملاً محسوس است. این استان سومین استان پرآب کشور است و ۱۲ درصد آبهای کشور را در اختیار دارد. شهرستان پلدختر مقام نخست تولید انجیر در کشور را داراست. هم چنین به دلیل آب و هوای مناسب آن نیز مقام نخست تولیدسیبزی را در کشور به خود اختصاص داده است. وجود معادن غنی سنگ های تزئینی جایگاه استان را در زیربخش معدن برجسته کرده است به

طوری که ۲۴ درصد از تولید کشور و ۳ درصد تولید جهان را به خود اختصاص داده است. البته عدم توجه به روابط عمودی و افقی در ایجاد واحدهای صنعتی، مانع شکل‌گیری پیوندهای صنعتی در استان شده است. پلدختر از جمله نفت خیزترین شهرستان‌های کشور و استان لرستان به شمار می‌رود. در پلدختر تاکنون ۳۴ تاق‌دیس نفت کشف گردیده‌است. ضمن این که حمل و نقل بار و مسافر به عنوان یکی از مهم‌ترین خدمات استان دارای رونق مناسب می‌باشد. انتقال محصولات کشاورزی و سایر محصولات استان به سایر استان‌ها و نیز حمل و نقل صنایع معدنی موجب رونق کسب و کارهای حمل و نقل و فعالیت‌های وابسته به آن شده است. استان لرستان را می‌توان با داشتن هزاران (۲۴۰۰) اثر باستانی و تاریخی، طبیعی، آبشارهای خروشان و کوه‌های سربه‌فلک کشیده از مهم‌ترین مناطق گردشگری ایران برشمرد. این استان دارای رتبه اول کشوری از حیث تعداد اثر می‌باشد.

○ استان خوزستان از پتانسیل کاملاً بی‌نظیری در سطح کشور برخوردار است. مساحت اراضی کشاورزی زراعی و دیم و باغ و قلمستان حدود ۱,۳ میلیون هکتار می‌باشد. از نظر جغرافیایی حدود ۶۵ درصد استان خوزستان دارای زمین‌های جلگه‌ای و آبرفتی است. اراضی کشاورزی خوزستان حدود ۷,۲ درصد از کل اراضی کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده است. به دلیل جاری بودن بیش از ۳۰ درصد از آبهای جاری کشور و برخورداری از خاک‌های مساعد کشت، استان خوزستان در تولید محصولات کشاورزی به خصوص زراعت دارای رتبه‌ای مناسب در بین استان‌های کشور می‌باشد. در واقع منطقه غرب استان به واسطه زمین‌های حاصل‌خیز و آب فراوان پذیرای ۷۵ درصد از جمعیت استان نیز بوده و ۹ واحد توسعه‌نیشر مکانیزه و مدرن فعال در این استان با سطح زیرکشت ۱۳۰ هزار هکتار محصول نیشر سهم مهمی در تولید شکر خام و فراوری این محصول استراتژیک در کشور دارند. از حیث دامداری و دامپروری نیز استان خوزستان با برخورداری از ۵۴ درصد از کل دام‌های کشور رتبه ششم را به خود اختصاص داده است. به دلیل کوهپایه‌ای بودن و وجود علوفه فراوان بیشترین واحدهای دامداری صنعتی و نیمه‌صنعتی در قسمت شرق و مرکز استان مستقر هستند. همجواری وسیع با آبهای خلیج فارس، وجود رودخانه مرزی و طولانی اروند، وجود رودخانه‌های پنجگانه پرآب و دائمی باعث شده که شرایط ویژه‌ای برای سرمایه‌گذاری در این زمینه فراهم گردد. وجود ۹۱۰ استخر پرورش انواع ماهی سردآبی و گرمابی در استان، این منطقه را به عنوان یکی از قطب‌های شیلات در کشور مطرح کرده است. ضمن آن که استخراج حدود ۸۰ درصد نفت و گاز کشور از منابع زیرزمینی و غنی در استان خوزستان، چهره استان را در نگاه اول صنعتی با کارکرد ملی نشان داده است. وجود صنایع و خدمات زنجیره‌ای مکمل فعالیت‌های شرکت نفت (شامل حفاری، پخش و پالایش، استخراج) از جمله ظرفیت‌های استان برای توسعه کسب و کارهای مرتبط با نفت، پتروشیمی و گاز و صنایع بالادستی و پایین‌دستی این فعالیت‌ها می‌باشد. خوزستان به دلیل همجواری با سه مرز دریایی (خلیج فارس) رودخانه‌ای (اروند رود) و خشکی (مرز عراق) دارای امکانات بالفعل و بالقوه زیادی در بازرگانی خارجی است. این استان به رغم وجود ظرفیت‌های بالای گردشگری و وجود جاذبه‌های گردشگری استان حتی در مناطق سیل‌زده استان، کسب و کارهایی مناسبی در این مناطق شکل نگرفته‌اند و هرچند دوری از سایر استان‌ها تاثیر گذاشته و برای بازار کسب و کارهای گردشگری مهم باشد ولی به دلیل همجواری با سایر استان‌ها و حتی ارائه خدمت گردشگری به ساکنین استان، این امکان وجود دارد که با بازسازی و احیاء و یا توسعه کسب و کارهای بخش گردشگری به خصوص مناطق سیل‌زده، مورد توجه و حمایت بیشتری قرار گیرد.

○ در کنار مباحث فوق، حال این که سیل و سیلاب علیرغم خساراتش، چه ظرفیت‌هایی برای توسعه کسب و کارها ایجاد می‌کند جای بحث دارد! چرا که سیل اخیر در کنار تمامی مشکلات و تنگناهای وارده بر کسب و کارهای مناطق درگیر، فرصت‌ها و مواهبی را هم در پی داشته است که در صورت برنامه‌ریزی مناسب و مدیریت صحیح منافع حاصله می‌تواند زمینه را برای رونق اقتصادی و شکوفایی برخی مشاغل و کسب و کارها فراهم آورد. این فرصت‌ها در قالب جداول زیر و تحت عنوان پیامدهای مطلوب برای سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات مناطق درگیر سیل از طریق تحلیل گزارش‌های منتشره از سوی دستگاه‌های ذیربط و بررسی‌های میدانی اعضای کارگروه ارائه می‌گردد.

گزارش ملی سیلاب‌ها

جدول ۷ پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش کشاورزی

بازه زمانی	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	پیامد
میان‌مدت	رونق فعالیت‌های کشاورزی و فعالیت‌های پایین دست و تامین به موقع منابع آبی برای سطح زیرکشت	تکمیل ظرفیت سدهای مخزنی کشور
میان‌مدت	ایجاد ظرفیت‌های جدید کسب و کار و افزایش اشتغال	افزایش پتانسیل دایر شدن اراضی کشاورزی که پیش از این بایر بودن
میان‌مدت	توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی در بخش کشاورزی	رونق کسب و کار دارندگان ادوات خاص کشاورزی و باغداری
کوتاه‌مدت	توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی در بخش کشاورزی	رونق فعالیت کسب و کارهای مرتبط با تعمیرات ادوات کشاورزی آسیب‌دیده
میان‌مدت	تقویت لجستیکی و بازاریابی بهتر محصولات بخش کشاورزی	ایمن سازی راه‌های ارتباطی روستایی

جدول ۸ پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش صنعت

بازه زمانی	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	پیامد
میان‌مدت	تقویت لجستیکی و توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی	رونق فعالیت شرکت‌های راهسازی
کوتاه‌مدت	توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی	رونق فعالیت کسب و کارهای مرتبط با تعمیرات تجهیزات کارگاهی آسیب‌دیده
کوتاه‌مدت	توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی	رونق فعالیت تولیدکنندگان مواد اولیه کارگاه‌های صنعتی
میان‌مدت	ایجاد کسب و کارهای مرتبط با خدمات مستغلات و ساختمان، توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی	افزایش تقاضا جهت مصالح ساختمانی
بلندمدت	توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی	رونق کسب و کارهای مرتبط با تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی

جدول ۹ پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش خدمات

بازه زمانی	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	پیامد
میان‌مدت	ایجاد کسب و کارهای مرتبط با خدمات مستغلات و ساختمان، افزایش گردش مالی، ایجاد و یا افزایش اشتغال برای افراد با اشتغال ناقص	رونق کسب و کارهای ساختمان‌سازی
بلندمدت	توسعه و بهبود کیفیت زیرساخت‌ها	افزایش کیفیت ساخت در ساخت و سازه‌های جدید
بلندمدت	توسعه و بهبود کیفیت زیرساخت‌ها	توجه بیشتر به اصول مهندسی در بازسازی‌ها
میان‌مدت	توسعه گردشگری، پایدارسازی معیشت خانوارهای بهره‌بردار، پایداری محیط‌زیست	آبگیری تالاب‌های کشور
میان‌مدت	توسعه و بهبود کیفیت زیرساخت‌ها	آگاهی نسبت به عدم ساخت و ساز در حریم و بستر رودخانه‌ها
میان‌مدت	توسعه منطقه ای، افزایش گردش مالی، افزایش اشتغال	لایروبی و سازماندهی رودخانه‌ها
میان‌مدت	توسعه منطقه ای، افزایش گردش مالی به خصوص در حوزه جاذبه‌های گردشگری منطقه ای، افزایش اشتغال	بهبود وضعیت گردشگری مناطق به ویژه طبیعت‌گردی

تحلیل پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها

تحلیل و تبیین آثار و پیامدهای (کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت) سیل اخیر بر حوزه کسب و کار در بخش‌های اصلی اقتصادی مطابق نتایج بررسی‌های فوق و پیمایش‌های میدانی تیم مسئول در مناطق درگیر سیل با استفاده از تکنیک «مصاحبه‌ی نیمه ساختار یافته»، حاوی نکات ارزنده‌ای است که می‌تواند در مدیریت بحران کمک اساسی نماید. ضمن این که بررسی اختیارات، وظایف و مسئولیت‌های هریک از ذینفعان با استفاده از تکنیک (Stakeholders Analysis)، تاثیر سیلاب بر زنجیره تامین و تولید کسب و کارها تاثیرات سیلاب بر حکمرانی کسب و کارها در تبیین آثار و پیامدها موثر خواهد بود.

○ براساس نتایج حاصل، مهم‌ترین پیامدهای سیل بر بخش کشاورزی براساس گزارش‌های رسمی منتشره از سوی نهادها و دستگاه‌های ذیربط عبارتند از: تخریب کانال‌های آبرسانی، آبرفتگی مزارع، از بین رفتن محصولات کاشته شده، افزایش بیماری‌های دامی، ناپایداری معیشت خانوارهای کشاورز (تک شغلی)، تخریب جایگاه نگهداری دام، تخریب و آسیب به انبارهای علوفه، آسیب به شیلات و صنایع وابسته به آن، تخریب مرغداری‌های صنعتی و سنتی، تلف شدن طیور، آب گرفتگی باغات و نخلستانها، کاهش عملکرد نخیلات و باغات، تخریب سازه‌ی گلخانه‌ها، تخریب محصولات گلخانه‌ها، کاهش حجم صادرات محصولات کشاورزی، از بین رفتن کندوهای عسل.

- گزارش های رسمی دستگاه های رسمی نشان از آن دارد که بخش صنعت در اثر سیل اخیر با پیامدهایی از جمله: آسیب به زیرساخت‌ها و تأسیسات شهرک‌های صنعتی، تخریب راه‌های دسترسی به معادن، تخریب کارگاه‌های قالبیافی، خسارت به خطوط لوله و تأسیسات نفتی، آسیب به زیرساخت‌های عمومی (شبکه فاضلاب، شبکه برق و گاز)، تخریب آسفالت خیابان‌ها و جاده‌ها، آسیب به ماشین آلات و تجهیزات کارگاه های شهرک صنعتی، آسیب به محصولات تولیدی و مواد اولیه کارگاه های شهرک صنعتی، کاهش توان خرید صاحبان صنایع جهت شروع فرایند تولید، آسیب به کارگاه‌های صنایع دستی، مواجهه شده است.
- در بخش خدمات و براساس آمارها و اطلاعات رسمی منتشر شده از سوی دستگاه های مرتبط با مشکلات و پیامدهای متعددی روبرو شده اند که مهم ترین آنها شامل: آسیب مشاغل خانگی، تخریب پل‌های ارتباطی در محورهای فرعی و روستایی، آسیب و تخریب محورهای مواصلاتی و سازه های راهداری، کاهش حضور گردشگران در کوتاه‌مدت، آسیب کارگاه‌های بافندگی فرش عمدتاً در استان‌های گلستان و لرستان، بیکاری موقت نیروهای کاری کارگاه‌ها و مشاغل صنفی-خدماتی، تغییر تقاضای خرید عموم از کالای عمدتاً لوکس به کالاهای ضروری، آسیب به آثار تاریخی و ابنیه مرتبط با بخش گردشگری، می باشد
- کارگروه، حسب موارد مطرح شده اقدام به ارایه تیپ شناسی کسب و کارهای آسیب دیده از سیل نمود. جهت انجام نوع شناسی کسب و کارها در این بخش، علاوه بر استناد بر آمارهای منتشره از سوی نهادهای ذیربط، نظر صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران مرتبط با سیلاب اخیر در قالب کاربرگ های طراحی شده توسط تیم مسئول بند نیز اخذ گردید. بر این اساس کسب و کارهای آسیب دیده، به سه دسته‌ی الف- کسب و کارهای نیازمند بازیابی، ب- کسب و کارهای نیازمند گذار و ج- کسب و کارهای نیازمند پایداری، تقسیم‌بندی شده‌اند.
- **الف- کسب و کارهای نیازمند بازیابی:** این دسته از مشاغل، در جریان سیل اخیر، آسیب جدی یا جزئی دیده‌اند و لازم است به شکل پیشین بازگردند. ماهیت این کسب و کارها بگونه ای است که امکان تغییر بنیادین به منظور افزایش تاب آوری و کاهش آسیب پذیری آنها در کوتاه مدت وجود ندارد. این کسب و کارها عمدتاً با فرهنگ بومی مناطق عجین شده و از دیرباز در مناطق درگیر سیل وجود داشته اند. واحدهای سنتی زراعی و باغی و پرورش دام و طیور و نیز مشاغل خانگی در این دسته قرار می گیرند. اگرچه بخشی از خسارت وارده بر این کسب و کارها نتیجه مدیریت نامناسب آنها است اما در کوتاه مدت امید چندانی به تغییر آنها برای افزایش تاب آوری نیست. البته انجام اقداماتی از جمله بیمه واحدها و آموزش صاحبان کسب و کارها می تواند باعث افزایش تاب آوری خانوارها و صاحبان کسب و کارها شود.
- **ب- کسب و کارهای نیازمند گذار:** این دسته از واحدهای تولیدی و خدماتی در جریان سیل اخیر، آسیب جدی دیده‌اند و باید ضمن بازیابی، اصلاحات و تغییراتی را در آنها به منظور افزایش تاب آوری و کاهش آسیب پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و به ویژه سیل، ایجاد کرد. این کسب و کارها عمدتاً از جمله کسب و کارهایی است که در سال های اخیر در مناطق آسیب دیده ایجاد شده اند و از سابقه و قدمت زیادی برخوردار نیستند، مانند واحدهای پرورش آبزیان و واحدهای نیمه مدرن و مدرن فعالیت های زراعی و باغی از جمله گلخانه ها. بخش دیگری از این کسب و کارها واحدهایی است که در اثر توسعه غیرپایدار کسب و کارهای سنتی و بومی مناطق ایجاد شده اند، مانند واحدهای زراعی و باغی در حاشیه و مسیل رودخانه ها و نهرهای فصلی، اماکن گردشگری و تفریحی حاشیه رودخانه ها و اراضی شیبدار و در معرض خطر.
- **ج- مشاغل نیازمند پایداری:** این دسته از کسب و کارها در جریان سیل اخیر، آسیب جدی ندیده‌اند، اما به دلیل آسیب به کسب و کارهای بالادستی و پایین دستی، تحت تاثیر قرار گرفته و دچار آسیب های غیرمستقیم شده‌اند. این واحدهای اقتصادی عمدتاً واحدهای بزرگ اقتصادی مانند صنایع سنگین و واحدهای تبدیلی و فرآوری هستند که در اثر عدم تامین مواد اولیه مانند صنایع غذایی، سیلوهوا و کارخانه های آرد و یا قطع و محدودیت دسترسی به بازارهای مصرف مانند صنایع صادراتی، کارخانه های

گزارش ملی سیلاب‌ها

صنایع لبنی و یا کاهش تقاضا برای تولیدات آنها مانند هتل‌ها و مراکز اقامتی و رستوران‌ها می‌باشند. اکثر این واحدها بدلیل حجم سرمایه‌گذاری‌های انجام شده نیازمند حمایت‌های عمدتاً مالی مانند کاهش یا بخشودگی حق بیمه‌ها، استمهال وام‌ها و تسهیلات دریافت شده و اختصاصی تسهیلات کم‌بازده برای تقویت آنها و کمک به پایداری آنان می‌باشند.

○ در تحلیل پیامدها بر زنجیره کسب و کارها مهم‌ترین اثرات نامطلوب سیل اخیر بر بخش کشاورزی که می‌تواند تا سال‌ها تولید را در مناطق تحت تاثیر سیل، دچار اخلال کند، از بین رفتن سرمایه‌های طبیعی مرتبط با بخش کشاورزی از جمله فرسایش خاک، تخریب مراتع و رانش زمین است که علاوه بر خسارت‌های آورده شده در فصول قبل، کمیت و کیفیت تولید را در سال‌های بعد نیز دچار آسیب و اخلال کند. آسیب زیرساخت‌های پایه و لنگی کار در بنگاه‌ها و واحدهای صنعتی ناشی از سیل و آبگرفتگی از اصلی‌ترین اثرات منفی سیل بر بخش صنعت بوده است. این امر خصوصاً در صنایع سنگین و استراتژیک کشور در استان خوزستان بسیار مشهود است. در خصوص بنگاه‌های کوچک و متوسط صنعتی خصوصاً در خارج از شهرک‌های صنعتی، که عمده واحدهای صنعتی در استان‌های لرستان و گلستان بوده‌اند، آسیب به سرمایه‌های فیزیکی از جمله تخریب ساختمان و ابنیه واحدها و از دست رفتن سرمایه‌های مالی و اقتصادی آنان بسیار چشمگیر بوده و صاحبان این کسب و کارها را دچار مشکل و مشاغل زیادی را در سطح مناطق به طور دائم یا موقت به تعطیلی کشانده است. در سطح محلی تخریب منازل مسکونی و آبگرفتگی سکونتگاه‌ها خصوصاً در نواحی روستایی که همزمان هم محل زندگی و هم محل فعالیت‌های اقتصادی خانوارهای روستایی بوده است، آسیب جدی را متوجه کسب و کارهای خدماتی نواحی روستایی کرده است. در سطح منطقه‌ای و ملی، تخریب راه‌ها و پل‌ها باعث مختل شدن ارایه خدمات به بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شده است. خدمات توزیعی، خدات حمل و نقل و کسب و کارهای بخش گردشگری از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی است که کسب و کارهای آن‌ها در جریان سیل اخیر دچار مشکل شده است.

○ در موارد آسیب به سرمایه‌های فیزیکی لزوم اقدام سریع برای جبران آسیب‌ها بمنظور رونق بخشی به فعالیت‌های اقتصادی ضروری است. پل‌ها و راه‌های ارتباطی و ابنیه و تاسیسات مرتبط با کسب و کارها از جمله این موارد هستند. در موارد آسیب به سرمایه‌های مالی، پرداخت خسارت به آسیب‌دیدگان و حمایت‌های مالی از صاحبان کسب و کارهای آسیب‌دیده در اولویت اقدام باید قرار گیرد. در بخش‌هایی که سرمایه انسانی و اجتماعی تحت تاثیر قرار گرفته است، توجه به آموزش و توانمندسازی صاحبان کسب و کارها و نیروی انسانی از اصلی‌ترین اقداماتی است که باید در کنار سایر اقدامات صورت پذیرد.

○ در تحلیل ارتباط بین پیامدهای سیل و حکمرانی کسب و کارها مهم‌ترین نتیجه حاصل از بررسی‌ها حاکی از آن است که تعدد ذینفعان و گروه‌های اثرگذار و اثرپذیر مرتبط با کسب و کارها در بخش‌های مختلف اقتصادی و همپوشانی در وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های هر یک از آنها، در فرآیند و مراحل مختلف قبل، حین و پس از سیلاب باعث ناکارآمدی دستگاه‌ها و سازمان‌ها شده است و لازم است در بند نهایی گزارش به آن‌ها توجه شود.

راه حل ارتقای تاب‌آوری کسب و کارها و گام‌های کلیدی آن

○ پاسخ به این موضوع، گام اساسی در مدیریت بحران و تقویت حکمرانی در مدیریت کسب و کارها محسوب می‌باشد. براساس یافته‌های این مطالعه و بررسی تجارب جهانی و همچنین پیمایش‌های میدانی مطالعه حاضر، مجموعه‌ای از راهبردها و برنامه‌عملیاتی موثر در راستای بازگشت به حالت عادی واحدهای اقتصادی، کاهش آسیب‌پذیری کسب و کارها و ارتقای تاب‌آوری آن‌ها و نیل به کسب و کارهای پایدارتر در مناطق تحت تاثیر سیل و سیلاب، در مطالعه حاضر ارائه شده است. جهت انجام این فاز از مطالعه، ابتدا تعیین چشم‌انداز و مأموریت در دستور کار بوده که اقدام شد. در گام بعدی و به منظور دستیابی به راهبردهای متناسب، از تحلیل سوات (SWOT) استفاده شد. در نهایت، برنامه‌های عملیاتی کاهش آسیب‌پذیری و ارتقای تاب‌آوری بخش کسب و کار در برابر بلایای طبیعی و به ویژه سیل، ارائه شد. براین اساس، چشم‌انداز حاکم برای مدیریت کسب و کارها در شرایط مدیریت بحران را می‌توان "احیا و بازیابی کسب و کارهای تحت تاثیر سیل و دستیابی به کسب و کارهای پایدار در مناطق آسیب‌دیده از

سیل و بازگشت به حالت عادی " دانست. گام بعدی، نکات مثبت محیط دورنی کسب و کارها (قوت‌ها)، نکات منفی محیط درونی بخش کسب و کار (ضعف‌ها)، نکات مثبت محیط بیرونی و پیرامونی کسب و کارها (فرصت‌ها) و نقاط منفی محیط بیرونی مرتبط با کسب و کارها (تهدیدها) شناسایی و تبیین شد. براساس یافته‌های مطالعه حاضر، می‌توان به این نتیجه رسید که با توجه به تعداد زیاد نقاط ضعف و تهدید در فرآیند مدیریت سیل اخیر در بخش کسب و کار، راهبردهای اتخاذی عمدتاً باید از نوع "راهبرد های تدافعی" و "راهبردهای محافظه کارانه" باشند. این راهبردها به طور خاص به کاهش نقاط ضعف و تهدید و تعدیل اثرات آن‌ها با استفاده از ظرفیت نقاط قوت و فرصت‌های احتمالی متمرکز هستند. رعایت آن‌ها در فرآیند برنامه ریزی و سازماندهی برای سرمایه گذاری و توسعه کسب و کارهای موجود و جدید و نیز اولویت بندی جهت تامین مالی و حمایت از آسیب دیدگان از سیلاب، می‌تواند در افزایش اثربخشی و کارایی اقدامات توسعه ای و نهادی در مناطق سیل زده تاثیرگذار باشد. مهم ترین این راهبردها در دو دسته خاص کسب و کار و کلان، عبارتند از:

الف- راهبردهای خاص کسب و کار

- راهبرد اول: استفاده از ظرفیت‌های بودجه‌ای (خاص حوادث غیرمترقبه) و بیمه ای و منابع بانکی برای جبران سریع و متناسب آسیب‌ها به بخش‌های مرتبط با کسب و کار با هدف بازگشت به حالت عادی؛ اولین وظیفه دولت به عنوان نهاد مسئول در حوادث غیر مترقبه، جبران خسارت‌های وارده بر کسب و کارها و بنگاه‌های اقتصادی در مناطق تحت تاثیر، براساس برآوردهای انجام شده از سوی نهادهای رسمی است.
- راهبرد دوم: کاهش در معرض خطر قرار گرفتن کسب و کارها در بخش‌های مختلف اقتصادی؛ توجه به مکان‌یابی صحیح بنگاه‌های اقتصادی و محدود کردن کشاورزی در حاشیه رودخانه‌ها و دامنه‌های پرشیب، ضمن ایمن‌تر کردن واحدهای کسب و کار در برابر خطر سیل از فرسایش بیشتر خاک و مراتع جلوگیری کرده و در نهایت کاهش خسارت را در مواقع بروز سیل به دنبال خواهد داشت.
- راهبرد سوم: کاهش میزان حساسیت کسب و کارها و بنگاه‌های اقتصادی در هنگام مواجهه با بلایای طبیعی؛ ضعف زیرساخت‌ها و نامناسب بودن ابنیه و واحدهای تولیدی و خدماتی از لحاظ استحکام همراه با نامناسب بودن شیوه‌های تولیدی از جمله استقرار آبروی پروری در نزدیکی رودخانه‌ها، آسیب‌پذیری کسب و کارها را به شدت افزایش داده است.
- راهبرد چهارم: افزایش ظرفیت و توان انطباق بنگاه‌های اقتصادی با شرایط خطر، در قبل، حین و پس از بروز خطر؛ یکی از کلیدی ترین عناصر در هنگام بروز یک اتفاق، توانایی انطباق و سازگاری با شرایط جدید و توان بازیابی واحد تولیدی یا خدماتی در شرایط بحرانی است. بیمه به عنوان اصلی ترین فاکتور موثر در این زمینه عمل می‌کند. توان اقتصادی پایین صاحبان کسب و کارها در کنار بیمه نبودن آن‌ها، امکان بازگشت سریع این واحدهای اقتصادی را به چرخه تولید با کندی روبرو کرده است.
- راهبرد پنجم: توانمندسازی صاحبان کسب و کار و متولیان بخش‌های مختلف اقتصادی در شرایط بحرانی؛ ارائه خدمات مشاوره‌ای و آموزشی مناسب و کارآ و الزامی نمودن آن برای صاحبان مشاغل در کنار کارگاه‌های توانمندسازی شاغلان واحدهای مختلف با اولویت دادن به نیروهای بومی و محلی در خصوص نحوه مواجهه و مقابله با سیل از شناخته شده ترین روش‌های ارتقای آمادگی در شرایط سیل و در نهایت کاهش خسارات آن به شمار می‌رود.
- راهبرد ششم: اصلاح و ساماندهی قوانین مرتبط با حفاظت از سرمایه‌های طبیعی مباحثی همچون تغییر کاربری اراضی، بهره برداری‌های غیرمجاز از معادن و تجارت غیرمجاز چوب و خاک و ... از جمله زمینه‌هایی است که لازم است تمهیداتی به عمل آید.
- راهبرد هفتم: تقویت سازوکارهای حمایتی بخش کسب و کار در شرایط بحران؛ بازیابی و برگرداندن کسب و کارهای مختلف به ویژه کسب و کارهای کوچک و مشاغل خانگی از اولویت خارج و معمولاً به فراموشی سپرده می‌شود. این امر در کنار نبود سازوکارهای حمایتی و نبود حمایت‌های فنی و لجستیکی مشکلات واحدهای کسب و کار را در جریان اتفاقاتی از جمله سیل بیش از پیش جدی می‌نماید.

گزارش ملی سیلابها

- راهبرد هشتم: مدیریت ریسک به جای مدیریت بحران؛ در دیدگاه مبتنی بر مدیریت ریسک، جهان بینی جامع تری بر ابعاد پدیده حکمفرماست. در این الگوی مدیریت، تلاش برای مطالعه و بررسی شیوه های صحیح مواجهه با واقعه‌ای است که در زمان کم و بیش دور و نزدیک احتمال وقوع داشته باشد و بتوان درجه احتمال وقوع آن را محاسبه کرد.
- راهبرد نهم: اصلاح الگوهای تولیدی و ارائه خدمات؛ تجربه سیل اخیر و نتایج حاصل از بررسی ها و گزارش های رسمی منتشر شده پیرامون آن نشان از آن دارد که قربانیان اصلی سیل در بخش کسب و کار به طور همزمان متهمان اصلی وقوع سیل و تشدید پیامدهای آن هستند. از اینرو استقرار نظام بیمه ای فراگیر برای محصولات تولیدی و خدماتی در مناطق درگیر حوادث مهم می باشد.

ب- راهبردهای کلان

- راهبرد اول: ارتقای آمادگی برای مقابله با حوادث غیرمترقبه با تدارک و پیاده سازی سیستم های هشداردهنده و پیش بینی کننده حوادث و به ویژه سیل در بخش کسب و کار؛ در این صورت تعیین وظایف، مسئولیت ها و اختیارات بخش های مختلف از کلیدی ترین اجزا و عناصر آمادگی و مواجهه با حوادث غیرمترقبه و از جمله سیل محسوب می شود.
- راهبرد دوم: پیاده سازی سامانه جامع اطلاعات کسب و کار در سطح ملی؛ ایجاد یک سامانه جامع و کارآمد برای کسب و کارهای بخش های مختلف کشاورزی، صنعت و خدمات در کنار انجام مرتب و دقیق سرشماری های ملی و منطقه ای کسب و کار و پایش مرتب اطلاعات و داده های این سامانه می تواند در موارد مشابه گره گشای بسیاری از مشکلات در مدیریت بحران باشد.
- راهبرد سوم: افزایش توان امداد و نجات در بین دستگاه های متولی؛ یکی از مهم ترین درس های سیل اخیر لزوم تجهیز دست اندرکاران به امکانات و تجهیزات، هم به لحاظ کمی و هم به لحاظ کیفی است. افزایش تعداد ادوات و تجهیزات امداد و نجات در کنار آموزش نیروی انسانی دخیل در امر امداد و نجات باید از مهم ترین اولویت های تصمیم گیران و برنامه ریزان باشد.
- راهبرد چهارم: الزام کارفرمایان و فعالان اقتصادی به پیاده سازی اصول ایمنی، پیشگیری و مقابله با خطر بلایای طبیعی؛ بسیاری از کسب و کارها خصوصاً کسب و کارهای کوچک و صاحبان آن ها در زمینه مهارت های ایمنی کار و روش های صحیح مقابله با حوادث غیرمترقبه و خصوصاً بلایای طبیعی دچار فقر آموزشی و مهارتی هستند که لازم است در این زمینه برنامه های مدونی در مناطق مختلف کشور به ویژه مناطق مستعد بلایای طبیعی و به طور خاص سیل در نظر گرفته شده و جز الزام های راه اندازی کسب و کارها و تمدید کارت های فعالیت بنگاه های اقتصادی قرار گیرد.
- راهبرد پنجم: بازنگری حکمرانی کسب و کارها بر اساس اصول کاهش آسیب پذیری و افزایش تاب آوری؛ تحلیل ماتریس قدرت - تمایل دستگاه های فعال در جریان سیل اخیر نشان از عدم تناسب بین میزان توانایی و اختیارات دستگاه ها با میزان علاقمندی و نقش آفرینی آن ها در مدیریت بحران ایجاد شده در اثر سیل (همراه با ضعف بخش خصوصی و نبود جامعه مدنی فعال و جریان ساز) داشت.

بدین ترتیب، به منظور پیوستگی مفهومی و نیز برای رسیدن به چارچوبی کاربردی و منطبق بر یافته های این مطالعه، راهبردهای تبیین شده در سه دسته "راهبردهای بازیابی"، "راهبردهای گذار" و "راهبردهای پایداری" دسته بندی شدند. بنابراین، استراتژی کلیدی به منظور پایداری کسب و کارها و کاهش آسیب پذیری و افزایش تاب آوری آن ها در هنگام بروز بلایای طبیعی به ویژه سیل همانا استراتژی "بازنگری حکمرانی کسب و کارها بر اساس اصول کاهش آسیب پذیری و افزایش تاب آوری" می باشد. براساس راهبردهای یاد شده، مجموعه ای از برنامه ها، اقدامات و راهکارها متناسب با دو سیاست مشخص به منظور تحقق اهداف مرتبط با پایداری کسب و کارها و کاهش آسیب پذیری و ارتقای تاب آوری آن ها در برابر بلایای طبیعی به ویژه سیل در طیف مختلفی از پیشنهاد شده است.

سیاست اول: ارتقای کارایی ستاد مدیریت بحران در شرایط حوادث غیرمترقبه

➤ برنامه:

- برنامه اول: "اصلاح سازوکار امداد و نجات برای مدیریت کسب و کارها در شرایط بحران" توسط وزارت کشور
- برنامه دوم: "سامانه جامع کسب و کار (ساجک)" توسط ستاد مدیریت بحران(وزارت کشور)
- برنامه سوم: "برنامه جامع سیستم های هشداردهنده حوادث غیرمترقبه" توسط ستاد مدیریت بحران(وزارت کشور)
- برنامه چهارم: "تدوین بسته های خدمات مشاوره ای و آموزشی مناسب و کارا" توسط ستاد مدیریت بحران(وزارت کشور)
- برنامه پنجم: "بازمهندسی حکمرانی و مدیریت کسب و کارها در مناطق مختلف کشور" توسط سازمان برنامه و بودجه کشور با همکاری وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی

راهکار:

- تعریف یک برنامه جامع مدیریت بحران که در آن وظایف، مسئولیت ها و اختیارات بخش های مختلف به روشنی مشخص شده است؛
- تاکید و تضمین مشارکت تمامی ذینفعان و تمامی بخش های دولتی، خصوصی و جامعه مدنی در فرآیندهای مرتبط با مدیریت بحران؛
- راه اندازی سیستم های هشدار و پیش بینی حوادث غیرمترقبه و بلایای طبیعی در بخش های مختلف اقتصادی و متناسب با کسب و کارهای فعال در هر منطقه؛
- تفکیک فعالیت های امداد و نجات از فعالیت های بازسازی و بازتوانی در اساسنامه سازمان ها و ارگان های متولی و فعال در مدیریت بحران کشور؛
- راه اندازی سامانه جامع کسب و کار به منظور تهیه اطلاعات و داده های مستند بخش کسب و کار کشور در سطح ملی و به روزرسانی مرتب آن ها براساس اولویت ها و مزیت های مناطق مختلف کشور؛
- اجباری شدن ثبت واحدهای صنعتی، کشاورزی و خدماتی در هر سطح و با هر نوع فعالیتی در سامانه جامع کسب و کار؛
- کاهش دخالت دولت در بخش های اقتصادی و توسعه بخش خصوصی در تمامی بخش های اقتصاد جز در بخش های حاکمیتی خاص؛
- افزایش کمی و کیفی سازمان های مردم نهاد(سمن) و سایر اشکال نقش آفرینی جامعه مدنی در سلامت و شفافیت بخش کسب و کار کشور؛
- برگزاری دوره های آموزشی و توانمندسازی صاحبان کسب و کار در زمینه بلایای طبیعی و به ویژه سیل و اجباری نمودن دوره های ایمنی کار برای تمامی صاحبان مشاغل؛
- ارائه بسته های آموزشی و خدمات مشاوره ای متناسب با مشاغل مختلف و سطوح مختلف نیروی انسانی فعال در بنگاه های اقتصادی و کسب و کارهای خدماتی و تولیدی؛
- ایجاد نظام پایش و ارزیابی خطر در بخش های مختلف کسب و کار و بنگاه های تولیدی و خدماتی کشور.

سیاست دوم: افزایش تاب آوری واحدهای کسب و کارهای اقتصادی

➤ برنامه:

- برنامه اول: "تدوین سازوکار عملیاتی جبران خسارت بر واحدهای کسب و کارهای اقتصادی" توسط ستاد مدیریت بحران(وزارت کشور)
- برنامه دوم: "برنامه ای سازوکار پیشگیرانه در مدیریت کسب و کارها در شرایط بحرانی" توسط ستاد مدیریت بحران(وزارت کشور)

گزارش ملی سیلاب‌ها

- برنامه سوم: "توسعه و شکل‌گیری کسب و کارها براساس اولویت‌های مناطق در قالب زنجیره ارزش برای پایدارسازی" مناطق سیل زده متناسب با شرایط بعد از بحران (استقرار موقت کسب و کارها و استقرار دائمی کسب و کارها برای اشتغال پایدار و بارعبایت ملاحظاتی بازاریابی، بسته بندی، برندسازی و ...) توسط دستگاه اجرایی مربوطه
- برنامه چهارم: "استفاده از فناوریهای نوین و استقرار نظام اطلاع رسانی کسب و کارها از بعد حوادث و بلایا برای مدیریت کسب و کارها در شرایط بحرانی" توسط ستاد مدیریت بحران(وزارت کشور) با همکاری دستگاه اجرایی مربوطه
- برنامه پنجم: "برنامه نظام بیمه ای و تضامین کسب و کارها" توسط بیمه مرکزی ایران
- برنامه ششم: "اجرای قوانین و مقررات حفاظت از سرمایه های طبیعی با لحاظ رعایت مطالعات ارزیابی محیط زیستی و لزوم رعایت توان اکولوژیکی و ظرفیت بُرد منطقه" توسط وزارت جهاد کشاورزی
- برنامه هفتم: "اولویت بندی احیاء و بازسازی کسب و کارها به تناسب درجه آسیب دیدگی و حمایت از برنامه های اشتغال عمومی" با مشارکت دستگاه اجرایی مربوطه و جامعه محلی، برای جهت دهی مناسب به منابع عمومی (در قالب کمک های فنی و اعتباری دولت) برای آموزش های مهارتی، بهسازی و توانمندسازی کسب و کارها توسط سازمان برنامه و بودجه کشور
- برنامه هشتم: "تعیین ابعاد و مولفه های مدیریت ریسک و اجرایی نمودن آن"، توسط سازمان برنامه و بودجه کشور
- برنامه نهم: "اصلاح ساختار نظام بیمه ای محصولات" توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی با همکاری سازمان برنامه و بودجه کشور

➤ راهکار:

- تدوین شیوه نامه های اختصاصی حمایت واحیاء کسب و کارها در هنگام مواجهه با سیل به تفکیک مراحل پیش، حین و پس از سیل؛
- تجهیز دستگاه ها و سازمان های متولی به فناوری های نوین و تجهیزات نوین امداد و نجات متناسب با نیاز کسب و کارهای مختلف؛
- سند دار کردن بنگاه های اقتصادی و واحدهای تولیدی از جمله در بخش های کشاورزی و دامپروری و مشاغل خانگی؛
- تهیه نقشه جامع آسیب پذیری مناطق مختلف کشور در برابر بلایای طبیعی از جمله سیل؛
- احصای مناطق ممنوعه توسعه فعالیت های مختلف و ایجاد کسب و کارهای صنعتی، کشاورزی و خدماتی براساس ریسک بروز بلایای طبیعی و از جمله سیل؛
- محوریت توسعه کسب و کار در مناطق مختلف کشور مبتنی بر توسعه کم آب بر؛
- مکان یابی و شناسایی مناطق مناسب برای توسعه هر یک از کسب و کارهای عمده مناطق مختلف کشور به تفکیک بخش های صنعت، کشاورزی و خدمات؛
- تهیه نقشه پراکندگی واحدهای اقتصادی و کسب و کارهای فعلی کشور به تفکیک بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات؛
- محوریت مزیت های نسبی مناطق در ایجاد، راه اندازی و توسعه کسب و کارهای جدید و جلوگیری از توسعه کسب و کارهای نامتناسب با مزیت های تولیدی مناطق با تاکید بر مساله محیط زیست و آب؛
- مقاوم سازی ابنیه و ساختمان های مشاغل و واحدهای تولیدی با اولویت نواحی روستایی و عشایری؛
- ایمن سازی و توسعه زیرساخت های ارتباطی و شریان های حیاتی مناطق مختلف کشور به منظور تضمین حمل و نقل ایمن خصوصاً در زمان های بروز خطر؛
- تشکیل و عملیاتی نمودن ستادهای مدیریت بحران در بخش کسب و کار به منظور تامین مواد اولیه لازم و حفاظت از تولیدات و محصولات در هنگام خطر با رویکرد فعال نگه داشتن جریان تولید و زنجیره تامین و تولید در شرایط خطر؛
- ایجاد و راه اندازی نظام بیمه جامع بلایای طبیعی برای تمامی کسب و کارها؛

- تشکیل صندوق حمایت از کسب و کارها در برابر حوادث طبیعی از جمله سیل؛
  - تصویب قوانین متناسب و شفاف در زمینه خسارت‌های ناشی از بلایای طبیعی و نحوه جبران آن‌ها برای تمامی بخش‌های اقتصادی و کسب و کارها، براساس اصل مصلحت عمومی و اصول ۲۸، ۴۰، ۶۷، ۱۱۲، ۱۶۴ و ۱۷۵ قانون اساسی؛
  - اصلاح و به روز رسانی قانون مسئولیت مدنی مصوب سال ۱۳۳۹ کشور با رویکرد شفاف سازی متولی و مسئول جبران خسارت‌های بخش‌های مختلف از جمله بخش کسب و کار؛
  - سامان دهی جامع و ملی مساله کاربری اراضی با رویکرد حفاظت از سرمایه‌های ملی در برابر سودجویی‌های اقتصادی؛
  - تقویت تشکل‌ها و نظام‌های جمعی در بخش کسب و کار و حمایت از تویعه اتحادیه‌ها، سندیکاها و سایر صنوف مرتبط با فعالیت‌های تولیدی و خدماتی؛
  - الزام اصلاح شیوه‌های سنتی تولید به شیوه‌های مدرن در یک بازه زمانی میان مدت (ده ساله) با رویکرد افزایش بهره‌وری از سرمایه‌های طبیعی، حفظ محیط زیست و ایمن در برابر مخاطرات طبیعی از جمله سیل؛
  - در نهایت، این که برای بازطراحی و یکسان‌سازی شیوه‌ی جبران خسارات و توانمندسازی کسب و کارهای آسیب‌دیده با تمرکز بر اصول چابکی سازمانی مبتنی بر بازنگری حکمرانی کسب و کارها سه گام کلیدی لازم است:
  - گام اول، وجود یک نظام جامع بیمه اجباری بلند مدت برای تمامی کسب و کارها توأم با مجموعه‌ای از اقدامات حمایتی و پشتیبانی
  - گام دوم، تهیه نقشه جامع حوادث طبیعی از جمله سیل در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی
  - گام سوم، طراحی ابزارهای دقیق و سریع ارزیابی خسارت، به دوشیوه ارزیابی درونی و بیرونی میزان آسیب پذیری کسب و کارها در صورت بروز سیل قبل از وقوع هر گونه خطری،
- بر این اساس و برپایه یافته‌های انجام شده توسط کارگروه کسب و کار، چارچوبی به عنوان "چارچوب اقدام برای پایداری کسب و کارهای در معرض بلایای طبیعی و به ویژه سیل" ارائه می‌گردد. این چارچوب برگرفته از مدل مفهومی و بنیان نظری گزارش و یافته‌های نهایی گزارش تدوین و ارائه شده است.

فصل اول

مقدمه و روش شناسی انجام کار

۱-۱- مقدمه

به مجموعه ای از حوادث طبیعی که بطور ناگهانی حادث شده و علاوه بر برهم زدن نظم محیط طبیعی، باعث اختلال در محیط کسب و کار و اشتغال و بروز خسارت های مالی و جانی در جوامع انسانی شده، را "مخاطرات طبیعی" گفته می شود. مخاطرات طبیعی جزء لاینفک زندگی انسان هاست و در طول تاریخ با زندگی انسان ها در مناطق مختلف جهان عجین بوده است. نحوه مقابله با این مخاطرات و کاستن از خسارات و تبعات آن از جمله تلاش های بشری بوده و بشر تلاش داشته است تا حوادث طبیعی را مدیریت نماید تا اختلال و خسارت های یاد شده به حداقل برسد. شاید بتوان ادعا کرد موثرترین عامل در تغییر شیوه های زندگی انسان ها (به خصوص جوامعی که همواره در معرض این حواث بودند)، مخاطرات طبیعی و تلاش برای مقابله با آن ها بوده است. یکی از شناخته شده ترین این مخاطرات، سیل و سیلاب می باشد که در طول تاریخ کمیت و کیفیت حیات جوامع بشری را به چالش کشیده است. در منابع علمی، سیل را "جریان بسیار شدید آب" تعریف می کنند که در بیرون از بستر اصلی نهرها و رودخانه ها به جریان در می آید و به دلیل نیرویی که دارد خسارت هایی را به محیط طبیعی و جوامع انسانی تحمیل می کند.

در دنیای متمدن امروزی، سازمان ها و نهادهای مختلفی در سطح بین المللی، ملی و محلی وظیفه مدیریت و مقابله با بلایای طبیعی و سایر مخاطرات را برعهده دارند. نظر به افزایش تعداد حوادث و بلایای طبیعی، لزوم کاهش آسیب پذیری ها، فرامرزی بودن علل و اثرات حوادث طبیعی، به اشتراک گذاشتن دانش و تجارب و پرهیز از سعی و خطا به دلیل تبعات و هزینه های سنگین انسانی و مالی و جنبه های انسان دوستانه مرتبط با بلایای طبیعی، همکاری میان کشورها و سازمان های بین المللی اجتناب ناپذیر شده است. مدیریت بحران در جریان یک بلای طبیعی از جمله سیل و سیلاب، نیازمند دانش، نگرش و رفتارهای علمی است که همین امر مدیریت بحران را به یکی از علوم بشری و مهارت های مدیریتی در جوامع بدل کرده است. تمامی اقدامات مرتبط با پیشگیری و مدیریت خطر، برنامه ریزی، سازماندهی و بکارگیری منابع موجود در پاسخ به یک پدیده ای بنام خطر یا یک بحران را مدیریت بحران می نامند. مدیریت بحران، علمی است که از طریق مشاهده و ثبت نظام مند مخاطرات و بحران ها به تجزیه و تحلیل آنها پرداخته و درصدد یافتن ابزارهایی است که با کمک آنها بتوان از بروز بحران ها، پیشگیری نمود یا در صورت بروز، با آمادگی مناسب امداد رسانی سریع انجام و اقدام لازم برای کاهش اثرات منفی، آن را عملیاتی نمود.

ایران به عنوان کشوری با شرایط اقلیمی گرم و خشک و قرارگیری در کمربند زلزله، در سال های اخیر با مخاطرات طبیعی متعددی مواجه بوده است. برخی از این رویدادها از جمله زلزله رودبار و منجیل، زلزله بم، سیل گلستان و نكاه در سال های اخیر ضمن برجای گذاشتن تلفات انسانی زیاد، اثرات اقتصادی و اجتماعی عمیقی را بر جامعه خصوصاً مناطق درگیر با این پدیده ها تحمیل نموده است.

در این میان، مشکل اساسی آن بوده که علیرغم بحران خیز بودن کشور، به اندازه کافی در زمینه مستند سازی و تجربه اندوزی و درس آموزی اقدامات و فعالیت های لازم صورت نگرفته است. لذا مشاهده می گردد که در حوادث جدید، بسیاری از مسائل و مشکلاتی که در بحرانهای قبلی حادثه ساز بوده، مجدداً به نحوی تکرار می شوند. چنین تکراری به معنای آن است که مدیریت بحران در ایران بایستی با ساز و کار بهتر از گذشته اقدام نماید و از حوادث گذشته و یا تجربه جهانی، درس آموخته و تجربه کسب نماید.

مسئله اساسی بحران های طبیعی و انسان ساخت در ایران (بویژه حادثه سیل اخیر که خسارتهای فراوانی به کشور وارد ساخت)، آن است که مطالعه و تحقیقات جامعی در مورد دلایل و زمینه های بروز بحران و دستاوردهای لازم برای سیاست گذاری در سطح کلان و خرد در کشور صورت نگرفته است. گرچه در مطالعات موردی و موضعی، بخشی از مسایل و مشکلات شناسایی شده است اما بعد از هر بحرانی این سوال بی پاسخ می ماند که چه عواملی و چگونه بر فرآیند زندگی مردم هنگام بروز بحران تاثیرگذار هستند؟ جایگاه قوای سه گانه چیست؟ و تاکنون چه عملکردی در زمینه های فرهنگ سازی، آگاهی بخشی، پیشگیری، آمادگی، مقابله و بازسازی بحران های طبیعی داشته اند؟

سئوالات فوق یک دغدغه و مطالبه مهم شهروندان و سیاست گذاران و مقامات عالیه کشور می باشد که نیازمند بررسی و مطالعه بیشتر است و روشن شدن برخی از زوایای این سوالات در قالب گزارش حاضر صورت خواهد گرفت. در جریان سیل اخیر (انتهای سال

گزارش ملی سیلاب‌ها

۹۷ و ابتدای سال ۹۸) بخش‌های عظیمی از کشور تحت تاثیر سیل قرار گرفت و خسارت‌های جانی و مالی قابل توجهی برجای گذاشت. گستره جغرافیایی درگیر با سیل در کنار حجم آسیب‌ها و خسارات وارده، این اتفاق را به یکی از بزرگ‌ترین رخداد‌های طبیعی تاریخ معاصر ایران بدل کرد. در سایه وجود فضای مجازی، توسعه ارتباطات جمعی و اطلاع‌رسانی به موقع، سیل یاد شده و خسارت‌های وارده آن در کشور بی سابقه بوده است.

گسترده‌گی سیل از یک سو و مسائل پیرامون نحوه مدیریت آن از سوی دیگر، باعث شد رییس‌جمهور در احکامی هیأتی عالی را مامور بررسی جنبه‌های مختلف سیل اخیر نماید. "هیأت ویژه گزارش ملی سیلاب‌ها" براساس حکم رییس‌جمهور، وظیفه تدوین گزارش ملی سیلاب‌های سال ۱۳۹۸ را بر عهده گرفت. مجموعه‌ای از کارشناسان و صاحب‌نظران دانشگاهی در کنار برخی از فعالان و نخبگان بخش‌های خصوصی، در قالب هیأت مذکور با مدیریت واحد و منسجم و با تشکیل ۱۵ کارگروه تخصصی و یک کارگروه تلفیق، فعالیت خود را از اواسط فروردین ماه ۱۳۹۸ آغاز نمود تا ضمن ارائه پاسخ‌های روشن و صریح به برخی از ابهامات و زوایای بحران و خسارت‌های وارده آن، بتوانند راهکارهای سیاستی مناسبی برای مدیریت پس از بحران به مدیریت اجرایی کشور ارائه نمایند و از طریق مستندسازی آن، بتوانند تجربه و درسی برای کشور باشد تا در شرایط احتمالی آینده بتوان مدیریت بهتری برای بروز پدیده‌های طبیعی را اعمال کرد.

متن حکم حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر حسن روحانی که در تاریخ ۱۳۹۸/۰۲/۰۸ به رییس محترم دانشگاه تهران به عنوان ریاست «هیأت ویژه گزارش ملی سیلاب‌ها»، ابلاغ شده است به شرح ذیل است:

بسم الله الرحمن الرحيم

جناب آقای دکتر محمود نیلی احمدآبادی

رییس محترم دانشگاه تهران

سلام علیکم

سیلاب، پدیده‌ای طبیعی و اجتناب‌ناپذیر است، اما کاهش خسارات و بهره‌مندی از فواید مترتب بر سیلاب، تابع میزان آمادگی‌های کشور است. تاب‌آوری ایران در مواجهه با حوادث طبیعی باید افزایش یابد، از تکرار اشتباهات و کاستی‌ها جلوگیری شود و ظرفیت مدیریت سیلاب در این اقلیم خشک و نیمه خشک به حداکثر برسد. خساراتی که بر اثر جاری شدن سیلاب در استان‌های مختلف بر مردم عزیز و شریف ایران وارد شده، احساسات و عواطف عمومی را برانگیخته است. مردم حق دارند پاسخ‌های علمی، معتبر و دقیق درباره ابعاد مختلف این سیلاب‌ها، میزان آمادگی کشور در مقابل سیلاب، شیوه مدیریت بحران، برآورد خسارات و شیوه جبران خسارات و اصلاحات ضروری برای افزایش آمادگی ملی در برابر سیلاب را دریافت کنند. بر این اساس به جنابعالی مأموریت می‌دهم تا ریاست «هیأت ویژه گزارش ملی سیلاب‌ها» با عضویت شخصیت‌های علمی مستقل و خبره در تخصص‌های مرتبط را به شرح زیر به عهده گرفته و ظرف مدت شش ماه «گزارش ملی» این رخداد را ارائه کنید. لازم است این گزارش که به اطلاع عموم نیز خواهد رسید، شامل بررسی محورهای زیر باشد:

- علل و عوامل مرتبط با آمادگی و مدیریت سیلاب در حوزه‌های هواشناسی و اقلیم‌شناختی، محیط‌زیستی، زیرساختی، مدیریت منابع آب و سازه‌های آبی

- وضعیت مدیریت بحران، امداد و نجات، و ارتباطات بحران پس از وقوع سیلاب

- ابعاد اقتصادی، حقوقی، اجتماعی، فرهنگی، ارتباطی، و مدیریت ریسک و بیمه سیلاب

- اصلاحات ساختاری و قانونی برای افزایش تاب‌آوری و توان ملی در مدیریت سیلاب

حسن روحانی

رئیس‌جمهور

پاسخ به محورهای فوق، نه تنها نگاه عمیق و ژرف رئیس محترم جمهور و دغدغه ایشان را به چنین مساله را برای مدیریت کشور در چنین شرایطی را نشان می‌دهد، بلکه با تشکیل کارگروه‌های مختلف و پرداختن به زوایای آشکار و پنهان این نوع حوادث می‌تواند هزینه بروز این حادثه‌ها را در آینده به حداقل برساند و به نوعی آسیب‌پذیری اقتصاد ملی و جوامع محلی درگیر با چنین حادثه‌ای را کاهش دهد.

۱-۱-۱- ضرورت تشکیل کارگروه بررسی تاثیر خسارتهای سیلاب بر کسب و کارهای مناطق سیل زده

یکی از مهم‌ترین آسیب‌ها در جریان سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸، تحت تاثیر قرار گرفتن مستقیم و غیرمستقیم کسب و کارها و بنگاه‌های اقتصادی کوچک و بزرگ در استان‌های درگیر بوده است. از دست رفتن سرمایه‌های طبیعی مانند منابع خاک، مزارع و مراتع در کنار تخریب گسترده زیرساخت‌ها و سرمایه‌های فیزیکی، بر خسارت‌های اقتصادی و مالی مرتبط با بنگاه‌های اقتصادی و کسب و کارهای مناطق درگیر، افزوده است. بر همین اساس جبران خسارات وارده در کنار تلاش برای احیای کسب و کارهای آسیب‌دیده و لزوم یافتن راهکارها و اقدامات مناسبی که ضمن کمک به بازسازی و بازیابی کسب و کارها، آسیب‌پذیری آنان را در مواجهه با موقعیت‌های مشابه کاهش دهد، سبب شد که در هیأت ویژه سیل، "کارگروه کسب و کار" به عنوان یکی از کارگروه‌های اصلی، وظیفه ارزیابی و تحلیل آثار و پیامدهای سیل اخیر بر کسب و کارهای مناطق درگیر و تدوین برنامه‌ای برای کمک به احیاء و بازیابی کسب و کارها و استفاده بهینه از فرصت‌های احتمالی ایجاد شده برای رونق بخشی اقتصادی به حوزه کسب و کار در مناطق درگیر، را عهده دار شود.

یکی از تجربیات موفق در سطح دنیا برای مدیریت چنین حوادثی، تقسیم‌بندی اقدامات قابل توجه برای بهبود و شکل‌گیری کسب و کارهای در مناطق حادثه‌دیده از جمله سیل، به سه دوره امداد و نجات، اسکان موقت و اسکان دائمی است. این موضوع هر چند برای جمعیت انسانی متصور می‌باشد ولی در عمل برای مدیریت بهتر کسب و کارهای اقتصادی نیز ضرورت می‌یابد. بر همین اساس برخی کسب و کارهای پیشنهادی برای تامین معیشت موقتی و سپس امرار معاش دائم و پایدار صورت می‌گیرد. توجه به کسب و کارهای مربوط به تامین نیازهای اولیه و مایحتاج ضروری جامعه گروه هدف یکی از این رویکردها در دنیا بوده است. ارائه و پیاده‌سازی برنامه‌های اشتغال عمومی در مناطق حادثه‌دیده با مشارکت افراد بومی و محلی نیز یکی از این اقدامات کوتاه مدت دولت‌ها می‌باشد و در نهایت، ساماندهی کسب و کارها (چه شکل‌گیری واحدهای جدید و چه بازسازی و توسعه و تکمیل واحدها و ...) نیز یک افق میان مدت و بلندمدت را نیازمند می‌باشد. شواهد تجربی در سطح دنیا گویای این واقعیت است که دقت لازم برای مدیریت کسب و کارها در شرایط بحران، ضرورت می‌یابد. بدیهی است در چنین شرایطی وظیفه کارگروه کسب و کار مهم‌تر شده و باید متناسب با مقتضیات مناطق، درآمدهای افراد درگیر حادثه و وضعیت واحدهای اقتصادی و نظایر آن، باید به سیاست شکل‌گیری و توسعه کسب و کارهای مناطق آسیب‌دیده بپردازد.

هدف از ایجاد کارگروه فوق، پاسخ به چند سؤال اساسی است که همراه با دیگر کارگروه‌های سیل بتوانند تصویری جامع و علمی از دلایل بروز سیل، پاسخ‌های علمی، معتبر و دقیق درباره ابعاد مختلف این سیلاب‌ها و تاثیر سیل بر اقتصاد و کسب و کارهای مناطق سیل زده و همچنین میزان آمادگی کشور در مقابل سیلاب، شیوه مدیریت بحران، برآورد خسارات و شیوه جبران خسارات و اصلاحات ضروری برای افزایش آمادگی ملی در برابر سیلاب را در قالب راهکارها و سیاست‌گذاری مستمر و علمی ارائه دهند که این سؤالات به شرح ذیل می‌باشند:

- ۱- کدام کسب و کارها از سیلاب خسارت دیده‌اند؟ میزان خسارات چقدر است؟
- ۲- سیلاب چه اثرات کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدتی بر اقتصاد کسب و کارها باقی می‌گذارد؟
- ۳- سیلاب علیرغم خساراتش، چه ظرفیت‌هایی برای توسعه کسب و کارها به خصوص در کوتاه مدت و میان مدت ایجاد می‌کند؟
- ۴- مناسبترین شیوه‌ها برای کمک به کسب و کارها برای آن که به حالت عادی بازگردند چیست؟

گزارش ملی سیلاب‌ها

۵- مناسب‌ترین سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات برای تبدیل کردن خسارت ناشی از سیلاب به فرصتی برای تولید و رشد اقتصادی و افزایش تاب‌آوری کسب و کار کشور چیست؟

با توجه به گستردگی سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸، انتظار براین هست که همه مناطق و شهرستان‌های حادثه دیده (در هر سطحی از ضریب خسارت) مورد توجه و بررسی علمی قرار گرفته و متناسب با آن سازوکارهای مناسبی پیشنهاد نمود. اما واقعیت این که محدودیت‌های مختلف از جمله زمان و منابع و امکانات، اجازه ورود بررسی به همه شهرستان‌ها را در زمان محدود نخواهد داد. بر همین اساس تصمیم کارگروه یاد شده، این بود که موضوع بررسی و پاسخ به سوالات فوق در فاز اول، بررسی شهرستان‌های سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان از طریق مطالعات کتابخانه‌ای، تدوین جداول اولیه اطلاعات مورد نیاز، برگزاری جلسات کارشناسی و بحث گروهی با بخش دولتی و خصوصاً، اتاق‌ها، سمن‌ها، تهیه فیلم، عکس، مصاحبه و بازدید میدانی و سایر شواهد در دسترس، باشد و در ادامه، برحسب ضرورت به سایر شهرستان‌های استان‌های دیگر نیز پرداخته شود.

۱-۲- بنیان نظری گزارش

برای تبیین بنیان گزارش حاضر، مبانی این مطالعه به دو بخش شامل الف- مخاطرات در مقابل تاب‌آوری در حوادث طبیعی و ب- آسیب‌پذیری و سیستم مدیریت بحران کسب و کارها، تقسیم می‌شود که بر اساس آن بتوان مدل مفهومی مشخصی برای تهیه گزارش کارگروه کسب و کار ارائه کرد.

الف- مخاطرات در مقابل تاب‌آوری در حوادث طبیعی

بررسی انواع مخاطره و اثرات مخرب آنها، لزوم توجه به رویکرد جدیدی را در اقتصاد چه در سطح ملی و منطقه‌ای مورد تاکید قرار می‌دهد که در ادبیات جدید با مفهوم آسیب‌پذیری و در مقابل آن، تاب‌آوری شروع می‌شود. حال که در زمان وقوع مخاطرات، کارکرد نهادهای مختلف آن از جمله کسب و کارهای اقتصادی حفظ می‌شود و یا اگر خلی در کارکردهای مذکور به دلیل مخاطرات بوجود آید، این اقتصاد مجهز به مکانیزم‌هایی است که سیستم اقتصادی را به حالت تعادل سریعاً برگرداند. لذا "مخاطره" به تغییرات بیرونی چه در قالب حوادث طبیعی و غیرطبیعی که منجر به عدم تعادل در سیستم می‌گردد، اطلاق می‌شود. یعنی این‌که هرگاه یک سیستم اقتصادی از مسیر باثبات و تعادلی خود خارج شد، نشان از آن دارد که برخی از مخاطرات، آن را تهدید نموده است با عنایت به اینکه تاب‌آوری در ارتباط با اثرات مخاطرات تعریف می‌شود و مخاطرات مختلف، اثرات متفاوتی حتی بر کسب و کارهای اقتصادی دارند. بنابراین تفاوت کیفی بین انواع مخاطرات (که دولت‌ها، سازمانها و بنگاه‌ها با آن روبرو هستند) در سیاست‌های تاب‌آوری دارای اهمیت خواهد بود. لذا برای تبیین و ارزیابی میزان تاب‌آوری نسبت به مخاطرات نیازمند بررسی انواع مخاطرات هستیم. رابرت کاپلن و آنته میکس^۱ (۲۰۱۲) سه نوع مخاطره را مورد بحث قرار می‌دهند:

- مخاطره‌ی که می‌توان از وقوع آن جلوگیری نمود همانند شکست در فرآیندها و یا خطاهای انسانی؛
- مخاطره استراتژیک که پس از سبک و سنگین کردن آنها با پاداش بالقوه، تقبل می‌شوند؛
- مخاطره خارجی که خارج از ظرفیت و توانایی برای اثرگذاری یا کنترل هستند؛

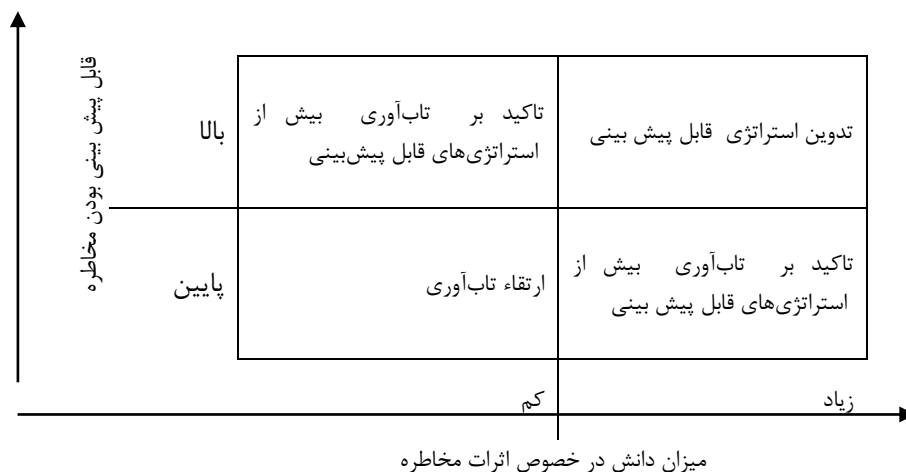
آنها بیان می‌کنند دو نوع اول مخاطره را می‌توان با تمرکز بر شیوه مدیریت سنتی مخاطرات، تنظیم قوانین و مقررات دنبال نمود. اما در خصوص مخاطره نوع سوم بحث تاب‌آوری مطرح می‌شود. رویکرد تاب‌آوری در واقع، نقاط ضعف سیستم‌ها (از جمله سیستم‌های کسب و کار) را که رویکرد سنتی نمی‌تواند آنها را تشخیص و ارزیابی کند، آشکار می‌سازد. به عبارتی، دو نوع اول مخاطره‌ای هستند که بر سیستم در شرایط نرمال وارد می‌شود و انتظار براین است که اثرات چنین مخاطراتی در خود سیستم از بین برود و در برآیند تغییر و تحولات سیستمی، این مخاطرات هضم شوند. اما نوع سوم مخاطره منجر تزلزل و به از بین رفتن کارکرد سیستم (حتی سیستم‌های

(به نقل از جانی و ازوجی-۱۳۹۳) Robert Kaplan and Annette Mikes, 2012 - ۱

کسب و کار) می‌شود و لذا در این خصوص باید از قبل اقدامات لازم را انجام داد و در صورت عدم پیش‌بینی آن از قبل، باید نسبت به رفع آن گام‌های اساسی و احتیاطی برداشت تا سیستم قدرت برگشت به روند طبیعی خود را باز یابد.

نکته مهمی که از دقت در مطالب فوق حاصل می‌شود، اندازه‌ای از بحران (تعمیق اثرگذاری مخاطرات) است که سبب می‌شود سیستم دیگر کارگرد نرمال خود را نداشته باشد، در چنین درجه‌ای از بحران که در اصطلاح به آن «آستانه تحمل» گفته می‌شود، جامعه (فعالان اقتصادی و اجتماعی و مردم) امید خود را از دست داده و به دنبال منافع شخصی و کاهش ضرر و زیان خود می‌باشند. به عبارتی، مشارکت افراد در خروج از بحران یاد شده کاهش می‌یابد و این خود به تعمیق بخشیدن اثرات منفی مخاطرات کمک می‌نماید. برای مثال در شرایط وقوع حوادث طبیعی سیل و زلزله و ... و به تبع آن بروز کمبود امکانات، ممکن است فعالان اقتصادی و مردم به جای مشارکت در رفع کمبودها، وارد برخی بازار کالاها و خدمات مورد نیاز آن شده و عدم تعادل سیستم ممکن است تشدید شود. در چنین حالتی، پیش‌بینی عواقب بحران امکان پذیر نبوده و بستگی به اعتماد مجدد افراد جامعه به مجریان مدیریت بحران در سطوح مختلف خواهد داشت.

راه دیگر، برای تقسیم بندی مخاطرات این است که آنها را براساس احتمال پیش بینی و میزان توانایی و دانش قابل دسترس برای برخورد با مخاطره طبقه‌بندی کنیم. اگر مخاطره‌ای قابل پیش بینی بوده و اطلاعات و دانش در خصوص آن به اندازه کافی در دسترس باشد در آن صورت می‌توان با طرح استراتژی‌هایی از اثرات منفی آن جلوگیری نمود. اما در صورتی که دانش و اطلاعات کافی در خصوص زمان وقوع مخاطره و اثرات آن وجود نداشته باشد، لازم است که بر رویکرد تاب‌آوری تاکید شود. در نمودار (۱) به انواع مخاطره و اقدامات لازم برای کاهش اثرات منفی آن پرداخته است^۱.

شکل ۱-۱ انواع مخاطره و اقدامات لازم برای کاهش اثرات منفی آن

در مقابل، هر چند مفهوم تاب‌آوری شاید در حوزه‌های مهندسی و روانشناسی بیشتر به کار گرفته می‌شود اما کاربردهای محیطی، اقتصادی و اجتماعی آن نیز متصور است. مفهوم تاب‌آوری در حوزه مهندسی عبارت از ظرفیت ارتجاع، تحمل پذیری بالا و ازهم گسیختگی کمتر در اثر یک فشار معین می‌باشد. این تعریف برای سنجش استقامت پل و آسمان خراش و زیر ساخت‌های امور شهری بکار گرفته می‌شود. اما باید توجه نمود مخاطره‌های بیرونی در نوع خود، سیستمی بوده و تاب‌آوری یک سیستم در مواجهه با مخاطره همیشه برگشت به موقعیت قبلی خود نیست و چه بسا سیستم پس از وقوع مخاطره وضعیت متفاوتی را برای انجام کارکرد خود (مطابقت پذیری با شرایط جدید) انتخاب می‌نماید. بنابراین تعریف تاب‌آوری در یک سیستم، بعد دیگری نیز دارد و براساس آن تعریف تاب‌آوری یعنی توانایی سیستم در نگهداری کارکرد خود، وقتی که مخاطره‌ای بر آن سیستم وارد یا تحمیل می‌شود.

گزارش ملی سیلابها

بنابراین، تاب‌آوری مناطق نسبت به مخاطرات به توانایی ایستادگی، مطابقت‌پذیری و احیا بعد از مخاطره دلالت دارد. برخی از مناطق به دلیل دارا بودن شرایط خاص، دائم در معرض مخاطرات قرار دارند. بسیاری از این مناطق برای مقابله با این مخاطرات، به افزایش تاب‌آوری اقتصاد خود روی آوردند و توانستند در مقابل مخاطرات بیرونی ایستادگی کنند. براین اساس می‌توان گفت هر منطقه در مواجهه با مخاطرات، با پدیده آسیب‌پذیری و تاب‌آوری می‌باشد و میزان و شدت آنها می‌تواند درجه استحکام آن مناطق را بازگو نماید.

براساس مطالعات انجام شده، تعریف کاربردی برای تاب‌آوری یک سیستم اقتصادی و اجتماعی در مواجهه با مخاطره عبارتست از داشتن قابلیت برای:

- تحمل‌پذیری در مواجهه با مخاطراتی ناگهانی
  - مطابقت‌پذیری با تغییرات (تعدیل و واکنش به تغییرات محیطی)
  - برگشتن به تعادل مناسب (قبل و یا جدید) یا توانایی برگشت به حالت نرمال در یک زمان مشخص پس از بحران، به طوری که سیستم کارکرد قبلی خود را به صورت مستمر حفظ نموده باشد.
- آنچه مسلم است برگشت به حالت نرمال در سیستم‌های تاب‌آور (بسته به شرایط محیطی، ظرفیت‌ها و درجه انعطاف‌پذیری) سریع و در زمان کمتری صورت می‌گیرد. حال این سوال پیش می‌آید که چه عواملی تاب‌آوری یک نظام اقتصادی و اجتماعی را چه در سطح ملی و چه منطقه‌ای تعیین می‌کنند. برخلاف مفهوم تاب‌آوری در یک فضای فیزیکی و زیرساختی از جمله پل، تعیین تاب‌آوری در یک سیستم اقتصادی و اجتماعی بدلیل اینکه مخاطرات ممکن است به صورت ناگهانی و از انواع مختلف باشد، پیچیده‌تر است. در این خصوص تفکر سیستمی سنجش مولفه‌های: پابرجایی، افزونگی، با تدبیر بودن، واکنش و احیاء را در اجزاء سیستم برای تشخیص میزان تاب‌آوری سیستم معرفی می‌نماید.^۱ در ادبیات تاب‌آوری، مولفه تاب‌آوری (در مقابل آسیب‌پذیری) در دو گروه به شرح ذیل طبقه‌بندی می‌شود:

- مولفه‌هایی که بر ویژگی‌های تاب‌آوری دلالت دارند (پابرجایی، افزونگی و با تدبیر بودن)^۲
- مولفه‌هایی که عملکرد تاب‌آوری را مورد ارزیابی قرار می‌دهند (واکنش و احیاء).^۳

ویژگی‌های تاب‌آوری

الف - پابرجایی (Robustness):

پابرجایی به مفهوم قابلیت اطمینان و اعتبار و یا قابل اتکاء بودن است. به تحمل‌پذیری سیستم در مقابل مخاطرات و بحران‌ها نیز اطلاق می‌شود. زمانی یک سیستم از بعد پابرجایی در سطح بالایی است که عوامل ایمنی و محافظ در سیستم نسبت به مخاطرات وجود داشته و سیستم از قابلیت مناسبی برای تغییر در زنجیره تصمیم‌گیری که باعث می‌شود آسیب در یک بخش با احتمال کمتری به سایر بخش‌ها گسترش یابد، برخوردار است. از ابعاد این ویژگی، به سه مورد «وجود مکانیزمی برای پایش مستمر سلامت سیستم»، «ماژولار بودن» و «انعطاف در الگوهای تصمیم‌گیری» می‌توان اشاره نمود. پایش منظم و ارزیابی کیفیت زیر سامانه‌ها، قابلیت اعتماد آن را تضمین خواهد کرد. همچنین طراحی مکانیزم‌هایی برای جلوگیری از سرایت اثرات بحران در یک بخش به بخش دیگر، می‌تواند اثرات مخاطره را موضعی کند و در نهایت بروز نمودن و مطابقت‌پذیری سیستم تصمیم‌گیری با شرایط محیطی و قابل تغییر بودن وابستگی نهادهای اجرایی به ستاد مرکزی در مواقع بحران به کاهش اثرات ناشی از بحران کمک می‌نماید.

۱ - robustness, 2) redundancy, 3) resourcefulness, 4) response and 5) recovery

۲ - robustness, redundancy & resourcefulness

۳ - response and recovery

ب- افزونگی (Redundancy):

به مفهوم داشتن ظرفیت مازاد و ذخیره احتیاطی است که کمک می‌کند تا کارکرد سیستم در شرایط بحرانی حفظ شود. این جزء از تاب‌آوری بیان می‌کند «در صورتی که زیر ساخت‌ها و نهادهای اساسی یک کشور طوری طراحی شوند که برای دستیابی به اهداف و مقاصد، امکان استفاده از روش‌ها متنوع وجود داشته باشد، احتمال فروپاشی سیستم در شرایط تنش و یا از کار افتادن برخی زیر ساخت‌ها، کاهش می‌یابد». براین اساس از میان ابعاد این ویژگی می‌توان به داشتن ظرفیت مازاد در زیر ساخت‌های حساس و مجهز بودن سیستم به انواع راه‌حل‌ها و راهبردها در حل یک مسئله اشاره نمود.

ج- هوشیاری و تدبیر (Resourcefulness):

توانایی مطابقت، داشتن انعطاف و در مواقع ممکن تبدیل اثرات منفی مخاطره به اثرات مثبت می‌باشد. این جزء از تاب‌آوری در یک سیستم، از انعطاف‌پذیری ذاتی آن سیستم نشأت می‌گیرد و زمانی محقق می‌شود که اجزاء سیستم به هم اعتماد داشته و قادر به خودسازماندهی باشند. اگر زیر بخش‌های اقتصادی جوامع توانسته باشند در درون خود، اعتماد و خودسازماندهی را حفظ نمایند، با حذف شدن کارکرد برخی از نهادها ناشی از وقوع مخاطره، احتمال اینکه بقیه نهادها به طور خودجوش واکنش نشان داده و چالش‌های بوجود آمده را حل نمایند، بالا خواهد رفت. ظرفیت خودسازماندهی به عواملی از قبیل سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی و وجود نهادهایی که مشارکت و یکپارچگی بین افراد جامعه و دولت را ممکن می‌سازند، بستگی دارد. این عوامل در شرایطی همانند شکست دولت که نهادها به خودسازماندهی نیاز دارند، مهم خواهند بود.

عملکرد تاب‌آوری

در ارزیابی عملکرد تاب‌آوری دو جزء شامل "واکنش" و "احیاء" مهم هستند و به این موضوع می‌پردازند که چگونه یک سیستم در مقابله با مخاطرات عمل می‌کند. واکنش و احیاء هر دو به نوع مخاطره و زمان آن وابسته هستند. بررسی این دو مفهوم، امکان مقایسه توانایی سیستم‌ها را در کاهش اثرات ناشی از مخاطره بیان می‌کنند و به تدوین معیارها و تحلیل نتایج برای واسنجی ویژگیهای تاب‌آوری کمک می‌کنند.

الف- واکنش به مخاطره (Response):

توانایی جامعه برای حرکت سریع در مقابله با بحران و مخاطرات است. این جزء از تاب‌آوری مشخص می‌کند که آیا سیستم اقتصادی و اجتماعی یک منطقه و یا کشور، رویکرد مناسب و سریعی را برای جمع‌آوری اطلاعات مرتبط، از همه قسمت‌های جامعه، ارتباط دادن آنها و تعمیم آنها به سایر قسمت‌ها و همچنین توانایی تصمیم‌گیری برای سازماندهی مجدد را در زمان معین دارد یا نه؟ در مواقع وقوع مخاطره و یا بحران، داشتن ارتباطات موثر و قابل اعتماد، افراد جامعه و دولت را قادر به مشارکت سریع، مطمئن، درک واحد و صحیح از اثرات مخاطره نموده و آنها را در ارائه پاسخ واحد نسبت به مخاطره هماهنگ می‌نماید. در این میان، تقویت سرمایه اجتماعی و مشارکت بیشتر مابین دولت و بخش خصوصی و سایر نهادها باعث می‌شود فهم مشترکی از عمق مخاطره در کشور بوجود آید و این امر اعتماد آحاد جامعه نسبت به هم را نیز افزایش می‌دهد. لذا از ابعاد این جزء می‌توان به «مخبره موثر» و «مشارکت فراگیر»، اشاره نمود.

ب- احیاء (Recover) :

توانایی برای برگرداندن سیستم به کارکرد نرمال خود پس از وقع بحران است و بر منعطف بودن و مطابقت‌پذیری و بهبود اوضاع در مواجهه با تغییرات محیطی بعد از ظهور مخاطره دلالت دارد. این جزء از تاب‌آوری می‌تواند با افزایش ظرفیت و تقویت استراتژی‌ها،

گزارش ملی سیلابها

ارتقاء اطلاعات و دانش در بکارگیری سیاست‌های عمومی و کسب و کار و توانایی تصمیم‌سازان در بروز شدن نسبت به تغییرات شرایط محیطی، تحقق یابد. لذا برای تحقق این جزء از تاب‌آوری لازم است خلاءهای دانشی کشف و سپس سامان‌دهی پژوهش‌ها برای پر کردن خلاءهای مذکور صورت پذیرد. همچنین ساز و کارهایی وجود داشته باشد که دانش ارتقاء یافته عملی یابد. ابعاد اشاره شده در برخی موارد هم پوشانی و برخی نیز مکمل هم هستند. مشارکت شرکاء و ذینفعان اقتصادی و اجتماعی (دولت، مردم و سایر نهادها) در تحقق اجزای تاب‌آوری نقش موثری دارد. جدول ۱-۱ ضمن بیان مولفه‌های تاب‌آوری، به عوامل ارتقاء دهنده این مولفه برای تحقق هدف را بازگو می‌کند.

جدول ۱-۱ مولفه‌های تاب‌آوری در سیستم اقتصادی- اجتماعی

ردیف	مولفه	مفهوم	عوامل ارتقا، دهنده	هدف
۱	پابرجایی (Robustness)	مطمئن و دارای اعتبار، تحمل پذیر، قابل اتکاء بودن	بر خورداری سیستم از عوامل ایمنی نسبت به شوکها، قابلیت تغییر در زنجیره تصمیم‌گیری در مواجهه با بحران	جلوگیری از انتقال آسیب به سایر بخشها
۲	افزونگی (Redundancy)	برخورداری از ظرفیت مازاد و ذخیره احتیاطی	برخورداری از ظرفیت مازاد در زیر ساخت‌های حساس و مجهز بودن به انواع راه‌حل‌ها و راهبردها در حل یک مسئله	حفظ کارگرد سیستم
۳	توانمندی (Resourcefulness)	توانایی مطابقت و داشتن انعطاف	افزایش اعتماد در درون سیستم و قادر بودن اجزاء به خودسازماندهی	کسب آمادگی برای مطابقت پذیری و احیاء
۴	واکنش به مخاطره (Response)	توانایی جامعه برای حرکت سریع، تصمیم‌گیری برای سازماندهی مجدد در زمان معین در مقابله با بحران	«مخبره موثر» و «مشارکت فراگیر»	مطابقت پذیری نسبت به شرایط جدید
۵	احیاء (Recovery)	مطابقت‌پذیری، اصلاح وضعیت و ترمیم	افزایش ظرفیت، ارتقاء اطلاعات و دانش در بکارگیری سیاست‌های عمومی و کسب و کار و توانایی تصمیم‌سازان در بروز شدن نسبت به تغییرات شرایط محیطی، کشف خلاءهای دانشی و سامان‌دهی پژوهش‌ها برای پر کردن خلاءهای مذکور	برگرداندن سیستم به کارگرد نرمال خود پس از وقوع بحران

ماخذ: جانی و ازوجی (۱۳۹۳)

ب- آسیب پذیری و سیستم مدیریت بحران کسب و کارها

بروز بلایای طبیعی از قبیل سیل و سیلاب منجر به آسیب‌پذیری کسب و کارها می‌شود. آسیب‌پذیری کسب و کارها، وضعیتی است که یک کسب و کار در اثر بروز یک خطر، به وضعیتی دچار می‌شود که صاحبان و فعالان اقتصادی، بخشی یا تمام سرمایه (فیزیکی، طبیعی، مالی، انسانی و اجتماعی) خود را از دست می‌دهد. لذا، با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین عواملی که در افزایش و یا کاهش میزان آسیب‌پذیری کسب و کارها در هنگام بروز بلایای طبیعی موثر است، وجود یا عدم وجود سیستم مدیریت بحران کارا می‌باشد و بر اساس ویژگی‌های خاص حوادث و بلایای طبیعی، مدیریت بحران ناشی از بلایای طبیعی به دلایل مختلف، از پیچیدگی و گستردگی فراوانی برخوردار بوده و اتخاذ تدابیر ویژه‌ای را ایجاب می‌کند؛ گزارش کارگروه کسب و کار هیأت ویژه سیلاب با استفاده از رویکرد مدیریت بحران بلایای طبیعی و در راستای کاهش آسیب‌پذیری و افزایش تاب‌آوری کسب و کارها در مقابل سیل و سیلاب تدوین شده است. مدیریت بحران به مجموعه‌ای از فعالیت‌ها، چاره‌جویی‌ها و دستورالعمل‌هایی اطلاق می‌گردد، که مدیریت یک مجموعه، در چالش با بحران انجام می‌دهد و هدف آن کاهش روند، کنترل و رفع بحران است. به طور کلی مدیریت بحران به معنای سوق دادن هدفمند جریان پیشرفت امور، به روالی قابل کنترل و انتظار بازگشت امور در اسرع وقت، به شرایط قبل از بحران است که در قسمت قبل یعنی مبانی عملکرد تاب‌آوری (واکنش و احیاء) به خوبی اشاره شده است. به اختصار، مدیریت بحران، کلیه اقدامات مربوط به پیشگیری و مدیریت ریسک، سازماندهی و مدیریت منابع مورد نیاز در پاسخ به بحران می‌باشد.

به منظور تدوین بنیان و چارچوب نظری گزارش، از تجارب موفق جهانی در حوزه بلایای طبیعی استفاده شده است. بنیاد اساسی این چارچوب بر نظریه آسیب پذیری به عنوان یکی از رایج ترین نظریه های مرتبط با سنجش و اندازه گیری آسیب در قبل، حین و پس از بلایای طبیعی استوار است. همچنین از فرآیند و گام های مدیریت بحران (پیشگیری، آمادگی، واکنش و بازسازی و بازتوانی) تبعیت می کند.

فرآیند مدیریت بحران کسب و کارها در حوادث غیرمترقبه و بلایای طبیعی به صورت فرآیندی مداوم بوده که اصطلاحاً چرخه‌ی مدیریت بحران نامیده می‌شود و دارای چهار مرحله‌ی کلی به شرح زیر است:

۱- مرحله‌ی آمادگی پیش از بحران (پیشگیری)

این مرحله شامل مجموعه اقداماتی است که با هدف مقابله و آمادگی وقوع حوادث و یا کاهش آثار زیانبار آن، سطح خطرپذیری کسب و کارها را ارزیابی نموده و با مطالعات و اقدامات لازم سطح آن را تا حد قابل قبول کاهش می‌دهد. مطالعات داخلی و جهانی نشان می‌دهد هزینه اقدامات این مرحله، به مراتب کمتر بوده و آثار و تبعات آن نیز بر کسب و کارهای اقتصادی بسیار کمتر از مراحل بعدی می‌باشد. این نوع هزینه‌ها، به دلیل نوع خدمات ارائه شده و ماهیت (کالای) عمومی بودن آن، نقش حاکمیتی دولت را پررنگ تر می‌کند.

۲- مرحله آغاز بحران (آمادگی)

این مرحله شامل مجموعه اقداماتی است که توانایی کسب و کارها را در انجام مراحل مختلف مدیریت بحران افزایش می‌دهد که شامل جمع‌آوری اطلاعات، برنامه‌ریزی، سازماندهی، ایجاد ساختارهای مدیریتی آموزش، تامین منابع و امکانات، تمرین و مانور است. به دلیل نوع و فعالیت های مختلف اقتصادی و کسب و کارهای اقتصادی مناطق تحت تاثیر حوادث طبیعی، طیف وسیعی از اقدامات را در این مرحله از سوی مدیریت بحران، طلب می نماید

۳- مرحله حین بحران (واکنش)

این مرحله شامل انجام اقدامات و ارائه خدمات اضطراری به دنبال وقوع بحران به کسب و کارها است که با هدف تامین رفاه نسبی ذی‌نفعان کسب و کارها و برای جلوگیری از گسترش خسارات به خصوص به کسب و کارهای اقتصادی انجام می‌شود.

۴- مرحله پس از بحران (بازسازی و بازتوانی)

بازسازی و بازتوانی شامل کلیه‌ی اقدامات لازم و ضروری پس از وقوع بحران است که برای بازگرداندن وضعیت عادی به کسب و کارهای مناطق آسیب‌دیده با در نظر گرفتن ویژگی‌های توسعه‌ی پایدار، ضوابط ایمنی، مشارکت‌های مردمی و مسائل فرهنگی، تاریخی، اجتماعی منطقه اجتماعی و حتی مسایل بهداشتی و جلوگیری از وقوع بیماری‌های ناقل دامی و انسانی انجام می‌گیرد. گستردگی نیازهای جامعه محلی تحت تاثیر حوادث طبیعی از جمله سیل و سیلاب، نیازمند در نظر گرفتن بازسازی و باتوانی جامعه و کسب و کارهاست. لذا الزاما در مرحله پس از بحران، کلیه کسب و کارها در این چرخه به طور کامل، بازسازی و یا بازتوانی نخواهند شد بلکه ضروری است در این مرحله کسب و کارهای اقتصادی مناطق مربوطه نیز به دو دسته کسب و کارهای کوتاه مدت برای حفظ و تامین معیشت و کسب و کارهای اقتصادی پایدار و بلندمدت تقسیم می‌شود.

در این راستا، تجارب جهانی استفاده از چرخه‌ی مدیریت بحران کسب و کارها در راستای توانمندسازی و کاهش آسیب‌پذیری آن‌ها را مورد تایید قرار می‌دهد. به عنوان مثال در کتابی که با عنوان برنامه‌ریزی برای افزایش تاب‌آوری در مقابل بلایای طبیعی در ویتنام در سال ۲۰۱۲ توسط بانک جهانی تدوین شده است، نیازسنجی کسب و کارها، تعیین چشم‌انداز و برنامه‌ریزی برای توسعه‌ی

گزارش ملی سیلاب‌ها

استراتژی‌های ارتقا تاب‌آوری از مراحل اصلی آن است. در همین راستا، لامبروسو^۱ و همکاران (۲۰۰۸) مطالعه‌ای با هدف شناسایی ویژگی‌های مدیریت پایدار ریسک سیلاب در مناطق روستایی موزامبیک انجام دادند به این نتیجه رسیدند که بایستی اقدامات مشارکت‌مدار در راستای مدیریت پایدار سیل در هر یک از مناطق انجام داد و یکی از اولین اقدامات در راستای ارتقای تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری، توسعه‌ی ابزارهای آموزشی با کمک و مشارکت ذی‌نفعان است. در همین راستا، بانک جهانی در گزارشی که با عنوان ارزیابی تلفیقی آثار پس از سیلاب در سال ۲۰۱۰ منتشر کرد، نشان دادند که سیلاب در جنبه‌های مختلف از قبیل جنبه‌های اجتماعی و زیرساختی در سطح خرد و کلان بر کسب و کارها اثرگذار است.

یا این که سرمایه‌گذاری در کسب و کارها و طرح‌های اشتغال عمومی کاربر به عنوان راهکاری موثر برای مقابله با بیکاری‌های مزمین و آسیب‌های اجتماعی در پژوهش سازمان بین‌المللی کار (ILO) با عنوان "پیمان جهانی کار"^۲ مورد تاکید قرار گرفته است. اجرای برنامه‌های اشتغال عمومی کاربر و موافق با محیط زیست و اجتماع محلی و تامین برخی از نیازهای عمومی جامعه محلی در شرایط وقوع حوادث طبیعی از جمله سیل و زلزله، با مشارکت مستقیم گروه‌های ذینفع، در خلق فرصت‌های شغلی و ایجاد تحرک در اقتصاد و کسب و کارها بیشترین نتیجه و تاثیرگذاری را خواهد داشت. انجام چنین طرح‌هایی بهره‌وری و مهارت‌های مردم در مناطق محروم را افزایش خواهد داد و از مشکلات زیست محیطی، بهداشتی و برخی از زیرساخت‌های این مناطق نیز خواهد کاست. بررسی تجارب کشورها در حوزه اجرای برنامه اشتغال عمومی در شرایط وقوع حوادث طبیعی از جمله سیل و زلزله نشان می‌دهد که^۳:

- هدف از اجرای برنامه اشتغال عمومی در کشورها، عموماً مقابله با فقر و شوک‌ها ناشی از تغییرات آب و هوا و حوادث غیر مترقبه از جمله سیل و زلزله بوده است؛
- در اکثر مناطق مختلف حادثه دیده جهان، نهاد اصلی اجرای برنامه دولت با مشارکت نهادهای محلی و انجمن‌های غیر دولتی است.
- نوع کار یا فعالیت‌های انجام شده با توجه به مقتضیات منطقه و ماهیت کسب و کارها، متفاوت بوده است.
- حسب ضرورت این نوع طرح‌ها برای مناطق مختلف کشور آسیب‌دیده، اجرا می‌شود و تفاوت اساسی بین کشورهای توسعه یافته، در حال گذار و یا در حال توسعه ندارد و تنها ممکن است سازوکارهای اجرایی آن‌ها متفاوت باشد.
- به طور متوسط بکارگیری نیروی کار در این نوع طرح‌ها بیش از ۶۰ درصد می‌باشد که نشانگر اهمیت برجسته برنامه اشتغال عمومی به عنوان ابزاری برای حمایت از اقشار آسیب‌پذیر است.

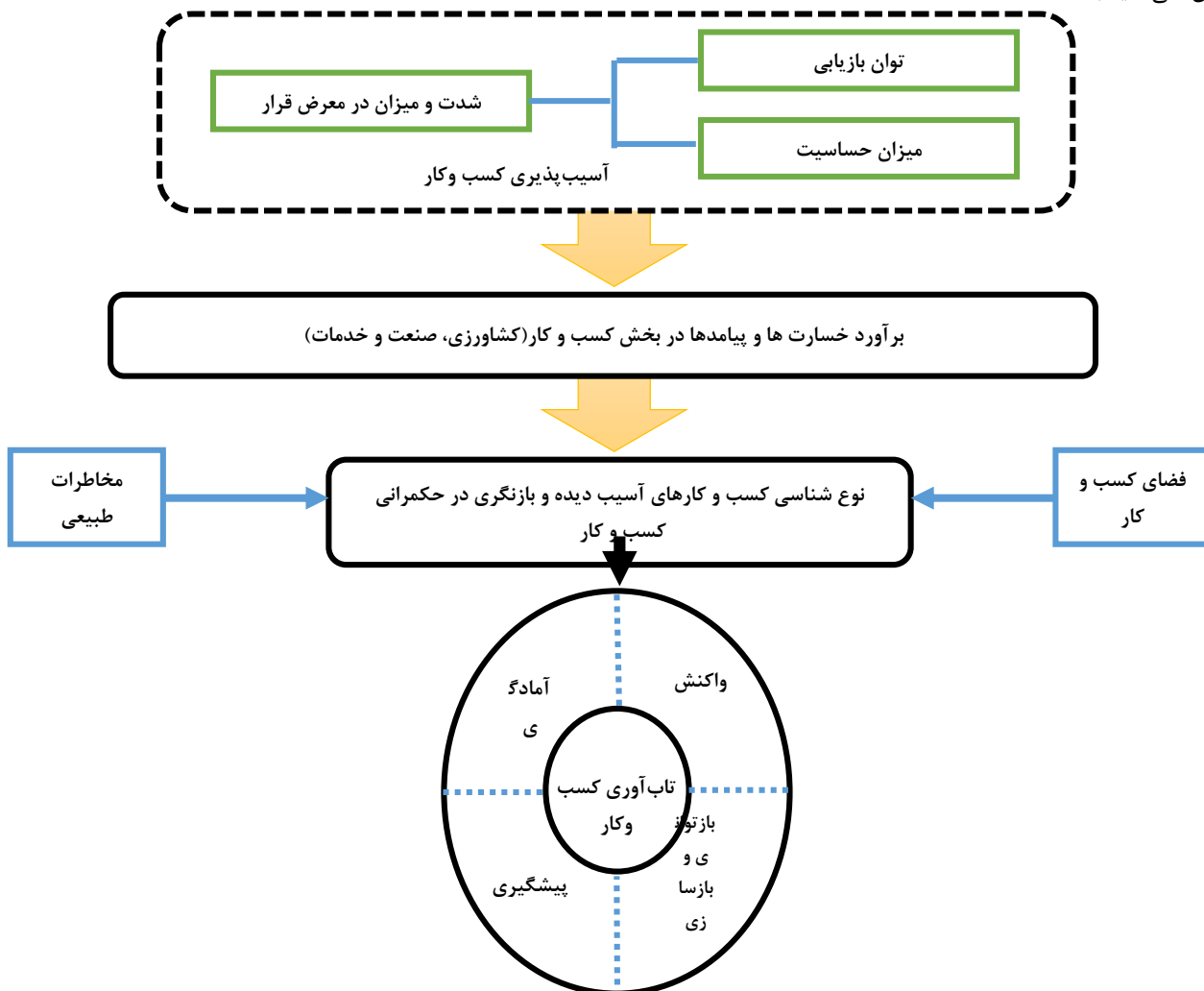
نکته کلیدی و نوآوری این گزارش تلاش برای رسیدن به چارچوبی برای نوع (تیپ) شناسی کسب و کارهای متاثر از سیل اخیر در مناطق مختلف کشور بوده است. نظر به این که ماهیت و خسارات وارده بر کسب و کارها در جریان سیل اخیر بسیار متنوع و دارای شدت متفاوت بوده است، رسیدن به یک دسته بندی براساس کدهای استانداردهای کسب و کاری یا براساس برش جغرافیایی امکانپذیر نیست. از این رو کارگروه اقدام به طبقه بندی کسب و کارهای متاثر از سیل به سه دسته کسب و کارهای نیازمند بازبایی، کسب و کارهای نیازمند گذار و کسب و کارهای نیازمند پایداری نمود(رجوع شود به فصل پنجم گزارش). این امر دست اندرکاران و برنامه ریزان را در تدوین برنامه های جبران خسارت و نیز برنامه های حمایتی از کسب و کارهای آسیب دیده را یاری رسان خواهد بود.

با توجه به مطالب مذکور ، چارچوب زیر به عنوان بنیان مفهومی اصلی گزارش کارگروه کسب و کار تدوین و مد نظر قرار گرفته است.

^۱ Lumbroso

^۲ Global Jobs Pact

شکل ۱-۲ بنیان مفهومی گزارش کارگروه کسب و کار

۳-۱- تجارب جهانی در خصوص الگوها و مدل های سنجش آسیب ها در برابر سیل

رایج ترین الگو یا مدل اندازه گیری و سنجش ظرفیت های بالقوه و بالفعل یک سیستم در برابر خطر، بر اساس "نظریه آسیب-پذیری"^۱ تدوین شده است و امروزه مورد استفاده گسترده در کشورهای مختلف قرار می گیرد. بر اساس این نظریه، آسیب پذیری درجه ای است که یک سیستم را مستعد ابتلا و یا قادر به مقابله با عوارض تغییرات آب و هوایی از جمله تنوع و افراط در تغییرات آب و هوایی، می کند. به عبارت دیگر؛ آسیب پذیری درجه ای از یک سیستم یا زیرسیستم است که به دلیل قرار گرفتن در معرض یک خطر یا یک اختلال استرس زا بروز می دهد. یکی از شناخته شده ترین تعاریف، از سوی سازمان ملل و در قالب استراتژی بین المللی برای کاهش بلایا مطرح گردیده است که بر مبنای آن، آسیب پذیری شرایطی است که توسط عوامل یا فرایندهای فیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی تعیین می شود و آمادگی جوامع را در مقابل اثرات و پیامدهای ناشی از بلایا، کاهش می دهد. اما نکته کلیدی در این بین نحوه و چگونگی ارزیابی آسیب پذیری در سیستم ها و زیر سیستم ها است. ارزیابی آسیب پذیری یک فرآیند شامل اندازه گیری و یا توصیف قرار گرفتن در معرض خطر، حساسیت و ظرفیت انطباقی یک سیستم طبیعی یا انسانی نسبت به اختلال است، همچنین یک ابزار معمول است که توان بالقوه برای آسیب رساندن به درون سیستم-

گزارش ملی سیلاب‌ها

های انسانی و زیست‌محیطی را در واکنش به تغییرات جهانی می‌سنجد. بررسی این پدیده (آسیب‌پذیری) توسط ارزیابی‌های اخیر نشان می‌دهد که تلفات حوادث مختلف از جمله حوادث طبیعی در سطح جهانی، بخصوص در کشورهای در حال توسعه و کشورهای با درآمد متوسط، با سرعت بیش‌تری در حال افزایش است. به طور کلی، سنجش آسیب‌پذیری می‌تواند راهنمای خوبی برای برنامه‌ریزان و سیاستمداران در تدوین برنامه‌ها، تخصیص منابع در سطح‌های مختلف و افزایش آگاهی‌های عمومی از ریسک‌ها باشد، و روند مداوم ارزیابی آسیب‌پذیری می‌تواند به درک بهتر از جامعه و نیازهای زیست‌محیطی آن با توجه به ظرفیت‌سازی و یا شناسایی اقدامات لازم سازگاری برای کاهش آسیب‌پذیری بیانجامد.

۱-۳-۱- اجزای نظریه آسیب‌پذیری با تاکید بر کسب و کارها

مفهوم آسیب‌پذیری تابعی از سه عنصر: مواجه شدن با خطر (در معرض خطر قرار گرفتن)؛ حساسیت نسبت به خطر و توانایی سازگاری در هنگام مقابله با خطر است.

حساسیت^۱

حساسیت به درجه‌ای که یک سیستم اصلاح شده و یا تحت تأثیر آشفتگی قرار می‌گیرد، اطلاق می‌شود. بنابراین؛ تعریف کلی حساسیت نشان می‌دهد که یک سیستم انسانی یا طبیعی چگونه می‌تواند به خوبی اثرات یک رویداد را جذب و یا این‌که بدون از دست دادن هزینه زیادی آن را مدیریت کند.

در معرض قرار گرفتن^۲

قرار گرفتن در معرض به عنوان احتمال وقوع یک رویداد فوق‌العاده مؤثر بر یک منطقه تعریف شده است و قرارگرفتن در معرض وقوع خطراتی مانند خشکسالی و یا سیل است.

ظرفیت انطباقی^۳ (سازگاری)

انطباق اغلب به عنوان یک استراتژی مستقل برای مدیریت ریسک معرفی نمی‌شود، بلکه به عنوان یک وسیله برای پرداختن به عواقب باقی‌مانده می‌باشد؛ و ظرفیت انطباقی شامل ظرفیت یک سیستم برای بهبود یافتن از فاجعه و خطرات است. به طور کلی، ظرفیت انطباقی به عنوان توانایی یا ظرفیت یک سیستم به اصلاح یا تغییر شرایط و یا رفتار می‌باشد، به طوری‌که به مقابله‌ی بهتر با شوک‌های خارجی موجود و پیش‌بینی شده بپردازد.

در معرض قرار گرفتن و حساسیت یک سیستم به خطرات مربوط می‌شوند و باعث به‌وجود آمدن آسیب‌پذیری‌اند، در حالی‌که ظرفیت انطباقی به عنوان یک «کمک فنر» عمل می‌کند که دارای رابطه معکوسی با در معرض قرار گرفتن و حساسیت می‌باشد. از آنجا که افزایش آسیب‌پذیری کسب و کارها در برابر بحران‌ها و افزایش خسارات آنها در سطح جهان مربوط به عوامل مختلفی مانند افزایش فقر، رشد جمعیت و تراکم آن در مناطق شهری، تخریب محیط زیست و تغییرات آب و هوایی و بلایای طبیعی بوده است؛ فعالان حوزه کسب و کار با بهره‌گیری از نظریه آسیب‌پذیری، می‌توانند در خصوص ایجاد یک کسب و کار، توسعه آن، سرمایه‌گذاری در یک بنگاه اقتصادی و موارد مشابه تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی کنند. مهم‌تر از این، براساس الگوی آسیب‌پذیری می‌توان در شرایط خطر و بروز یک رخداد که کسب و کارها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نسبت به برآورد و ارزیابی علمی و مناسب از بخش‌های آسیب‌دیده، راهبردها و راهکارهای مناسب برای احیاء، بازیابی و بازتوانی کسب و کارها را به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی ارائه نمود.

۱ Sensitivity

۲ Exposure

۳ Adaptive Capacity

۱-۳-۲- مراحل ارزیابی خسارت سیل براساس تجارب جهانی با تاکید بر حوزه کسب و کار

با وقوع سیل بخشی از فضای حیاتی و محیط زیست تحت تأثیر آثار مخرب آن قرار می‌گیرد. تجارب کشورهای مختلف از جمله آمریکا، انگلیس، هند، استرالیا، موزامبیک، مکزیک، برزیل و کشورهای دیگر در کنار تجارب سازمان‌های بین‌المللی فعال در این زمینه نشان از این دارد که هر چند برنامه‌ریزی برای انجام اقدامات فوری - اضطراری امداد و کمک‌رسانی و اجرای عملیات ترمیم و بازسازی و نظایر آن حائز اهمیت و اولویت است، ارزیابی خسارت‌های وارده نیز به همان اندازه فوریت و ضرورت دارد. بر همین اساس سازمان ملل به منظور ارزیابی خسارت یک بالی طبیعی مانند سیل، اجرای مراحل زیر را توصیه می‌کند:

- شناسایی محدوده یا حوزه تأثیر سیل؛
- تفکیک و طبقه‌بندی کاربری‌های حوزه تأثیر سیل؛
- انتخاب نمونه‌ها و منطقه (زون) بندی؛
- جمع‌آوری اطلاعات پایه؛
- تجزیه و تحلیل خسارت.

امروزه این فرآیند به شکل مشارکتی و با حضور تمامی شرکاء و ذینفعان از جمله مردم صورت می‌پذیرد. این کار در اکثر کشورهای توسعه یافته در شرایط عادی و قبل از وقوع خطر انجام می‌پذیرد. فرآیند ارزیابی کسب و کارها در زمینه میزان آسیب‌پذیری آن‌ها در برابر بلایای طبیعی و غیرطبیعی، با مشارکت جامعه از چهار جزء اصلی تشکیل شده: (۱) ارزیابی خطرات، (۲) ارزیابی عناصر آسیب‌پذیر، (۳) ارزیابی ظرفیت‌ها و (۴) ارزیابی میزان آگاهی مردم از خطرات.

اهداف اصلی ارزیابی مشارکتی آسیب‌پذیری که در فرآیند فوق دنبال می‌شود، عبارتند از: (۱) اولویت بندی خطرات احتمالی (۲) اطمینان از اقدامات انجام شده در زمینه کاهش آسیب‌ها (۳) اطمینان از مقرون به صرفه بودن اقدامات از نظر هزینه (۴) شناسایی منابع خارجی (خارج از سیستم یا زیر سیستم) بمنظور حمایت از در هنگام بروز خطر و (۵) دستیابی به یک الگو و شیوه اقدام مشترک. همچنین تجارب جهانی حاکی از اهمیت بسیار زیاد و شیوع گسترده مدل‌های اجتماعی و زیست محیطی در کنار الگوها و مدل‌های اقتصادی، مدل‌های هیدرولیکی و مدل‌های هیدرولوژیکی برآورد خسارت سیل در نقاط مختلف است.

۱-۳-۳- ابزارهای ارزیابی خسارت سیل براساس تجارب جهانی با تاکید بر حوزه کسب و کار

سازمان‌های بین‌المللی درگیر با بلایای طبیعی از جمله سازمان ملل متحد، بانک جهانی و زیر مجموعه‌های وابسته در کنار سازمان‌های ملی کشورهای مختلف، گزارش‌های مبسوطی در زمینه نحوه مواجهه با سیل و خسارات ناشی از آن بر بخش‌های مختلف اقتصادی منتشر نموده‌اند که از جمله می‌توان به تجارب کشورهای آمریکا، انگلیس، هند، استرالیا، موزامبیک، مکزیک، برزیل و ویتنام اشاره کرد. در تمامی این موارد تاکید بر ارزیابی خسارت‌ها بر بنگاه‌های اقتصادی و کسب و کارهای درگیر، حداقل در دو مقطع می‌باشد: الف) قبل از وقوع سیل و ب) حین و پس از وقوع سیل.

در تمامی موارد توصیه شده برگرفته از تجارب موفق بین‌المللی، توصیه شده است قبل از وقوع هر گونه خطری، به دوشیوه ارزیابی درونی و بیرونی میزان آسیب‌پذیری کسب و کارها در صورت بروز سیل و سیلاب مورد ارزیابی قرار گیرد. در هر دو شیوه ارزیابی درونی و بیرونی دست‌اندرکاران نسبت به تهیه چک لیست‌ها و پرسشنامه‌هایی اقدام می‌کنند که منعکس‌کننده دارایی‌ها و سرمایه‌های هر کسب و کار، میزان در خطر بودن دارایی‌ها، پوشش بیمه‌ای دارایی‌ها و توانایی‌های بالقوه صاحبان کسب و کار (از جمله میزان آگاهی و دانش آنان در مورد خطر) در هنگام مواجهه با سیل است. این پرسشنامه‌ها هم توسط صاحبان کسب و کارها (ارزیابی درونی) و هم توسط سازمان‌ها و دستگاه‌های ذیربط (ارزیابی بیرونی) در بازه‌های زمانی مشخص تکمیل و به روز می‌شوند. در واقع این چک لیست‌ها مبنای اولیه برآورد خسارات سیل احتمالی در هنگام بروز محسوب خواهند شد.

گزارش ملی سیلابها

در هنگام وقوع سیل و در فرآیند حین و پس از سیل، به منظور برآورد میزان خسارت ها و چگونگی حمایت از کسب و کارها نیز چک لیست و پرسشنامه های مخصوصی تدوین می گردد که شباهت زیادی به چک لیست های قبل از سیل دارد و دربرگیرنده مواردی مانند، میزان آسیب به دارایی ها، بیمه دارایی ها و مجموعه اقدامات انجام شده از هنگام اطلاع از سیل تا هنگام بروز سیل می باشد. این چک لیست ها و پرسشنامه ها نیز هم توسط صاحبان کسب و کار و هم توسط دستگاه های ذیربط تکمیل می گردد. بدیهی است در چنین حالتی تطبیق و تکمیل پرسشنامه ها و چک لیست های مراحل قبل و پس از سیل امکان برآورد خسارت در کمترین زمان ممکن را برای دست اندرکاران و صاحبانظران میسر خواهد ساخت.

۱-۴- روش شناسی انجام کار

به منظور تهیه ی گزارش مطابق با شرح خدمات کارگروه، به فراخور نیاز از روش های مختلفی برای جمع آوری داده ها، تحلیل داده ها و تشریح و تبیین مسایل مرتبط به تفکیک بندهای گزارش استفاده شد که در ادامه مورد اشاره قرار می گیرد.

روش انجام تحقیق به شرح ذیل می باشد:

۱. تعیین نمایندگان استانی در سه استان اصلی سیل زده در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی استان های گلستان، لرستان و خوزستان مرتبط با مسایل سیل و کسب و کارها
- ۲- مطالعات کتابخانه ای
- بررسی سوابق جهانی نظریه ها و تجارب مواجه با سیل خصوصا در حوزه کسب و کار
- بررسی اسناد، مدارک و گزارشات: گزارش ها از ارگان های انجام دهنده ارزیابی خسارت شامل وزارتخانه های جهاد کشاورزی، نیرو، کار، تعاون و رفاه اجتماعی، صنعت، معدن و تجارت و سایر نهادهای مربوطه
- بررسی وظایف، تکالیف و اختیارات دستگاه های مختلف براساس پروتکل های موجود و شرح وظایف سازمانی و مصاحبه با کارشناسان، ذی نفعان و فعالان اقتصادی
- استفاده از آمار و اطلاعات مرکز آمار ایران برای بررسی آماری وضعیت قبل از سیلاب در اشتغال و کسب کار در بخش های عمده اقتصادی مناطق سیل زده
- دریافت گزارشات از کارگروه های دیگر هیأت ویژه سیل نظیر هیدرولوژی، کشاورزی و منابع طبیعی و ...
- ۳- تدوین جداول اولیه اطلاعات مورد نیاز و ارسال سؤالات برای سازمان های مرتبط با سؤالات کارگروه کسب و کار و نیز تهیه کاربرگ های سیل در حوزه های مختلف
- ۴- برگزاری جلسات کارشناسی و بحث گروهی با مدیران دستگاههای اجرایی استانداری، سازمان جهاد کشاورزی، سازمان صنعت، معدن و تجارت، اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، اداره کل ارتباطات و فناوری اطلاعات، اداره کل امور اقتصادی و دارایی، اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی، اتاق های اصناف، سمن های فعال مرتبط با کسب و کار (سیل زدگان، سازمان های مرتبط، متخصصان)، و ...
- ۵- بررسی فیلم، عکس و سایر شواهد در دسترس از مناطق سیل زده و فرایندهای کسب و کارها
- ۶- مصاحبه و بازدید میدانی
- بازدید میدانی و انجام مصاحبه با صاحبان صنوف در منطقه
- مصاحبه با افراد مطلع در حوزه کسب و کار

بر اساس موارد فوق ساختار و فصل بندی گزارش به شرح ذیل ارائه خواهد شد:

فصل اول: مقدمه و روش شناسی انجام کار

این فصل از شرح خدمات با استفاده از پیمایش مجازی و بررسی مبانی و مطالعات معتبر داخلی و خارجی مرتبط با موضوع گزارش حاضر، سعی شده است بنیان مفهومی گزارش کارگروه کسب و کار تهیه و تدوین شده است و متناسب با آن، فصل بندی گزارش آماده شود.

فصل دوم: چگونگی وقوع سیلاب و اثرات و تخریب‌های سیلاب بر فعالیت‌ها و کسب و کارهای اقتصادی

در ابتدای این فصل این بند از شرح خدمات که در برگزیده محورهای «شروع و پایان سیلاب»، «میزان سیلاب» و «حوزه‌ی تحت الشعاع» می‌باشد، با استفاده از پیمایش مجازی، بررسی اسناد و مدارک و همچنین آمار و اطلاعات معتبر و موثق منتشر شده از سوی دستگاه‌های اجرایی تهیه و تدوین شد. پس از آن بررسی تجارب جهانی در خصوص الگوها و مدل‌های سنجش آسیب‌ها در برابر سیل به اختصار بیان شده است.

همچنین در ادامه این فصل از گزارش با عنوان «اثرات و تخریب‌های سیل بر فعالیت‌ها و کسب و کارهای اقتصادی» در برگزیده محورهای زیر است:

- حجم خسارات وارده به فعالیت‌ها و کسب و کارهای اقتصادی:
    - میزان دام، طیور، آبزیان و صنایع تبدیلی و غیره بخش کشاورزی؛
    - میزان حجم محصولات کشاورزی از بین رفته؛
    - میزان حجم خسارت به مراتع و جنگل‌ها؛
    - میزان حجم خسارت به زیرساخت‌های زیربنایی و تولیدی مطرح شده به تفکیک هر بخش؛
    - میزان تخریب و خسارت روی اماکن و زیرساخت اساسی کسب و کارها، کارخانجات، مراکز خدماتی، معدنی، بندرگاه‌ها و غیره همراه با میزان بیکاری حادث شده؛
    - میزان خسارت وارده بر محصولات واقع در انبار کارخانجات، سردخانه‌ها، مراکز بُنکداری و غیره؛
    - اثرات اقتصادی ناشی از بیکاری و یا عدم‌النفع تخریب‌های انجام شده پس از وقوع سیلاب تا برگشت شرایط به وضعیت عادی؛
    - ارزیابی اثرات سیلاب بر کسب و کارهای وابسته به تولیدات مناطق سیل زده؛
  - میزان حجم عواید حاصل از بارندگی و سیلاب‌های اخیر بر فعالیت‌ها و کسب و کارهای اقتصادی شامل:
    - رونق بخشی به فضای کسب و کار منتج از سیل در زمینه‌های مختلف برای جبران خسارت‌ها و نیز بازسازی و نوسازی تاسیسات زیربنایی و آمادگی با بحران‌ها؛
    - اثرات احتمالی مثبت سیل و بارندگی بر روی منابع آب و خاک، مراتع، چراگاه‌ها و محصولات تولیدی به منظور شناسایی ظرفیت‌های جدید برای ایجاد کسب و کار.
- به منظور دستیابی به اهداف هر یک از محورهای این بند از گزارش از روش «مطالعه‌ی اسنادی» استفاده شده است. در این راستا اطلاعات و آمار مربوط به وضعیت موجود کسب و کارها و فعالیت‌های اقتصادی و همچنین اطلاعات و آمار مربوط به فعالیت‌های اقتصادی آسیب‌دیده از سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی جمع‌آوری شد و سپس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

فصل سوم: ویژگی‌های کسب و کارهای اقتصادی تحت تاثیر سیل و سیلاب

فصل سوم از گزارش با عنوان «ویژگی‌های کسب و کارهای اقتصادی تحت تاثیر سیل و سیلاب» در برگزیده‌ی محورهای زیر است:

- ۱- ارائه تصویری از تعداد جمعیت، جمعیت در سنین فعالیت، جمعیت فعال، جمعیت شاغل و جمعیت بیکار در مناطق شهری و روستائی متأثر از سیل و سیلاب به تفکیک شهرستان‌ها با هدف شناسایی جمعیت سگونت گاهی مناطق تحت تاثیر سیل و سیلاب؛
- ۲- شناسایی کسب و کارهای اقتصادی به تفکیک فعالیت‌های اقتصادی (کد ISIC دو رقمی) در مناطق شهری و روستائی متأثر از سیل و سیلاب به تفکیک شهرستان‌ها؛

گزارش ملی سیلاب‌ها

۳- شناسایی کسب و کارهای اجتماعی در عرصه‌های گوناگون در مناطق شهری و روستائی متأثر از سیل و سیلاب به تفکیک شهرستان‌ها؛

۴- مراکز تولید محصولات کشاورزی و دامی (مزارع، سطوح زیرکشت، نوع کشت، میزان محصولات، مراکز دامی و دامپروری، طیور و پرورش آبزیان و غیره) در مناطق شهری و روستائی متأثر از سیل و سیلاب به تفکیک شهرستان‌ها؛
به منظور دستیابی به اهداف این بند از گزارش، اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از مرکز آمار ایران، اداره کار، تعاون و رفاه اجتماعی و سازمان جهاد کشاورزی، سازمان صنعت، معدن و تجارت، اداره کل راه و شهرسازی، شرکت های آب منطقه ای، بنیاد مسکن و سایر دستگاه های ذیربط استان‌های درگیر سیلاب جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

فصل چهارم: معرفی پتانسیل‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و طبیعی مناطق سیل زده جهت احیاء و ایجاد مشاغل جدید در بخش‌های مختلف

دستیابی به هدف این فصل از گزارش بر اساس اطلاعات حاصله از مطالعات و ارزیابی های استانی و طرح های مختلف آمایش سرزمین و طرح های توسعه کسب و کار و اشتغال در حوزه‌های مختلف اقتصادی به تفکیک استان‌های درگیر سیلاب استوار است. بدیهی است که به طور دقیق نمی توان مرزبندی مشخصی بین معرفی پتانسیل‌های مختلف مناطق سیل زده با سایر مناطق یک استان جهت احیاء و ایجاد مشاغل جدید ارائه داد. اما به دلیل ماهیت کسب و کارهای اقتصادی و زنجیره ارزش هر یک از این فعالیت ها، بدیهی است اثرات مستقیم و غیرمستقیم شکل گیری و توسعه کسب و کارها در این مناطق به دلیل وجود این ظرفیت ها و پتانسیل ها قابل تصور می باشد.

فصل پنجم: تحلیل پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها

فصل ۵ گزارش کارگروه کسب و کار با عنوان «تحلیل پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها» می‌باشد که دربرگیرنده محورهای ذیل است:

- تحلیل پیامدهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلند مدت سیلاب بر کسب و کارها در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی؛
  - شناسایی مشکلات و نارسایی های احتمالی مدیریت سیل در بخش های مختلف حوزه کسب و کار در حین وقوع و پس از فروکش کردن سیلاب؛
  - تحلیل جایگاه، اختیارات، وظایف و مسئولیت‌های هریک از ذینفعان در حوزه‌ی کسب و کار در مراحل قبل، حین و پس از سیلاب با استفاده از تکنیک (Stakeholders Analysis)؛
  - ارزیابی تاثیر سیلاب بر زنجیره تامین و تولید کسب و کارها بر حسب برش جغرافیایی؛
  - ارزیابی تاثیرات سیلاب بر حکمرانی کسب و کارها به تفکیک برش جغرافیایی؛
  - جمع بندی و معرفی اقدامات مورد نیاز در حوزه فعالیت های اقتصادی قبل از شروع، در حین و پس از فروکش کردن سیلاب.
- انجام این بند از گزارش نیازمند استفاده از روش‌های مختلف مطالعه می‌باشد که برای هریک از محورها و به فراخور اهداف مورد نظر از شیوه‌ها و تکنیک‌های مختلف استفاده شده است. یکی از روش‌های مورد استفاده در این بخش «مطالعه‌ی اسنادی» است که براساس مطالعه گزارش‌های رسمی نهادها و سازمان‌های مسئول در فرآیند سیل اخیر و نیز گزارش‌های تیم های مختلف کارگروه کسب و کار در بندهای یک تا چهار استوار است. علاوه بر این به منظور تدقیق و تکمیل داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز این بخش، از روش «تحلیل محتوا» برای تحلیل و بررسی برخی گزارش ها و منابع علمی نیز استفاده شد. همچنین در راستای اعتبارسنجی داده‌ها و اطلاعات جمع‌آوری شده از تکنیک «مصاحبه‌ی نیمه ساختار یافته» با مطلعان و صاحب‌نظران کلیدی در استان‌های تحت تاثیر سیل استفاده گردید. در بخش پایانی و با هدف تعیین وظایف، نقش‌ها، مسئولیت‌ها و اختیارات ذینفعان مختلف و اقدامات انجام شده توسط آن‌ها از روش «تحلیل ذی‌نفعان چندگانه» استفاده شد.

فصل ششم: تحلیل کلی، تلفیق یافته‌ها و تدوین راهکارهای عملیاتی موثر جهت کاهش آسیب‌پذیری و افزایش تاب‌آوری کسب و کارها با نگاه به آینده

این فصل از گزارش کارگروه کسب و کار در برگیرنده‌ی محورهای زیر است:

- تحلیل نقاط ضعف، قوت، تهدید و فرصت‌های مرتبط با ارتقای کسب و کارها به تفکیک برش جغرافیایی؛
- تدوین راهبردهای ارتقای تاب‌آوری کسب و کارها؛
- راهکارهای پیشنهادی جهت احیاء، بازسازی و بازتوانی کسب و کارهای آسیب‌دیده؛
- راهکارهای پیشنهادی در زمینه تکمیل زنجیره تامین و تولید کسب و کارها با تمرکز بر کاهش آسیب‌پذیری زنجیره و درمقابل، افزایش تاب‌آوری کسب و کارهای اقتصادی؛
- راهکارهای پیشنهادی تنوع‌بخشی اقتصادی به منظور کاهش آسیب‌پذیری در مناطق در معرض خطر سیلاب با تمرکز بر سرمایه‌های معیشتی مناطق؛
- بازطراحی و یکسان‌سازی شیوه‌ی جبران خسارات و توانمندسازی کسب و کارهای آسیب‌دیده با تمرکز بر اصول چابکی نهادی؛
- جمع‌بندی و ارائه پیشنهادات.

به منظور دستیابی به اهداف این بند از شرح خدمات از روش سوات (SWOT) استفاده شد. در این راستا بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران راهبردهای ارتقای تاب‌آوری کسب و کارها و همچنین راهکارهایی جهت احیاء، بازسازی و بازتوانی کسب و کارها و همچنین تکمیل زنجیره تامین و تولید آن‌ها با تاکید بر کاهش آسیب‌پذیری زنجیره ارائه شد. همچنین با استفاده از روش مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته با صاحب‌نظران کلیدی و همچنین مطالعه اسنادی، شیوه‌ی جبران خسارت و توانمندسازی کسب و کارهای آسیب‌دیده با تمرکز بر اصول چابکی سازمانی بازطراحی شد.

۱-۵- زمانبندی مورد استفاده در گزارش به منظور بررسی تاثیر سیل بر کسب و کارهای سیل زده

کسب و کارها قبل از سیل: یعنی ارائه آمار و اطلاعات وضعیت کسب و کارهای مناطق سیل زده و تحلیل آن در سال ۱۳۹۷ بر حسب گروههای عمده شغلی کشاورزی، صنعتی و خدمات

کسب و کارها حین سیل: یعنی کسب و کارهای آسیب دیده در بازه زمانی اول فروردین ۹۷ تا ۱۵ اردیبهشت ۱۳۹۸

کسب و کارها بعد از سیل: یعنی کسب و کارهای نیاز به احیاء و بازسازی سریع، کوتاه مدت، میانمدت و بلند مدت و شکل‌گیری کسب و کارهای جدید و مورد نیاز مناطق یاد شده

اسناد بالادستی و برنامه‌های اشتغال‌زایی طراحی و اجرایی شده طی حداقل ۵ سال گذشته در کشور

- برنامه دینامیک کسب و کار استانهای کشور ۱۳۹۶
- مطالعات آمایش سرزمین استانهای کشور
- برنامه ۵ ساله ششم کشور و استانها
- تدوین برنامه عملیاتی توسعه سرمایه گذاری استانهای کشور
- برنامه اشتغال‌زایی‌های بخش‌های اقتصادی مرتبط با دستگاههای اجرایی دولتی
- برنامه توسعه بخش خصوصی استان و اتاقهای بازرگانی کشور
- تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ای اجرایی ستاد تسهیل و رفع موانع تولید
- برنامه‌های اشتغال‌روستایی و فراگیر
- برنامه تبصره ۱۸ قانون بودجه سنواتی در قالب کمک‌های فنی و اعتباری اشتغال‌زا و...

گزارش ملی سیلاب‌ها

• وضعیت بخش های اقتصادی استانهای کشور در بخش های مختلف (مسکن، صنعت ، معدن و تجارت، جهاد کشاورزی، میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، فناوری اطلاعات، نفت و گاز و پتروشیمی، فولادهای خوزستان، صنعت نیشکر خوزستان، ..)

فصل دوم

**چگونگی وقوع سیلاب و اثرات و تخریب‌های سیلاب بر فعالیت‌ها
و کسب و کارهای اقتصادی**

گزارش ملی سیلاب‌ها

۲-۱- چگونگی وقوع سیلاب

پس از تحمل چندین سال خشکسالی و بروز بحران‌های کم‌آبی و بعضاً مهاجرت‌های اجباری روستائیان، بارش‌های طولانی و شدید "روزهای آخر سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸"، می‌توانست فرصت خوبی برای کنترل بحران آب، تامین بخشی از کسری مخازن آب زیرزمینی و در نتیجه کمک به بهبود رونق کسب و کارها بخصوص افزایش تولید محصولات دیم شود ولی بدلیل مختلف سبب تشدید روان آبها و بروز سیل‌های ویرانگر و در نتیجه بروز خسارات زیاد در اراضی بالادست (جنگلها، مراتع و دیمزارها) و پایین دست حوزه‌های آبریز (مزارع، باغات، حوضچه‌های پرورش ماهی، دامداری‌ها، شهرک‌های صنعتی و ...) و حتی مناطق مسکونی شهری و روستایی شد. از طرف دیگر، خسارات وارده به زیرساختها (راه‌های ارتباطی و خطوط انتقال آب، برق، گاز و تلفن) سبب ایجاد مشکلات عدیده برای برخی کسب و کارهای صنعتی، خدماتی و کشاورزی شده است. بطور کلی، سیل‌گیری شهرها و روستاها و مزارع و شهرکهای صنعتی نه تنها سبب بروز خسارات مستقیم و غیرمستقیم به کسب و کارها بلکه سبب قطع ارتباطات و بروز اخلاص در زنجیره تامین و زنجیره ارزش فعالیت‌های تولیدی و خدماتی می‌گردد که جزئیات آن در فصل سوم (ویژگی‌های کسب و کارهای تحت تاثیر سیل و سیلاب) آمده است. در عین حال، بارندگی‌های "روزهای آخر سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸" چشم‌گیر و گسترده بوده و از بعد پهنه بندی استانی در سطح کشور و میزان و تعداد روزهای بارش، در دهه‌های اخیر، کم سابق بوده است.

بر اساس اطلاعات و گزارشات اعلام شده توسط شرکت مدیریت منابع آب، گستردگی بارندگی‌های دوره یاد شده، اکثر استان‌های کشور را در بر گرفت ولی استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان بیشتر تحت تاثیر خسارات ناشی از سیل و سیلابها قرار گرفتند. بارش‌ها و سیلابهای بوقوع پیوسته به شرح ذیل است (گزارش تحلیل بارش و رواناب سیلابهای اسفند و فروردین ۹۸، دفتر مطالعات پایه منابع آب، گروه مطالعات آبهای سطحی، اردیبهشت ۹۸):

ورود سامانه اول در اواخر اسفند ماه ۱۳۹۷

با توجه به اعلام سازمان هواشناسی، اولین سامانه بارشی از ۲۶ تا ۲۹ اسفند ماه ۱۳۹۷ وارد کشور و مناطقی از نیمه غربی و شمال کشور را تحت تاثیر قرار داد و عمده خسارت وارده در استان‌های گلستان و مازندران به خصوص شهرستان آق‌قلا بوقوع پیوست.

ورود سامانه دوم در اوایل فروردین ماه ۱۳۹۸

سامانه دوم طی روزهای ۴، ۵ و ۶ فروردین ماه ۱۳۹۸ از سمت غرب وارد کشور گردید، این سامانه موجب بارش شدید برف، باران و سیلابی شدن مسیله‌ها شد و اختلال ترافیک در برخی جاده‌های کوهستانی و دامنه‌دار برخی از مناطق کشور را بدنبال داشت.

ورود سامانه سوم در اواسط فروردین ماه ۱۳۹۸

این سامانه نیز طی ۱۱ الی ۱۵ فروردین ماه ۱۳۹۸ در مناطق غربی کشور فعال گردید. بیشترین تاثیرات این سامانه در استانهای لرستان، ایلام و خوزستان، واقع گردید.

در این بازه، حوضه‌های آبریز قره‌سو گرگان و اترک در استان گلستان، معادل ۴۰ درصد، حوضه آبریز کرخه و کارون بزرگ بیش از ۲۳ درصد و حوضه کرخه بیش از ۱۶ درصد بارش‌های سالیانه خود را دریافت کردند. بررسی‌های کارشناسان نشان می‌دهد دوره‌های بازگشت سیل در گلستان بیش از ۲۰۰ سال، لرستان بیش از ۵۰۰ سال و حوضه کرخه، بیش از ۲۰۰ سال بوده است.

- **گسترده‌گی بارش‌ها:** ۲۵ استان (حدود دو سوم کشور) به صورت هم‌زمان و بازه زمانی کوتاه (طی دو هفته) تحت تاثیر این سامانه بارشی قرار گرفت.

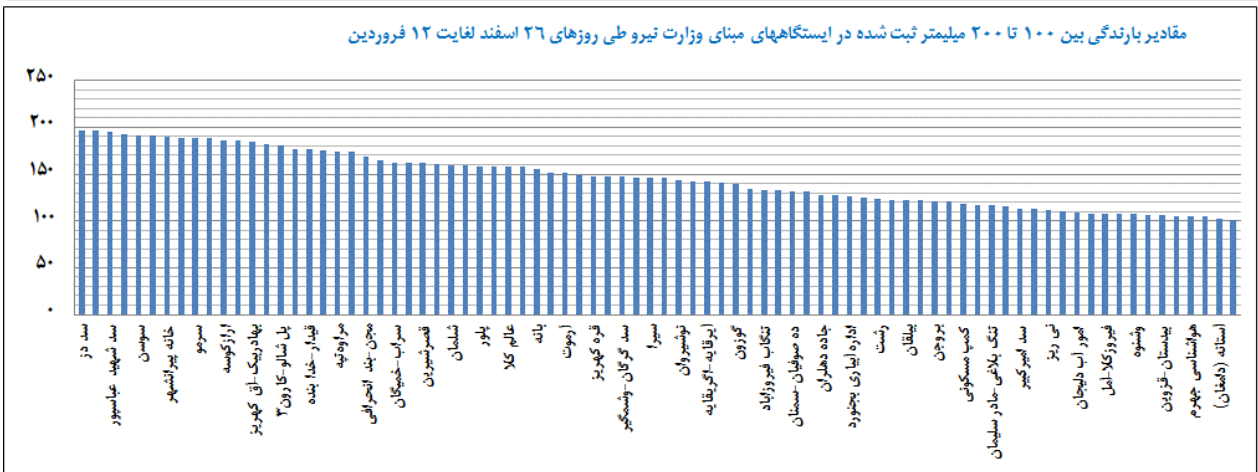
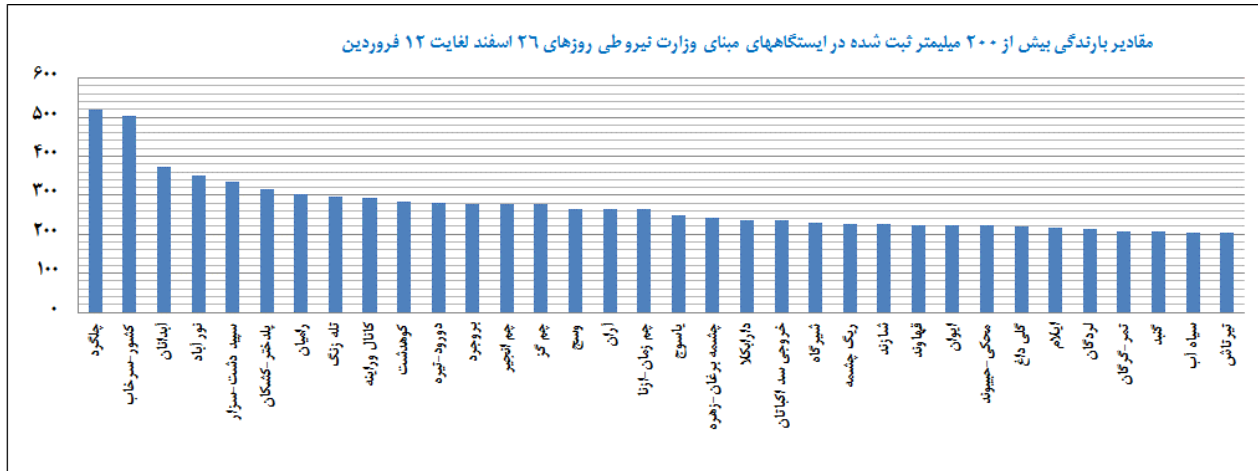
در این بازه، حوضه‌های آبریز قره‌سو گرگان و اترک در استان گلستان، معادل ۴۰ درصد، حوضه آبریز کرخه و کارون بزرگ بیش از ۲۳ درصد و حوضه کرخه بیش از ۱۶ درصد بارش‌های سالیانه خود را دریافت کردند. بررسی‌های کارشناسان نشان می‌دهد دوره‌های بازگشت سیل در گلستان بیش از ۲۰۰ سال، لرستان بیش از ۵۰۰ سال و حوضه کرخه، بیش از ۲۰۰ سال بوده است.

- **گسترده‌گی بارش‌ها:** ۲۵ استان (حدود دو سوم کشور) به صورت هم‌زمان و بازه زمانی کوتاه (طی دو هفته) تحت تاثیر قرار گرفت.

جدول ۱-۲ وضعیت بارندگی تجمعی بوقوع پیوسته در ایستگاه‌های شاخص استان گلستان طی روزهای ۲۶ لغایت ۲۹ اسفند ماه ۱۳۹۷

نام ایستگاه هواشناسی	نام حوضه آبریز	میزان بارندگی از عصر ۲۶ تا صبح ۲۹ اسفند	متوسط درازمدت کل بارندگی یکسال آبی	درصد میزان بارندگی بوقوع پیوسته در دوره سه روزه از کل بارندگی یکسال آبی
باغو	خلیج	۱۱۹	۶۵۸	۱۸٪
وطنا	گرگان	۱۰۳	۵۹۳	۱۷٪
سیاه آب بندر ترکمن	مره	۱۲۲	۵۲۹	۲۳٪
کردکوی		۱۲۰	۷۰۵	۱۷٪
گرگان		۱۲۱	۵۳۹	۲۳٪
آق قلا	گرگانرود	۱۵۲	۴۰۸	۳۷٪
فاضل آباد کتول		۹۶	۶۸۷	۱۴٪
سرمو		۱۳۷	۷۷۹	۱۸٪
سد وشمگیر		۱۲۴	۳۳۴	۳۷٪
رامیان		۲۴۴	۹۱۰	۲۷٪
قزاقلی		۱۲۵	۳۶۱	۳۵٪
گنبد کاووس		۱۸۲	۴۳۷	۴۲٪
نوده خاندوز		۲۳۳	۸۳۹	۲۸٪
مینودشت		۲۶۱	۷۷۸	۳۴٪
تمر قره قوزی		۱۷۲	۵۲۱	۳۳٪
گالیکش		۲۲۵	۷۹۱	۲۸٪
تنگراه		۲۴۶	۷۲۳	۳۴٪
پارک ملی گلستان		۲۱۷	۹۵۲	۲۳٪
داشلی برون	مره	۷۲	۱۹۴	۳۷٪
هوتن		۱۱۲	۲۶۹	۴۲٪
مراوه تپه		۱۴۵	۳۴۹	۴۲٪

گزارش ملی سیلاب‌ها

شکل ۱-۲ مقادیر بارندگی تجمعی ثبت شده در ایستگاه های مبنای وزارت نیرو بیش از ۱۰۰ میلیمتر طی روزهای ۲۶ اسفند لغایت ۱۲ فروردین (استخراج شده از گزارش شرکت مدیریت منابع آب)

۱-۱-۲- شروع و پایان بارش‌ها

برای بررسی تاثیر جبهه‌های بارندگی بر تغییرات متوسط بارندگی در مقیاس کشوری، حوضه‌های آبریز اصلی (درجه یک) و فرعی (درجه دو) از گزارش شرکت مدیریت منابع آب استخراج شده استفاده شده است که جدول (۲-۲)، تاثیر جبهه‌های بارشی عمده اولیه و ثانویه بر تغییرات وضعیت بارندگی کشور و حوضه‌های آبریز اصلی طی بازه زمانی ۲۶ اسفند لغایت ۱۲ فروردین را نشان می‌دهد. از این جدول نتایج مهم زیر قابل حصول است:

تحت تاثیر جبهه بارش اولیه (۲۶ اسفند لغایت ۶ فروردین) و طی تنها ده روز:

- ۲۰ درصد بارش یکسال آبی کامل در کل کشور معادل ۵۰ میلیمتر رخ داده است.
- ۱۷ درصد بارش یکسال آبی کامل حوضه آبریز اصلی دریای خزر معادل ۷۴ میلیمتر، بوقوع پیوسته است.
- ۲۳ درصد بارش یکسال آبی کامل حوضه آبریز اصلی فلات مرکزی معادل ۳۷ میلیمتر، بوقوع پیوسته است.
- ۲۱ درصد بارش یکسال آبی کامل حوضه آبریز اصلی خلیج فارس و دریای عمان معادل ۷۹ میلیمتر رخ داده است.
- طی یک دوره ۱۶ روزه (۲۶ اسفند لغایت ۱۲ فروردین)، ۲۹ درصد بارش کل یکسال آبی کشور معادل ۷۲ میلیمتر، بوقوع پیوسته است (حجمی حدود ۱۱۹ میلیارد متر مکعب).

در حوضه های آبریز فرعی و متاثر از جبهه بارشی مورخ ۲۶ اسفند لغایت ۶ فروردین، حوضه های آبریز قره سو-گرگان و اترک (استان گلستان) هر یک معادل ۴۰ درصد و حوضه های آبریز کرخه و کارون بزرگ، هریک معادل ۲۳ درصد کل بارش یکسال آبی آن حوضه را دریافت کرده اند. همچنین تنها طی ۱۵ روز نخست فروردین ماه سال جاری، میزان بارندگی ثبت شده در سه حوضه آبریز فوق الذکر به ترتیب ۳، ۹، ۱ و ۱،۵ برابر بارش نرمال بوده است.

جدول ۲-۲ تاثیر جبهه‌های بارشی عمده اولیه و ثانویه بر تغییرات وضعیت بارندگی کشور و حوضه‌های آبریز اصلی (طی بازه زمانی ۲۶ اسفند لغایت ۱۲ فروردین)

حوضه آبریز اصلی		جبهه بارشی اصلی اولیه		جبهه بارشی اصلی ثانویه		مجموع جبهه های بارشی	
(مورخ ۲۶ اسفند لغایت ۶ فروردین)		(مورخ ۱۱ لغایت ۱۲ فروردین)		(مورخ ۱۲ لغایت ۱۲ فروردین)		(۲۶ اسفند لغایت ۱۲ فروردین)	
درصد	میزان	درصد	میزان	درصد	میزان	درصد	میزان
(میلیمتر)		(میلیمتر)		(میلیمتر)		(میلیمتر)	
۳۱۸	۳۹۲	۳	۱۳	۲۵	۴۲۱	۱۲	۴۲۱
۳۶۰	۴۳۹	۵	۲۰	۳۶۰	۴۸۰	۱۲	۴۸۰
۳۰۱	۳۵۳	۲	۷	۳۰۱	۳۸۶	۱۲	۳۸۶
۱۱۶	۱۵۴	۴	۷	۱۱۶	۱۶۷	۱۲	۱۶۷
۶۱	۶۶	۰	۰	۶۱	۶۸	۱۲	۶۸
۱۵۰	۱۸۲	۰	۰	۱۵۰	۱۹۴	۱۲	۱۹۴
۲۰۵	۲۵۵	۴	۱۰	۲۰۵	۲۷۷	۱۲	۲۷۷
۲۰۵	۲۵۵	۴	۱۰	۲۰۵	۲۷۷	۱۲	۲۷۷

بررسی تاثیر جبهه‌های بارندگی بر تغییرات متوسط بارندگی استانی

جدول (۳-۲) تاثیر جبهه‌های بارشی بر تغییرات میانگین بارش استانی را در طول مدت ظهور جبهه بارشی نشان می دهد. طی بارش های جبهه های اول و دوم در مجموع استان های مشروح زیر، کل بارش یکسال آبی کامل نرمال را دریافت کرده اند.

- گلستان ۳۸ درصد
- لرستان ۵۷ درصد
- خوزستان ۲۵ درصد
- همدان ۷۲ درصد
- ایلام ۴۸ درصد
- کرمانشاه ۳۸ درصد
- چهارمحال و بختیاری ۳۶ درصد
- کهگیلویه و بویر احمد ۳۵ درصد
- مازندران ۱۸ درصد

شدت بارش جبهه دوم باعث گردید تنها طی ۲۴ ساعت در استان همدان، ۴۴ درصد بارش کل یکسال آبی بوقوع بپیوندد که در نوع خود بی سابقه بوده است.

گزارش ملی سیلابها

جدول ۲-۳ تاثیر جبهه‌های بارشی عمده اولیه و ثانویه بر تغییرات وضعیت بارندگی استانی طی بازه زمانی ۲۶ اسفند لغایت ۱۲ فروردین

حوضه آبریز اصلی	جبهه بارشی اصلی اولیه				جبهه بارشی اصلی ثانویه				مجموع جبهه های بارشی			
	۲۵ اسفند		۶ فروردین		۱۱ لغایت ۱۲ فروردین		۱۲ اسفند لغایت ۱۲ فروردین		۲۵ اسفند		۱۲ فروردین	
	میزان	درصد	میزان	درصد	میزان	درصد	میزان	درصد	میزان	درصد	میزان	درصد
(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)	(میلیمتر)
لرستان	۷۴۴	۹۱۴	۱۷۰	۲۳	۹۳۹	۱۰۵۸	۱۱۹	۱۳	۷۴۴	۱۰۵۸	۳۱۴	۴۲
همدان	۳۳۷	۴۲۰	۸۳	۲۵	۴۳۱	۵۸۰	۱۵۰	۳۵	۳۳۷	۵۸۰	۲۴۳	۷۲
چهارمحال و بختیاری	۶۲۹	۷۹۸	۱۶۹	۲۷	۸۱۲	۸۶۹	۵۷	۷	۶۲۹	۸۶۹	۲۴۰	۳۸
کهگیلویه و بویراحمد	۷۴۰	۹۲۱	۱۸۲	۲۵	۹۲۷	۹۶۴	۳۷	۴	۷۴۰	۹۶۴	۲۲۵	۳۰
ایلام	۶۶۹	۷۴۵	۷۶	۱۱	۷۶۴	۸۶۷	۱۰۴	۱۴	۶۶۹	۸۶۷	۱۹۸	۳۰
کرمانشاه	۵۲۱	۶۰۵	۸۴	۱۶	۶۲۸	۷۰۲	۷۵	۱۲	۵۲۱	۷۰۲	۱۸۱	۳۵
گلستان	۳۹۷	۵۷۵	۱۷۸	۴۵	۵۷۶	۵۷۷	۱	۰	۳۹۷	۵۷۷	۱۸۰	۴۵
مرکزی	۲۷۶	۳۶۱	۸۶	۳۱	۳۶۱	۴۲۹	۶۸	۱۹	۲۷۶	۴۲۹	۱۵۴	۵۶
البرز	۳۶۹	۴۲۹	۶۰	۱۶	۴۳۹	۵۰۳	۶۵	۱۵	۳۶۹	۵۰۳	۱۳۵	۳۷
گیلان	۷۱۵	۸۰۰	۸۵	۱۲	۸۱۲	۸۴۴	۳۲	۴	۷۱۵	۸۴۴	۱۲۹	۱۸
قزوین	۲۴۸	۳۰۰	۵۲	۲۱	۳۰۸	۳۷۱	۶۳	۲۰	۲۴۸	۳۷۱	۱۲۳	۴۹
مازندران	۴۴۱	۵۳۳	۹۳	۲۱	۵۳۸	۵۴۴	۱۶	۳	۴۴۱	۵۴۴	۱۱۳	۲۶
کردستان	۴۵۵	۴۹۷	۴۲	۹	۵۰۶	۵۶۶	۶۰	۱۲	۴۵۵	۵۶۶	۱۱۱	۲۵
زنجان	۲۳۷	۲۸۵	۴۸	۲۰	۲۹۲	۳۴۰	۴۸	۱۶	۲۳۷	۳۴۰	۱۰۴	۴۴
فارس	۲۲۰	۳۰۰	۸۰	۳۷	۳۰۲	۳۲۰	۱۸	۶	۲۲۰	۳۲۰	۱۰۰	۴۵
خراسان شمالی	۱۹۳	۲۸۰	۸۷	۴۵	۲۸۶	۲۸۶	۰	۰	۱۹۳	۲۸۶	۹۳	۴۸
قم	۱۳۵	۲۰۰	۶۵	۴۸	۲۰۰	۲۲۵	۲۵	۱۳	۱۳۵	۲۲۵	۹۰	۶۷
تهران	۲۳۵	۲۹۲	۵۷	۲۴	۲۹۶	۳۲۵	۲۹	۱۰	۲۳۵	۳۲۵	۹۰	۳۸
خوزستان	۴۵۹	۵۳۰	۷۱	۱۵	۵۳۲	۵۴۷	۱۵	۳	۴۵۹	۵۴۷	۸۸	۱۹
آذربایجان غربی	۳۱۸	۳۵۲	۳۴	۱۱	۳۷۶	۳۹۸	۲۲	۶	۳۱۸	۳۹۸	۸۰	۲۵
آذربایجان شرقی	۲۱۰	۲۵۵	۴۵	۲۲	۲۶۴	۲۷۷	۱۳	۵	۲۱۰	۲۷۷	۶۷	۳۲
اصفهان	۱۱۴	۱۴۹	۳۵	۳۱	۱۵۴	۱۶۸	۱۴	۹	۱۱۴	۱۶۸	۵۴	۴۷
اردبیل	۱۶۳	۱۹۶	۳۳	۲۰	۲۰۷	۲۱۴	۷	۳	۱۶۳	۲۱۴	۵۱	۳۱
خراسان رضوی	۱۴۷	۱۹۰	۴۳	۳۰	۱۹۵	۱۹۵	۰	۰	۱۴۷	۱۹۵	۴۸	۳۳
سمنان	۹۰	۱۲۱	۳۱	۳۴	۱۳۱	۱۳۴	۳	۲	۹۰	۱۳۴	۴۴	۴۹
بوشهر	۲۴۷	۲۷۶	۲۹	۱۱	۲۷۶	۲۸۶	۱۱	۴	۲۴۷	۲۸۶	۳۹	۱۶
هرمزگان	۱۴۸	۱۸۱	۳۳	۲۳	۱۸۴	۱۸۵	۱	۰	۱۴۸	۱۸۵	۳۷	۲۵
کرمان	۸۵	۱۱۶	۳۱	۳۷	۱۲۱	۱۲۱	۰	۰	۸۵	۱۲۱	۳۶	۴۳
یزد	۵۷	۷۷	۲۰	۳۴	۷۹	۸۰	۱	۲	۵۷	۸۰	۲۳	۴۰
خراسان جنوبی	۸۲	۹۵	۱۳	۱۷	۹۹	۹۹	۰	۰	۸۲	۹۹	۱۷	۲۲
سیستان و بلوچستان	۶۰	۷۰	۱۰	۱۶	۷۰	۷۰	۰	۰	۶۰	۷۰	۱۰	۱۶
بارش کل کشور	۲۰۵	۲۵۵	۵۰	۲۵	۲۶۷	۲۷۷	۱۰	۴	۲۰۵	۲۷۷	۷۲	۳۵

۲-۱-۲- زمان شروع و پایان سیلابها

مشخصات سیلابها شامل زمان وقوع پیک، دبی پیک و حجم سیلاب در رخداد اخیر در گزارشات شرکت مدیریت منابع آب آورده شده است که بخشی از آن به شرح ذیل است (جداول ۲-۴ تا ۲-۶):

در استان گلستان نیز پیک سیلابهای عمده در تاریخ ۲۸ اسفند و در ایستگاههای گنبد و آق قلا به ترتیب معادل ۸۲۹ و ۶۹۰ متر مکعب در ثانیه ثبت شده است.

در استان لرستان، دو سیلاب عمده طی تاریخ‌های ۵ و ۶ فروردین و نیز ۱۱ و ۱۲ فروردین بوقوع پیوسته است. طی سیلاب‌های نخست، دبی‌های پیک سیلاب شاخص به ترتیب معادل ۳۳۵۰ مترمکعب در ثانیه در ایستگاه پلدختر کشکان و معادل ۲۷۵۰ متر مکعب در ثانیه در ایستگاه معمولان بوقوع پیوسته است. طی وقوع سیلاب دوم نیز پیک سیلاب در حدود ۶۰۰۰ متر مکعب در ثانیه در ایستگاه کشکان پلدختر و پیک سیلاب در حدود ۳۵۰۰ مترمکعب در ثانیه در ایستگاه معمولان رخ داده است.

در استان خوزستان نیز به طور مشابه در دو بازه زمانی فوق، پیک سیلاب بوقوع پیوسته است. در ایستگاه جلوگیر ورودی سد کرخه دو پیک سیلاب به ترتیب معادل ۵۸۹۰ و ۸۲۶۰ مترمکعب در ثانیه، در ایستگاه تله زنگ ورودی سد دز، دو پیک سیلاب به ترتیب معادل ۸۱۹۴ و ۸۸۲۰ متر مکعب در ثانیه ثبت شده است.

-همزمانی وقوع سیلاب: ۲۳۵ شهر و ۴۳۰۴ روستا متاثر از سیلاب

جدول ۲-۴ مشخصات سیلاب های اخیر استان گلستان

استان	محل سیلاب (شهرستان)	تاریخ	نام ایستگاه	نام رودخانه	نام سد یا بند	میزان بارش	مدت بارش (روز)	دبی ورودی	دبی خروجی	دبی پیک	میزان خسارت برآوردی (میلیون ریال)
۱	کلاله	۱۳۹۷/۱۲/۲۸	همه ایستگاه ها	گرگانرود	بوستان	۲۲۰	۴ روز	۲۳۰	۱۰۲	۲۳۰	
۲	گلستان	۱۳۹۷/۱۲/۲۸	همه ایستگاه ها	گرگانرود	گلستان	۲۲۰	۴ روز	۸۲۹	۹۵۴۵	۸۲۹	۱۴۲۵۰
۳	آق قلا	۱۳۹۷/۱۲/۲۸	همه ایستگاه ها	وشمگیر	-	۲۲۰	۴ روز	۶۹۰	۶۶۶	۶۹۰	

گزارش ملی سیلاب‌ها

جدول ۲-۵ مشخصات سیلاب های اخیر استان لرستان

ردیف	استان	محل سیلاب (شهرستان)	تاریخ	نام ایستگاه هیدرومتری	نام رودخانه	نام سد یا بند	میزان بارش	مدت بارش (ساعت)	دبی ورودی سد	دبی خروجی سد	دبی پیک سیلاب m3/s	میزان خسارت برآوردی (میلیون ریال)
۱	لرستان	خرم آباد		دوآب	خرم آباد	-	۷۸	۴۸	-	-	۸۰۰	
۲		الشتر و چغلوندی		دوآب	کشکان	-	۱۰۶	۴۸	-	۹۰	۱۶۰۰	
۳		معمولان	۹۸/۱/۰۵ تا	افرینه	کشکان	-	۱۶۲	۴۸	-	-	۲۷۵۰	
۴		افرینه	۹۸/۱/۰۶	افرینه	چولپول	-	۱۶۲	۴۸	-	-	۷۵۰	
۵		کوهدشت		برآفتاب	مادیانرود	-	۹۱	۴۸	-	-	۲۲۵	
۶		پلدختر		پلدختر	کشکان	-	۹۷	۴۸	-	-	۳۳۵۰	
۷		بروجرد و دورود		دورود	تیره	-	۸۶	۴۸	-	-	۴۲۰	
۸		ازنا و دورود		دورود	ماربره	-	۸۸	۴۸	-	-	۱۲۵	
۹	لرستان	خرم آباد		دوآب	خرم آباد	-	۱۰۱	۴۸	-	-	بیش از ۱۵۰۰	۵۱۹۳۵
۱۰		الشتر و چغلوندی		دوآب	کشکان	-	۱۵۲	۴۸	-	-	بیش از ۲۵۰۰	
۱۱		معمولان	۹۸/۱/۱۱ تا	افرینه	کشکان	-	۱۹۹	۴۸	-	-	بیش از ۳۵۰۰	
۱۲		افرینه	۹۸/۱/۱۲	افرینه	چولپول	-	۱۹۹	۴۸	-	-	حدود ۱۰۰۰	
۱۳		کوهدشت		برآفتاب	مادیانرود	-	۱۴۸	۴۸	-	-	حدود ۶۰۰	
۱۴		پلدختر		پلدختر	کشکان	-	۹۷	۴۸	-	-	بیش از ۶۰۰۰	
۱۵		بروجرد و دورود		دورود	تیره	-	۱۳۴	۴۸	-	-	۵۵۰	
۱۶		ازنا و دورود		دورود	ماربره	-	۸۷	۴۸	-	-	۲۷۰	

جدول ۲-۶ مشخصات سیلاب های اخیر استان خوزستان

ردیف	استان	محل سیلاب (شهرستان)	تاریخ	نام ایستگاه هیدرومتری	نام رودخانه	نام سد یا بند	میزان بارش	مدت بارش (روز)	دبی ورودی سد	دبی خروجی سد	دبی پیک سیلاب m3/s	میزان خسارت برآوردی (میلیون ریال)
۱	لرستان	اندیمشک	۹۸/۱/۰۶	اندیمشک	کرخه	کرخه	۱۵۲	۵ روز	-	-	۵۸۹۰	
۲		اندیمشک	۹۸/۱/۱۲	اندیمشک	کرخه	کرخه	۱۰۴	۴ روز	-	-	۸۲۶۰	
۳		لرستان-تله زنگ	۹۸/۱/۰۶	تله زنگ	دز	دز	۱۸۱	۵ روز	-	-	۸۱۹۴	
۴		لرستان-تله زنگ	۹۸/۱/۱۲	تله زنگ	دز	دز	۷۴	۴ روز	-	-	۸۸۲۰	۷۳۳۳۰
۵		شاخه کارون	۹۸/۱/۰۶	شاخه کارون	کارون	سدهای کارون	۱۰۲	۵ روز	-	-	۷۷۵۷	
۶		ایدنک	۹۸/۱/۰۶	ایدنک	مارون	مارون	۸۶	۲ روز	-	-	۲۷۹۰	

بدین ترتیب، آمارهای مربوط به سیلاب "روزهای آخر سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸"، از لحاظ نحوه وقوع و ماهیت در مناطق مختلف کشور دارای تفاوت‌های مشخصی بود که در همین قالب نیز خسارت‌های ایجاد شده در بخش‌های مختلف اقتصادی و بویژه کسب و کارها و بنگاه‌های اقتصادی، دارای تفاوت بوده و پیامدهای متفاوتی را نیز در سطح مناطق برجای گذاشته است. در استان لرستان، سیل عمدتاً در شکل سیلاب مخرب همراه با تخریب گسترده و در زمان نسبتاً کوتاه بوقوع پیوست. در حالی که در استان‌های خوزستان و گلستان، سیل عمدتاً در شکل آبگرفتگی‌های طولانی مدت رخ داد.

۲-۲- خسارات ناشی از سیل بر حوزه کسب و کارها

بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات به عنوان سه بخش اقتصاد کشور، تولید کالا و خدمات کشور را برعهده دارند و ضمن چرخاندن چرخ‌های اقتصاد ملی، منبع اصلی اشتغال و درآمد نیروی انسانی کشور هستند. بنگاه‌های اقتصادی بزرگ در کنار کسب و کارهای متوسط و کوچک در جای‌جای کشور، این وظیفه مهم را نمایندگی می‌کنند. آمارها نشان می‌دهد در بهار ۱۳۹۸، بخش خدمات با ۴۹/۶ درصد اشتغال، بخش صنعت با ۳۱/۵ درصد و حوزه کشاورزی با ۱۸/۹ درصد به ترتیب بیشترین سهم تعداد شاغلین را در اقتصاد کشور برعهده دارند. یکی از مهم‌ترین آسیب‌ها در جریان سیل اخیر، تحت‌تاثیر قرار گرفتن کسب و کارها و بنگاه‌های اقتصادی کوچک و بزرگ در استان‌های درگیر این حادثه، بوده است. از دست رفتن سرمایه‌های طبیعی مانند منابع خاک و مراتع در کنار تخریب گسترده زیرساخت‌ها و سرمایه‌های فیزیکی، در کنار بیکاری موقت یا دائم تعداد زیادی از نیروی کار شاغل در بخش‌های خدمات، کشاورزی و صنعت مناطق درگیر، بر خسارت‌های اقتصادی و مالی مرتبط با بنگاه‌های اقتصادی و کسب و کارهای افزوده است.

برهمن اساس در هیأت ویژه سیل، کارگروه کسب و کار به عنوان یکی از کارگروه‌های اصلی، وظیفه ارزیابی و تحلیل آثار و پیامدهای سیل اخیر بر کسب و کارهای مناطق درگیر و تدوین برنامه‌ای برای کمک به احیا و بازیابی کسب و کارها و استفاده بهینه از فرصت‌های احتمالی ایجاد شده برای رونق بخشی اقتصادی به حوزه کسب و کار در مناطق درگیر، را عهده دار شد. نظر به پراکنش جغرافیایی سیل و گستره خسارت‌ها و نیز ماهیت کسب و کارهای متأثر از سیل، تمامی تحلیل‌ها و برآوردها براساس برش بخش‌های سه‌گانه اقتصاد (کشاورزی، صنعت و خدمات) تهیه و بر همین منوال نیز درس‌آموخته‌ها و راهکارهای مواجهه و برنامه‌ریزی برای کاهش آسیب‌پذیری کسب و کارها و افزایش تاب‌آوری بنگاه‌های اقتصادی در مقابل مخاطرات طبیعی و بویژه سیل تبیین و پیشنهاد شده است.

اطلاعات مربوط به خسارت به بخش‌های زراعی و باغی و گلخانه‌های استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان از نظر سطح زیر کشت در جدول ۲-۷ آورده شده است. بر اساس اطلاعات مشروح جدول، در مجموع از ۲۰۴۳ هزار هکتار اراضی زراعی، باغی و گلخانه‌های مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان، حدود ۵۷۰ هزار هکتار (۲۷،۹ درصد) از این اراضی دچار خسارت شده‌اند. در این اراضی یاد شده حدود ۸۱۷ هزار بهره‌بردار بوده که حدود ۱۳۶،۴ هزار بهره‌بردار دچار ضرر و زیان شدند. بر اساس اطلاعات دریافتی از وزارت جهاد کشاورزی بیشتر خسارت‌های یاد شده مناطق سیل زده این حوزه مربوط به استان گلستان (۴۲،۸ درصد) می‌باشد.

جدول ۲-۷ سطح زیر کشت، تعداد بهره‌برداران و میزان خسارت به اراضی زراعی، باغی و گلخانه‌های مناطق سیل زده سه استان گلستان،

لرستان و خوزستان

استان	کل اراضی		اراضی خسارت دیده		بهره‌برداران		بهره‌برداران خسارت دیده	
	تعداد اراضی (هکتار)	سهم از کل سه استان (درصد)	تعداد اراضی خسارت دیده (هکتار)	سهم از کل سه استان (درصد)	تعداد بهره‌برداران (نفر)	سهم از کل سه استان (درصد)	تعداد بهره‌برداران (نفر)	سهم از کل سه استان (درصد)
گلستان	۳۹۴۴۵۰	۱۹،۳	۱۸۲۱۹۳	۳۱،۹	۱۴۰۸۶۶	۱۷،۲	۵۸۳۹۶	۴۲،۸
لرستان	۷۵۸۷۹۴	۳۷،۱	۱۷۵۰۸۹	۳۰،۷	۳۲۰۰۶۱	۳۹،۲	۵۵۵۷۹	۴۰،۸
خوزستان	۸۸۹۶۲۵	۴۳،۵	۲۱۳۰۰۱	۳۷،۴	۳۵۶۲۹۰	۴۳،۶	۲۲۳۸۰	۱۶،۴
مجموع سه استان	۲۰۴۲۸۶۹	۱۰۰،۰	۵۷۰۲۸۳	۱۰۰،۰	۸۱۷۲۱۷	۱۰۰،۰	۱۳۶۳۵۵	۱۰۰،۰

ماخذ: وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیأت

گزارش ملی سیلابها

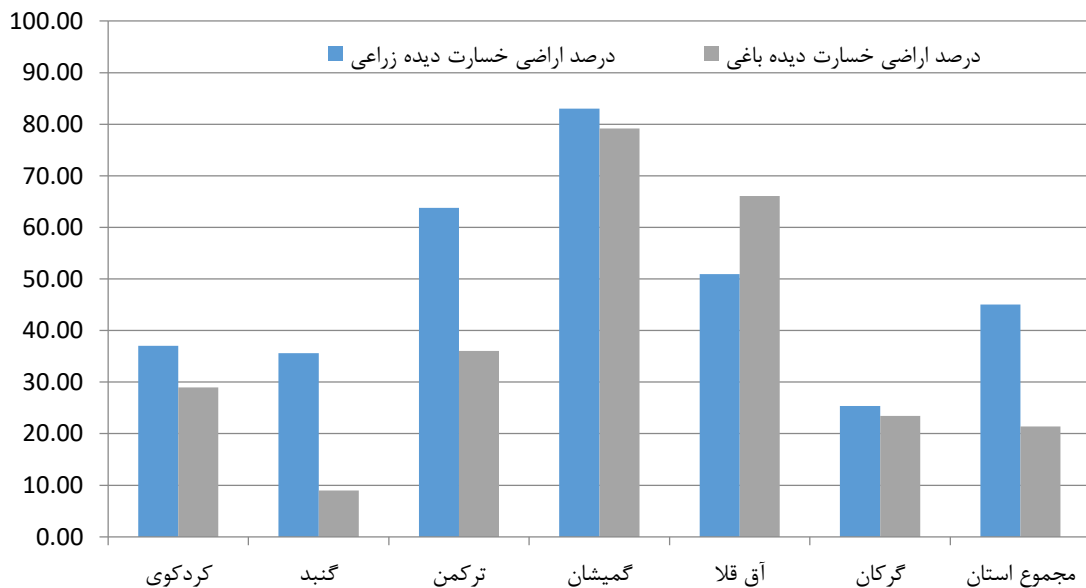
مطابق اطلاعات دریافتی از وزارت جهاد کشاورزی میزان خسارت به کل اراضی (زراعی، باغی و گلخانه) ۳۵,۶ هزار میلیارد ریال برآورد شده است که بیشترین خسارت مربوط به مناطق سیل زده استان خوزستان بالغ بر ۲۵,۱ هزار میلیارد ریال می باشد. نکته قابل توجه این که نسبت تعداد بهره برداران خسارت دیده از کل بهره برداران مناطق سیل زده به طور متوسط در مناطق سیل زده سه استان در حدود ۱۶,۷ درصد می باشد.

جدول ۲-۸ میزان و نسبت خسارت دیده به کل اراضی (زراعی، باغی و گلخانه) مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

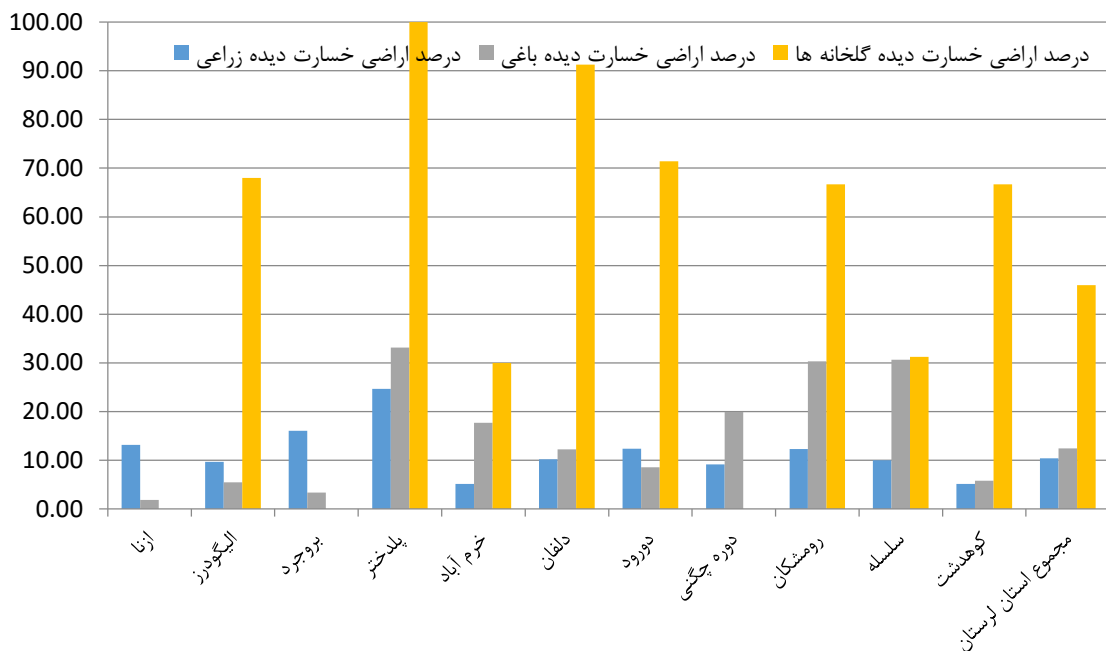
استان	میزان خسارت دیده به کل اراضی (زراعی، باغی و گلخانه) (میلیارد ریال)	نسبت اراضی خسارت دیده از کل اراضی مناطق سیل زده (درصد)	نسبت تعداد بهره برداران خسارت دیده از کل بهره برداران مناطق سیل زده (درصد)
گلستان	۸۱۹۳,۲	۴۶,۲	۴۱,۵
لرستان	۲۲۷۵	۲۳,۱	۱۷,۴
خوزستان	۲۵۱۱۲	۲۳,۹	۶,۳
کل سه استان	۳۵۵۸۰,۲	۲۷,۹	۱۶,۷

ماخذ: محاسبه شده بر اساس جدول (۲-۷)

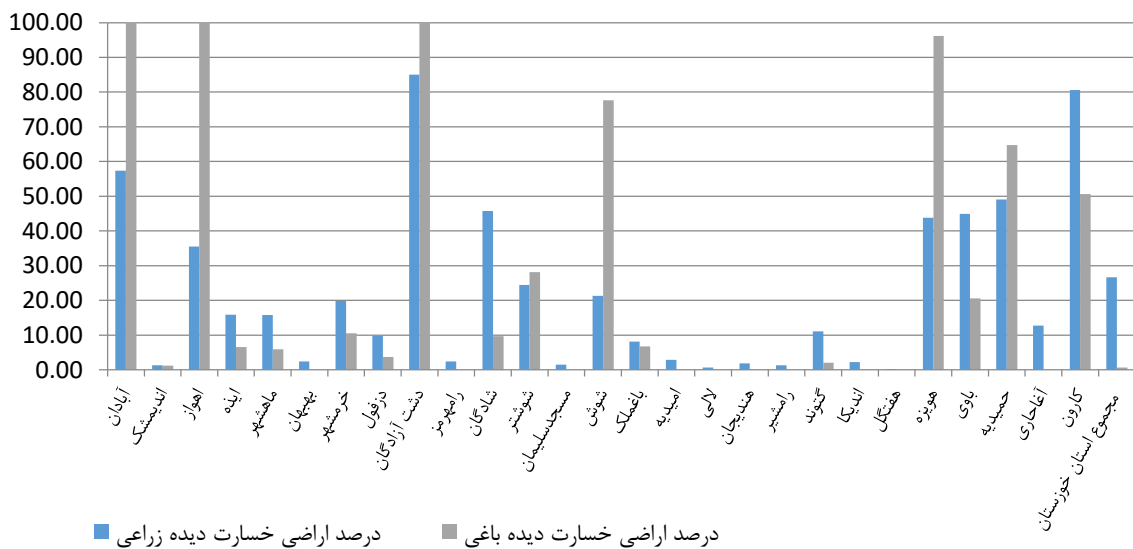
همچنین آمار جدول ۲-۸ اطلاعات مربوط به برآورد ریالی میزان خسارت وارده به اراضی زیر کشت آسیب دیده را نیز نشان می دهد که براساس برآوردهای اعلام شده و حسب سطح زیرکشت آسیب دیده، در مناطق سیل زده استان گلستان ۸۱۹۳,۲ میلیارد ریال به اراضی زراعی و باغی خسارت وارد شده است. در استان خوزستان نیز ۲۵۱۱۲ میلیارد ریال و در استان لرستان ۲۲۷۵ میلیارد ریال به بخش های زراعت، باغبانی و گلخانه ها خسارت وارد شده است. در مجموع برآورد می شود بیش از ۳۵۵۸۰ میلیارد ریال به بخش های زراعت، باغبانی و گلخانه ها خسارت وارد شده است. شکل های (۲-۲)، (۲-۳) و (۲-۴) به ترتیب درصد اراضی خسارت دیده در سه بخش زراعی، باغی و گلخانه در استان های گلستان، لرستان و خوزستان را نشان می دهند.

شکل ۲-۲ درصد اراضی خسارت دیده در سه بخش زراعی، باغی و گلخانه در استان گلستان

شکل ۳-۲ درصد اراضی خسارت دیده در سه بخش زراعی، باغی و گلخانه در استان لرستان

شکل ۴-۲ درصد اراضی خسارت دیده در سه بخش زراعی، باغی و گلخانه در استان خوزستان

میزان خسارت وارده بر واحدهای تولیدی بخش کشاورزی در جداول ۲-۱۰ آمده است. این واحدها مشتمل بر واحدهای تولیدی صنعتی بخش دام و طیور، واحدهای تبدیل و فرآوری و تامین کننده های نهاده های کشاورزی است که به تفکیک شهرستانی در استان های درگیر آورده شده است. همانطور که جدول نشان می دهد علاوه بر تعداد واحدهای آسیب دیده، تعداد نیروی انسانی بیکار شده و حجم ریالی خسارت برآورد شده به این واحدها هم لحاظ شده است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

واحدهای تولیدی سنتی بخش کشاورزی در زیربخش های دام و طیور و آبی پروری و پرورش زنبور عسل از مهم ترین بخش های آسیب دیده در جریان سیل اخیر بودند و همان گونه که اطلاعات جدول ۲-۱۱ و ۲-۱۲ نشان می دهد. حجم خسارت ها در این بخش در هر سه استان درگیر خصوصاً استان لرستان بسیار چشمگیر است.

در استان خوزستان، حسب اطلاعات موجود می توان گفت که بیشترین آمار خسارت به بخش کشاورزی استان به واحدهای زراعی خانوادگی و خرده مالکی وارد شده است و با توجه به وضعیت متفاوت سیلاب در شهرستان های مختلف، بیشترین خسارت وارد شده به بخش کشاورزی در شهرستان های آبادان، شوشتر، هویزه، شادگان، دشت آزادگان، شوش، اهواز و باوی ثبت شده است.

جداول (۲-۹) تا (۲-۱۲) میزان خسارت به واحدهای گشتارگاهی، پرورش مرغ و واحدهای کسب و کارهای مرتبط آن، واحدهای دامداری و مواد اولیه واحدها، واحدهای طیور و مواد اولیه واحدها، واحدهای زنبورداری و آبی پروری در مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان را نشان می دهد. همان طور که ملاحظه می شود در مجموع ۲۲۸۹۷ میلیارد ریال خسارت به واحدها و کسب و کار های اقتصادی خصوصی و تعاونی در مناطق سیل زده سه استان یاد شده وارد شده است.

به منظور داشتن تصویر دقیق تری از حجم آسیب ها در برش شهرستانی استان های درگیر، درصد مزارع و باغات آسیب دیده در پیوست گزارش حاضر ارائه شده است. همان گونه که مشاهده می شود، در برخی از شهرستان ها از جمله پلدختر در بخش گلخانه، دشت آزادگان، آبادان و اهواز در بخش اراضی باغی میزان خسارت ها تا صددرصد اراضی موجود دچار خسارت شده اند. همچنین شهرستان هایی مانند گمیشان، دروود، دلفان، شوش، هویزه و کارون نیز تخریب بالای ۷۰ درصد در حوزه های باغی، زراعی و یا گلخانه را داشتند.

جدول ۲-۹ میزان خسارت به واحدهای گشتارگاهی، پرورش مرغ و واحدهای کسب و کارهای مرتبط در مناطق سیل زده

سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

استان	تعداد واحد	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد شاغلین (نفر)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	میزان خسارت (میلیارد ریال)	نوع کسب و کار آسیب دیده
گلستان	۳۰	۱۵	۵۵۴	۳۸۷	۱۶۷	کشتارگاه، شالیکوبی، کود آلی، خوراک دام و طیور، انبارشکرت تعاونی روستایی، سردخانه، عصاره مالت و داروسازی دام
لرستان	۱۵۰۳	۱	۶۱۴۵	۱	۲۲۰۰	مزرعه مرغ گوشتی، مزرعه مرغ تخم گذار، مرغ مادر گوشتی، مزرعه پرورش بوقلمون، مزرعه پرورش شترمرغ، پرورش کبک و بلدرچین، کارخانه جوجه کشی، کشتارگاه مرغ، مزرعه گاو شیری، پرواربندی گوساله صنعتی، پرواربندی بره صنعتی، پرورش گوسفند داشتی صنعتی، ایستگاه جمع آوری شی، پرورش اسب و کارخانه خوراک دام
خوزستان	---	۸۳۱	۱۴۱۵	۵۴۳	۱۰۵۰	کشتارگاه، شالیکوبی، کود آلی، خوراک دام و طیور، انبارشکرت تعاونی روستایی، سردخانه، عصاره مالت و داروسازی دام
جمع سه استان	۱۵۳۳	۸۴۷	۸۱۱۴	۹۳۱	۳۴۱۷	---

ماخذ: وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات

جدول ۱۰-۲ میزان خسارت به واحدهای دامداری و مواد اولیه واحدها در مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

استان	تعداد واحد دامداری	تعداد بهره بردار	تعداد بهره بردار خسارت دیده	دام			مواد اولیه از بین رفته در حوزه دام (علوفه و ...)			خسارت وارده به ابنیه دامی (میلیارد ریال)	کل خسارت (میلیارد ریال)
				تعداد بهره بردار	تعداد تلفات	حجم خسارت (میلیارد ریال)	حجم خسارت (تن)	خسارت (میلیارد ریال)	جایگاه دام روستایی و عشایری		
گلستان	۳۳۳۶۵	۳۳۳۶۵	۸۳۳	۳۴۷۳	۸۸	۱۲۲۷۲	۱۸۴	۱۴۳۷	---	۱۷۰۹	
لرستان	۸۴۶۶	۳۳۵۸۴	۶۷۹۰	۶۰۲۰	۱۹۲	۵۳۹۴	۱۱۴	۲۹۵۶	۱۲۶۴	۴۵۲۶	
خوزستان	---	۴۲۲۸۳	۴۳۷	۴۸۴۷	۸۸۴	۲۱۲۶	۱۷۶	۴۱۳۷	---	۵۲۷۹	
کل سه استان	۴۱۸۳۱	۱۱۹۲۳۲	۸۰۶۰	۱۴۳۴۰	۱۱۶۵	۱۹۷۹۲	۵۷۴	۸۵۲۹	۱۲۶۴	۱۱۵۳۲	

ماخذ: وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات

جدول ۱۱-۲ میزان خسارت به واحدهای طیور و مواد اولیه واحدها در مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

استان	تعداد واحد پرورش طیور	تعداد بهره بردار	تعداد تلفات	تعداد بهره بردار خسارت دیده	مواد اولیه از بین رفته در حوزه طیور		
					تعداد تلفات	حجم خسارت (میلیارد ریال)	خسارت (میلیارد ریال)
گلستان	۶۶۱	۴۷۹	۷۵	۱۶۴۳۵۰۰	۲۸۰	۹۵۰۰	۰,۲۳
لرستان	۷۰۳	۷۵۲	۱۵	۶۵۰۰۰	---	۴۱۰۰	۱۶۲۰
خوزستان	---	۳۱۰۴۹	۲۷	۵۵۴۲۳	۱۷	---	---
مجموع سه استان	۱۳۶۴	۳۲۲۸۰	۱۱۷	۱۷۶۳۹۲۳	۲۹۷	۱۳۶۰۰	۱۶۲۰

ماخذ: وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات

جدول ۱۲-۲ میزان خسارت به واحدهای زنبورداری و آبی‌پروری در مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

استان	تعداد بهره بردار	تعداد تلفات کندوی زنبور عسل	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد مزارع	سطح مزارع (هزارمتر مربع)	تعداد مزارع خسارت دیده	آبی‌پروری		
							تعداد تلفات ماهی	مبلغ خسارت وارده به تاسیسات (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت وارده به مزارع پرورش ماهی (میلیارد ریال)
گلستان	۱۱۲۱	۵۲	۱۰	۶۳۷	۶۴	۱۵۱	۶.۲	۳۶۱	۶۹
لرستان	۲۳۱۵	۴۶۵	۴۹	۶۰۳	۴۵۲	۴۴۶	۶.۶	۸۴۷	۱۱۶۶
خوزستان	۳۳۰۷	۲۰۲	۱۶	۰	---	---	---	۳۵۱۵	۹۰۳
سه استان	۶۷۴۳	۷۱۹	۷۴	۱۲۴۰	۴۵۹	۵۹۷	---	۱۲۸۸	۲۱۳۸

ماخذ: وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات

گزارش ملی سیلابها

بخشی از خسارت وارد شده به مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان، مربوط به تاسیسات، ابزارآلات و زیرساختهای کشاورزی بوده است که در جدول (۲-۱۳) به تفکیک تعداد و میزان خسارت بیان شده است. به غیر از بحث بیمه بودن (یا نبودن) تاسیسات و زیرساخت های فیزیکی عمومی و خصوصی، تاسیسات مرتبط با بهره برداری و انتقال آب عمده ترین بخش های آسیب دیده در این بخش هستند که می توانند اثرات بلند مدتی بر تولید و کسب و کارهای بخش کشاورزی برای فصول زراعی آسیب دیده و سایر فعالیت های زنجیره ای این بخش که تامین کننده مواد اولیه واحدهای تولیدی به خصوص صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی برجای بگذارند و لذا بازسازی و مرمت این زیرساخت ها می تواند در برگشت جاذبه های توسعه سرمایه گذاری مناطق سیل زده کمک شایان توجهی داشته باشد. همان طور که ملاحظه می شود براساس گزارش اعلام شده وزارت جهاد کشاورزی در حدود ۱۹۵۲۱ میلیارد ریال خسارت به تاسیسات و زیرساختهای کشاورزی مناطق سیل زده سه استان وارد شده است که نبود آن محدودیت زیادی در احیاء و بازسازی کسب و کارها خواهد داشت. بنابراین توجه به این موضوع و تامین حداقل این ابزارآلات و تاسیسات و بازسازی برخی از آنها کمک اساسی در احیای کسب و کارهای بخصوص در حوزه اراضی باغی و زراعی خواهد داشت.

جدول ۲-۱۳ میزان خسارت به زیرساخت ها و تاسیسات کشاورزی در مناطق سیل زده

سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

استان	موتور پمپهای شخصی		چاه آب کشاورزی		ایستگاههای پمپاژ عمومی		کانال آب بر		لوله انتقال آب	
	تعداد (دستگاه)	مبلغ خسارت موتور پمپ (میلیارد ریال)	تعداد (حلقه)	مبلغ خسارت چاه (میلیارد ریال)	تعداد ایستگاه عمومی	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	طول (کیلومتر)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	طول (کیلومتر)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)
گلستان	135	10	0	0	44	135	4337	1561	0	0
لرستان	1890	2713	264	42	43	663	904	582	290	98
خوزستان	2364	548	10	3.8	1478	482	590.4	4277	69	30.7
سه استان	4389	3272	274	46	1565	1280	11146	6421	359	405

استان	استخر ذخیره آب		منابع طبیعی، تاسیسات و سدهای خاکی		جاده های دسترسی بین مزارع و راههای عشایری		مجموع خسارت به بخش زیرساخت	
	سطح خسارت (م ² m)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	میزان تاسیسات (م ² m)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	طول (کیلومتر)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)
گلستان	0	0	0	0	3533	2090	3798	3798
لرستان	16254	137	5641	1807	1864	1264	7306	7306
خوزستان	7050228	79	618970	944	3333	1776	8417	8417
سه استان	7066482	216	624611	2751	8730	5130	19521	19521

ماخذ: وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیأت

براساس اطلاعات دریافتی از وزارت صنعت، معدن و تجارت در سیل اخیر بخشی از کارخانجات و کارگاههای تولیدی و صنعتی (شهرک های صنعتی و خارج از آن) و واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی در مناطق سیل زده دو استان گلستان، لرستان (اطلاعات خوزستان اعلام نشده است) دچار خسارت شدند و باعث از رفتن بخشی از فرصت های شغلی موجود در این استان ها شده است.

جدول ۲-۱۴ و ۲-۱۵ نشان دهنده میزان خسارت وارد شده در جریان سیل اخیر به واحدهای صنعتی و کارگاه های تولیدی در داخل و خارج شهرک های صنعتی است. همان گونه که مشاهده می شود عمده خسارات وارده به بنگاه ها و واحدهای تولیدی خارج از شهرک های صنعتی است. عمده دلیل این مساله مکان یابی نامناسب این واحدها و نبود تاسیسات و امکانات حفاظتی در مقایسه با شهرک های صنعتی است که این واحدها را در مقایسه با واحدهای مستقر در شهرک های صنعتی آسیب پذیرتر کرده است. جزییات مربوط به نوع و میزان آسیب ها بر شهرک های صنعتی نیز در این جدول آورده شده است. متأسفانه چنین جزییاتی برای واحدهای خارج از شهرک های صنعتی ارائه نشده و امکان دقیق برآورد نوع و میزان خسارت ها در مورد آنها مقدور نیست. جدول ۲-۱۶ میزان خسارت ها به واحدهای صنفی تولیدی و معدنی را در سه استان گلستان، لرستان و خوزستان نشان می دهد. نکته کلیدی در خصوص خسارت های وارده بر کسب و کارهای بخش صنعت، در استان های درگیر سیل که می تواند برای تصمیم گیران و برنامه ریزان حائز اهمیت باشد این است که در بسیاری از مناطق خصوصاً مناطق روستایی و حومه شهرها، تعداد زیادی واحدهای صنعتی غیررسمی و کارگاه های کوچک وجود داشته که در جریان سیل دچار حادثه و آسیب شده اند اما به دلیل نبود اطلاعات دقیق از وجود چنین کارگاه هایی و عدم ثبت این واحدها از سوی دستگاه های ذیربط اکنون عملاً نمی توان در خصوص آنها بدرستی قضاوت نمود.

در مجموع برآوردهای اعلامی از خسارت یاد شده نشان می دهد که در دو استان حدود ۵۶۰۹ میلیارد ریال ضرر و زیان به واحدهای صنعتی و معدنی وارد شده است.

میزان خسارت به واحدهای صنفی و قالی بافی در مناطق سیل زده دو استان لرستان و خوزستان (اطلاعات استان گلستان دریافت نشده است) در جدول (۲-۱۶) نشان داده می شود. در مجموع حدود ۸۹۹۶ میلیارد ریال خسارت به این واحدها وارد شده است. این واحدها در تامین کالا و اقلام مورد نیازهای روزمره بسیار کمک قابل توجهی دارد. خسارت به این واحدها در تامین به موقع کالاها و خدمات بامشکل اساسی مواجه خواهد شد. لذا یکی از اولویت های اول دولت در حوزه کسب و کار حمایت مالی و حقوقی برای احیاء و بازسازی این نوع کسب و کارها می باشد.

جدول ۲-۱۴ میزان خسارت به کارخانجات و کارگاههای تولیدی و صنعتی(شهرک های صنعتی و خارج از آن) در مناطق سیل زده

سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

استان	شهرک صنعتی	خارج از شهرک	برآورد خسارت ساختمان اصلی(میلیارد ریال)	برآورد خسارت ساختمان های جانبی(میلیارد ریال)	ادوات و دستگاههای تولیدی		خسارات به مواد اولیه و محصولات تولیدی(میلیارد ریال)	کل خسارت وارده(میلیارد ریال)	تعداد کارکنان	
					تولید	تولید			دفتری	کارگری
گلستان	0	0	511	455	358	1082	828	2877	264	2511
لرستان	26	72	66	3	0	16	25	110	0	138
خوزستان	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
جمع سه استان	26	72	577	458	358	1098	853	2987	264	2649

ماخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیأت

گزارش ملی سیلاب‌ها

جدول ۲-۱۵ میزان خسارت به واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی در مناطق سیل زده

سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

نوع تولیدات	وضعیت شاغلین		درصد و نوع خسارت (میلیارد ریال)						جمع کل خسارت (میلیارد ریال)	
	تعداد کاهش اشتغال مرد	تعداد کاهش اشتغال زن	ساختمان	تجهیزات و ماشین آلات	راه دسترسی	مواد اولیه و محصولات	جمع کل خسارت			
تعداد کل	تعداد کاهش اشتغال	تعداد کاهش اشتغال	مساحت m^2	مبلغ خسارت	تعداد	مبلغ خسارت	طول m	مبلغ خسارت	مقدار kg	مبلغ خسارت
گلستان	1644	75	0	397	318	532	0	0	0	489
لرستان	268	51	0	37	13	45	0	5	26000	30
خوزستان	2071	587	128	88	87	109	2129	25	14958	870
جمع	3983	713	145	523	418	686	2129	31	40958	1389

ماخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیأت

جدول ۲-۱۶ میزان خسارت به واحدهای صنفی و قالی بافی در مناطق سیل زده

سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

استان	نوع واحد	تعداد واحد خسارت دیده	میزان خسارت (میلیارد ریال)
گلستان	واحدهای صنفی قالی بافی	---	---
لرستان	واحدهای صنفی قالی بافی	3950	1061
خوزستان	واحدهای صنفی قالی بافی	160	339
سه استان	واحدهای صنفی قالی بافی	4489	8996

ماخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیأت

بخش گردشگری و میراث فرهنگی از جمله بخش های مهم تحت تاثیر در جریان سیل اخیر بود. ابنیه و آثار تاریخی و زیرساخت ها و تاسیسات مرتبط با این بخش دچار خسارت و آسیب جدی شدند که جدول ۲-۱۷ بیان کننده خسارت های این بخش و جزییات آسیب ها به زیر بخش های مرتبط با حوزه میراث فرهنگی و گردشگری در استان های گلستان، لرستان و خوزستان می باشد. مطابق آمار و اطلاعات دریافت شده از خسارت های وارد به ساختمان و ابنیه، تجهیزات و ... کسب و کارهای حوزه صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری در مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان توسط سازمان صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری کشور نشانگر تنوع خسارت ها در عرصه های مختلف این حوزه می باشد. در مجموع در حادثه یاد شده بیش از ۳۴۳۱ میلیارد ریال خسارت به واحدهای اقتصادی و کسب و کار در حوزه صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری در مناطق سیل زده سه استان وارد شده است.

جدول ۲-۱۷ میزان خسارت به واحدهای صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

استان	ساختمان و ابنیه		تجهیزات		محوطه (عرصه)		تعداد نیروی کار	اشتغال از بین رفته	جمع کل خسارت (میلیارد ریال)
	مساحت ۲M	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	تعداد	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	مساحت ۲m			
گلستان	صنایع دستی	900	---	---	---	360	---	---	1,260
	میراث فرهنگی	231035	340	---	24700	46.5	---	---	386
	گردشگری	70005	125	192	30385	19.6	---	---	157
	کل	301040	1365	192	55085	426	---	0	1804
لرستان	صنایع دستی	0	0	6750	29.7	240	0	302	45
	میراث فرهنگی	98545	519	0	0	0	0	0	519
	گردشگری	3610	3	61	1.8	1,1	0	0	6,4
	کل	102155	522	6811	31	2640	15.9	302	569.9
خوزستان	صنایع دستی	0	0	0	0	0	1370	0	122
	میراث فرهنگی	699359	652	0	24160414	216	0	0	837
	گردشگری	32.4	0	0	25	24160414	234	1370	1057.2
	کل	699359	674	0	24160414	234	24160414	1370	1057.2
کل سه استان	1102554	2563	7003	59.9	24218139	676	1370	302	3431

ماخذ: میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات

واحدهای کشت و صنعت نیشکر که از جمله واحدهای کشاورزی بزرگ مقیاس در استان خوزستان هستند نیز از آسیب و خسارت دور نماندند. براساس گزارش های رسمی دستگاه های ذیربط مزارع و تاسیسات برخی از این واحدها دچار آسیب شدند که جزییات آن در جدول ۲-۱۸ و ۲-۱۹ ارائه شده است.

جدول ۲-۱۸ خسارت وارده به صنایع نیشگری در استان خوزستان (وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

نوع محصول	مساحت زمین (هکتار)	میزان محصول (تن)	مبلغ برآورد خسارات (میلیون ریال)
شرکت توسعه نیشکر	55538	1021953	36790292
نیشکر	3000	8887.5	151087.5
گندم	1100	1981.25	65381.25
کلزا	400	17840	62440
چغندر قند	60038	1050661	37069200
مجموع	851	6536	2462424
شرکت هفت تپه	60889	-	39531624
مجموع			

گزارش ملی سیلابها

جدول ۲-۱۹ خسارت وارده به تأسیسات صنایع نیشکری در استان خوزستان (وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیأت)

ردیف	مکان جغرافیایی		ساختمان و تأسیسات کشاورزی		مبلغ برآورد خسارات میلیون ریال
	شهرستان	نوع	مساحت	درصد خسارت	
۱	کشت و صنعت هفت تپه	تأسیسات و محداثات و تجهیزات	-	-	25352
2	شرکت توسعه نیشکر	آب و خاک و امور زیربنایی	۲۵ هزار هکتار	100	4505250
		ترمیم سیل بند(متر)	-	-	350500
		کارخانه شکر دهخدا و سلمان فارسی و ساختمانها	-	-	450000
جمع خسارت تأسیسات					5331102

هر چند آمار و اطلاعات برخی از فعالیت های اقتصادی در مناطق سیل زده دریافت نشده و یا ناقص بوده است اما در مجموع از کل اطلاعات دریافت شده از مناطق سیل زده این سه استان، حدود ۱۴۰۸۹۷ میلیارد ریال خسارت به واحدهای اقتصادی و زیرساخت های مربوطه وارد شده است که بیشترین آن مربوط به اراضی(زراعی، باغی و گلخانه) می باشد و سهم هر استان از کل خسارت های اعلام و برآورده شده، نشان می دهد که به مناطق سیل زده استان گلستان در حدود ۲۲۶۸۶ میلیارد ریال (۱۶,۱ درصد از کل خسارت های وارده به مناطق سیل زده سه استان)، به مناطق سیل زده استان لرستان حدود میلیارد ریال (۱۵,۵ درصد از کل خسارت های وارده به مناطق سیل زده سه استان) و به مناطق سیل زده استان خوزستان نیز میلیارد ریال (۶۸,۴ درصد از کل خسارت های وارده به مناطق سیل زده سه استان) به تأسیسات؛ ابنیه و تجهیزات کسب و کارهای بخش های کشاورزی، صنعت و و اصناف خسارت وارد شده است.

جدول ۲-۲۰ خلاصه میزان خسارت به واحدهای مختلف کسب و کار اقتصادی مناطق سیل زده

سه استان گلستان، لرستان و خوزستان

ردیف	نوع کسب و کار	استان گلستان		استان لرستان		استان خوزستان		سه استان
		میزان خسارت (میلیارد ریال)	سهم از کل استان(درصد)	میزان خسارت (میلیارد ریال)	سهم از کل استان(درصد)	میزان خسارت (میلیارد ریال)	سهم از کل استان(درصد)	
۱	میزان خسارت دیده به کل اراضی(زراعی، باغی و گلخانه)	8193	36.1	2275	10.4	25112	26.1	35580
۲	واحدهای گشتارگاهی، پرورش مرغ و واحدهای کسب و کارهای مرتبط	167	0.7	2200	10.0	1050	1.1	3417
۳	واحدهای دامداری و مواد اولیه واحدها	1709	7.5	4526	20.7	5297	5.5	11532

ردیف	نوع کسب و کار	استان گلستان		استان لرستان		استان خوزستان		سه استان	
		میزان خسارت (میلیارد ریال)	سهم از کل استان (درصد)	میزان خسارت (میلیارد ریال)	سهم از کل استان (درصد)	میزان خسارت (میلیارد ریال)	سهم از کل استان (درصد)	میزان خسارت (میلیارد ریال)	سهم از کل استان (درصد)
۴	واحدهای طیور و مواد اولیه واحدها	280	1.2	1620	7.4	17	0.0	1917	1.4
۵	واحدهای زنبورداری و آبی پروری	2440	10.8	2062	9.4	1530	1.6	6031	4.3
۶	زیرساخت‌ها و تأسیسات کشاورزی	۳۷۹۸	16.7	7306	33.4	8417	8.7	19521	13.9
۷	کارگاههای تولیدی و صنعتی (شهرک‌های صنعتی و خارج از آن)	۲۸۷۷	12.7	۱۱۰	0.5	0.0	0.0	۲۹۸۷	2.1
۸	واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی	1418	6.3	۱۱۷	0.5	1086	1.1	2622	1.9
۹	واحدهای صنفی و قالی بافی	---	---	1120	---	7877	---	8996	---
۱۰	واحدهای صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری	1804	8.0	569.9	2.6	1057.2	1.1	3431	2.4
۱۱	صنایع نیشکری	---	0.0	---	0.0	39532	41.0	39532	28.1
۱۲	تأسیسات صنایع نیشکری	---	0.0	---	0.0	5331	5.5	5331	3.8
	کل	۲۲۶۸۶	100	۲۱۹۰۶	100	۹۶۳۰۶	100	۱۴۰۸۹۷	100.0
	سهم هر استان از کل خسارت‌ها	---	16.1	---	15.5	---	68.4	---	100.0

۲-۳- جمع بندی و نتیجه گیری

بارش‌های مداوم و شدید آخر سال ۱۳۹۷ و اوایل سال ۱۳۹۸، فرصت مناسبی برای کنترل بحران آب، تامین بخشی از کسری مخازن آب زیرزمینی و در نتیجه کمک به بهبود رونق کسب و کارها بخصوص افزایش تولید محصولات دیم بود اما بدلائل مختلف سبب تشدید روان آبها و بروز سیل‌های ویرانگر و در نتیجه بروز خسارات زیاد در اراضی بالادست و پایین دست حوزه‌های آبریز و حتی مناطق مسکونی شهری و روستایی شد. از طرف دیگر، خسارات وارده به زیرساختهای مختلف، سبب ایجاد مشکلات عدیده برای برخی کسب و کارهای صنعتی، خدماتی و کشاورزی شده است. بطور کلی، سیل‌گیری شهرها و روستاها و مزارع و شهرکهای صنعتی نه تنها سبب بروز خسارات مستقیم و غیرمستقیم به کسب و کارها بلکه سبب قطع ارتباطات و بروز اخلال در زنجیره تامین و زنجیره ارزش فعالیت‌های تولیدی و خدماتی گردید.

با ورود سه سامانه (الف- سامانه اول در اواخر اسفند ماه ۱۳۹۷، ب- سامانه دوم در اوایل فروردین ماه ۱۳۹۸ و ج- سامانه سوم در اواسط فروردین ماه ۱۳۹۸) به ۲۵ استان (حدود دو سوم کشور) به صورت هم‌زمان و بازه زمانی کوتاه (طی دو هفته) تحت تاثیر این سامانه بارشی قرار گرفت. ضمن آن که در این بازه، حوضه‌های آبریز قره سو گرگان و اترک در استان گلستان، معادل ۴۰ درصد،

گزارش ملی سیلاب‌ها

حوضه آبریز کرخه و کارون بزرگ بیش از ۲۳ درصد و حوزه کرخه بیش از ۱۶ درصد بارش‌های سالیانه خود را دریافت کردند. بررسی‌های کارشناسان نشان می‌دهد دوره‌های بازگشت سیل در گلستان بیش از ۲۰۰ سال، لرستان بیش از ۵۰۰ سال و حوزه کرخه، بیش از ۲۰۰ سال بوده است. ضمن آن که طی دوره ۱۶ روزه (۲۶ اسفند ۹۷ لغایت ۱۲ فروردین ۹۸)، ۲۹ درصد بارش کل یکسال آبی کشور معادل ۷۲ میلیمتر، (از ۲۰۵ میلیمتر به ۲۷۷ میلیمتر و حجمی حدود ۱۱۹ میلیارد متر مکعب) بوقوع پیوسته است. در مجموع از بعد همزمانی وقوع سیلاب می‌توان گفت که بیش از ۲۳۵ شهر و ۴۳۰۴ روستا متأثر از سیلاب شدند که در نوع خود در تاریخ ایران کم سابقه بود.

بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده، در حوزه کسب و کار و فعالیت‌های اقتصادی مناطق مختلف کشور، بیشترین کسب و کارهای آسیب دیده در سه استان خوزستان، لرستان و گلستان بوده که عمدتاً مربوط به کسب و کارهای بخش کشاورزی است. اطلاعات مربوط به خسارت بخش‌های زراعی و باغی و گلخانه‌های استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان از نظر سطح زیرکشت نشان می‌دهد که در مجموع از ۲۰۴۳ هزار هکتار اراضی زراعی، باغی و گلخانه‌های استان‌های لرستان و خوزستان از نظر سطح زیرکشت نشان می‌دهد که در مجموع از ۲۰۴۳ هزار هکتار اراضی زراعی، باغی و گلخانه‌ای در این سه استان حدود ۵۷۰ هزار هکتار اراضی زراعی، باغی و گلخانه‌ای دچار آسیب شده‌اند. به عبارتی، حدود ۲۷٫۹ درصد از اراضی زراعی، باغی و گلخانه‌ای این سه استان در معرض سیل قرار داشته و دچار ضرر و زیان شدند. البته در برخی از شهرستان‌ها از جمله پلدختر در بخش گلخانه، دشت آزادگان، آبادان و اهواز در بخش اراضی باغی میزان خسارت‌ها تا صد درصد اراضی موجود دچار خسارت شده‌اند. همچنین شهرستان‌هایی مانند گمیشان، دروود، دلفان، شوش، هویزه و کارون نیز تخریب بالای ۷۰ درصد در حوزه‌های باغی، زراعی و یا گلخانه را داشتند.

مطابق اطلاعات جمع‌آوری شده، ارزش ریالی خسارت وارده به اراضی و باغی و گلخانه‌های آسیب دیده در مناطق سیل زده استان گلستان ۸۱۹۳٫۲ میلیارد ریال، در استان لرستان نیز ۲۲۷۵ میلیارد ریال و در استان خوزستان نیز ۲۵۱۱۲ میلیارد ریال و در مجموع برای سه استان بیش از ۳۵۵۸۰ میلیارد ریال برآورد می‌شود. از منظر حجم خسارت به واحدهای تولیدی کشاورزی هر سه استان (شامل مزرعه مرغ گوشتی، مزرعه مرغ تخم‌گذار، مرغ مادر گوشتی، مزرعه پرورش بوقلمون، مزرعه پرورش شترمرغ، پرورش کبک و بلدرچین، کارخانه جوجه‌کشی، کشتارگاه مرغ، مزرعه گاو شیری، برنجکوبی، پرواربندی و دامداری مرغداری، تولید عسل، پرورش اسب، پرواربندی گوساله و بره صنعتی، کارخانه خوراک دام، شالیکوبی، داروسازی دام سردخانه و...) در مجموع بیش از ۱۴۴۰ واحد و با حجم خسارت بیش از ۲۲۸۹۷ میلیارد ریال برآورد شده است. در استان خوزستان بیشترین آسیب‌ها به کسب و کارهای کشاورزی مربوط به شهرستان‌های شوشتر، دزفول، هویزه، شادگان، دشت‌آزادگان، شوش، اهواز و باوی بوده است. در استان گلستان بیشترین کسب و کارهای آسیب دیده بخش کشاورزی مربوط به شهرستان‌های آق‌قلا، گمیشان، مراوه تپه و بندر ترکمن می‌باشد. در بخش کشاورزی استان لرستان، کسب و کارهای شهرستان‌های پلدختر، کوهدشت، دورود و چگنی بیشترین آسیب را در جریان سیل اخیر داشته‌اند.

از بین رفتن مزارع پرورش ماهی در اثر سیلاب در برخی شهرستان‌ها مانند دشت‌آزادگان در استان خوزستان، خرم‌آباد در استان لرستان و کردکوی و گنبدکاووس در استان گلستان، باعث از بین رفتن مشاغل فعال در این زمینه مانند ماهی‌فروشی‌ها، کارخانجات کنسرو سازی و سایر واحدهای مرتبط را به دنبال داشته است. خسارت وارده به محصولات کشاورزی در استان‌ها و شهرستان‌های درگیر سیل، مشاغل وابسته به صنایع غذایی را با مشکلات زیادی از قبیل افزایش هزینه‌ی تهیه‌ی مواد اولیه، کاهش کیفیت مواد اولیه، عدم فعالیت به علت عدم حضور نیروهای کاری مواجه شده‌اند. افزایش بیماری‌های دامی، موجب تلف شدن دام‌های سبک و سنگین شده و بالطبع ناپایداری معیشت خانوارها را در پی خواهد داشت. همچنین عدم دسترسی به علوفه جهت تغذیه دام‌ها و نیز تخریب جایگاه نگهداری دام، هزینه‌ی تولیدات دامی را بالا برده است.

۱ - با توجه به گستردگی سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸، انتظار بر این بود که همه مناطق حادثه دیده، مورد بررسی علمی قرار گیرد و متناسب با آن سازوکارهای مناسبی پیشنهاد شود. اما محدودیت‌های مختلف از جمله زمان و منابع و امکانات، اجازه بررسی به همه مناطق را در زمان محدود، نخواهد داد. بر همین اساس تصمیم کارگروه یاد شده، این بود که موضوع بررسی و پاسخ به سوالات فوق در فاز اول، بررسی مناطق سیل زده سه استان گلستان، لرستان و خوزستان باشد و در ادامه، برحسب ضرورت به سایر مناطق استان‌های دیگر نیز پرداخته شود.

بر اساس اطلاعات جمع آوری شده، در حوزه واحدهای صنعتی و معدنی و شهرک های صنعتی، ارزش ریالی خسارت وارده به این بخش در مناطق سیل زده استان گلستان ۴۲۹۵ میلیارد ریال، در استان لرستان نیز ۲۲۷ میلیارد ریال و در استان خوزستان نیز حداقل ۱۰۸۶ میلیارد ریال و در مجموع برای سه استان بیش از ۴۳۶۰۸ میلیارد ریال برآورد می شود. شهرستان های آق قلا، آزادشهر و گنبد کاووس در زمینه کسب و کارهای مرتبط با صنایع شیمیایی، صنایع ساختمانی و صنایع چوبی دچار بیشترین آسیب ها و خسارت ها در استان گلستان شدند. صنایع کوچک و محلی غیررسمی خصوصاً در زمینه مبلمان و صنایع تزئینی چوبی از حمله این دسته کسب و کارها هستند که متأسفانه در آمارهای رسمی چندان ارائه نشده اما پیمایش های میدانی حاکی از مشکلات و آسیب های جدی این حوزه است. با توجه به صنعتی بودن استان خوزستان بیشترین آسیب ها متوجه این استان می باشد. شدت این امر خصوصاً در بخش صنایع سنگین و استراتژیک نفت، پتروشیمی و لوله سازی بیشتر گزارش شده است. کسب و کارهای مرتبط با این صنایع بدلیل تعطیلی واحدهای نفتی و پتروشیمی ناشی از آبرفتگی در تاسیسات متاثر از این مساله بودند. کسب و کارهای صنعتی در شهرهای آبادان، خرمشهر، اهواز و دشت آزادگان بیشترین آسیب را متوجه شدند و همانطور که اشاره شد بیشترین خسارت متوجه کسب و کارهای مرتبط با صنایع سنگین (لوله سازی، پتروشیمی و فولاد) و در مرحله بعد مشاغل مرتبط با صنایع غذایی و صنایع بسته بندی بود. در استان لرستان کسب و کارهای صنعتی در شهرهای خرم آباد، پلدختر و دورود و در بخش های صنایع غذایی، صنایع شیمیایی، صنایع لاستیکی و پلاستیکی بیشترین آسیب ها را متحمل شدند. صنایع کوچک و بنگاه های صنعتی غیررسمی در این استان هم دچار آسیب های جدی شدند که متأسفانه بدلیل عدم ثبت بخش اعظم این بنگاه ها در مراجع رسمی، آمار دقیقی از سطح و میزان خسارت آن ها در دست نیست. عمده خسارات وارده به بنگاه ها و واحدهای تولیدی خارج از شهرک های صنعتی است. عمده دلیل این مساله مکان یابی نامناسب این واحدها و نبود تاسیسات و امکانات حفاظتی در مقایسه با شهرک های صنعتی است که این واحدها را در مقایسه با واحدهای مستقر در شهرک های صنعتی آسیب پذیرتر کرده است.

آسیب زیرساخت های پایه و لنگی کار در بنگاه ها و واحدهای صنعتی ناشی از سیل و آبرفتگی از اصلی ترین اثرات منفی سیل بر بخش صنعت بوده است. این امر خصوصاً در صنایع سنگین و استراتژیک کشور در استان خوزستان بسیار مشهود است. در خصوص بنگاه های کوچک و متوسط صنعتی خصوصاً در خارج از شهرک های صنعتی، که عمده واحدهای صنعتی در استان های لرستان و گلستان بوده اند، آسیب به سرمایه های فیزیکی از جمله تخریب ساختمان و ابنیه واحدها و از دست رفتن سرمایه های مالی و اقتصادی آنان بسیار چشمگیر بوده و صاحبان این کسب و کارها را دچار مشکل و مشاغل زیادی را در سطح مناطق به طور دائم یا موقت به تعطیلی کشانده است.

خسارت های سیل در بخش خدمات و گردشگری در استان های درگیر سیل قابل توجه بوده است. اما نکته کلیدی در خصوص کسب و کارهای بخش خدمات، غیررسمی بودن بسیاری از آنها از جمله در بخش مشاغل خانگی و مشاغل مرتبط با زنان و روستاییان است. عدم ثبت این واحدهای خدماتی در مراجع ذیصلاح امکان قضاوت دقیق در این بخش را سخت می کند. مطابق اطلاعات جمع آوری شده، در حوزه خدمات صنفی و قالب بافی و گردشگری، ارزش ریالی خسارت وارده به این بخش در مناطق سیل زده استان گلستان ۱۸۰۴ میلیارد ریال، در استان لرستان نیز ۱۶۹۰ میلیارد ریال و در استان خوزستان نیز ۸۹۳۴ میلیارد ریال و در مجموع برای سه استان بیش از ۱۲۴۲۸ میلیارد ریال برآورد می شود. بدین ترتیب براساس آمارهای منتشر شده در استان گلستان حجم آسیب به کسب و کارهای بخش خدمات خصوصاً در شهرهای گمیشان، گنبد کاووس و آق قلا قابل توجه بوده است. با توجه به وقوع سیل در اواخر سال ۹۷ و درگیر بودن استان در نوروز ۹۸، بیشترین آسیب ها متوجه مشاغل مرتبط با حمل و نقل، خرده فروشی و گردشگری بوده است. کسب و کارهای خدماتی استان لرستان در بخش خدمات ساختمانی، حمل و نقل و گردشگری بیشترین آسیب ها در جریان سیل متحمل شدند و در این میان تجمع آسیب ها به کسب و کارهای خدماتی شهرستان های پلدختر، خرم آباد و بروجرد بیش از سایر شهرستان های استان بوده است. در استان خوزستان بر اثر حادثه سیل مجموعاً بالغ بر ۱۰۵۷ میلیارد ریال به آثار فرهنگی، تاریخی، گردشگری و صنایع دستی خسارت وارده شده است. این استان هر سال در ایام نوروز میزبان تعداد زیادی گردشگر(به طور میانگین چهار و نیم میلیون گردشگر) بوده است که این آمار در سال ۹۸ به کمتر از هفتصد هزار گردشگر رسیده است. بر همین اساس

گزارش ملی سیلاب‌ها

بیشترین خسارت‌ها در جریان سیل اخیر در استان خوزستان متوجه کسب و کارهای حوزه خدمات توزیعی، حمل و نقل و گردشگری بوده و در این میان شهرهای اهواز، خرمشهر و آبادان بیشترین خسارت را متحمل شده‌اند. چرا که با از بین رفتن راه‌ها در اثر سیلاب، از میزان گردشگری پذیر بودن شهرستان‌هایی مانند ایذه، شوش و آبادان در استان خوزستان، شهرستان‌های گنبدکاووس، گرگان، علی‌آباد در استان گلستان و شهرستان‌های خرم‌آباد، بروجرد و دورود در استان لرستان؛ کاسته شده و کسب و کارهایی که در حوزه گردشگری در این مناطق فعال بوده مانند هتلها، رستوران‌ها، آتلیه‌های عکاسی محلی، آژانس‌های مسافری، دفاتر خدمات مسافرتی و راهنمای گردشگری و بازارچه‌های محلی و غیره، دچار مشکل شده‌اند. کاهش فعالیت‌های گردشگری در مناطق گردشگری پذیر، موجب از بین رفتن کسب و کارها و مشاغل مربوط به صنایع دستی مانند فروشندگان لباس‌های محلی، فروشندگان کپو و سایر محصولات حصیری و سوغات‌سراهای محلی در این مناطق شده است. یا این که آسیبی که به مدارس و آموزشگاه‌ها وارد شده و موجب تعطیلی آن‌ها شده، مشاغل وابسته به این بخش مانند سرویس‌های ایاب و ذهاب مدارس، تولیدی لباس مدارس، نوشت‌افزارها و فروشگاه‌های وسایل آموزشی و کمک آموزشی را تحت‌الشعاع قرار داده است. تعطیلی دانشگاه‌ها و ادارات در مناطق درگیر سیل، موجب افزایش بیکاری رانندگان و آژانس‌های مسافری و کاهش فعالیت واحدهای خدماتی چاپ و صحافی شده است.

بدین ترتیب تا کنون به کسب و کارهای اقتصادی استان گلستان حداقل ۲۲۶۸۶ میلیارد ریال، به استان لرستان نیز حداقل ۲۱۹۰۶ میلیارد ریال، به استان خوزستان نیز حداقل ۹۶۳۰۶ میلیارد ریال و در مجموع ۱۴۰۸۹۷ میلیارد ریال خسارت وارد شده است. به عبارت دیگر، سهم استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان از کل خسارت وارده (سه استان) به ترتیب ۱۶٫۱ درصد، ۱۵٫۵ درصد و ۶۸٫۴ درصد بوده است. ضمن این که خسارات وارده به کسب و کارهای استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان که بیشترین حجم سیلاب را تجربه کردند به شرح زیر است.

- ۱- اراضی کشاورزی، باغات، گلخانه‌ها: حدود ۵۷۰ هزار هکتار، ۳۵۵۸۰ میلیارد ریال
  - ۲- واحدهای کشتارگاهی، پرورش مرغ و واحدهای کسب و کار مربوطه: ۱۵۳۳ واحد، ۳۴۱۷ میلیارد ریال
  - ۳- واحدهای دامداری و مواد اولیه واحدها: ۴۱۸۳۱ واحد، ۸٫۲ میلیارد ریال
  - ۴- واحدهای طیور و مواد اولیه واحدها: ۱۳۶۴ واحد، ۱۹۱۷ میلیارد ریال
  - ۵- واحدهای آبی‌پروری: ۵۹۷ مزرعه، ۵۹۵۷ میلیارد ریال
  - ۶- واحدهای زنبورداری: ۷۱۹ بهره بردار، ۷۴ میلیارد ریال
  - ۷- زیرساخت‌ها و تاسیسات کشاورزی: ۴۳۸۹ دستگاه موتور پمپ شخصی، ۲۷۴ حلقه چاه آب کشاورزی، ۱۵۶۵ ایستگاه پمپاژ عمومی، ۱۱۱۴۶ کیلومتر کانال آب بر، ۳۵۹ کیلومتر لوله انتقال، ۷۰۷ هکتار استخر ذخیره آب، ۸۷۳۰ کیلومتر جاده دسترسی بین مزارع و راه‌های عشایری، ۱۹۵۲۱ میلیارد ریال
  - ۸- کارگاه‌های تولیدی و صنعتی (شهرک‌های صنعتی و خارج از آن): ۲۶ واحد در شهرک صنعتی و ۷۲ واحد در خارج از آن، ۲۹۸۷ میلیارد ریال
  - ۹- واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی: کاهش اشتغال ۸۵۸ نفر، ۲۶۲۲ میلیارد ریال
  - ۱۰- واحدهای صنفی و قالبیافی: ۴۴۸۹ واحد، ۸۹۹۶ میلیارد ریال
  - ۱۱- واحدهای صنایع دستی، میراث فرهنگی و گردشگری: ۳۰۲ نفر اشتغال از بین رفته، ۳۴۳۱ میلیارد ریال
  - ۱۲- صنایع نیشکری: ۶۰۸۸۹ هکتار، ۳۹۵۳۲ میلیارد ریال
  - ۱۳- تاسیسات صنایع نیشکری: ۲۵ هزار هکتار، ۵۳۳۱ میلیارد ریال
- با این توصیف، بیشترین خسارت وارده به کسب و کارهای سه استان مربوط به حوزه کشاورزی (اراضی زراعی و باغی، گلخانه، دامی و شیلات) با سهم حداقل ۲۵ درصد از کل خسارت وارده (به سه استان) می‌باشد.
- حال آن که از خسارت‌های وارد به کسب و کارها و فعالیت‌های اقتصادی، چه میزان فرصت‌های شغلی موجود (چه به صورت موقت و چه دائمی) از دست رفته است که در فصل بعدی بدان اشاره خواهد شد.

فصل سوم

ویژگی انسانی و اقتصادی کسب و کارهای مناطق تحت تاثیر سیل

گزارش ملی سیلاب‌ها

۳-۱- مقدمه

کار انسانی وجوه و ابعاد بسیار پیچیده و متنوعی دارد. بازار کار نیروی انسانی، از یک سو مسائل جمعیتی، اقتضات خانوادگی و تمایلات فردی و از سوی دیگر از مسائل کلان اقتصادی، بنگاه‌های تولیدی، فضای سرمایه‌گذاری و تمایلات کارفرمایان تحت تاثیر قرار می‌گیرد. انطباق سبب مهارت‌هایی که از سوی نیروی انسانی عرضه می‌شود با بسته اشتغال که از سوی کارفرمایان ارائه می‌گردد فرایندی فنی، انسانی، اقتصادی و اجتماعی در این بازار محسوب می‌شود. به هر صورت، مساله اشتغال و نیل به تعادل در بازار کار صرفاً در این بازار حل و فصل نمی‌گردد، بلکه بهبود وضعیت این بازار در گرو عملکرد مطلوب چرخه کسب و کار و فعالیت‌های اقتصادی، اتخاذ سیاست‌ها و خط‌مشی‌های صحیح اقتصادی، مدیریت و تخصیص بهینه منابع مالی، فیزیکی، محیط کسب و کار و فضای کلان سرمایه‌گذاری است. چرخه فعالیت‌ها و کسب و کارهای اقتصادی شامل کارگزاران (خانوارها، بنگاهها، دولت و بخش خارجی)، صاحبان عوامل تولید (منابع انسانی، منابع طبیعی، سرمایه، مدیریت و تکنولوژی) و بازارهای اقتصادی (بازار کار، بازار سرمایه، بازار کالا و خدمات و بازار پول) است.

محیط کسب و کار شامل عناصر و مولفه‌هایی مانند: سهولت شروع کسب و کار، سهولت اخذ مجوز، سهولت تعامل با کارکنان، سهولت ثبت داراییها، سهولت اخذ اعتبار، حمایت از سرمایه‌گذاران، سهولت پرداخت مالیات، سهولت تجارت با خارج، صدور حکم در نظام قضایی، خاتمه بخشیدن به کسب و کار و فضای سرمایه‌گذاری شامل عناصر و مولفه‌هایی مانند: درجه اطمینان نسبت به سیاستها، ثبات اقتصاد کلان، نرخ مالیاتها و معافیت‌های مالیاتی، فساد مالی در دستگاه‌های اداری و اقدامات مبارزه با فساد، گستردگی جرایم اجتماعی، مهارت نیروی کار، دسترسی به برق، دسترسی به خدمات حمل و نقل، دسترسی به زمین، دسترسی به مخابرات می‌باشد.

در فرایند فوق، باید به موضوع پر اهمیتی توجه داشت و آن عبارت از این است که تمامی فرایندهای یاد شده محاط در محیطی هستند که می‌توان از آن به عنوان سپهر زیستی یاد کرد که تمامی انواع و سطوح مبادلات اقتصادی، در آن فضای عمومی یا سپهر زیستی _ که دارای عناصر و مؤلفه‌های بسیاری است _ شکل می‌گیرند و از آن تأثیر می‌پذیرند. در یک حالت کاملاً انتزاعی می‌توان سپهر زیستی را به زیر مجموعه‌هایی، مانند سپهر دانایی، سپهر سیاسی، سپهر حقوقی و سپهر اقتصادی تقسیم کرد. سپهرهای مذکور نیز هر یک دارای عناصر و مؤلفه‌هایی هستند که مجال این گزارش نخواهد بود.

منظور از بیان این مطالب آن است تا بتوان نشان داد ایجاد یک فرصت شغلی برای یک جوینده کار توسط یک بنگاه اقتصادی، به عوامل بی‌شماری بستگی دارد که هرگاه این عوامل دچار تغییر یا تحولی شوند، بیدرنگ بر روی عرضه و تقاضا در بازار کار تأثیر می‌گذارند. بنابراین از دیدگاه مسأله‌شناسی می‌توان گفت که «تقاضای نیروی کار» _ به مثابه یک پدیده _ در ارتباط با عوامل متعددی است که بر سطح تولیدات و سپهر زیستی جامعه اثر می‌گذارند. بدیهی است که تقاضای نیروی کار در محیطی که بحران‌ها و یا حوادث غیرمترقبه طبیعی مانند سیل و زلزله رخ می‌دهد به راحتی شکل نمی‌گیرد و حتی فراتر از شرایط متعارف و مرسوم هر کشور و یا منطقه می‌باشد. بنابراین عوامل مختلفی بر سطح تولیدات و محیط اقتصادی واحدهای اقتصادی مناطق تحت تاثیر بحران‌ها و یا حوادث غیرمترقبه طبیعی، تاثیر می‌گذارند.

لذا آسیب شناسی احیاء، بازسازی و شکل‌گیری و ایجاد کسب و کارها و شناخت از ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی این مناطق، بسیار حیاتی و مهم می‌باشد. بخش مهمی از ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی این مناطق، شناخت جمعیتی و یا داشتن تصویری مناسب از افراد در سکونتگاه‌های مناطق تحت تاثیر حادثه و یا مخاطره طبیعی می‌باشد.

با توجه به موارد فوق، یکی از ویژگی‌های مهم در مناطق سیل زده، بررسی تحولات جمعیتی و اشتغال این مناطق می‌باشد. این بررسی از آن جهت مهم و قابل توجه می‌باشد که برای برنامه ریزان و مدیریت بحران شناخت دقیق ویژگی‌های جمعیتی، کسب و کار و اشتغال کمک اساسی در شرایط دوره بحران و پس از بحران خواهد داشت. ضمن آن که باید یادآور شد که تجربه بروز بلایای طبیعی

در ایران نشان می‌دهد که در صورت مدیریت درست از گروه‌های هدف و یا جامعه محلی در شرایط (بخصوص پس از بحران)، می‌تواند در نگهداشت و امکان جمعیت در همان مناطق به جای مهاجرت به سایر مناطق (به عنوان یکی از تبعات منفی بروز بلایای طبیعی) مهم باشد. مهاجرت به سایر مناطق و یا کاهش جمعیت در مناطق سیل زده، توجیه شکل‌گیری و یا توسعه و بازسازی هر نوع کسب و کار را دچار تردید خواهد ساخت. بدین ترتیب شناخت ویژگی‌های جمعیتی و بازار کار از اهمیت بسیار زیادی از نگاه توسعه منطقه‌ای برخوردار می‌باشد.

۳-۲- جمعیت

شناخت تحولات و دگرگونی‌های جمعیتی، تعداد و آینده جمعیت در تمام فعالیت‌هایی که به نحوی با مسایل جمعیتی مرتبط هستند و یا شرایط خاص رخداد بلایای طبیعی در مناطق، اهمیت دارد. به جرأت می‌توان گفت که یکی از مؤلفه‌های اساسی برنامه ریزی هر کشوری آگاهی از جمعیت فعلی و برآورد آن برای سال‌های آینده است. آگاهی کافی در مورد تحولات کل جمعیت و ساختار سنی و جنسی جمعیت جامعه تا حدودی نیازهای آتی آن جامعه را مشخص می‌کند و با توجه به این نیازها بهتر می‌توان در جهت برنامه‌ریزی برای آینده به ویژه برای مناطق درگیر با بلایای طبیعی کوشید. در مجموع هر کشوری و یا منطقه‌ای به فراخور ساختار جمعیتی مربوطه (جوان، سالخورده یا میانسال)، نیازهای خاصی خواهد داشت و به طبع آن به برنامه‌ریزی‌های متناسب (از بیمه اجتماعی، اقتصادی و...) نیازمند خواهد بود. بر این اساس، در این قسمت از گزارش به مباحث جمعیتی پیرامون سه استان گلستان، لرستان و خوزستان، که بیشترین آسیب را از سیل سال ۱۳۹۸ دیده‌اند، پرداخته می‌شود.

گلستان: براساس گزارشات ارائه شده در این استان، ۷ شهرستان بطور مستقیم و غیر مستقیم تحت تأثیر جریان سیل و سیلاب‌ها قرار گرفته‌اند که در جدول شماره (۳-۱) درج گردیده است. همچنانکه ملاحظه می‌گردد ۲۳۱ هزار خانوار (۴۲ درصد کل استان) در مناطق شهری و روستایی این استان با جمعیتی معادل ۸۲۵ هزار نفر (۴۴ درصد کل استان) در این حوزه جغرافیایی سیلزده ساکن بوده‌اند. بعد خانوار در این مناطق حدود ۳,۶ نفر بوده است.

جدول ۳-۱- تصویر کلی از جمعیت و تعداد خانوار مناطق سیلزده استان گلستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

ردیف	استان / شهرستان	تعداد خانوار	جمعیت مرد و زن (نفر)	جمعیت مرد (نفر)	جمعیت زن (نفر)
-	کل استان گلستان	550,249	1,868,819	938,327	930,492
1	ترکمن	21,315	79,978	40,231	39,747
2	کردکوی	23,510	71,270	35,970	35,300
3	گنبدکاووس	97,147	348,744	175,480	173,264
4	آق قلا	35,989	132,733	66,535	66,198
5	مراوه تپه	16,211	60,953	30,427	30,526
6	گمیشان	18,474	68,773	34,715	34,058
7	گالیکش	18,721	63,173	31,664	31,509
	جمع شهرستانهای سیلزده	231,367	825,624	415,022	410,602
	درصد به استان	۴۲/۰	۴۴/۲	۴۴/۲	۴۴/۱

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

لرستان: مطابق گزارشات ارائه شده در این استان ۱۰ شهرستان بطور مستقیم و غیر مستقیم تحت تأثیر جریان سیل و سیلاب‌ها قرار گرفته‌اند که در جدول شماره (۳-۲) درج گردیده است. همچنانکه ملاحظه می‌گردد ۴۹۷ هزار خانوار در مناطق شهری و روستایی این استان با جمعیتی معادل ۱,۷ میلیون نفر در این حوزه جغرافیایی سیلزده ساکن بوده‌اند. بعد خانوار در این مناطق حدود ۳,۴ نفر

گزارش ملی سیلاب‌ها

بوده است. به عبارت دیگر، نزدیک به ۹۸ درصد جمعیت این استان به خصوص جمعیت شهری شهرستان پل دختر، به صورت مستقیم و غیرمستقیم در معرض سیل قرار داشتند.

جدول ۲-۳ تصویر کلی از جمعیت و تعداد خانوار مناطق سیلزده استان لرستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

ردیف	استان / شهرستان	تعداد خانوار	جمعیت مرد و زن (نفر)	جمعیت مرد (نفر)	جمعیت زن (نفر)
-	کل استان لرستان	509,025	1,760,649	892,889	867,760
1	الیگودرز	38,503	137,534	70,579	66,955
2	بروجرد	102,258	326,452	163,828	162,624
3	خرم آباد	144,958	506,471	255,781	250,690
4	دلفان	40,467	143,973	74,215	69,758
5	دورود	50,140	174,508	89,090	85,418
6	کوهدشت	45,155	166,658	84,441	82,217
7	ازنا	22,411	74,936	38,047	36,889
8	پلدختر	21,303	73,744	37,462	36,282
9	سلسله	21,140	75,559	38,242	37,317
10	رومشکان	10,742	39,058	19,737	19,321
	جمع شهرستانهای سیلزده	497,077	1,718,893	871,422	847,471
	درصد به استان	۹۷/۷	۹۷/۶	۹۷/۶	۹۷/۷

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

خوزستان: بر اساس گزارشات ارائه شده در این استان ۱۸ شهرستان بطور مستقیم و غیر مستقیم تحت تاثیر جریان سیل و سیلاب ها قرار گرفته اند که در جدول شماره (۳-۳) درج گردیده است. همچنانکه ملاحظه میگردد مطابق سرشماری عمومی و نفوس مسکن سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران، حدود ۹۹۶ هزار خانوار در مناطق شهری و روستایی این استان با جمعیتی معادل ۳,۷ میلیون نفر در این حوزه جغرافیائی سیلزده ساکن بوده اند. بعد خانوار در این مناطق حدود ۳,۷ نفر بوده است.^۱ نکته قابل توجه این که جمعیت تحت تاثیر سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸ این استان حدود ۷۸ درصد از کل جمعیت استان را تشکیل می دهد. به عبارت دیگر، بخش عمده ای از جمعیت این استان به صورت مستقیم و غیرمستقیم در معرض سیل و سیلاب قرار داشتند.

جدول ۳-۳ تصویر کلی از جمعیت و تعداد خانوار مناطق سیل زده خوزستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

ردیف	استان / شهرستان	تعداد خانوار	جمعیت مرد و زن (نفر)	جمعیت مرد (نفر)	جمعیت زن (نفر)
-	کل استان خوزستان	1,280,645	4,710,509	2,388,674	2,321,835
1	آبادان	85,015	298,090	149,510	148,580
2	اهواز	362,480	1,302,591	656,830	645,761
3	ایذه	48,682	198,871	99,521	99,350
4	خرمشهر	47,380	170,976	85,245	85,731
5	دزفول	125,351	443,971	229,800	214,171
6	دشت آزادگان	26,558	107,989	54,708	53,281

۱ تمامی اعداد و ارقام در این گزارش از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵- مرکز آمار ایران اخذ گردیده است.

ردیف	استان / شهرستان	تعداد خانوار	جمعیت مرد و زن (نفر)	جمعیت مرد (نفر)	جمعیت زن (نفر)
7	شادگان	36,031	138,480	70,314	68,166
8	شوشتر	50,878	192,028	98,384	93,644
9	مسجدسلیمان	30,115	113,419	57,659	55,760
10	شوش	55,194	205,720	104,705	101,015
11	باغ ملک	25,872	105,384	53,587	51,797
12	لالی	9,200	37,963	19,564	18,399
13	اندیکا	11,578	47,629	24,261	23,368
14	هفتگل	5,908	22,119	11,193	10,926
15	هویزه	9,449	38,886	20,127	18,759
16	باوی	25,597	96,484	48,662	47,822
17	حمیدیه	13,598	53,762	27,563	26,199
18	کارون	27,749	105,872	53,964	51,908
	جمع شهرستانهای سیلزده	996,635	3,680,234	1,865,597	1,814,637
	درصد به استان	۷۷/۸	۷۸/۱	۷۸/۱	۷۸/۲

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

براساس جدول فوق، بیشترین جامعه آماری برای خانوارهای سیل زده این استان در شهرستان های اهواز و دزفول (نزدیک به ۳۹۰ هزار خانوار با جمعیتی بیش از ۱۷۰۰ هزار نفر) ساکن بودند و به تناسب خسارت های وارده بر این خانوار، جمعیت آنها نیز دچار سیل شدند.

بدین ترتیب در مجموع در سه استان گلستان، لرستان و خوزستان ۳۵ شهرستان، تحت تأثیر سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸ قرار گرفته است. مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ تعداد خانوارهای این ۳۵ شهرستان، حداقل حدود ۱۷۲۵ هزار خانوار با جمعیتی حداقل ۶/۲ میلیون نفر ساکن می باشند که بخشی از آنها در مناطق شهری و یا روستایی این شهرستان ها در معرض سیل قرار گرفتند. یکی از مباحث مهم در مدیریت بحران در دوره بحران و پس از آن، موضوع اسکان موقتی و یا اسکان دائمی می باشد. تعداد خانوارهایی که دچار آسیب زیاد شدند مطابق این آمار مهم می باشد. ضمن آنکه بعد خانوار در استان خوزستان (۳/۷) در مقایسه با استان های لرستان (۳/۴) و گلستان (۳/۶) نفر) می باشد که در ارائه خدمات اجتماعی، زیرساختی بعد از بحران قابل توجه می باشد.

۳-۲-۱- جمعیت فعال

عرضه نیروی کار یک جامعه را منابع انسانی حاضر در بازار کار تشکیل می دهد و عوامل موثر بر آن عبارت از حقوق و دستمزد، جمعیت در سنین فعالیت، درآمدهای غیرکاری، سواد و تخصص، وضعیت تأهل، بعد خانوار، پویایی اقتصاد (سطح تولید، نرخ رشد، رونق و رکود) می- باشد. هنگام تحلیل عرضه نیروی کار باید به ویژگی‌هایی نظیر سواد، جنس، سن، تخصص، منطقه، شهری و روستایی بودن جمعیت فعال توجه داشت. جمعیت غیرفعال جامعه شامل دارندگان درآمد بدون کار، محصلان و خانه‌داران می‌باشد. شناخت ساختار جمعیت فعال مناطق سیل‌زده در وضعیت قبل از بحران، حین و پس از آن می تواند به برنامه ریزی در شرایط بحران را کمک نماید. ساختار جمعیت فعال در شرایط عادی با شرایط بحران و رخدادهای طبیعی تا حدودی متفاوت خواهد بود بطور دقیق نمی توان در شرایط بحران، جمعیت فعال را شناسایی کرد و یا تشخیص داد و تجربه جهانی نشان میدهد که مکانیزم مشخصی برای این موضوع وجود ندارد. در عین حال، درک درست از ساختار

گزارش ملی سیلابها

جمعیت فعال در قبل از شروع بحران از جمله سیل و زلزله و ... می تواند برای تصمیم سازی و تصمیم گیری مدیریت بحران در دوره پس از بحران حائز اهمیت باشد و خطای برنامه ریزی در این شرایط را به حداقل کاهش دهد.

در این قسمت به ساختار جمعیت فعال و غیرفعال سه استان گلستان، لرستان و خوزستان بر اساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵- مرکز آمار ایران-ارائه خواهد شد. بدیهی است با توجه به تغییر و تحولات جمعیتی در طی سه سال گذشته انتظار بر این است برخی از آمارهای آن تغییر یافته باشد ولی تنها آمار موجود از وضعیت جمعیت فعال و غیرفعال این مناطق همین سرشماری می باشد و از این بعد تنها به این مستندات برای بحث مناطق سیل زده استفاده می شود.

گلستان: همچنانکه در جدول شماره (۳-۴) مشاهده میگردد، جمعیت در سنین فعالیت در مناطق سیل زده این استان بالغ بر ۶۴۹ هزار نفر بوده است که معادل با ۴۳ درصد کل استان می باشد. جمعیت فعال در مناطق سیل زده این استان بالغ بر ۲۶۳ هزار نفر (معادل یا ۴۳,۷ درصد از کل جمعیت فعال استان) می باشد. نرخ مشارکت نیروی کار در فعالیت های اقتصادی این مناطق بالغ بر ۴۰,۶ درصد است که تقریباً برابر با نرخ مشارکت در سطح استان است. توزیع جمعیت در سنین فعالیت در مناطق شهری و روستائی این استان بترتیب ۵۵ و ۴۵ درصد و توزیع جمعیت فعال در مناطق شهری و روستائی بترتیب ۵۳ و ۴۷ درصد است.

نکته قابل توجه سهم بالای مناطق روستائی از کل جمعیت فعال و شاغل شهرستان های مناطق سیل زده استان گلستان می باشد. با توجه به اینکه سهم جمعیت فعال و شاغل مناطق سیل زده استان گلستان تقریباً بالای ۴۳ درصد از کل جمعیت فعال و شاغل استان می باشد، بدیهی است نقش و سهم جمعیت روستائی مناطق سیل زده استان گلستان، در مقایسه با دو استان خوزستان و لرستان چشمگیر تر می باشد. بخصوص آنکه جایگاه شهرستان های بندر ترکمن، آق قلا، بندر گمیشان و گنبد در حدود ۳۳ درصد از کل جمعیت فعال و شاغل استان را تشکیل میدهد. بنابراین می توان گفت با توجه به خسارت های وارده به کسب و کارها و فعالیت های اقتصادی سه استان یاد شده، جمعیت نیروی کار این شهرستان ها بخصوص در نواحی روستائی آنها به مراتب بیشتر آسیب دیدند و هر نوع حمایت و کمک برای شکل گیری، بازسازی و احیاء کسب و کارهای مناطق سیل زده این استان باید مطابق واقعیت های جمعیتی سکونت گاه های شهری و روستائی استان باشد.

جدول ۳-۴ جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مناطق سیل زده در استان گلستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

ردیف	شهرستان	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (نفر)	جمعیت فعال (نفر)			نرخ بیکاری (درصد)	نرخ مشارکت (درصد)
			شاغل	بیکار	جمع		
-	استان گلستان	۱,۵۰۹,۵۰۹	۵۱۸,۸۷۳	۸۵,۲۲۲	۶۰۴,۰۹۵	۹۰۰,۶۳۴	۴۰
1	ترکمن	۶۲,۸۰۹	۲۱,۳۳۱	۳,۲۰۸	۲۴,۵۳۹	۳۸,۲۶۱	۳۹/۱
2	کردکوی	۶۱,۱۶۱	۲۱,۰۸۴	۲,۹۴۱	۲۴,۰۲۵	۳۷,۱۲۳	۳۹/۳
3	گنبدکاووس	۲۷۵,۰۴۹	۹۴,۱۶۲	۱۷,۵۴۵	۱۱۱,۷۰۷	۱۶۱,۵۶۳	۴۰/۶
4	آق قلا	۱۰۱,۱۱۲	۳۶,۱۷۸	۵,۰۳۵	۴۱,۲۱۳	۵۹,۸۸۴	۴۰/۸
5	مراوه تپه	۴۵,۸۵۹	۱۷,۱۸۱	۳,۷۷۷	۲۰,۹۵۸	۲۴,۸۸۸	۴۵/۷
6	گمیشان	۵۲,۷۹۴	۱۶,۵۸۹	۴,۵۲۰	۲۱,۱۰۹	۳۱,۶۸۳	۴۰
7	گالیکش	۵۰,۵۷۹	۱۷,۵۵۴	۲,۶۳۰	۲۰,۱۸۴	۳۰,۳۷۳	۳۹/۹
8	جمع شهرستانهای سیلزده	۶۴۹,۳۶۳	۲۲۴,۰۷۹	۳۹,۶۵۶	۲۶۳,۷۳۵	۳۸۳,۷۷۵	۴۰/۶
-	درصد به استان	۴۲/۰	۴۳/۲	۴۶/۵	۴۲/۷	۴۲/۶	-

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

لرستان: همچنانکه در جدول شماره (۵-۳) مشاهده می‌گردد، جمعیت در سنین فعالیت در مناطق سیل زده این استان بالغ بر ۱,۴ میلیون نفر بوده است که معادل با ۹۷,۶ درصد کل استان می باشد. جمعیت فعال در مناطق سیل زده این استان بالغ بر ۵۳۷ هزار نفر (معادل یا ۹۷,۵ درصد از کل جمعیت فعال استان) می باشد. نرخ مشارکت نیروی کار در فعالیت های اقتصادی این مناطق بالغ بر ۳۷,۸ درصد است که تقریباً برابر با نرخ مشارکت در سطح استان است. توزیع جمعیت در سنین فعالیت در مناطق شهری و روستائی این استان بترتیب ۶۵ و ۳۵ درصد و توزیع جمعیت فعال در مناطق شهری و روستائی بترتیب ۶۳ و ۳۷ درصد است.

همانطور که مشاهده می شود تقریباً ۳۵ تا ۳۷ درصد جمعیت فعال مناطق سیل زده استان، در مناطق روستایی این شهرستان ها ساکن می باشند. هر چند کسب و کارهای آسیب دیده مربوط به کلیه نواحی شهری و روستایی بوده است، اما به دلیل اینکه حادثه سیل و سیلاب، بخش مهمی از مناطق روستایی (زمین، باغ و ...) این شهرستان ها به خصوص شهرستان پل دختر را در معرض آسیب قرار داده است، لذا تا حدود زیادی می توان گفت که کسب و کارهای مربوط به حوزه بخش کشاورزی این استان بیشتر بوده است. بدیهی است بخشی از جمعیت فعال (۳۵ - ۳۷ درصد) یاد شده نیز دچار خسارت هایی از بعد کسب و کار و محصولات شدند.

جدول ۳-۵ جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مناطق سیل زده استان لرستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

ردیف	استان / شهرستان	جمع (نفر)	جمعیت فعال (نفر)		نرخ مشارکت (درصد)	نرخ بیکاری (درصد)
			شاغل	بیکار		
-	استان لرستان	۱,۴۵۵,۵۲۵	۴۷۹,۵۹۸	۷۲۰,۳۴	۳۷/۹	۱۳/۱
1	الیگودرز	۱۱۲,۱۹۹	۳۶,۱۹۶	۵,۲۴۹	۳۶/۹	۱۲/۷
2	بروجرد	۲۷۴,۱۳۶	۸۹,۹۳۱	۱۱,۶۹۳	۲۷/۱	۱۱/۵
3	خرم آباد	۴۲۲,۹۰۲	۱۳۵,۵۰۶	۲۱,۷۸۹	۳۷/۲	۱۳/۹
4	دلفان	۱۱۵,۷۰۴	۴۱,۵۴۶	۶,۸۰۲	۴۱/۸	۱۴/۱
5	دورود	۱۴۳,۷۴۸	۴۴,۳۷۴	۷,۴۰۵	۳۶	۱۴/۳
6	کوهدشت	۱۳۶,۶۰۴	۴۵,۰۱۴	۸,۶۹۹	۳۹/۳	۱۶/۲
7	ازنا	۶۱,۷۳۶	۲۰,۹۷۲	۲,۲۵۹	۳۷/۶	۹/۷
8	پل دختر	۶۰,۳۱۹	۲۲,۲۲۰	۱,۹۶۳	۴۰/۱	۸/۱
9	سلسله	۶۲,۶۲۸	۲۰,۰۷۷	۳,۰۶۲	۳۶/۹	۱۳/۲
10	رومشکان	۳۱,۲۸۹	۱۰,۸۳۱	۲,۰۴۶	۴۱/۲	۱۵/۹
11	شهرستانهای سیلزده	۱,۴۲۱,۲۶۵	۴۶۶,۶۶۷	۷۰,۹۶۷	۳۷/۸	۱۳/۲
-	درصد به استان	۹۷/۶	۹۷/۳	۹۸/۵	-	-

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

خوزستان: همچنانکه در جدول شماره (۶-۳) مشاهده می‌گردد، جمعیت در سنین فعالیت (که در تحلیل های بازار کار از آن به عنوان عرضه بالقوه نیروی کار که امکان حضور در بازار را دارند نام برده میشود) در مناطق سیل زده این استان بالغ بر ۲,۹۵ میلیون نفر بوده است که معادل با ۷۸ درصد کل استان می باشد. جمعیت فعال در مناطق سیل زده این استان نیز بالغ بر ۱,۲ میلیون نفر (معادل یا ۷۷,۸ درصد از کل جمعیت فعال استان) می باشد. مطابق این سرشماری نرخ مشارکت نیروی کار در فعالیت های اقتصادی این مناطق بالغ بر ۴۰,۸ درصد بوده است که برابر با نرخ مشارکت در سطح کل استان است. توزیع جمعیت در سنین فعالیت در مناطق شهری و روستائی این استان بترتیب ۷۶ و ۲۴ درصد و توزیع جمعیت فعال در مناطق شهری و روستائی بترتیب ۷۵ و ۲۵ درصد است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

با توجه به اینکه ماهیت سیل و سیلاب در این استان با سایر استان‌ها متفاوت بوده است، جمعیت در معرض سیلاب این استان (به غیر از شهر اهواز) عمدتاً مناطق روستایی بودند که سهم جمعیت در سنین فعالیت اقتصادی و جمعیت فعال از کل استان (شهری و روستایی)، تقریباً ۲۵ درصد بوده است. به عبارت دیگر از بعد عرضه نیروی کار (جمعیت فعال) و به دلیل ماهیت و ساختار روستایی این شهرستان‌ها (از بعد غالب بخش کشاورزی)، می‌توان گفت تقریباً بین ۲۵ تا ۴۰ درصد از جمعیت فعال این شهرستان‌ها در معرض سیل قرار گرفتند. بدیهی است خسارت‌های وارده بر کسب و کارهای این مناطق موجب گردید که بخشی از این جمعیت در معرض بیکاری قرار گیرند.

جدول ۳-۶ جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مناطق سیل‌زده استان خوزستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

ردیف	استان / شهرستان	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر (نفر)	جمعیت فعال (نفر)			نرخ مشارکت (درصد)	نرخ بیکاری (درصد)
			شاغل	بیکار	جمع		
	کل استان خوزستان	۳,۷۹۲,۱۲۳	۱,۳۲۷,۰۲۶	۲۲۲,۰۱۹	۱,۵۴۹,۰۴۵	۴۰/۸	۱۴/۳
۱	آبادان	۲۴۲,۰۰۲	۸۳,۵۴۴	۱۳,۸۸۶	۹۷,۴۳۰	۴۰/۳	۱۴/۳
۲	اهواز	۱,۰۶۱,۶۳۴	۳۶۵,۳۵۲	۵۵,۸۴۰	۴۲۱,۱۹۳	۳۹/۷	۱۳/۳
۳	ایذه	۱۵۹,۰۴۵	۵۲,۳۴۶	۱۱,۷۳۵	۶۴,۰۸۱	۴۰/۳	۱۸/۳
۴	خرمشهر	۱۳۴,۹۸۴	۴۸,۶۳۳	۴,۹۸۷	۵۳,۶۲۰	۳۹/۷	۹/۳
۵	درفول	۳۶۷,۰۵۳	۱۳۰,۹۳۵	۲۳,۴۵۶	۱۵۴,۳۹۱	۴۲/۱	۱۵/۲
۶	دشت‌آزادگان	۸۲,۶۹۷	۲۸,۲۳۲	۴,۸۸۸	۳۳,۱۲۰	۴۰	۱۴/۸
۷	شادگان	۱۰۶,۴۵۳	۴۰,۸۳۴	۶,۱۴۱	۴۶,۹۷۵	۴۴/۱	۱۳/۱
۸	شوشتر	۱۵۵,۴۹۹	۴۹,۳۵۳	۱۲,۲۴۱	۶۱,۵۹۴	۳۹/۶	۱۹/۹
۹	مسجدسلیمان	۹۳,۲۱۳	۳۳,۳۸۵	۹,۸۰۱	۴۳,۱۸۶	۴۶/۳	۲۲/۷
۱۰	شوش	۱۶۲,۶۵۸	۶۰,۰۰۱	۷,۳۹۱	۶۷,۳۹۲	۴۱/۴	۱۱
۱۱	باغ‌ملک	۸۲,۵۴۲	۲۷,۶۸۸	۵,۵۹۰	۳۳,۲۷۸	۴۰/۳	۱۶/۸
۱۲	لالی	۲۹,۸۰۹	۹,۸۸۴	۲,۶۹۵	۱۲,۵۷۹	۴۲/۲	۲۱/۴
۱۳	اندیکا	۳۷,۲۲۶	۱۳,۷۳۴	۲,۳۸۴	۱۶,۱۱۸	۴۳/۳	۱۴/۸
۱۴	هفتگل	۱۷,۹۲۷	۵,۴۴۴	۱,۴۹۰	۶,۹۳۴	۳۸/۷	۲۱/۵
۱۵	هویره	۲۹,۳۷۸	۱۰,۷۸۷	۱,۵۰۵	۱۲,۲۹۲	۴۱/۸	۱۲/۲
۱۶	باوی	۷۳,۴۳۶	۲۴,۶۸۶	۴,۶۵۳	۲۹,۳۳۹	۴۰	۱۵/۹
۱۷	حمیدیه	۴۰,۲۶۹	۱۴,۷۲۵	۲,۳۸۰	۱۷,۱۰۵	۴۲/۵	۱۳/۹
۱۸	کارون	۸۱,۲۸۸	۳۰,۶۰۸	۳,۸۵۰	۳۴,۴۵۸	۴۲/۴	۱۱/۲
	جمع شهرستان‌های سیل‌زده	۲,۹۵۷,۱۱۳	۱,۰۳۰,۱۷۲	۱۷۴,۹۱۳	۱,۲۰۵,۰۸۵	۴۰/۸	۱۴/۵
	درصد به استان	۷۸/۰	۷۷/۶	۷۸/۸	۷۷/۸	۷۸/۱	-

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

بدین ترتیب با توجه به آمار و اطلاعات سه استان یاد شده، مطابق خلاصه جدول (۷-۳) بیش از ۲,۳ میلیون نفر از جمعیت فعال این سه استان به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم در معرض سیل قرار گرفتند که بخشی از آنها بیکار بودند و بخشی دیگر از بابت تخریب، آسیب کسب و کارها، بیکار شدند. ضمن آنکه بیش از ۳ میلیون نفر از جمعیت در سن فعالیت در گرو جمعیت غیرفعال (محصل، خانه دار، دارای درآمد بدون کار و ...) می‌باشند که با توجه به آسیب‌های وارده به کسب و کارهای افراد شاغل در خانواده و کاهش درآمد خانوار، ممکن است در جرگه متقاضیان کار بصورت موقت یا دائمی (جمعیت فعال) قرار گیرند.

جدول ۳-۷ خلاصه جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر و جمعیت فعال مناطق سیلزده استان های گلستان، لرستان و خوزستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

استان	جمعیت ده ساله و بیشتر (نفر)	جمعیت شاغل (نفر)	جمعیت بیکار (نفر)	جمعیت فعال (نفر)	نرخ مشارکت (درصد)	نرخ بیکاری (درصد)
استان گلستان	۱,۵۱۰	۵۱۹	۸۵	۶۰۴	۴۰,۰	۱۴,۱
استان لرستان	۱,۴۵۶	۴۸۰	۷۲	۵۵۲	۳۷,۹	۱۳,۱
استان خوزستان	۳,۷۹۲	۱,۳۲۷	۲۲۲	۱,۵۴۹	۴۰,۸	۱۴,۳
جمع سه استان	۶,۷۵۷	۲,۳۲۵	۳۷۹	۲,۷۰۵	۴۰,۰	۱۴,۰

ماخذ: برگرفته از جداول (۳-۴)، (۳-۵) و (۳-۶)

۳-۲-۲- جمعیت شاغل

یکی از نکات قابل توجه در مدیریت بحران در حین بحران و پس از آن، حفظ و نگهداشت جمعیت شاغل مناطق تحت تأثیر سیل و سیلاب می باشد. هزینه های اجتماعی و اقتصادی تأثیرات منفی سیل و سیلاب بر جمعیت شاغل بسیار بالا باشد. بنابراین شناخت از جامعه ای که در معرض این حوادث قرار گرفته اند مهم می باشد؛ این قسمت از گزارش به وضعیت بخش تقاضای بازار کار در سه استان مورد نظر پرداخته خواهد شد:

گلستان: همچنانکه در جدول شماره (۳-۸) مشاهده میگردد، مطابق آمار سرشماری سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران جمعیت شاغل در مناطق سیلزده این استان بالغ بر ۲۲۴ هزار نفر (یا معادل ۴۳,۲ درصد از کل جمعیت شاغل استان) است. توزیع جمعیت بر حسب سواد بدینصورت است که ۸۶,۸ درصد از شاغلان مناطق سیلزده باسواد و ۱۳,۲ درصد بیسواد هستند. نسبت شاغلان بیسواد به کل شاغلان استان بالغ بر ۱۲,۵ درصد است. توزیع جمعیت شاغل در مناطق شهری و روستائی بترتیب بالغ بر ۵۲,۵ و ۴۷,۵ درصد است.

جدول ۳-۸ جمعیت شاغل بر حسب سطح سواد در استان گلستان در سال ۱۳۹۵ - واحد: نفر - درصد

ردیف	شهرستان	جمع (نفر)	با سواد (نفر)				متوسطه ۱	متوسطه ۲	متوسطه ۳	جمع بی سواد (نفر)	عالی به کل شاغلان	بیسواد به کل شاغلان
			ابتدایی	متوسطه ۱	متوسطه ۲	دیپلم						
۱	گلستان	۵۱۸,۸۷۳	۱۰۵,۲۲۴	۱۰۵,۰۷۷	۴۵,۳۹۱	۱۰۰,۱۴۱	۹۷,۰۵۴	۱۰,۱۶۴	۴۵۴,۰۵۱	۶۴,۸۱۴	۱۸,۷	۱۲,۵
۲	ترکمن	۲۱,۳۳۱	۳,۳۷۶	۵,۴۱۹	۲,۰۹۴	۵,۰۹۲	۳,۶۶۱	۴۲	۱۹,۶۸۴	۱,۶۴۵	۱۷,۲	۷,۷
۳	کردکوی	۲۱۰,۸۴	۳,۴۰۱	۳,۹۷۶	۲,۲۳۳	۵,۱۷۹	۳,۵۳۱	۳۸	۱۸,۳۵۸	۲,۷۲۶	۱۶,۷	۱۲,۹
۴	گنبد کاوس	۹۴,۱۶۲	۲۰,۶۹۴	۲۰,۰۲۷	۱۰,۱۸۲	۱۶,۶۷۳	۱۵,۵۷۸	۱۲۴	۸۳,۲۷۸	۱۰,۸۸۴	۱۶,۵	۱۱,۶
۵	اق قلا	۳۶,۱۷۸	۹,۳۳۳	۹,۹۹۹	۳,۳۱۷	۵,۲۹۹	۲,۸۹۲	۷۰	۳۰,۹۱۰	۵,۲۶۸	۸	۱۴,۶
۶	گمیشان	۱۷,۱۸۱	۶,۵۵۸	۲,۶۱۱	۱,۰۰۹	۱,۳۳۳	۱,۲۵۳	۲۴	۱۲,۷۸۸	۴,۳۹۳	۷,۳	۲۵,۶
۷	گالیکش	۱۶,۵۸۹	۳,۸۴۹	۴,۲۵۷	۱,۵۳۲	۳,۴۴۶	۱,۵۹۲	۱۲	۱۴,۶۸۸	۱,۹۰۱	۹,۶	۱۱,۵
۸	مراوه تپه	۱۷,۵۵۴	۳,۸۲۱	۳,۸۳۲	۱,۷۵۰	۳,۰۱۵	۲,۳۳۳	۵۴	۱۴,۸۰۵	۲,۷۴۹	۱۳,۳	۱۵,۷
۹	جمع	۲۲۴,۰۷۹	۵۱,۰۳۲	۵۰,۱۲۱	۲۲,۱۱۷	۴۰,۰۳۷	۳۰,۸۴۰	۳۶۴	۱۹۴,۵۱۱	۲۹,۵۶۶	۱۳,۸	۱۳,۲
۱۰	درصد به استان	۴۳,۲	۴۸,۵	۴۷,۷	۴۸,۷	۴۰	۳۱,۸	۳۱,۳	۴۲,۸	۴۵,۶	---	---

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

گزارش ملی سیلاب‌ها

با توجه به اینکه نزدیک به ۵۰ درصد از شاغلان استان گلستان در مناطق روستایی شاغل هستند احتمال از دست دادن شغل در مناطق سیل زده روستایی بخصوص در دو شهرستان آق قلا و بندر گمیشان بیشتر از سایر مناطق می باشد. بنابراین یکی از توجهات اساسی دولت در بهبود و بازسازی کسب و کارهای اقتصادی این استان با هدف احیاء اشتغال، مناطق روستایی بخصوص کسب و کارهای حوزه کشاورزی (دامپروری، زراعی، باغی، مرغداری و شیلات) می باشد و کمک های زیرساختی و حمایت های مالی و انگیزشی می تواند تاثیر بسزایی در احیاء اشتغال از دست رفته داشته باشد.

بر اساس داده ها و اطلاعات جدول شماره (۹-۳) هریک از شهرستان های استان گلستان که در مناطق سیل زده قرار گرفته اند با مقیاس های متفاوتی دچار خسارت و آسیب شده اند. بطور مثال کارگاههای اقتصادی در شهرستان کردکوی ۲ درصد ولی در شهرستان گمیشان ۴۵ درصد دچار آسیب دیدگی شده اند.

بر اساس اطلاعات جدول فوق الذکر، احتمال بیکار شدن ۲۹۹۹۲ نفر در واحدهای فعال اقتصادی این استان (در قالب واحدهای خرد، کوچک، متوسط و بزرگ و به صورت کوتاه مدت و دائمی) وجود دارد. این تعداد جمعیت که اشتغال آنها در معرض از دست رفتن قرار دارد بالغ بر ۱۴ درصد کل شاغلان استان لرستان می باشد.

جدول ۳-۹ برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین شهرستانهای سیل زده گلستان فروردین ماه ۱۳۹۸ واحد: نفر - درصد - کارگاه

شهرستان	جمعیت بیکار	جمعیت شاغل	نرخ بیکاری	تعداد کارگاههای فعال	تعداد بیمه شدگان اجباری (شاغلین کارگاه)	درصد خسارت وارده	برآورد احتمالی بیکار شدن شاغلین (رسمی و غیر رسمی)
گمیشان	4,520	16,589	21.4	1,878	8,415	45	7,465
گنبدکاووس	17,545	94,162	15.7	4,383	19,635	7	6,591
ترکمن	3,208	21,331	13.1	2,737	10,725	3	640
گالیکش	2,630	17,554	13.0	1,213	4,366	3	527
کردکوی	2,941	21,084	12.2	2,498	9,014	2	422
آق قلا	5,035	36,178	12.2	2,617	13,440	35	12,662
کل شهرستان های سیل زده	35,879	206,898	۱۴.۸	15,326	65,595	16	28,307

مرکز آمار ایران و معاونت توسعه کارآفرینی و توسعه اشتغال وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی،

لرستان: همچنانکه در جدول شماره (۱۰-۳) مشاهده میگرد، براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت شاغل مناطق سیل زده این استان بالغ بر ۴۶۶ هزار نفر (یا معادل ۹۷,۳ درصد از کل جمعیت شاغل استان) است. توزیع جمعیت بر حسب سواد بدینصورت است که ۸۴,۸ درصد از شاغلان مناطق سیل زده باسواد و ۱۵,۲ درصد بیسواد هستند. نسبت شاغلان بیسواد به کل شاغلان استان بالغ بر ۱۵,۵ درصد است. توزیع جمعیت شاغل در مناطق شهری و روستائی بترتیب بالغ بر ۶۱ و ۳۹ درصد است.

نکته شایان ذکر سهم قابل توجه جمعیت شاغل روستایی در این استان (۳۹ درصد) می باشد و با توجه به اینکه بخشی زیادی از شاغلان استان در مناطق روستایی می باشند احتمال اینکه کسب و کارهای کشاورزی و محصولات زراعی، باغی و دامی و شیلات این استان دچار خسارت های ناشی از سیل شده باشند بیشتر از سایر کسب و کارهای اقتصادی می باشد. بدیهی است به شاغلان این بخش ها نیز به تبع آن ضرر داده شده و یا شغل خود را از دست دادند و یا اینکه ساعت کار آنها برای کسب درآمد کاهش یافته است.

جدول ۳-۱ جمعیت شاغل برحسب سطح سواد در استان لرستان در سال ۱۳۹۵

ردیف	استان / شهرستان	جمع (نفر)	با سواد (نفر)							درصد شاغلان بیسواد به کل شاغلان		
			ابتدایی	متوسطه ۱	متوسطه ۲	دیپلم	عالی	سایر	جمع			
۱	لرستان	۴۷۹،۵۹۸	۸۴،۳۴۱	۸۲،۵۵۰	۳۵،۷۲۲	۱۰۶،۳۸۹	۹۵،۴۷۱	۹۳۷	۴۰۵،۴۱۰	۷۴،۱۸۶	۱۹/۹	۱۵/۵
۲	الیگودرز	۳۶،۱۹۶	۷،۵۶۹	۶،۷۰۷	۲،۸۹۲	۷،۱۰۴	۵،۷۴۲	۸۸	۳۰،۱۰۲	۶،۰۹۴	۱۵/۹	۱۶/۸
۳	بروجرد	۸۹،۹۳۱	۱۸،۰۲۲	۱۹،۵۶۱	۶،۷۳۶	۱۹،۰۰۲	۱۵،۲۶۰	۲۵۷	۷۸،۸۳۸	۱۱،۰۹۲	۱۷	۱۲/۳
۴	خرم آباد	۱۳۵،۵۰۶	۱۷،۱۴۸	۱۹،۵۴۷	۸،۳۹۱	۳۶،۸۷۸	۳۸،۹۹۷	۱۹۷	۱۲۱،۱۵۸	۱۴،۳۴۸	۲۸/۸	۱۰/۶
۵	دلفان	۴۱،۵۴۶	۱۰،۰۶۸	۷،۰۶۹	۳،۸۲۷	۵،۷۶۰	۵،۱۴۹	۸۱	۳۱،۹۵۴	۹،۵۹۱	۱۲/۴	۲۳/۱
۶	دورود	۴۴،۳۷۴	۸،۹۹۴	۸،۷۰۵	۲،۹۱۱	۱۰،۸۴۸	۷،۲۱۳	۱۲۱	۳۸،۷۹۲	۵،۵۸۲	۱۶/۳	۱۲/۶
۷	کوهدشت	۴۵،۰۱۴	۷،۶۶۴	۷،۰۵۴	۴،۰۷۵	۷،۹۵۷	۸،۲۱۸	۶۵	۳۵،۰۳۳	۹،۹۸۱	۱۸/۳	۲۲/۲
۸	ازنا	۲۰،۹۷۲	۴،۶۸۳	۳،۷۹۵	۱،۵۱۰	۴،۴۱۹	۳،۳۸۲	۳۸	۱۷،۸۲۷	۳،۱۴۵	۱۶/۱	۱۵
۹	پل دختر	۲۲،۲۲۰	۳،۷۹۶	۳،۴۰۶	۱،۹۱۰	۴،۸۱۸	۳،۶۱۷	۳۰	۱۷،۵۷۷	۴،۶۴۳	۱۶/۳	۲۰/۹
۱۰	سلسله	۲۰،۰۷۷	۲،۴۷۴	۲،۶۷۹	۱،۴۱۲	۴،۵۵۸	۴،۸۷۸	۳۶	۱۶،۰۳۷	۴،۰۴۰	۲۴/۳	۲۰/۱
۱۱	رومشکان	۱۰،۸۳۱	۱،۲۸۲	۱،۶۶۰	۱،۰۰۷	۲،۴۸۴	۲،۱۱۳	۱۰	۸،۵۵۶	۲،۲۷۵	۱۹/۵	۲۱
-	جمع شهرستان های سیل زده	۴۶۶،۶۶۷	۸۱،۷۰۰	۸۰،۱۸۳	۳۴،۶۷۱	۱۰۳،۸۲۸	۹۴،۵۶۹	۹۲۳	۳۹۵،۸۷۴	۷۰،۷۹۱	۲۰/۳	۱۵/۲
-	درصد به استان	۹۷/۳	۹۶/۹	۹۷/۱	۹۷/۱	۹۷/۶	۹۹/۱	۹۸/۵	۹۷/۶	۹۵/۴		

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

بر اساس داده‌ها و اطلاعات جدول شماره (۱۱-۳) هریک از شهرستان‌های استان لرستان که در مناطق سیلزده قرار گرفته‌اند با مقیاس‌های متفاوتی دچار خسارت و آسیب شده‌اند. بطور مثال کارگاههای اقتصادی در شهرستان بروجرد ۵ درصد ولی در شهرستان پلدختر ۴۰ درصد دچار آسیب دیدگی شده‌اند.

بر اساس اطلاعات جدول فوق الذکر، احتمال بیکار شدن ۵۰۶۰۸ نفر در واحدهای فعال اقتصادی در این استان (در قالب واحدهای خرد، کوچک، متوسط و بزرگ و به صورت کوتاه مدت و دائمی) وجود دارد. این تعداد جمعیت که اشتغال آنها در معرض از دست رفتن قرار دارد بالغ بر ۱۱ درصد کل شاغلان استان لرستان می باشد.

جدول ۳-۱۱ برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین شهرستانهای سیل زده لرستان فروردین ماه ۱۳۹۸ واحد: نفر - درصد - کارگاه

شهرستان	جمعیت بیکار	جمعیت شاغل	نرخ بیکاری	تعداد کارگاههای فعال	تعداد بیمه شدگان اجباری (شاغلین کارگاه)	درصد خسارت وارده	برآورد احتمالی بیکار شدن شاغلین (رسمی و غیر رسمی)
کوهدشت	8,699	45,014	16.2	1,343	7,666	10	4,501
رومشکان	2,046	10,831	15.9	340	1,938	20	2,166
دورود	7,405	44,374	14.3	1,860	15,195	10	4,437
دلفان	6,802	41,546	14.1	806	6,462	10	4,155
خرم آباد	21,789	135,506	13.9	5,807	74,040	10	13,551
سلسله	3,062	20,077	13.2	589	3,675	5	1,004
الیگودرز	5,249	36,196	12.7	1,813	13,659	10	3,620
بروجرد	11,693	89,931	11.5	3,762	24,090	5	4,497
ازنا	2,259	20,972	9.7	1,088	6,802	5	1,049
پلدختر	1,963	22,220	8.1	891	6,322	40	8,888
کل شهرستان های سیل زده	122,568	822,958	۱۴,۰	67,578	372,288	11	56,928

مرکز آمار ایران و معاونت توسعه کارآفرینی و توسعه اشتغال وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی،

خوزستان: همچنانکه در جدول شماره (۱۲-۳) مشاهده می‌گردد، مطابق آمار سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت شاغل در مناطق سیلزده این استان بالغ بر یک میلیون نفر (یا معادل ۷۷,۶ درصد از کل جمعیت شاغل استان) است. بدیهی است با توجه به خسارت های وارده به هر یک از این شهرستان ها، افراد شاغلی که دچار آسیب شدند متفاوت باشد. با توجه به روان آب هایی که در مزارع و باغات شهرستان های این استان بوجود آمد و شکل گرفت موجب گردید که بخش عمده ای از مناطق روستایی این استان دچار آسیب شوند. با توجه به اینکه حدود ۲۵ درصد شاغلین مناطق سیل زده این استان در مناطق روستایی ساکن می باشند احتمال اینکه بخشی از آنها (شاغلین) شغل خود را از دست داده باشند و یا کسب و کارهای آنها دچار زیان و خسارت شده باشد بسیار بالا است. ضمن آنکه طیف مختلفی از گروههای شغلی (از بعد سطح سواد) در این شهرستان ها در معرض سیل قرار گرفته اند. بطوری که شاغلین بی سواد و با سطح سواد پایین، عمدتاً در مناطق روستایی این استان ساکن می باشند و شاغلین با سواد تر و حتی عالی در نواحی شهری مناطق سیل زده مشغول فعالیت می باشند. توزیع جمعیت بر حسب سواد بدین صورت است که ۸۶,۴ درصد از شاغلان مناطق سیلزده باسواد و ۱۳,۵ درصد بیسواد هستند. نسبت شاغلان بیسواد به کل شاغلان استان بالغ بر ۱۲,۶ درصد است. توزیع جمعیت شاغل در مناطق شهری و روستایی بترتیب بالغ بر ۷۵ و ۲۵ درصد است.

جدول ۳-۱۲ جمعیت شاغل برحسب سطح سواد در مناطق سیل‌زده استان خوزستان مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵

ردیف	شهرستان	جمع (نفر)	با سواد (نفر)					متوسطه ۱	متوسطه ۲	ابتدایی	درصد شاغلان عالی	درصد شاغلان بی‌سواد به کل شاغلان
			جمع	سایر	عالی	دیپلم	جمع					
1	خوزستان	۱,۳۲۷,۰۲۶	۲۲۹,۸۹۰	۲۳۷,۷۷۲	۱۱۰,۶۸۳	۲۸۳,۹۱۶	۲۹۴,۳۱۷	۳,۴۸۸	۱,۱۶۰,۰۶۶	۱۶۶,۸۵۸	۲۲/۲	۱۲/۶
2	آبادان	۸۳,۵۴۴	۱۶,۳۳۶	۱۷,۷۲۵	۸,۱۷۰	۱۷,۸۳۹	۱۵,۷۴۶	۲۹۰	۷۶,۱۰۶	۷,۴۲۸	۱۸/۸	۸/۹
3	اهواز	۳۶۵,۳۵۳	۴۶,۰۴۳	۵۲,۷۹۲	۲۷,۵۰۷	۹۵,۸۲۶	۱۱۸,۳۲۸	۸۹۴	۳۴۱,۳۹۰	۲۳,۹۳۵	۳۲/۴	۶/۶
4	ایذه	۵۲,۳۴۶	۹,۱۲۴	۹,۵۷۷	۴,۴۶۶	۸,۸۰۸	۸,۷۴۱	۱۱۷	۴۰,۸۳۳	۱۱,۵۱۳	۱۶/۷	۲۲
5	خرمشهر	۴۸,۶۳۳	۹,۰۱۹	۱۰,۷۳۷	۴,۸۶۰	۱۰,۵۲۹	۷,۹۳۱	۱۲۰	۴۳,۱۹۶	۵,۴۲۹	۱۶/۳	۱۱/۲
6	دزفول	۱۳۰,۹۳۵	۲۴,۶۸۸	۲۶,۰۷۳	۱۰,۷۱۴	۲۶,۰۰۰	۲۶,۶۷۱	۳۶۶	۱۱۴,۵۱۲	۱۶,۳۸۶	۲۰/۴	۱۲/۵
7	دشت آزادگان	۲۸,۲۳۲	۴,۹۵۱	۴,۷۷۰	۲,۱۹۵	۵,۶۰۸	۴,۳۵۶	۳۸	۲۱,۹۱۸	۶,۳۱۳	۱۵/۴	۲۲/۴
8	شادگان	۴۰,۸۳۴	۱۰,۱۱۹	۸,۰۲۶	۳,۰۹۷	۴,۷۳۹	۳,۲۱۰	۲۹۱	۲۹,۴۸۲	۱۱,۳۵۲	۷/۹	۲۷/۸
9	شوشتر	۴۹,۳۵۳	۹,۵۳۲	۹,۴۰۰	۴,۰۸۷	۱۰,۱۵۲	۹,۷۲۰	۷۲	۴۲,۹۶۳	۶,۳۹۰	۱۹/۷	۱۲/۹
10	مسجد سلیمان	۳۳,۳۸۵	۴,۶۶۲	۵,۰۵۶	۲,۹۵۱	۸,۷۰۹	۷,۱۰۹	۶۷	۲۸,۵۵۴	۴,۸۲۷	۲۱/۳	۱۴/۵
11	شوش	۶۰,۰۰۱	۱۴,۸۸۱	۱۱,۸۴۵	۵,۱۴۹	۷,۳۸۴	۸,۰۱۷	۱۱۵	۴۷,۳۹۱	۱۲,۶۱۰	۱۳/۴	۲۱
12	باغ ملک	۲۷,۶۸۸	۴,۴۶۴	۴,۳۴۸	۲,۳۹۰	۵,۳۵۳	۴,۶۷۰	۹۲	۲۱,۳۱۷	۶,۳۷۱	۱۶/۹	۲۳
13	لالی	۹,۸۸۴	۲,۳۳۳	۱,۴۸۱	۷۸۵	۱,۴۷۱	۱,۴۷۸	۱۶	۷,۵۶۴	۲,۳۲۰	۱۵	۲۳/۵
14	اندیکا	۱۳,۷۳۴	۲,۹۳۵	۱,۸۵۵	۱,۲۴۸	۱,۵۸۷	۱,۰۵۰	۴۳	۸,۷۱۸	۵,۰۱۶	۷/۶	۳۶/۵
15	هفتگل	۵,۴۴۴	۹۳۷	۱,۰۹۳	۵۰۴	۱,۲۲۰	۱,۰۲۱	۱۰	۴,۷۸۵	۶۵۹	۱۸/۸	۱۲/۱
16	هويزه	۱۰,۷۸۷	۲,۵۹۲	۱,۴۹۲	۸۶۷	۱,۷۰۸	۱,۶۲۸	۳۶	۸,۳۲۳	۲,۴۶۴	۱۵/۱	۲۲/۸
17	باوی	۲۴,۶۸۶	۶,۷۵۲	۵,۵۹۶	۲,۲۵۲	۴,۱۶۹	۱,۷۱۰	۵۸	۲۰,۵۲۷	۴,۱۴۹	۶/۹	۱۶/۸
18	حمیدیه	۱۴,۷۲۵	۳,۲۰۷	۲,۶۳۷	۹۳۶	۱,۹۸۷	۱,۰۰۹	۲۴	۹,۸۰۰	۴,۹۲۵	۶/۹	۳۳/۴
19	کارون	۳۰,۶۰۸	۸,۲۸۷	۷,۰۳۸	۲,۳۸۷	۴,۴۲۵	۱,۱۷۱	۶۰	۲۳,۳۶۸	۷,۲۳۳	۳/۸	۲۳/۶
20	جمع	۱,۰۳۰,۱۷۲	۱۸۰,۸۶۲	۱۸۱,۵۴۱	۸۴,۵۶۵	۲۱۷,۵۱۴	۲۲۳,۵۶۶	۲,۷۰۹	۸۹۰,۷۵۷	۱۳۹,۳۲۰	۲۱/۷	۱۳/۵
21	درصد به استان	۷۷/۶	۷۸/۷	۷۶/۴	۷۶/۴	۷۶/۶	۷۶	۷۷/۷	۷۶/۸	۸۳/۵		

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵

بر اساس داده‌ها و اطلاعات بدست آمده توسط معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال وزارت تعاون و کار و رفاه اجتماعی (جدول شماره ۳-۱۳) هریک از شهرستان‌های استان خوزستان که در مناطق سیلزده قرار گرفته‌اند با مقیاس‌های متفاوتی دچار خسارت و آسیب شده‌اند. بطور مثال کارگاههای اقتصادی در شهرستان ایذه ۵ درصد ولی در شهرستان شوشتر ۳۰ درصد دچار آسیب دیدگی شده‌اند، و آنچه که اهمیت بیشتری دارد اینکه در گزارشات موجود مشخص نیست که آیا این کارگاهها با هر درجه‌ای از آسیب دیدگی اینک توان ادامه کار دارند یا قادر به ادامه کار نیستند و تعطیل گردیده‌اند.

جدول ۳-۱۳ برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین شهرستانهای سیل زده خوزستان فروردین ماه ۱۳۹۸ واحد: نفر - درصد - کارگاه

شهرستان	جمعیت بیکار	جمعیت شاغل	نرخ بیکاری	تعداد کارگاههای فعال	تعداد بیمه شدگان اجباری (شاغلین کارگاه)	درصد خسارت وارده	برآورد احتمالی بیکار شدن شاغلین (رسمی و غیر رسمی)
مسجدسلیمان	9,801	33,385	22.7	1,114	15,301	15	5,008
اهواز	55,840	365,353	13.3	34,440	285,852	15	54,803
هفتگل	1,490	5,444	21.5	426	3,823	15	817
لالی	2,695	9,884	21.4	408	3,158	20	1,977
شوشتر	12,241	49,353	19.9	4,723	35,667	30	14,806
ایذه	11,735	52,346	18.3	1,506	13,653	5	2,617
باغ ملک	5,590	27,688	16.8	941	7,833	10	2,769
درفول	23,456	130,935	15.2	7,917	44,496	10	13,094
اندیکا	2,384	13,734	14.8	743	10,201	10	1,373
دشت آزادگان	4,888	28,232	14.8	1,257	15,675	20	5,646
حمیدیه	2,380	14,725	13.9	605	7,547	20	2,945
شادگان	6,141	40,834	13.1	2,850	24,000	25	10,209
هویزه (و رفیع)	1,505	10,787	12.2	442	5,515	10	1,079
کارون	3,850	30,608	11.2	2,995	24,857	10	3,061
شوش	7,391	60,001	11.0	3,429	16,934	15	9,000
باوی	4,653	24,686	15.9	630	6,631	10	2,469
خرمشهر	4,987	48,633	9.3	2,314	36,996	15	7,295
کل شهرستان های سیل زده	161,027	946,628	۱۴,۵	66,739	558,140	12	138,966

مرکز آمار ایران و معاونت توسعه کارآفرینی و توسعه اشتغال وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی،

همانگونه که در جدول فوق الذکر منعکس گردیده هریک از شهرستانهای استان خوزستان با درصد متفاوتی دچار خسارت گردیده‌اند. بر اساس این اطلاعات احتمال بیکار شدن ۱۳۰۷۴۸ نفر در واحدهای فعال اقتصادی در این استان (در قالب واحدهای خرد، کوچک، متوسط و بزرگ و به صورت کوتاه مدت و دائمی) وجود دارد. این تعداد جمعیت که اشتغال آنها در معرض از دست رفتن قرار دارد بالغ بر ۱۴ درصد کل شاغلان استان می باشد.

در مجموع با توجه به وضعیت اشتغال شهرستان های سه استان سیل زده کشور (خوزستان، لرستان و گلستان)، برآورد می شود که بیش از ۱,۹ میلیون نفر شاغل بصورت مستقیم و غیرمستقیم در معرض سیل و سیلاب فروردین ماه ۱۳۹۸ قرار گرفته باشند. اما در ۸ - ۷ شهرستان، این آثار و تخریب ها بیشتر مشاهده شده است. بدیهی است که کمتر از ۱۰ درصد شاغلان رقم فوق (۱,۹ میلیون نفر) در مناطق سیل زده این سه استان بصورت مستقیم تحت تاثیر سیل و سیلاب قرار گرفتند بطوری که برخی از فعالان اقتصادی

گزارش ملی سیلابها

کسب و کارهای خود را از دست دادند و یا اینکه بدلیل تخریب و خسارت به کسب و کارها، شغل خود را از دست دادند که بدلیل ساختار اشتغال و تولید این استان ها عمدتاً در مناطق روستایی این شهرستان ها بیشتر بوده است. بر اساس درصد خسارت اعلام شده از بعد کسب و کار در شهرستان های این سه استان، برآورد می شود که بیش از ۲۲۴ هزار نفر در این مناطق (در قالب واحدهای خرد، کوچک، متوسط و بزرگ و به صورت کوتاه مدت و دائمی) بیکار شده باشند. به عبارت دیگر، حداکثر ۲۲۴ هزار نفر در بهار سال ۱۳۹۸ به صورت موقت و یا دائمی به تعداد بیکاران قبلی افزوده شده است. البته با توجه به حجم خسارت وارده به واحدهای اقتصادی (کشاورزی، دامداری، صنعتی و خدماتی و گردشگری) که در فصل قبلی بدان ها اشاره شده است دور از واقعیت نمی باشد اما بتدریج بخشی از آنها با احیاء و بازسازی واحدهای اقتصادی در کوتاه مدت شاغل شدند.

جدول ۳-۱۴ خلاصه برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین شهرستانهای سیل زده استان های گلستان، لرستان و خوزستان فروردین ماه ۱۳۹۸
واحد: نفر - درصد - کارگاه

شهرستان سیل زده	جمعیت بیکار	جمعیت شاغل	نرخ بیکاری	تعداد کارگاههای فعال	تعداد بیمه شدگان اجباری (شاغلین کارگاه)	درصد خسارت وارده	برآورد احتمالی بیکار شدن شاغلین (رسمی و غیر رسمی)
گلستان	۳۵۸۷۹	۲۰۶۸۹۸	۱۴.۸	۱۵۳۲۶	۶۵۵۹۵	۱۶.۰	۲۸۳۰۷
لرستان	۱۲۲۵۶۸	۸۲۲۹۵۸	۱۳.۰	۶۷۵۷۸	۳۷۲۲۸۸	۱۱.۰	۵۶۹۲۸
خوزستان	۱۶۱۰۲۷	۹۴۶۶۲۸	۱۴.۵	۶۶۷۳۹	۵۵۸۱۴۰	۱۲.۰	۱۳۸۹۶۶
شهرستان های سیل زده سه استان	۳۱۹۴۷۴	۱۹۷۶۴۸۴	۱۳.۹	۱۴۹۶۴۳	۹۹۶۰۲۳	۱۳.۰	۲۲۴۲۰۱

ماخذ: بر اساس جداول (۳-۱۳)، (۳-۱۱) و (۳-۹)

۳-۲-۳- بیکاری

اگر از جنبه درآمدی و تولیدی به اشتغال نظر داشته باشید می توان دریافت که افراد در صورت یافتن شغل و ارائه خدمات کاری در عین اینکه در فرایند تولید کالا و خدمات شرکت می نمایند به کسب درآمد برای خود نیز می پردازند. منتهی مسأله این است که اگر زمینه های اشتغال افراد در بازار کار فراهم نشود، علاوه بر آثار و پیامدهای برآورده نشدن جنبه های تولیدی و درآمدی، مهمترین موضوعی که مغفول می ماند، آثار و پیامدهای جنبه هویتی اشتغال می باشد.

با توجه به حادثه سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸ و بدلیل تخریب و از دست رفتن برخی از کسب و کارهای اقتصادی بخصوص در مناطق روستایی، احتمال بیکاری افراد شاغل وجود دارد. ضمن آن که در این مناطق بخشی از نیروی کار قبل از حادثه سیل، بیکار بودند. مطابق جدول (۳-۱۴) جمعیت بیکار در مناطق سیل زده استان های گلستان، لرستان و خوزستان به ترتیب ۳۵،۸، ۷۱ و ۱۷۵ هزار نفر بوده است که در مجموع نشان میدهد که مطابق سرشماری سال ۱۳۹۵ بیش از ۳۱۹ هزار نفر در شهرستان های سیل زده این سه استان بیکار بودند و میانگین نرخ بیکاری شهرستان های این استان به ترتیب ۱۴،۸، ۱۳،۰ و ۱۴،۵ درصد می باشد که در مقایسه با میانگین نرخ بیکاری کشور در سال ۱۳۹۵ (۱۲/۷ درصد) بیشتر می باشد. هر چند سهم بیکاران مناطق روستایی این شهرستان کمتر می باشد ولی بدلیل ماهیت، بافت و ساختار تولید و اشتغال مناطق روستایی، تاثیرات منفی سیل و به تبع آن افزایش تعداد بیکاران در مناطق روستایی این شهرستان بخصوص در استان های گلستان بیشتر مشهود خواهد بود.

وضعیت بیکاری بعد از وقوع سیل در سه استان سیل زده با فرض اینکه جابجایی زیادی در جمعیت، جمعیت در سنین فعالیت و جمعیت فعال در درون و به بیرون از استان صورت نگرفته باشد، با توجه به اطلاعات جدول شماره (۳-۱۴)، می توان استنباط کرد که در کوتاه مدت تعداد جمعیت بیکار مناطق سیل زده این سه استان به ۵۴۳ هزار نفر رسیده باشد که با اقدامات انجام شده و تغییر در کسب و کارها و حتی احتمال مهاجرت، و در صورت اقدامات اصلاحی و بهسازی کسب و کارها این رقم کاهش خواهد یافت.

گزارش ملی سیلاب‌ها

۳-۲-۴- بازار کار نیروی متخصص

در اقتصاد دانش کار انسان مبتنی بر فکر در برگیرنده تفکر، یادگیری، تولید، توزیع، کد گذاری و تبدیل دانش، طراحی، سازماندهی، برنامه نویسی و برنامه ریزی و ... است. براین اساس در اقتصاد دانش شاید نتوان از بازار کار سخن گفت و بهتر باشد از بازار دانش به مثابه بازار کار یاد کرد.^۱ یکی از مباحث مهم در توسعه مناطق، انباشت سرمایه انسانی برای ارتقای بهره وری نیروی انسانی این مناطق می باشد. بدیهی است انباشت سرمایه انسانی، نقش کلیدی در بهبود وضعیت تولیدی بخصوص اصلاح ساختار تولید محصولات کشاورزی و صنایع تبدیلی و تکمیلی دارد.

با توجه به اینکه بخش عمده ای از مناطق سیل زده این سه استان در حوزه روستایی قرار داشته اند، شاغلان آنها نیز در فعالیت های کشاورزی و یا گردشگری این مناطق مشغول فعالیت بودند. آنچه در مدیریت پس از بحران مهم است حفظ و نگهداشت نیروی انسانی این مناطق بخصوص نیروی انسانی تحصیل کرده و متخصص می باشد. لذا شناخت از وضعیت و ساختار شاغلان نیروی متخصص این شهرستان ها در برنامه ریزی پس از بحران کلیدی خواهد بود.

مطابق جداول (۳-۸)، (۳-۱۰) و (۳-۱۲) بخشی از شاغلان شهرستان های سیل زده این سه استان دانش آموخته دانشگاهی می باشند. بطوری که تعداد شاغلان دارای آموزش عالی مناطق سیل زده در استان های گلستان، لرستان و خوزستان به ترتیب ۳۱، ۹۴ و ۲۲۳ هزار نفر (در مجموع ۳۴۸ هزار نفر) می باشند. ضمن آنکه نسبت شاغلان متخصص در این مناطق به کل شاغلان استان های یاد شده به ترتیب ۲۱/۷، ۲۰/۳ و ۱۳/۸ درصد می باشد. با توجه به خسارت های وارده به کسب و کارهای اقتصادی مناطق سیل زده این استان ها، یکی از نگرانی های اصلی در بحث مدیریت جمعیت و سکونتگاه ها، مهاجرت دانش آموخته گان دانشگاهی و شاغلان متخصص از این مناطق (سیل زده) به سایر مناطق می باشد. بنابراین در توسعه مناطق بخصوص توسعه روستایی، انباشت سرمایه انسانی همراه با بافت و بوم مناطق روستایی مهم می باشند. در احیاء و بازسازی مناطق سیل زده توجه به نگهداشت نیروی انسانی متخصص (و دانش آموخته دانشگاهی) بسیار حائز اهمیت است. هر چند احتمال از دست رفتن موقتی شغل شاغلان در مناطق سیل زده بالا باشد ولی این وضعیت برای شاغلان دانش آموخته دانشگاهی و متخصص، موجب تغییر در شکل کسب و کارها و یا مهاجرت به شهرها و کلان شهرها خواهد شد و این مهاجرت با احتمال بالا بصورت دائمی خواهد بود. بنابراین سیاست های احیاء و بازسازی کسب و کارهای مناطق سیل زده باید براساس ساختار اشتغال و بیکاری مناطق سیل زده و توجه به حفظ و نگهداشت سرمایه انسانی این مناطق باشد. آمارها نشان میدهد که بخشی از ۳۴۸ هزار نفر از شاغلان دارای تحصیلات عالی در مناطق سیل زده، در معرض آسیب و کاهش رفاه می باشند و احتمال مهاجرت این افراد از این مناطق بیش از سایر شاغلان خواهد بود. بدین ترتیب نوع حمایت ها و مشوق های پیش بینی شده برای تقویت و احیاء کسب و کارها برای نگهداشت این نوع شاغلان حیاتی می باشد. بازار کار متخصصان در ذیل کلی بازار کار یک کشور یا منطقه قابل بررسی است و همواره نسبت هائی بین بازار کار متخصصان و بازار کار جوانان با کل بازار کار قابل قیاس و بررسی است. بطور مشخص نرخ بیکاری دانش آموختگان آموزش عالی معمولاً یک و نیم برابر نرخ بیکاری متوسط بازار کار می باشد. با در نظر گرفتن این معیارها میتوان اظهار داشت که نرخ بیکاری دانش آموختگان در استان خوزستان قبل از سیل معادل با ۲۴،۳ درصد و همین نرخ در مناطق آسیب دیده از سیل به حدود ۳۸ درصد و در استان لرستان قبل از سیل معادل با ۲۴،۸ درصد و همین نرخ در مناطق آسیب دیده از سیل به حدود ۲۶،۲ درصد بالغ می گردد.

۳-۳- شناسایی کسب و کارهای اقتصادی به تفکیک فعالیت های اقتصادی (کد ISIC دو رقمی) در

مناطق شهری و روستائی متأثر از سیل به تفکیک شهرستانها

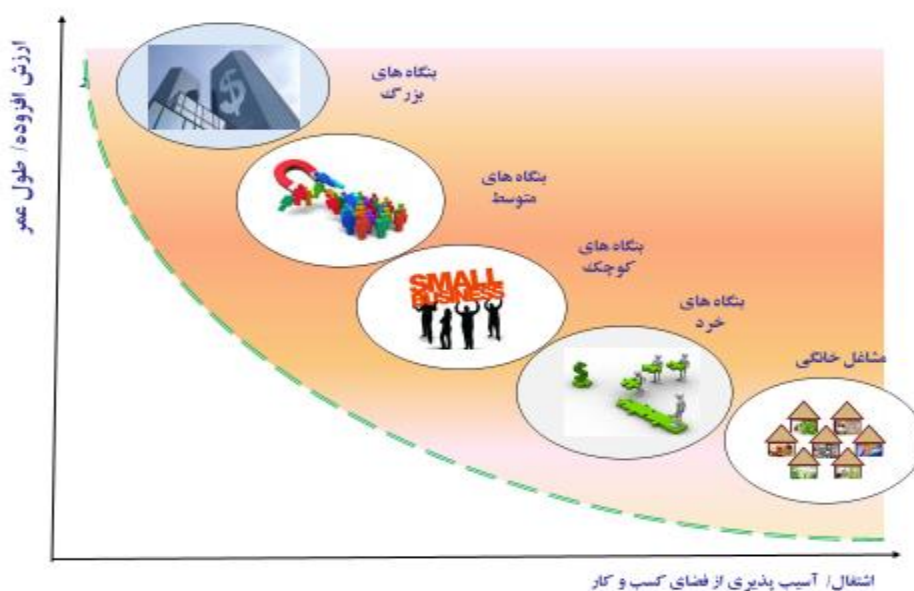
نوع و اهمیت فعالیت های اقتصادی جوامع در طول زمان تغییر می کند. جستجوی علل و عوامل تغییرات ساختاری اقتصادها در بلند مدت به منظور کشف قانونمندی های حاکم بر آن تغییرات از اهمیت بسزایی برخوردار است. این قانون مندی ها بویژه از

منظر تحولات چرخه زندگی اقتصادی، بنگاه‌ها، سطح تولید، میزان اشتغال و منابع مورد نیاز آنها جایگاه مهمی دارد. این وضعیت نیز از بعد تحولات منطقه ای و توسعه فعالیت های اقتصادی منطقه مشهودتر می باشد.

بنگاه‌های اقتصادی کشور و استان‌ها شامل کارگاه‌های عمومی بر حسب انواع مختلف فعالیتها و واحدهای بهره برداری کشاورزی عهده دار تولید ملی هستند و نقش اساسی در بازارهای کنونی و آینده ایفا می نمایند. مقیاس تولید کل کارگاهها در استان‌ها اعم از واحدهای بهره‌برداری کشاورزی، کارگاههای صنعتی و کارگاههای عمومی کشور حاکی از کوچک بودن مقیاس تولید در اقتصاد کشور است و بنگاههایی با مقیاس تولید متوسط و بزرگ در کشور شکل نگرفته‌است. بعبارت دیگر انتظار داریم که مقیاس تولید بنگاههای اقتصادی در چارچوب یک هرم از کوچک تا بزرگ تشکیل شده باشد، در صورتیکه واقعیت‌های مقیاس تولید در ایران گویای چنین پدیده‌ای نیست.

یکی از مباحثی که در تحلیل کسب و کارهای اقتصادی مناطق جایگاه ویژه‌ای دارد، موضوع چگونگی شکل‌گیری کسب و کارهای اقتصادی است. از نظر اقتصادی سه دلیل عمده برای تشکیل یک بنگاه مطرح هست

- استفاده از صرفه و مقیاس اقتصادی
- امکان تقسیم کار و تخصص‌گرایی
- تسهیل دسترسی به بازارنهادها و بازار محصولات

شکل ۳-۱ کسب و کارهای اقتصادی در سطوح متفاوت تولید

بنگاههای اقتصادی در مناطق در هر سطحی از ظرفیت تولید و اشتغال باشند، در عین اینکه قانونمندی خاصی برای بقا و رشد خود در شرایط عادی و طبیعی دارند، اما از برخی جنبه‌ها که در بالا به آنها اشاره گردید تقریباً یکسان هستند. کسب و کارهای خانگی، خرد، کوچک، متوسط و بزرگ همگی نوعی باید دارای تقسیم کار و در جستجوی صرفه‌های ناشی از مکان، صرفه‌های ناشی از مقیاس و صرفه‌های ناشی از تنوع باشند.

در شکل شماره یک سطوح متفاوت بنگاهها را از منظر ارزش افزوده و طول عمر در محور عمودی و اشتغال و آسیب پذیری از فضای کسب و کار در محور افقی نشان میدهد. همچنانکه ملاحظه میگردد بقا و رشد بنگاهها بشدت تحت تأثیر فضای کسب و کار می باشد (از منظر بیرونی و خارج از حیطه و اختیارات بنگاه اقتصادی) و ارزش افزوده و اشتغال به میزان زیادی تحت تأثیر سیاستگذاری

گزارش ملی سیلابها

اقتصادی و سیاست گذاری منطقه ای بویژه سیاست های توسعه فعالیت های عمده اقتصادی مانند خط مشی های توسعه صنعتی و کشاورزی و امروزه ICT قرار دارد در شکل گیری و یا توسعه بنگاه های اقتصادی و یا کسب و کارها، هرچه توجه به سمت بازارهای بزرگ تر باشد بدیهی است نه تنها بنگاه های بزرگ همراه با صرفه و مقیاس اقتصادی خواهد بود و هرچه کسب و کارها به سمت کسب و کارهای محلی و منطقه ای گرایش پیدا کنند واحد اقتصادی کوچک تر خواهد بود و در صورت بروز هرگونه تهدید و یا حادثه ای، آسیب پذیری آنها بیشتر خواهد بود. در میان حوادث طبیعی، حادثه سیل و سیلاب نیز بستگی به موقعیت و استقرار فعالیت ها و کسب و کارها، کسب و کارهای اقتصادی را تحت تاثیر قرار میدهد. حادثه سیل فروردین ماه ۱۳۹۸، بخشی از کسب و کارهای صنعتی، کشاورزی و خدماتی برخی از شهرستان های استان های خوزستان، لرستان و گلستان را دچار آسیب کرده است.

جدول ۳-۱۵ تعداد کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیش تر برحسب تعداد شاغلان و سه استان سیل زده کشور را نشان می دهد. همان طور که ملاحظه می شود ۱۷۷۷ واحد صنعتی (بیش از ۱۰ نفر شاغل) در این سه استان مستقر می باشند. به عبارتی ۵/۷ درصد از کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیش تر کشور در سه استان خوزستان، گلستان و لرستان قرار دارد. البته ساختار صنعتی کارگاهها در سه استان از لحاظ سطح تکنولوژی و نوع محصولاتی که تولید میکنند بسیار متفاوت است. منتهی به دلیل اینکه ورود به این سطح از ساختار صنعتی کارگاهها، گزارش را بسیار مفصل میکند و از سوی دیگر چون توزیع جغرافیائی آنها برحسب شهرستان بدلیل اینکه در برخی شهرستانها فقط یک کارگاه در یک گروه فعالیت قرار دارد، اصولاً از سوی مرکز آمار ایران (به دلیل حفظ امانت واحدهای اقتصادی) منتشر نمی شود. البته بطور قطع این تعداد کارگاه صنعتی که در استان های سیل زده قرار گرفته است تحت تاثیر سیل نبوده و آسیب یا خسارتی از سیل ندیده اند. منتهی اطلاع از آنها برای ارائه راه حل و بهبود کارگاههای صنعتی و واحدهای بهره برداری که از سیل آسیب دیده اند، مفید است. همچنانکه در جدول ملاحظه میگردد مقیاس واحدهای تولیدی در استان خوزستان مشابهت زیادی با کل کشور دارد. کارگاههای صنعتی در استانهای گلستان و لرستان متفاوت از سطح ملی هستند و مشخصاً اینکه کارگاههای استان لرستان بطور عمده بین ۱۰-۱۹ نفر کارکن هستند. به طوری که سهم کارگاه های صنعتی با تعداد کارکن ۱۰ تا ۱۹ نفر در استان گلستان، لرستان و خوزستان به ترتیب، ۵۱،۹ درصد، ۷۱،۱ درصد و ۴۵،۹ درصد می باشد. در مجموع تعداد کارکن ۱۰ تا ۱۹ نفر بخش صنایع کارخانه ای این سه استان به طور متوسط ۵۳،۵ درصد می باشد.

جدول ۳-۱۵ کارگاه های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیش تر برحسب تعداد شاغلان و استان های سیل زده

ردیف	استان	جمع	۱۰-۱۹ نفر	۲۰-۴۹ نفر	۵۰ نفر و بیشتر
۱	کل کشور	۳۱،۳۰۹	۱۴،۲۰۰	۱۰،۷۸۱	۶،۳۲۷
	درصد به کشور	۱۰۰	۴۵،۴	۳۴	۲۰
۲	گلستان	۴۵۵	۲۳۶	۱۴۵	۷۶
	درصد به استان	۱۰۰	۵۱،۹	۳۲	۱۷
۳	لرستان	۴۰۵	۲۸۸	۸۲	۳۷
	درصد به استان	۱۰۰	۷۱،۱	۲۰	۹
۴	خوزستان	۷۱۶	۳۲۹	۲۰۶	۱۸۲
	درصد به استان	۱۰۰	۴۵،۹	۲۹	۲۵
۵	جمع سه استان	۱۷۷۷	۹۵۱	۴۹۳	۳۳۷
	درصد به سه استان	۱۰۰،۰	۵۳،۵	۲۷،۷	۱۹،۰
	درصد به کشور	۵،۷	۶،۷	۱۳	۲۹

مرکز آمار ایران، آمار کارگاههای صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر، ۱۳۹۵

مسئله مهمی که در صرفه های ناشی از مقیاس از اهمیت بسزائی برخوردار است ارتباطات عمودی و افقی بین بنگاههای اقتصادی است. در شکل شماره یک سعی شده است ضرورت این نوع پیوندها برای بهبود فعالیت ها و برخورداری از سر ریزهای مثبت گوناگونی که بنگاهها میتوانند با یکدیگر داشته باشند نشان داده شده است.

موضوع دیگری که بر اساس داده‌ها و اطلاعات کارگاههای صنعتی سال ۱۳۹۵ میتوان به آنها اشاره کرد توزیع نوع فعالیت‌های صنعتی بر اساس کد ISIC دو رقمی می‌باشد. این اطلاعات نشان میدهد که ساختار توزیع صنعتی در بین استانهای سیلزده بسیار متفاوت از یکدیگر هستند و حتی درون خود استانها نیز از پیوندهای پیشین و پسین لازم برخوردار نیستند.

۳-۳-۱- بخش معادن

بر اساس طرح آمارگیری از معادن در حال بهره برداری کشور در سال ۱۳۹۴ تعداد معادن بالغ بر ۵۲۱۴ واحد بوده است، که از این تعداد حدود ۸ درصد (۴۱۰ واحد) بصورت تعاونی، ۸۹ درصد (۴۶۴۵ واحد) بصورت خصوصی و ۳ درصد (۱۵۸ واحد) بصورت عمومی مدیریت می شده است. تعداد شاغلان در این معادن بالغ بر ۹۱۲۱۱ نفر که بطور عمده متشکل از کارگران ساده، کارگران ماهر و امور حمل و نقل می باشند. در سال ۱۳۹۴ این تعداد معادن بالغ بر ۸۵ هزار میلیارد ریال برای کشور ارزش افزوده ایجاد کرده اند.

در استان گلستان ۷۶ واحد معدنی با ۱۴۶۰ نفر شاغل بالغ بر ۷۷۴ میلیارد ریال ارزش افزوده ایجاد کرده اند.

در استان لرستان ۸۵ واحد معدنی با ۱۲۹۵ نفر شاغل بالغ بر ۷۵۲ میلیارد ریال ارزش افزوده ایجاد کرده اند.

در استان خوزستان ۱۱۷ واحد معدنی با ۱۳۱۲ نفر شاغل بالغ بر ۷۸۹ میلیارد ریال ارزش افزوده ایجاد کرده اند.

در مجموع این سه استان بیش از ۲۷۸ واحد معدنی (کوچک مقیاس تا بزرگ مقیاس) با اشتغال بیش از ۴ هزار نفر را

فعال می باشند که البته با توجه به ماهیت و نوع فعالیت های معدنی در مقایسه با واحدهای صنعتی و کشاورزی کمتر در معرض حادثه سیل قرار گرفته اند.

هنگام بحث در مقوله صنعت باید توجه داشت که صنایع مختلف از لحاظ فن آوری، ماهیت، اندازه و تقاضای جامعه برای محصولات آنها تفاوت های قابل توجهی با هم دارند و در فرآیند صنعتی شدن جامعه نیز ترکیب و نقش آنها دستخوش تغییرات مهمی می‌شود. اگرچه فرض بر این است که نهادهای معینی در یک کارخانه از طریق فراوری به محصول صنعتی تبدیل شده و به کالاهای مادی معینی تبدیل می‌شوند، اما صنایع مختلف بر حسب نقش و اهمیتی که در پایه‌گذاری شالوده صنعت دارند بسیار متفاوت از یکدیگر هستند.

مشکلات پیش روی بنگاهها صنعتی از بعد داخلی را میتوان بشرح زیر فهرست بندی کرد: کمبود تخصص و دانش در عرصه تولید صنعتی، فقدان سازمان تولید متناسب با دنیای کنونی، پایین بودن سائز و اندازه بنگاههای اقتصادی، توان رقابت اندک با محصولات مشابه خارجی، منابع مالی ناکافی برای گسترش سرمایه گذاری و محیط نامناسب کسب و کار در سطح ملی. همچنین مشکلات پیش روی بنگاهها را از بعد خارجی میتوان اینگونه فهرست بندی کرد: مساله جهانی شدن بازار عوامل و محصولات، آشنایی اندک با شیوه های نوین بازاریابی، شکاف علمی و تکنولوژیک و تقسیم بین المللی دانش، تولید کالا و خدمات دانش بر به عنوان شکل غالب محصولات، محصولات جدید و نوآوری پیوسته در ارائه کالا و خدمات، فرآیند های جدید تولید و نوآوری پیوسته در روش های تولید. بهر صورت برای بهبود شرایط کارگاههای صنعتی در کشور چه در مناطق سیلزده و چه در مناطقی که آسیبی از سیل ندیده‌اند توجه به نکات برشمرده در فوق اهمیت دارد چون واقع امر این است که باید این کارگاهها در شرایط رقابتی در بازارهای نهاده و محصولات با بنگاههای مواجه شوند که بمراتب مشکلات کمتری از همتای ایرانی خود دارند.

۳-۴- مراکز تولید محصولات کشاورزی و دامی در مناطق شهری و روستائی متأثر از سیل به تفکیک شهرستانها

بر اساس داده ها و اطلاعات منتشر شده، واحدهای بهره برداری کشاورزی در استانهای سیل زده، به مراتب آسیب های بیشتری دیده‌اند. در جداول (۳-۱۶)، (۳-۱۷) و (۳-۱۸) اطلاعات بهره برداریهای کشاورزی برحسب نوع فعالیت و شهرستانهای مربوطه نشان داده شده است. منتهی در هریک از این جداول باید توجه داشت که در یک واحد بهره برداری، ممکن است چند نوع فعالیت کشاورزی

گزارش ملی سیلابها

توامان با یکدیگر در حال انجام باشد بنابراین نمی توان از جمع فعالیت ها به تعداد واحدهای بهره برداری در استان و شهرستانهای مربوطه رسید.

جدول ۳-۱۶ تعداد واحدهای بهره برداریهای کشاورزی بر حسب نوع فعالیت بر حسب شهرستان های سیل زده استان گلستان

پرورش آبزیان	پرورش کرم ابریشم	پرورش دام سبک	پرورش دام سنگین	پرورش زنبور عسل	پرورش طیور به روش سنتی	کشت گلخانه ای	باغداری	زراعت	سرشماری شده	جمع
262	1678	30878	31068	2352	35494	61	36563	88825	۱۲۴۱۹۱	جمع استان
17	1	3152	3219	149	4390	1	1947	9174	۱۲۶۴۲	آق قلا
3	0	922	691	14	761	0	821	2622	۳۶۴۱	ترکمن
22	1	1123	536	196	2304	3	2454	6041	۸۱۱۴	کردکوی
2	92	1317	628	148	707	0	365	3381	۴۴۵۰	گالیکش
4	0	1989	1845	29	1031	0	1058	5255	۷۴۷۰	گمیشان
83	32	4433	8713	224	6809	7	4122	12606	۱۸۷۰۵	گنبدکاووس
3	282	3196	3730	131	2433	2	1253	5429	۷۵۷۴	مراوه تپه
134	408	16132	19363	891	18435	13	12018	44506	62596	مناطق سیلزده
51.4	24.3	52.2	62.3	37.9	51.9	21.3	32.9	50.1	50.4	درصد به استان

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۹۳

در جدول شماره ۳-۱۶ اطلاعات مربوط به استان گلستان درج گردیده است. همچنانکه مشخص است واحدهای بهره برداری کشاورزی در استان گلستان در مقایسه با استان لرستان و خوزستان کمتر در معرض سیل قرار داشته اند و حدوداً نیمی (۴۰٫۴ درصد) از ۱۲۴ هزار واحد بهره برداری کشاورزی در مناطق جغرافیائی مستقر هستند که در معرض سیل و سیلابها قرار گرفته اند. در جدول شماره ۳-۱۷ تعداد و توزیع واحدهای بهره برداری کشاورزی در استان لرستان به تفکیک نوع فعالیت درج گردیده است. در این استان ۱۳۵ هزار واحد بهره برداری مشغول تولید محصولات و فرآوری محصولات کشاورزی هستند که حدود ۹۴ درصد (۱۲۶ هزار واحد بهره برداری) از این واحدها در محدوده جغرافیائی سیل و سیلابها قرار گرفته اند.

جدول ۳-۱۷ تعداد واحدهای بهره برداریهای کشاورزی بر حسب نوع فعالیت بر حسب شهرستانهای سیل زده استان لرستان

پرورش آبزیان	پرورش دام سبک	پرورش دام سنگین	پرورش زنبور عسل	پرورش طیور به روش سنتی	کشت گلخانه ای	باغداری	زراعت	سرشماری شده	شهرستان
234	36147	24577	1212	49623	125	32291	116951	۱۳۵۱۵۳	جمع استان
15	1299	1731	125	2211	1	1181	5525	۶۵۱۶	ازنا
43	3760	4057	342	4656	104	2032	9569	۱۰۸۰۵	الیگودرز
14	3097	3227	178	4961	3	7044	10843	۱۴۶۱۷	بروجرد
3	2975	1364	24	3482	0	2022	10873	۱۲۲۵۳	پلدختر
41	7252	4762	181	11276	13	5942	17623	۲۲۵۷۹	خرم آباد
5	4774	2650	169	4269	0	4281	18525	۱۹۵۶۶	دلفان

شهرستان	سرشماری شده	زراعت	باغداری	کشت گلخانه ای	پرورش طیور به روش سنتی	پرورش زنبور عسل	پرورش دام سنگین	پرورش دام سبک	پرورش آبزیان
دورود	۶۹۳۱	۵۴۲۹	۱۴۱۳	۱	۲۵۴۱	۴۱	۲۰۵۳	۱۶۸۹	۸۹
رومشکان	۵۳۸۰	۵۰۵۴	۷۱۸	۰	۲۰۰۴	۱	۱۴۹	۹۶۹	۰
سلسله	۹۶۰۳	۸۶۳۷	۳۴۹۶	۲	۳۱۵۰	۱۲۵	۲۰۸۸	۲۶۳۸	۱۵
کوهدشت	۱۸۴۵۴	۱۷۱۵۴	۱۹۳۴	۰	۵۵۱۲	۶	۱۲۵۴	۴۶۶۶	۲
مناطق سیلزده	۱۲۶۷۰۴	۱۰۹۲۳۲	۳۰۰۶۲	۱۲۴	۴۴۰۶۱	۱۱۹۱	۲۳۳۳۵	۳۳۱۱۹	۲۲۷
جمع به استان	۹۳.۷	۹۳.۴	۹۳.۱	۹۹.۲	۸۸.۸	۹۸.۳	۹۴.۹	۹۱.۶	۹۷.۰

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۹۳

بر اساس مساحت استان و سطح زیر کشت و تعداد واحدهای بهره برداری میتوان استنباط کرد که مقیاس تولید در واحدهای بهره برداری این استان کوچکتر از استان خوزستان می باشد.

در جدول شماره ۳-۱۸ نیز تعداد و توزیع واحدهای بهره برداری کشاورزی در استان خوزستان به تفکیک نوع فعالیت درج گردیده است. همچنانکه مشخص است از ۱۶۵ هزار واحد بهره برداری کشاورزی استان خوزستان حدود ۷۶ درصد آنها از لحاظ جغرافیائی در شهرستانهای سیل زده واقع شده اند ولی این موقعیت مکانی ضرورتاً به معنای اینکه این واحدها از سیل آسیب دیده اند نمی باشد.

جدول ۳-۱۸ تعداد واحدهای بهره برداری کشاورزی بر حسب نوع فعالیت بر حسب شهرستان های سیل زده خوزستان

استان / شهرستان	سرشماری شده	زراعت	باغداری	کشت گلخانه ای	پرورش طیور به روش سنتی	پرورش زنبور عسل	پرورش دام سنگین	پرورش دام سبک	پرورش آبزیان
جمع استان	۱۶۵۲۹۸	۱۱۱۲۰۰	۴۲۹۶۹	۱۳۸	۵۷۹۰۱	۹۷۰	۵۲۷۰۰	۵۱۴۳۹	۷۸۴
آبادان	۶۰۸۱	۶۴۴	۵۳۹۰	۲	۱۱۵۱	۲	۱۱۴۶	۱۲۰۰	۱۰
اندیکا	۷۷۶۶	۵۵۳۵	۱۲۳۲	۱	۳۷۲۰	۴۲	۲۵۲۴	۴۵۳۹	۶
اهواز	۷۱۹۸	۵۵۸۷	۱۱۳۰	۴	۲۲۸۰	۱	۳۶۸۳	۱۸۸۲	۴۳
ایذه	۱۴۴۲۹	۱۰۹۰۹	۴۰۷۱	۳	۶۸۱۷	۲۴۱	۴۷۶۱	۶۹۵۳	۳
باغ ملک	۱۴۸۷۵	۱۰۸۳۵	۳۸۹۱	۳۳	۵۴۱۴	۲۲۹	۳۲۴۶	۵۱۸۱	۰
بای	۳۷۱۷	۲۸۹۹	۹۰۲	۵	۱۲۵۳	۳	۱۸۵۴	۸۳۴	۱۲
حمیدیه	۳۰۰۱	۲۳۶۵	۶۳۶	۴	۵۷۴	۱	۱۳۹۹	۵۱۴	۳۵
خرمشهر	۱۹۵۶	۹۲۷	۱۲۶۴	۱	۷۲۸	۵	۶۴۹	۳۷۸	۱۱۵
دزفول	۱۵۰۵۹	۹۷۰۶	۱۴۷۳	۳۴	۳۵۳۸	۴۶	۲۸۶۷	۴۸۵۲	۷۵
دشت آزادگان	۵۵۱۷	۴۴۶۸	۹۳۰	۱	۱۲۴۷	۵	۲۰۵۰	۸۵۱	۱۵
شادگان	۸۷۰۴	۳۲۵۷	۷۰۶۶	۰	۱۹۲۵	۲	۳۴۴۳	۱۵۸۱	۱۵۵
شوش	۱۴۵۲۶	۱۰۱۹۲	۲۳۸۱	۱۰	۲۸۸۰	۱۲	۵۸۸۷	۲۲۷۶	۹۶
شوشتر	۸۳۲۰	۵۶۸۱	۳۱۲۹	۵	۴۱۳۴	۷۶	۳۶۷۰	۱۸۸۱	۹۹
کارون	۲۶۹۸	۱۳۵۶	۱۱۷۰	۰	۹۴۳	۱	۱۴۴۱	۶۴۹	۹۳
لالی	۳۸۴۲	۲۹۰۶	۴۲۶	۴	۱۹۷۱	۲۱	۱۱۸۵	۲۱۸۲	۰
مسجدسلیمان	۲۷۹۴	۱۹۶۰	۲۰۷	۰	۱۱۰۹	۱۱	۸۸۴	۱۵۶۹	۰
هفتگل	۲۶۸۲	۲۱۲۶	۱۷۷	۱	۱۰۴۹	۲۰	۵۴۹	۸۷۸	۰
هویزه	۲۸۱۱	۲۳۴۲	۳۹۸	۱	۴۹۶	۲	۱۱۷۱	۶۳۶	۸
جمع سیلزده	۱۲۵۹۷۶	۸۳۶۹۵	۳۵۸۷۲	۱۰۹	۴۱۲۲۸	۷۲۰	۴۲۴۱۱	۳۸۸۳۶	۷۶۵
درصد به استان	۷۶.۲	۷۵.۳	۸۳.۵	۷۸.۹	۷۱.۲	۷۴.۲	۸۰.۵	۷۵.۵	۹۷.۶

مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی کشاورزی ۱۳۹۳

بدین ترتیب، در مجموع بیش از ۵۹۷ هزار واحدهای بهره برداری کشاورزی در این سه استان وجود دارند که از بعد نوع فعالیت، ۴۰ درصد آنها را واحدهای بهره بردار زراعی، بیش از ۲۹ درصد آنها نیز واحدهای بهره بردار پرورش دام سنگین و سبک، ۱۷ درصد

گزارش ملی سیلاب‌ها

آنها نیز واحدهای بهره بردار پرورش طیور به روش سنتی و مابقی مربوط به سایر فعالیت‌ها می‌باشد. جدول (۳-۱۹) ملاحظه شود. براساس مطالعات صورت گرفته در حوزه اقتصاد کشاورزی ایران دلایل رشد اندک فعالیت‌های کشاورزی را میتوان بصورت زیر فهرست بندی کرد:

واحدهای بهره‌برداری کوچک که بسیاری از آنها صرفه اقتصادی و مکانی ندارند، سطح پایین مهارت و دانش کارکنان، وجود واسطه گران بسیار مقتدر که حضور آنان در بسیاری مواقع مانع از دستیابی بهره برداران به ارزش افزوده واقعی آنان است، عدم وجود صنایع تبدیلی کشاورزی که مانع از صرفه‌های ناشی از تنوع و ارزش افزوده بالا در مناطق و شهرستانها میگردد، فقدان صنعت بسته بندی محصولات کشاورزی که باعث از دست دادن و آسیب دیدن حجم زیادی از تولیدات تا رسیدن به بازار مصرف می‌باشد، تغییرات اقلیمی و آب و هوایی که کشاورزی ایران را هر چند سال یکبار با پدیده‌های غیر قابل پیش بینی مواجه میسازد.

جدول ۳-۱۹ خلاصه تعداد واحدهای بهره برداری کشاورزی بر حسب نوع فعالیت در مناطق سیل زده استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان

استان	جمع	کل	زراعت	باغداری	کشت گلخانه ای	پرورش طیور به روش سنتی	پرورش زنبور عسل	پرورش دام سنگین	پرورش دام سبک	پرورش کرم ابریشم	پرورش آبزیان
گلستان	مناطق سیل زده	۱۱۱۹۰۰	۴۴۵۰۶	۱۲۰۱۸	۱۳	۱۸۴۳۵	۸۹۱	۱۹۳۶۳	۱۶۱۳۲	۴۰۸	۱۳۴
	درصد به استان	۵۰.۴	۵۰.۱	۳۲.۹	۰.۰	۵۱.۹	۳۷.۹	۶۲.۳	۵۲.۲	۲۴.۳	۵۱.۴
	سهم هر فعالیت از کل مناطق سیل زده استان	۱۰۰.۰	۳۹.۸	۱۰.۷	۰.۰	۱۶.۵	۰.۸	۱۷.۳	۱۴.۴	۰.۴	۰.۱
لرستان	مناطق سیلزده	۲۴۱۳۵۱	۱۰۹۲۳۲	۳۰۰۶۲	۱۲۴	۴۴۰۶۱	۱۱۹۱	۲۳۳۳۵	۳۳۱۱۹	—	۲۲۷
	جمع به استان	۹۳.۷	۹۳.۴	۹۳.۱	۹۹.۲	۸۸.۸	۹۸.۳	۹۴.۹	۹۱.۶	—	۹۷.۰
	سهم هر فعالیت از کل مناطق سیل زده استان	۱۰۰.۰	۴۵.۳	۱۲.۵	۰.۱	۱۸.۳	۰.۵	۹.۷	۱۳.۷	۰.۰	۰.۱
خوزستان	مناطق سیلزده	۲۴۳۶۳۶	۸۳۶۹۵	۳۵۸۷۲	۱۰۹	۴۱۲۲۸	۷۲۰	۴۲۴۱۱	۳۸۸۳۶	—	۷۶۵
	درصد به استان	۷۶.۲	۷۵.۳	۸۳.۵	۷۸.۹	۷۱.۲	۷۴.۲	۸۰.۵	۷۵.۵	—	۹۷.۶
	سهم هر فعالیت از کل مناطق سیل زده استان	۱۰۰.۰	۳۴.۴	۱۴.۷	۰.۰	۱۶.۹	۰.۳	۱۷.۴	۱۵.۹	۰.۰	۰.۳
جمع سه استان	جمع سیلزده	۵۹۶۸۸۷	۲۳۷۴۲۳	۷۷۹۵۲	۲۴۶	۱۰۳۷۲۴	۲۸۰۲	۸۵۱۰۹	۸۸۰۸۷	۴۰۸	۱۱۲۶
	سهم هر فعالیت از کل مناطق سیل زده سه استان	۱۰۰.۰	۳۹.۸	۱۳.۱	۰.۰	۱۷.۴	۰.۵	۱۴.۳	۱۴.۸	۰.۱	۰.۲

ماخذ: بر اساس جداول (۳-۱۸)، (۳-۱۷) و (۳-۱۶)

۳-۵- جمع بندی و نتیجه گیری

حادثه سیل فروردین ماه سال ۱۳۹۸، بخشی از کسب و کار و اشتغال برخی از استان‌های کشور ایران را تحت تاثیر مستقیم و غیر مستقیم خود قرار داده است. در این میان استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان بیش از سایر استان‌ها در معرض سیل و سیلاب قرار گرفتند. آمارهای جمع آوری شده از این سه استان نشان می‌دهد که:

○ حدود ۳۵ شهرستان این استان‌ها (چه مناطق شهری و چه روستایی) دچار آسیب و خسارت شده‌اند. حداقل حدود ۱۷۲۵ هزار خانوار با جمعیتی حداقل ۶/۲ میلیون نفر ساکن این مناطق می‌باشند که بخشی از آنها در مناطق شهری و یا روستایی این

شهرستان‌ها در معرض سیل قرار گرفتند. یکی از مباحث مهم در مدیریت بحران در دوره بحران و پس از آن، موضوع اسکان موقتی و یا اسکان دائمی می باشد. تعداد خانوارهایی که دچار آسیب زیاد شدند مطابق این آمار مهم می باشد. ضمن آنکه بعد خانوار در استان خوزستان (۳/۷) در مقایسه با استان‌های لرستان (۳/۴) و گلستان (۳/۶) نفر) می باشد که در ارائه خدمات اجتماعی، زیرساختی بعد از بحران قابل توجه می باشد.

- بیش از ۲,۳ میلیون نفر از جمعیت فعال این سه استان به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم در معرض سیل قرار گرفتند که بخشی از آنها بیکار بودند و بخشی دیگر از بابت تخریب، آسیب کسب و کارها، بیکار شدند. ضمن آنکه بیش از ۳ میلیون نفر از جمعیت در سن فعالیت در گروه جمعیت غیرفعال (محصل، خانه دار، دارای درآمد بدون کار و ...) می باشند که با توجه به آسیب‌های وارده به کسب و کارهای افراد شاغل در خانواده و کاهش درآمد خانوار، ممکن است در جرگه متقاضیان کار بصورت موقت یا دائمی (جمعیت فعال) قرار گیرند.
- با توجه به وضعیت اشتغال شهرستان‌های سه استان سیل زده، برآورد می شود که بیش از ۱,۹ میلیون نفر شاغل بصورت مستقیم و غیرمستقیم در معرض سیل و سیلاب فروردین ماه ۱۳۹۸ قرار گرفته باشند. اما در ۸-۷ شهرستان، این آثار و تخریب‌ها بیشتر مشاهده شده است. بدیهی است که کمتر از ۱۰ درصد شاغلان رقم فوق (۱,۹ میلیون نفر) در مناطق سیل زده این سه استان بصورت مستقیم تحت تأثیر سیل و سیلاب قرار گرفتند بطوری که برخی از فعالان اقتصادی کسب و کارهای خود را از دست دادند و یا اینکه بدلیل تخریب و خسارت به کسب و کارها، شغل خود را از دست دادند. بر اساس درصد خسارت‌ها اعلام شده بیش از ۲۲۴ هزار نفر در این مناطق به خصوص در مناطق روستایی و در فعالیت‌های کشاورزی (کسب و کارهای مربوط به زراعت، باغبانی، شیلات، دامپروری و مرغداری) به صورت موقت بیکار شده باشند. به عبارتی حداکثر ۲۰۰ هزار نفر در بهار سال ۱۳۹۸ به تعداد بیکاران قبلی افزوده شده است و می توان استنباط کرد که در کوتاه مدت تعداد جمعیت بیکار مناطق سیل زده این سه استان به ۵۲۰ هزار نفر رسیده باشد. البته با توجه به حجم خسارت وارده به واحدهای اقتصادی (کشاورزی، دامداری، صنعتی و خدماتی و گردشگری) اشاره شده در فصل قبلی، دور از واقعیت نمی باشد اما با اقدامات انجام شده و تغییر در کسب و کارها و حتی احتمال مهاجرت، و در صورت اقدامات اصلاحی و بهسازی کسب و کارها، بتدریج بخشی از آنها با احیاء و بازسازی واحدهای اقتصادی در کوتاه مدت شاغل شده و رقم یاد شده کاهش یافته و یا خواهد یافت.
- بخشی از شاغلان این مناطق را دانش‌آموختگان دانشگاهی و شاغلان متخصص تشکیل می داند. تعداد شاغلان دارای آموزش عالی مناطق سیل زده در استان‌های گلستان، لرستان و خوزستان به ترتیب ۳۱, ۹۴ و ۲۲۳ هزار نفر (در مجموع ۳۴۸ هزار نفر) می باشند. ضمن این که نرخ بیکاری دانش‌آموختگان در مناطق آسیب دیده از سیل نسبت به کل استان‌های یاد شده بسیار بیشتر و نزدیک به دو برابر است. با توجه به خسارت‌های وارده به کسب و کارهای اقتصادی مناطق سیل زده این استان‌ها، یکی از نگرانی‌های اصلی در بحث مدیریت جمعیت و سکونتگاه‌ها، مهاجرت دانش‌آموخته‌گان دانشگاهی و شاغلان متخصص از این مناطق (سیل زده) به سایر مناطق می باشد.
- تعداد ۱۷۷۷ واحد صنعتی (بیش از ۱۰ نفر شاغل) در این سه استان گلستان، لرستان و خوزستان مستقر می باشند. به عبارتی ۵/۷ درصد از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیش‌تر کشور در این سه استان قرار دارند.
- مقیاس واحدهای تولیدی در استان خوزستان مشابهت زیادی با کل کشور دارد. کارگاه‌های صنعتی در استانهای گلستان و لرستان متفاوت از سطح ملی هستند و مشخصاً اینکه کارگاه‌های استان لرستان بطور عمده بین ۱۹-۱۰ نفر کارکن هستند. به طوری که سهم کارگاه‌های صنعتی با تعداد کارکن ۱۰ تا ۱۹ نفر در استان گلستان، لرستان و خوزستان به ترتیب، ۵۱,۹ درصد، ۷۱,۱ درصد و ۴۵,۹ درصد می باشد. در مجموع تعداد کارکن ۱۰ تا ۱۹ نفر بخش صنایع کارخانه‌ای این سه استان به طور متوسط ۵۳,۵ درصد می باشد.
- این سه استان بیش از ۲۷۸ واحد معدنی (کوچک مقیاس تا بزرگ مقیاس) با اشتغال بیش از ۴ هزار نفر را فعال می باشند که البته با توجه به ماهیت و نوع فعالیت‌های معدنی در مقایسه با واحدهای صنعتی و کشاورزی کمتر در معرض حادثه سیل قرار گرفته‌اند.

گزارش ملی سیلاب‌ها

- بیش از ۵۹۷ هزار واحدهای بهره برداری کشاورزی در مناطق سیل زده این سه استان وجود دارند که از بعد نوع فعالیت، ۴۰ درصد آنها را واحدهای بهره بردار زراعی، بیش از ۲۹ درصد آنها نیز واحدهای بهره بردار پرورش دام سنگین و سبک، ۱۷ درصد آنها نیز واحدهای بهره بردار پرورش طیور به روش سنتی و مابقی مربوط به سایر فعالیت ها می باشد.
- بخشی از این واحدهای اقتصادی مناطق سیل زده در جریان سیلاب، دچار حادثه شدند و کسب های اقتصادی مربوطه دچار حادثه شدند و نه تنها موجب تخریب واحدها شده بلکه موجب از دست دادن شاغلین این واحدها شده است. لذا در مدیریت بحران(پس از بحران) موضوع مدیریت کسب و کارهای اقتصادی این مناطق از جانب دولت و حمایت های مورد نظر بسیار قابل توجه خواهد بود.

فصل چهارم

**معرفی پتانسیل های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و طبیعی
مناطق سیل زده جهت احیاء و ایجاد اشتغال جدید در بخش های
مختلف**

گزارش ملی سیلابها

۴-۱- مقدمه

یکی از نکات مهم در بررسی احیاء، بازسازی و توسعه کسب و کار در مناطقی که دچار حوادث غیرمترقبه می شوند وجود و یا عدم وجود ظرفیت و یا پتانسیل برای کسب و کارهای خصوصی است. معرفی پتانسیل های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و طبیعی مناطق سیل زده جهت ایجاد مشاغل جدید در بخش های مختلف این مناطق نقش مهمی در جهت گیری توسعه و شکل گیری کسب و کارها خواهد داشت. برای این منظور برای سه استان گلستان، خوزستان و لرستان به ترتیب، متناسب با پتانسیل های طبیعی، زیرساختی و سرمایه گذاری و فرصت های سرمایه گذاری برای کسب و کارها ارائه می شود. در انتها نیز رویه های اداری و سازمانی در هر منطقه ای می تواند مبنایی برای رشد و توسعه آنها در آینده گردد. در باب پتانسیل ها به موقعیت جغرافیائی، جایگاه بخش های اصلی اقتصاد منطقه، جمعیت و جوامع فرهنگی، ظرفیت های نهادهای آموزشی، کمیت و کیفیت منابع انسانی، وجود مدیران ارشد و کارآمد، وضعیت زیرساخت های فیزیکی، وضعیت دسترسی شهرستانها به بازار و امکانات تامین مالی پروژه های سرمایه گذاری اشاره می شود که در رشد و توسعه مناطق، نقش ویژه ای ایفا می کنند. البته این نکته را یادآور می شود که در پاسخ به سوال این که فعالیت های اقتصادی شکل گرفته و یا توسعه یافته در مناطق سیل زده در برخی مواقع با چارچوب های آمایش سرزمین و منطقه ای سازگار می باشد یا خیر، بسیار دشوار می باشد. در باب فرصت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیز می توان به طرح های کسب و کارهایی که بخش های خصوصی و تعاونی تمایل به انجام این نوع سرمایه گذاری را دارند و توجه به آنها که می تواند تغییری اساسی در وضعیت منطقه یا شهرستان مورد نظر بوجود آورد اشاره می شود.

۴-۲- پتانسیل ها و فرصت های سرمایه گذاری و توسعه کسب و کار در استان گلستان

۴-۲-۱- پتانسیل های استان گلستان

از منظر کلان، استان گلستان از چهار فرصت مهم در تقویت پیوندهای اقتصادی برخوردار است. این چهار حوزه عمده عبارتند از عرصه فعالیت های کشاورزی، عرصه خدمات گردشگری، عرصه مبادلات بازرگانی و عرصه انتقال فرآورده های نفت و گاز. به عبارت دیگر، استان گلستان در عرصه های تولیدی - خدماتی خود در دو حوزه عمده فعالیت کشاورزی و گردشگری از پتانسیل درونی بالایی برخوردار است و در صورت تقویت زیرساخت های موردنیاز، توان کافی برای ایفای نقش فراملی، ملی و منطقه ای می باشد. این فعالیت ها تقریباً تمام گستره استان را در برمی گیرند و از این نظر جریان مناسبی در تولید کالا و خدمات ایجاد می کنند. اما نکته قابل توجه این هست که مناطق سیل زده بنا به تناسب ظرفیت ها و پتانسیل های اقتصادی و طبیعی، امکان رشد و توسعه برخی از بخش ها وجود دارد.

- استان گلستان یکی از استان های **کشاورزی** کشور محسوب می شود. این استان بیش از دو میلیون هکتار زمین، آبی و دیم، زیر کشت دارد. گندم، جو، پنبه و آفتابگردان از فرآورده های کشاورزی اصلی این استان است. بیش از ۵۰ درصد از پنبه و ۱۰ درصد گندم کشور از این استان به دست می آید. برنج، سویا، بادامزمینی، سبزیها، بهویژه خیار و کاهو، کلزا، زیتون و دیگر دانه های روغنی نیز در استان کشت می شود. بیش از ۴۰ درصد دانه های روغنی کشور از زمین های این استان به دست می آید و از این نظر، رتبه نخست را در کشور دارد. دامپروری هم به روش دیرین و هم به روش نوین انجام می شود. این استان دارای سرزمین های ییلاقی و قشلاقی مناسبی است ییلاقها در بخش های کوهستانی جنوب استان و قشلاقها در بخش های شمال و شمال شرقی هستند. بخش بسیار کمی از ترکمن های استان نیز شیوه کوچ نشینی گذشتگان خود را نگه داشته اند و در چادرهایی به نام آلاچیق زندگی می کنند. این کوچ نشینان از دو طایفه بزرگ ترکمن هستند: گوکلانها که در شرق گنبد تا مرز خراسان شمالی و یموتها که در غرب گنبد کاووس تا دریای خزر دیده می شوند. آنها در کنار گوسفندان خود به پرورش شتر نیز به شمار اندک می پردازند. پرورش ماکیان، بهویژه مرغ، پرورش کرم ابریشم و پرورش ماهی نیز در استان انجام می شود. پرورش ماکیان در مرغداریها نوین در جای جای استان

انجام می‌شود. پرورش کرم ابریشم بیش‌تر در شهرهای شرقی استان، به‌ویژه شهرستان مینودشت و رامیان دیده می‌شود. ماهی‌گیری در خلیج گرگان و بخش‌های غربی دریای خزر انجام می‌شود و پرورش ماهی در دریاچه‌های مصنوعی، که به آب‌بند شناخته می‌شوند، در کنار رودخانه‌ها و نیز دشت‌هایی که برای کشاورزی مناسب نیستند، به‌ویژه در بخش‌های شمالی شهرستان گنبد کاووس، انجام می‌شود. دو مرکز پرورش ماهیان خاویاری و یک مرکز پرورش ماهیان استخوانی در استان به کار تولید بچه ماهی می‌پردازند و این استان در تولید ماهیان گرمابی جایگاه چهارم را در کشور دارد.

نکته قابل توجه این که در مناطق سیل زده استان که عمدتاً مربوط به مناطق شمالی و مناطق ساحلی این استان می‌باشد اقتصاد مبتنی بر کشاورزی (زراعت دیم) در مناطق شمالی و اقتصاد مبتنی بر صید و صیادی و آبی‌پروری در مناطق ساحلی است که هر دوی این مناطق عمدتاً ترکمن‌نشین می‌باشند. بنابراین شکل‌گیری و توسعه کسب و کارهای این دو منطقه، می‌تواند مبتنی بر توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی باشد. بدین ترتیب، ظرفیت مناطق سیل زده استان گلستان در عرصه‌های کشاورزی و دامپروری و صیادی، مناسب گزارش می‌شود ولی به دلیل محدودیت‌های موجود در توسعه و شکل‌گیری صنایع تبدیلی و تکمیلی، موجب گردید گاهی درآمد حاصل محصولات کشاورزی و دامی به طور مناسبی در اختیار بهره‌برداران کشاورزی و دامپروری قرار نگیرد و به دلیل ضعف در بازاریابی و نظام توزیع مناسب، به واسطه‌ها انتقال داده شود و یا این که واحدهای زراعی و دامی و صیادی آنها در مقیاس‌های کوچک باقی بماند. لذا یکی از راهبردهای مهم برای توسعه و شکل‌گیری کسب و کارهای مناطق سیل زده، تقویت و حمایت از صنایع تبدیلی و تکمیلی و حرکت به سمت کشاورزی صنعتی است.

انواع کشاورزی در مناطق مختلف استان گلستان

شکل ۴-۱ تقسیم‌بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار کشاورزی (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان گلستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، آبان ۱۳۹۵)

- استان گلستان با فعالیت قابل ملاحظه کشاورزی و تولید محصولات صنعتی در این بخش، زمینه شکل‌گیری زنجیره فعالیت صنعتی در درون و بیرون استان به خصوص مناطق سیل زده را در ارتباط با بخش‌های مختلف اقتصادی فراهم آورده است. با این حال علی‌رغم نقش کلیدی بخش کشاورزی در شکل‌دادن به فعالیت‌های مزیت‌دار صنایع دارای فن‌آوری متوسط این استان، بخش صنعت از پیوندهای درونی قدرتمندی برخوردار نیست و زنجیره تولیدی در استان گلستان هنوز کامل نشده است. بر همین اساس پیوندهای بیرونی استان نیز در بخش صنعت به‌ویژه به صورت یک طرفه برقرار شده است و استان به طور نسبی واردکننده ماشین‌آلات صنعتی محسوب می‌گردد. علاوه بر این فرآوری مواد معدنی در این استان از فرایند صنعتی کاملی برخوردار نیست و صنایع معدنی استان نیازمند تجهیز و توسعه فنی هستند. به لحاظ جغرافیایی، بیشترین تعداد واحدهای صنعتی استان در شهرستان‌های گرگان، گنبد، آق‌قلا و علی‌آباد قرار دارند. از آنجا که بیشتر محصولات تولیدی کشاورزی و معدنی استان بدون

گزارش ملی سیلاب‌ها

فرآوری به بازار عرضه می‌شود، توسعه صنعتی استان در زمینه تکمیل زنجیره ارزش محصولات کشاورزی و معدنی در کنار توسعه صنعتی در زمینه فناوری‌های جدید، به توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در استان منتهی می‌شود. با توجه به مباحث اشاره شده، در یک نگاه میان مدت، بازمهندسی صنایع شکل گرفته در استان به خصوص مناطق سیل زده، ضروری به نظر می‌رسد. اما از منظر کوتاه مدت و کمک به مناطق سیل زده، همانند مباحث قبل، احیاء، توسعه و بازسازی صنایع تبدیلی و تکمیلی می‌تواند مقیاس تولید و بکارگیری نیروی انسانی مناطق یاد شده را افزایش داده و بدیهی است افزایش درآمد ناشی از توجهات، نصیب جامعه محلی و روستایی مناطق سیل زده نیز خواهد شد.

- استان گلستان از نظر وجود منابع معدنی دارای تنوع نسبتاً زیادی است که شامل منابع سرب، روی، آهن، مس، قلع، بوکسیت، لاتریت، صدف معدنی، تالک، گچ، سنگ آهن، سنگ آهن ساختمانی، شن و ماسه، زغال سنگ، و... می‌باشد. این استان از نظر زمین ساختی در پهنه زون‌های گرگان-رشت، البرز-آذربایجان و کپه داغ قرار دارد. بیشترین پهنه زون گرگان-رشت را جلگه گرگان می‌پوشاند. در قسمت شرقی، این زون‌ها با زون‌های بینالود و هزار مسجد کپه داغ هم‌مرز می‌باشند. با وجود این منابع و مزیت‌های موجود در بخش معدن، سهم این بخش از ارزش افزوده استان، طی سال‌های گذشته کمتر از یک درصد بوده است. در عین حال تمرکز بخش معدنی استان عمدتاً مربوط به رامیان و گنبد می‌باشد و می‌تواند در شکل‌گیری و توسعه کسب و کارها بخصوص فرآوری معدنی در مناطق سیل زده گنبد کمک قابل توجهی داشته باشد. بنابراین در مناطق سیل زده استان گلستان از بعد معادن، تنها شهرستان گنبد می‌باشد که می‌تواند زمینه مناسبی برای بکارگیری بخشی از جامعه محلی و نیروی کار موجود و یا آسیب دیده از سیل در مناطق این شهرستان باشد.

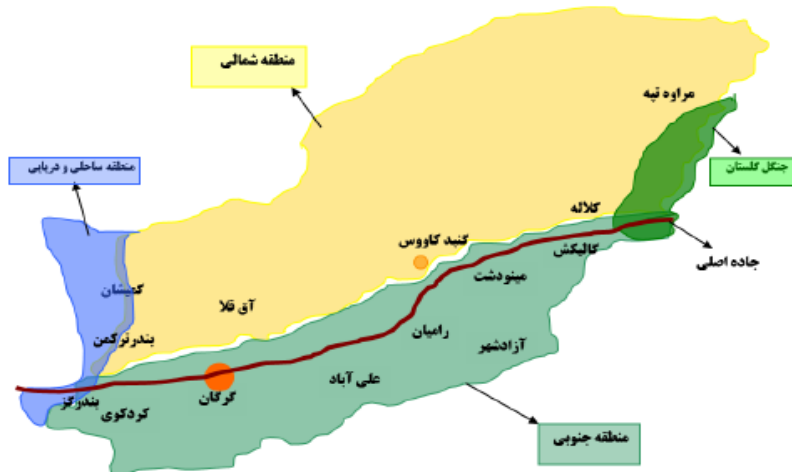
- یکی دیگر از عرصه‌های قابلیت دار استان به منظور تقویت پیوندهای اقتصادی، عرصه فراگیر مبادلات بازرگانی داخلی و خارجی است. استان گلستان با موقعیت قرارگیری در جوار کشورهای آسیای میانه و در اختیار داشتن دو مرز زمینی و آبی، از موقعیت مناسبی در ایجاد پیوندهای اقتصادی برخوردار است. سایر عوامل تشدید کننده این حوزه تکمیل شبکه حمل و نقل ریلی، توسعه و تجهیز تأسیسات بندری و تقویت شبکه بزرگراهی و راه‌های اصلی به همراه خدمات گمرکی، انبارداری و دفاتر بازرگانی است. استان گلستان در مسیر توسعه زیرساختهای ارتباطی گامهای مهمی را در پیش رو دارد و ایجاد سایر زیرساخت مورد نیاز توسعه مبادلات بازرگانی با توجه به تازه تأسیس بودن استان در مجموع مراحل اولیه را طی می‌کند. علاوه بر این، استان گلستان در امتداد محور شمالی یکی از مهم‌ترین شبکه‌های عبوری انتقال فرآورده‌های گازی را در اختیار دارد. با توجه به نقش کلیدی انرژی در اقتصاد کشور در صورت بهره‌برداری از ذخایر گازی استان ضمن تقویت صنایع وابسته به حوزه نفت و گاز، استان گلستان به عنوان اصلی‌ترین استان دارای انرژی فسیلی در نوار شمالی و شمال شرق کشور در آینده مطرح خواهد شد. در عین حال، آنچه مورد توجه باید باشد توسعه لجستیکی بار و مسافر از این استان به کشورهای مناطق آسیای میانه و برعکس، است که این استان به خصوص مناطق سیل زده گلستان، این ظرفیت و به تبع آن توسعه ناوگان حمل و نقل دریایی و ریلی و جاده‌ای، را به خوبی دارند. بدیهی است استان گلستان می‌تواند از بعد توسعه حمل و نقل برای بار و مسافر در رده‌های بالای اولویت‌های ملی برای تقویت زیرساختها و سرمایه‌گذاری خصوصی در عرصه لجستیک و ناوگان و انبارداری، قرار گیرد.

- خدمات گردشگری در استان گلستان به صورت پراکنده در مسیر جاده خراسان رضوی-مازندران ارائه می‌شود اما نکته قابل توجه، عدم وجود امکانات رفاهی مناسب در طول مسیر و ناآشنایی بسیاری از مسافران عبوری با جاذبه‌های گردشگری استان می‌باشد. لذا در صورت توسعه زیرساخت‌های گردشگری (اعم از پذیرایی، معرفی جاذبه‌ها، توسعه امکانات شهری متناسب با گردشگر، توسعه اقامتگاه‌های بین‌راهی و توسعه امکانات رفاهی در مناطق گردشگری)، ارزش افزوده و به تبع آن فرصت‌های شغلی جدیدی از ارائه خدمات گردشگری فراهم خواهد ساخت. توسعه گردشگری و صنایع دستی علاوه بر ایجاد بازار مناسب برای فروش محصولات تولیدی استان در بخش‌های کشاورزی و صنعتی، می‌تواند با گسترش گردشگری بومی و محلی و توسعه بازار صنایع دستی و محصولات غذایی بومی و محلی که در اغلب روستاها و شهرها و بخش‌های ترکمن‌نشین استان وجود دارد منجر به درآمدزایی برای مردم این منطقه شود. در واقع توسعه گردشگری با استراتژی بوم‌گردی و طبیعت‌گردی می‌تواند ضمن تقویت توسعه اقتصاد

مکمل روستایی و حفظ زیست بوم روستایی، ظرفیت اشتغال زایی و رفع اشتغال ناقص (یکی از استان‌های با اشتغال ناقص کشور) را در استان فراهم نماید. سیستم شکل‌گیری و توسعه کسب و کار بخش گردشگری این استان در ۴ ناحیه اصلی (منطقه شمالی، منطقه ساحلی و دریایی، منطقه جنوبی، جنگل گلستان، و جاده اصلی) دارای ویژگی‌های منحصر به فرد است که مداخلات و اقدامات توسعه‌ای مرتبط با آن می‌تواند منجر به توسعه کسب و کارهای جدید در این استان به خصوص مناطق سیل‌زده شود.

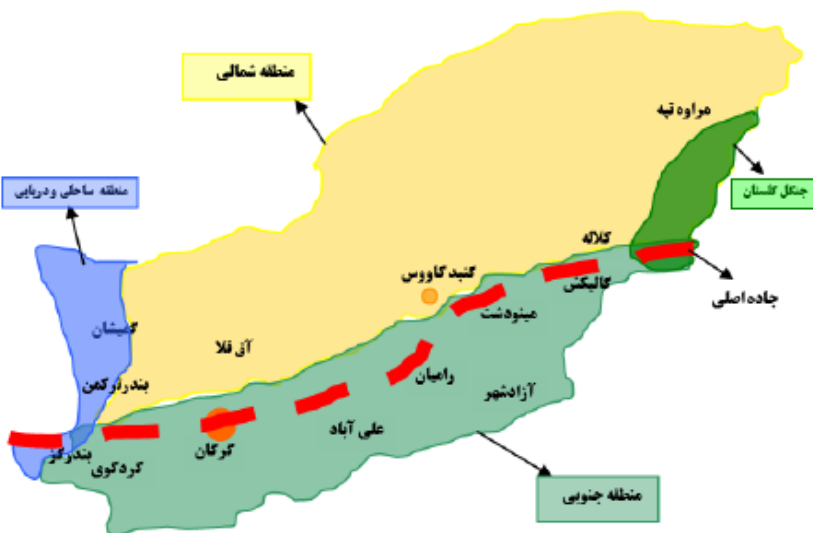
تنوع گردشگری در بخش‌های مختلف استان گلستان

شکل ۴-۲ تقسیم‌بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان گلستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، آبان ۱۳۹۵)

الف- منطقه نوار میانی و جاده اصلی خراسان رضوی - مازندران

گردشگری در نوار میانی (محل عبور جاده اصلی خراسان رضوی - مازندران)

شکل ۴-۳ تقسیم‌بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری در نوار میانی (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان گلستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، آبان ۱۳۹۵)

ب- منطقه نوار شمالی (ترکمن صحرا)

گردشگری در نوار شمالی (منطقه ترکمن صحرا)

شکل ۴-۴ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری در نوار شمالی (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار(تکاپو) استان گلستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، آبان ۱۳۹۵)

ج- منطقه نوار جنوبی و اقلیم کوهپایه ای و طبیعت سرسبز

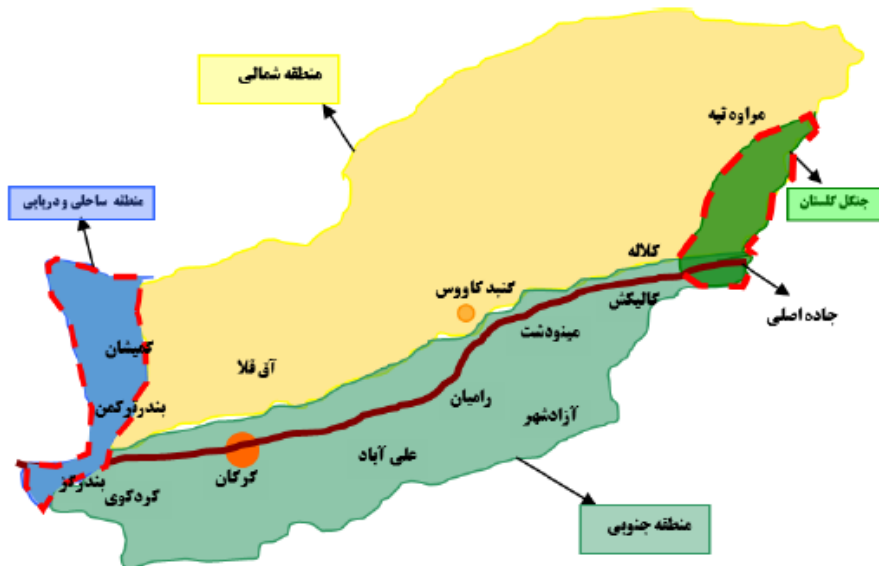
گردشگری در نوار جنوبی (اقلیم کوهپایه‌ای و طبیعت سرسبز)

شکل ۴-۵ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری در نوار جنوبی (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار(تکاپو) استان گلستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، آبان ۱۳۹۵)

د- منطقه ساحلی و جنگل گلستان

گردشگری در منطقه ساحلی و جنگل گلستان

شکل ۴-۶ تقسیم بندی استان گلستان در حوزه کسب و کار گردشگری در منطقه ساحلی و جنگل گلستان (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان گلستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، آبان ۱۳۹۵)

جدول ۴-۱ محورهای مداخله توسعه ای در حوزه گردشگری استان گلستان در مناطق ۴ گانه

بخش	محور مداخلات توسعه ای	اشتغال قابل ایجاد
منطقه شمالی	<p>هدف جلب گردشگری خارجی (۷۰٪) و گردشگر داخلی (۳۰٪)</p> <ul style="list-style-type: none"> توسعه گردشگری صحرا، با تاکید بر فرهنگ و زندگی ترکمنی ایلپایی گردشگری ورزشی و ماجراجویانه (سوارکاری و آفرود) توسعه بوم گردی، طبیعت گردی و خدمات گردشگری توسعه تولید پوشاک ترکمنی تولید صنایع دستی ترکمنی 	۲ هزار نفر
منطقه جنوبی	<p>هدف جلب گردشگری داخلی (۹۰٪) و گردشگر خارجی (۱۰٪)</p> <ul style="list-style-type: none"> توسعه طبیعت گردی و خدمات گردشگری توسعه بوم گردی روستایی (مکمل کشاورزی و دامپروری) توسعه خدمات گردشگری و فروش صنایع دستی استان توسعه گردشگری ورزشی توسعه تولید محصولات لبنی، عسل، انواع نان 	۱،۲ هزار نفر
محور جاده اصلی	<p>هدف جلب گردشگری عبوری</p> <ul style="list-style-type: none"> ایجاد مراکز بین راهی استراحتی با تاکید بر استقرار چتر وای فای تغییر و جهت دهی به توسعه خدمات گردشگری و تغییر فروش محصولات ساماندهی فروش محصولات باغی و صیفی و لبنی از طریق استقرار مراکز متحرک بین راهی ایجاد مراکز بین راهی استراحت چند ساعته هدایت گردشگر عبوری به مراکز بوم گردی شمال و جنوبی 	۸۰۰ نفر
منطقه جنگل گلستان	<p>هدف حفظ محیط زیست و آرایه خدمات اولیه مسافر عبوری</p> <ul style="list-style-type: none"> استقرار مراکز متحرک خدمات دهی به مسافران عبوری تورهای طبیعت گردی و جنگلی 	۵۰ نفر
منطقه ساحلی و دریایی	<p>هدف جلب گردشگری داخلی (۹۰٪) و گردشگر خارجی (۱۰٪)</p> <ul style="list-style-type: none"> استقرار مراکز متحرک خدمات دهی به مسافران ساحلی 	۲۰۰ نفر

گزارش ملی سیلاب‌ها

بخش	محور مداخلات توسعه ای	اشتغال قابل ایجاد
	<ul style="list-style-type: none"> گردشگری ورزشی دریایی، فیس‌توال های فصلی دریایی ساماندهی مراکز اقامتی شهری و روستایی 	

ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان گلستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، آبان ۱۳۹۵

بدین ترتیب، دو منطقه (شمالی و ساحلی و دریایی) از مناطق مستعد توسعه گردشگری استان گلستان در محدوده مناطق سیل زده استان قرار دارند و می تواند جاذبه گردشگری مناطق سیل زده استان باشد و درآمدهای سرشاری را برای مناطق سیل زده فراهم خواهد ساخت. به خصوص این که برخی از این فعالیت ها نیاز به سرمایه گذاری بسیار زیاد ندارند و در صورت حمایت از سوی دولت، امکان شکل گیری و توسعه کسب و کارهای مرتبط با پتانسیل جاذبه های گردشگری این مناطق وجود دارد.

- یکی از اصلی ترین خدمات استان گلستان، بخش تجارت است. در این استان، بازار اصلی و پرقدرتی که حوزه نفوذ قوی تری دارد و با توجه به آستانه های جمعیتی و فعالیتهای متمرکز در آن، از توان بیشتری در سطح استان برخوردار می باشد، بازار شهر گرگان است که با توجه به توانمندی های زیادی که در عرصه اقتصادی با دیگر شهرهای استان و همچنین استان های همجوار (مازندران و خراسان رضوی) و نزدیک به پایتخت دارد به عنوان یک بازار منطقه ای مطرح است. موقعیت مکانی استان در ارتباط با دسترسی به بازارهای عرضه و مصرف داخلی و خارجی استان گلستان با وسعتی معادل ۴۲۸ ۲۰ کیلومترمربع، قریب ۱,۳ درصد از وسعت کل کشور را فراگرفته است. این استان از نظر وسعت نوزدهمین رتبه را در بین استانهای کشور به خود اختصاص داده است. مرکز استان با توجه به موقعیت آن می تواند اتصال بازارهای محلی مناطق سیل زده گنبد، آق قلا و گمیشان به سایر مناطق و استان ها باشد و این ظرفیت در این شهرستان وجود دارد. البته نگاه توسعه منطقه ای و آمایشی برای بکارگیری فرصت های کسب و کار و پتانسیل ها، کمتر مورد توجه سرمایه گذاری ها و توسعه فعالیت ها و حتی جهت گیری زیربخش های مختلف اقتصادی استان می باشد.

۴-۲-۲- فرصت های توسعه کسب و کار و سرمایه گذاری استان گلستان

بطور خلاصه مهم ترین فرصت های توسعه کسب و کار و سرمایه گذاری استان گلستان را می توان بشرح زیر برشمرد که می توان انتظار داشت که در میان مدت و بلندمدت برای احیاء، شکل گیری و توسعه کسب و کارهای مناطق سیل زده استان گلستان نقش مهمی می توانند ایفاء کنند:

۱. موقعیت جغرافیایی و ارتباط اکثر نقاط کشور از طریق شبکه راههای این استان با استان خراسان و کشورهای آسیای میانه به خصوص مناطق سیل زده استان
۲. امکان توسعه بخش های مختلف اقتصادی با بهره برداری بهینه از توان طبیعی و محیطی استان (اقلیم، خاک، آب، پوشش گیاهی و ...)
۳. همجواری با کشورهای آسیای میانه و قابلیت بالای ترانزیتی و مبادلات برون مرزی در زمینه توسعه صادرات غیر نفتی، خدمات فنی و مهندسی و گردشگری (توریسم) از جمله در مناطق سیل زده استان.
۴. برخورداری نسبتا مناسب استان گلستان از زیرساخت های اقتصادی نظیر حمل و نقل هوایی و ریلی، خطوط انتقال گاز، نفت، برق و سیل بندها (آب بندان ها)
۵. وجود یادمان های تاریخی مربوط به شخصیت های بزرگ و برجسته استان که می تواند در توسعه گردشگری بسیار مؤثر است.
۶. وجود چشم اندازهای زیبای طبیعی کوه، جلگه، دریاچه، جنگل، جزیره، خلیج، ساحل، رودخانه، آبشار، تالاب، پارک جنگلی، غار و ...
۷. برخورداری از فضاها و جاذبه های متعدد گردشگری به خصوص چشم اندازهای زیبای طبیعی با عملکرد ملی- منطقه ای و بین المللی و توان بالقوه توسعه امکانات آنها به خصوص در زمینه بومگردی (اکوتوریسم).

۸. دسترسی به منابع طبیعی مورد نیاز (اعم از منابع تجدید پذیر و تجدید ناپذیر)
۹. از سوی دیگر برخی ویژگی‌های طبیعی و اجتماعی و نیز محدودیت‌های زیربنائی آثار محدود کننده‌ای بر رشد و توسعه بلندمدت استان گلستان دارند. مهم‌ترین عامل در این میان نرخ نسبتا بالای روستا نشینی و غلبه کشاورزی سنتی با مقیاس کوچک است. این وضعیت منشا سطح پایین بهره‌وری و به تبع آن سطح پایین پس‌انداز خانوارهای روستایی استان و از سوی دیگر غلبه فرهنگ کشاورزی، توسعه نیافتگی فرهنگ کارآفرینی صنعتی و خدماتی را در پی داشته و اصلاح آن نیازمند تلاش‌های آموزشی و فرهنگی نسبتا طولانی است.^۱
- ضمن آن‌که در سطح جزیی تر و به منظور ایجاد کسب و کارهای خانگی، خرد، کوچک و متوسط برای بازسازی و نوسازی کسب و کارهای از دست رفته و همچنین سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال برای نیروهای جوان و دانش‌آموختگان آموزش عالی در بخش‌های خصوصی و تعاونی می‌توان مصادیق‌های شکل‌گیری و توسعه کسب و کار و سرمایه‌گذاری استان گلستان را به شرح ذیل اشاره داشت. لازم به ذکر است این فرصت‌ها در بخش یا زیربخش‌های اشاره شده، متناسب با بررسی‌های این گزارش و مطالعات جدید در این استان به روزرسانی شده است.

فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان گلستان:

۱. کشت هیدروپونیک گل و گیاه
۲. کشت هیدروپونیک میوه و تره بار
۳. کشت هیدروپونیک علوفه و خوراک دام
۴. کشت هیدروپونیک انواع دانه‌های روغنی
۵. تولید محصولات لبنی، عسل، انواع نان
۶. مجتمع ماهیان خاویاری
۷. مجتمع پرورش دام و طیور
۸. مجتمع پرورش اسب‌های اصیل
۹. تکثیر لارو مولدسازی میگو
۱۰. مجتمع‌های مرغ مادر، تخم‌گذار و نطفه‌دار
۱۱. طرح‌های زهکشی اراضی
۱۲. طرح‌های مرتعداری و جنگلداری
۱۳. عمل‌آوری، انجماد و بسته‌بندی ماهی
۱۴. جمع‌آوری قارچ و ترافل (دنبلان) از مناطق جنگلی

فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و واحدهای صنفی تولیدی و توزیعی استان گلستان:

۱. واحد تولید اسانس‌های گیاهی
۲. تولید خمیر کاغذ از ضایعات کشاورزی
۳. تولید و فرآوری مواد لبنی
۴. آماده‌سازی و آرد کردن غلات و حبوبات
۵. تولید نان و شیرینی محلی

۱ مطالب مربوط به استان گلستان بطور عمده از بخش ششم و بخش هشتم سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان گلستان که توسط جهاد دانشگاهی استان گلستان تهیه شده (۱۳۹۰) اقتباس گردیده است و متناسب با مطالعات جدید به روزرسانی شده است.

۶. فرآوری و بسته بندی میوه جات و تره بار
۷. تولید گلوکز از نشاسته
۸. توسعه تولید پوشاک ترکمنی
۹. تولید صنایع دستی ترکمنی
۱۰. تولید پارکت و کف پوش های چوبی
۱۱. تولید محصولات ساخته شده از بتن

فرصت های سرمایه گذاری در بخش گردشگری و تفریحی استان گلستان:

۱. ایجاد مجتمع های گردشگری، اقامتی و سیاحتی
۲. ایجاد دهکده های ییلاقی و سلامتی
۳. واحدهای تفریحی و سرگرمی های آبی
۴. کسب و کارهای مرتبط با گردشگری ورزشی و ماجراجویانه (سوار کاری و آفرود)
۵. توسعه بوم گردی روستایی (مکمل کشاورزی و دامپروری)
۶. توسعه مراکز متحرک خدمات دهی به مسافران عبوری
۷. کسب و کارهای مرتبط با توره های طبیعت گردی و جنگلی و گردشگری صحرا
۸. استقرار مراکز متحرک خدمات دهی به مسافران ساحلی
۹. کسب و کارهای مرتبط با گردشگری ورزشی دریایی، فیسستوال های فصلی دریایی
۱۰. کسب و کارهای مرتبط با ساماندهی مراکز اقامتی شهری و روستایی

فرصت های سرمایه گذاری در سایر بخش های خدماتی استان گلستان:

۱. ایجاد واحدهای کاربایی داخلی و خارجی و به تبع آن مراکز مشاوره، اطلاع رسانی و خدمات کارآفرینی
۲. ایجاد کلینیک های کسب و کار و سرمایه گذاری
۳. ایجاد مراکز خدمات شغلی در دانشگاه های استان به منظور ایجاد ارتباط بین دانشگاه و بازار کار
۴. ایجاد مراکز توانمندسازی و تسهیل گری توسعه روستائی و جوامع محلی

۳-۴- پتانسیل ها و فرصت های سرمایه گذاری و توسعه کسب و کار در استان لرستان

۳-۴-۱- پتانسیل های استان لرستان

- پتانسیل منابع آبی و کشاورزی: لرستان به لحاظ اقلیم و هواشناسی یک استان چهار فصل است و دارای آب و هوای متنوعی است، این تنوع از شمال به جنوب و از شرق به غرب کاملاً محسوس است. بیشتر مناطق این استان را کوههای زاگرس پوشانده است. آب و هوای این استان متنوع است و تنوع آب و هوا در آن از شمال شرق به جنوب غرب کاملاً مشهود است. استان لرستان سومین استان پر آب کشور است و ۱۲ درصد آبهای کشور را در اختیار دارد. این استان به سبب داشتن کوهستانهای پهناور و مراتع بسیار، از گذشته های دور زیستگاه مردمی بوده که دامپروری و کشاورزی پیشه اصلی آنان بوده است. به همین سبب ساختار طایفه ای در این استان از اهمیت بسیاری برخوردار بوده است. ایلات و طوایف لرستان گستردگی زیادی دارند اما در مجموع به دو گروه کوچ رو و ساکن تقسیم می شوند. مراتع فراوان و بارندگی مناسب، امکان پرورش دام و کشاورزی را در این منطقه فراهم نموده است. از همین رو پیشه سنتی مردم لرستان دامپروری و کشاورزی بوده است. کشاورزی در این منطقه رواج نسبتاً خوبی دارد و آب مورد نیاز برای

آن از رودخانه‌ها و چاه‌ها تأمین می‌شود. محصولات کشاورزی و باغی و صیفی این منطقه عبارتند از: خیار، انجیر سیاه، گندم، جو، بنشن، تره‌بار، برنج، باقلا، ذرت، گوجه و انواع سبزیجات. ضمن آن که شهرستان پلدختر مقام نخست تولید انجیر در کشور را داراست. هم‌چنین در پاییز و زمستان به دلیل آب و هوای مناسب آن نیز مقام نخست تولید سبزی را در کشور به خود اختصاص داده‌است. این در حالی است که فرآورده‌های کشاورزی این شهرستان همراه با فرآورده‌های دامی و لبنی جزو صادرات آن است. از جمله شاخص‌های بخش کشاورزی استان می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

رتبه اول در تولید ماهیان سرد آبی در بین استان‌های غیر ساحلی

قطب تولید انجیر سیاه و زودرس‌ترین انجیر سیاه جهان

رتبه پنجم در تولید محصولات دامی

تولید ۵ هزار تن گیاه دارویی در سال

رتبه ششم در تولید گردو

رتبه اول در تولید حبوبات

سومین استان پر آب کشور

- پتانسیل‌های بخش معدن و صنعت: معادن یکی از مهم‌ترین منابع طبیعی استان لرستان می‌باشند. به رغم وجود مواد معدنی متنوع در استان، آنچه جایگاه منطقه را در زیربخش معدن برجسته کرده است وجود معادن غنی سنگ‌های تزئینی است که حدود ۲۴ درصد از تولید کشور و ۳ درصد تولید جهان را به خود اختصاص داده است. معادن این استان شامل سنگ تراورتن، مرمریت، فلدسپات، تالک، سنگ آهک، سرب و روی می‌باشد. از لحاظ صنعتی نیز استان لرستان در حال توسعه می‌باشد که می‌توان به صنایع ساختمانی، سیمان، فلزی، سرامیک، غذایی، پوشاک، صنایع دستی و شیمیایی اشاره کرد. عدم توجه به روابط عمودی و افقی در ایجاد واحدهای صنعتی، مانع شکل‌گیری پیوندهای صنعتی در استان شده است. ضمن آن برخی از ویژگی‌های بارز استان در بخش صنعت و معدن به شرح ذیل است:

- برخورداری از شهرکها و نواحی صنعتی در مناطق مختلف استان از قبیل شهرکهای صنعتی خرم‌آباد، بروجرد، ناحیه صنعتی مرزبان‌ازنا، ناحیه صنعتی خوشناموند کوه‌دشت
- وجود طرح بزرگ فولاد ازنا، طرح نورد فولاد در شهرستان خرم‌آباد و پلدختر و طرح کارخانه خودروسازی در شهرستان کوه‌دشت
- قطب اقتصادی بودن بخش معدن استان که می‌تواند فرصتهای شغلی مستقیم و غیرمستقیم مناسبی برای نیروی کار استان فراهم نمایند.
- وجود ظرفیت بالای مجتمع‌های دامداری صنعتی، کشتارگاه صنعتی، مراکز دامپزشکی،
- وجود کارخانجات فرآوری و بسته‌بندی مواد خام دامی، زنبورداری، آبیاری و صنایع تبدیلی
- وجود ظرفیت تجمع صنایع همگن اعم از خصوصی و تعاونی در قالب تعاونیهای تأمین نیاز تولیدکنندگان صنعتی جهت رفع نیازهای صنفی و مشترک و انجام فعالیتهای اقتصادی مورد نیاز

گزارش ملی سیلاب‌ها

○ رتبه دوم در کشور در زمینه استخراج سنگ و استخراج ۲۳ درصد از ذخایر سنگهای ساختمانی کشور و صادرات یک هشتم سنگ کشور از استان لرستان

پلدختر به عنوان یکی از مناطق سیل زده ای که بیشتر از سایر شهرستان های تحت تاثیر سیل قرار گرفته است، از نفت خیزترین شهرستان‌های کشور و استان لرستان به شمار می رود. در پلدختر تاکنون ۳۴ تاقدیس نفت کشف گردیده است. نفت پلدختر استخراج و به استان‌های دیگر صادر می‌شود. این شهرستان دارای چاه‌ها و پالایشگاه‌های پمپاژ نفت و گاز زیادی می‌باشد. از مهم‌ترین چاه‌های نفت و گاز می‌توان به چاه نفت و گاز روستای مورانی واقع در ۲۰ کیلومتری پلدختر اشاره کرد که به پالایشگاه کرمانشاه پمپاژ می‌شوند. هم چنین می‌توان از پالایشگاه‌های پمپاژ پلدختر به پالایشگاه تنگ فنی و پالایشگاه نفت آسار و پالایشگاه افرینه نام برد. صنایع کارخانه‌ای پلدختر، بیش‌تر صنایع ساختمانی است که مصالح ساختمانی تولید شده آن نیز به دیگر شهرستان‌ها صادر می‌شود از این کارخانه‌ها می‌توان به کارخانه شن و ماسه، سیمان و گچ اشاره کرد.

• پتاسیل های بخش خدمات و گردشگری و صنایع دستی: بخش خدمات استان یکی از بخش های مهم اقتصادی بر اساس ویژگی های خاص دارای فعالیت های متفاوت و متنوع می باشد. با تکیه بر این ویژگی ها، از جمله خدمات موجود در سطح استان می توان به خدمات ساختمان، خرده فروشی، حمل و نقل و خدمات گردشگری اشاره نمود. در حال حاضر حمل و نقل استان به عنوان یکی از مهم ترین خدمات استان دارای رونق مناسب می باشد. انتقال محصولات کشاورزی و سایر محصولات استان به سایر استان ها و نیز حمل و نقل صنایع معدنی موجب رونق کسب و کارهای حمل و نقل و فعالیت های وابسته به آن شده است. این استان دارای ۴۷ هزار واحد صنفی در رسته های تولیدی (۲۰ درصد)، توزیعی (۵۱٫۷ درصد) و خدمات فنی (۲۸٫۳ درصد) می باشد. استان لرستان را می توان با داشتن هزاران (۲۴۰۰) اثر باستانی و تاریخی، طبیعی، آبشارهای خروشان و کوه های سر به فلک کشیده از مهم ترین مناطق گردشگری ایران برشمرد. این استان دارای رتبه اول کشوری از حیث تعداد اثر می باشد. برخی از آثار و بناهای باستانی و تاریخی کشف شده در این استان متعلق به سه دوره پیش از تاریخ، دوره ایران باستان و دوره اسلامی است. در این استان، بیش از ۲۵۰ غار و پناهگاه صخره‌ای وجود دارد که نیمی از آنان در فهرست آثار ملی کشور به ثبت رسیده‌اند. قلعه فلک الافلاک بر فراز تپه‌ای مشرف به شهر خرم‌آباد و در نزدیکی رودخانه خرم‌آباد قرار گرفته و چشم گیرترین اثر تاریخی و گردشگری درون شهر خرم‌آباد است.

غار ماهی کور تنها اثر طبیعی ملی استان لرستان است. ماهی کور یکی از گونه‌های کمیاب و اندمیک ایران است که در دنیا گونه‌ای منحصر به فرد محسوب شده که در غاری واقع در استان لرستان زندگی می‌کند و اولین "غارماهی" حقیقی جهان است که اولین بار ژئولوژیست دانمارکی در سال ۱۹۳۷ ضمن مسافرتی که به ایران داشت آن را کشف کرد و مطالعاتی بر روی این گونه انجام داد. این گونه تنها در استان لرستان وجود دارد و به این لحاظ از ذخایر ارزشمند ایران زمین است.

این استان به دلیل قرارگیری در رشته کوه‌های زاگرس و وجود منابع فراوان آب دارای موقعیت مناسب از لحاظ گردشگاه‌ها و دیدنی‌های طبیعی است. لرستان یک استان چهار فصل و دارای آب و هوای متنوع است و سه ناحیه مشخص آب و هوایی دارد. کوهستان‌های مرتفع، آبشارهای متعدد، دریاچه‌های طبیعی، جنگل‌های وسیع بلوط و چند دشت وسیع در لرستان وجود دارند که از ظرفیت‌های این استان برای جذب گردشگر هستند. از مهمترین گردشگاه‌ها و دیدنی‌های طبیعی لرستان می‌توان به این مکان‌ها (دریاچه گهر دورود، اشترانکوه، لاله‌های واژگون دالانی الیگودرز، پارک جنگلی شورآب، منطقه گلدشت، دریاچه کیو، مجموعه تالاب‌های پلدختر و وجود بیش از ۳۸ آبشار طبیعی در استان، اشاره کرد. از جمله موارد طبیعی و اکوتوریستی در لرستان شرایط مناسبی را جهت جذب جمعیت توریستی داخل استان و خارج از استان را فراهم می‌نماید. جاذبه های طبیعی و باستانی تنها قسمتی از ظرفیت های گردشگری این استان در کنار ظرفیت های گردشگری سلامت، عشایری و روستایی و بوم گردی این استان است.

بیش از چهل گونه از صنایع دستی در استان لرستان رواج دارند که مهمترین آنها عبارتند از: فرش بافی، ورشوسازی، گلیم بافی، قلمزنی روی ورشو، جاجیم بافی، خراطی چوب، نمد مالی، ساخت و قلم زنی مصنوعات ورشویی، سیاه چادر بافی، گیوه دوزی و گیوه بافی. ضمن آن برخی از ویژگی های بارز استان در بخش خدمات به شرح ذیل است:

- وجود زیربخش حمل و نقل با توسعه تعاونی‌ها و اتحادیه‌های حمل و نقل، احداث مراکز معاینه فنی خودروهای سبک و سنگین، راه اندازی شرکت حمل و نقل بین‌المللی
- وجود طرح‌های در حال ساخت مراکز درمانی که زمینه را برای توسعه اشتغال در این زیربخش فراهم می‌نماید
- وجود مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای دولتی و آزاد با تنوع زیاد رشته‌ها و امکان دسترسی آسان به این آموزش‌ها
- فعال بودن مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای سیار در نقاط دوردست و فاقد مرکز جهت تربیت نیروی کار ماهر
- وجود ظرفیت ایجاد قطب‌های علمی و پارک‌های علم و فناوری در استان جهت استقرار شرکتهای نوپا
- وجود ظرفیت‌های اشتغال‌زایی در استان با برخورداری از ظرفیت احداث مراکز فرهنگی هنری کانون‌های تبلیغاتی، احداث چاپخانه، کتابخانه‌های روستایی و مجموعه‌های ورزشی تخصصی،
- وجود ساختارهای خوشه‌ای و انجمن‌ها در استان (خوشه سنگ، انجمن سنگ)
- وجود مناطق عشایری با تأکید بر فعالیتهای کشاورزی و دامپروری، صنایع تبدیلی و تکمیلی، صنایع دستی و گردشگری ایلی و عشایری

۴-۳-۲- فرصت‌های توسعه کسب و کار و سرمایه‌گذاری استان لرستان

با توجه به پتانسیل اشاره شده در قسمت قبل، می‌توان فرصت‌های مناسب برای شکل‌گیری و توسعه کسب و کار در تولید محصولات کشاورزی و فرآوری آن به تفکیک شهرستان‌ها به خصوص مناطق سیل‌زده استان، مطابق نقشه ذیل بیان داشت:

شکل ۴-۷ پراکندگی پیشنهاد توسعه کسب و کارهای محصولات کشاورزی و صنعتی و فرآوری آنها و توسعه گردشگری در استان لرستان (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان لرستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، زمستان ۱۳۹۵).

فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان لرستان

۱. واحد تولید اسانس‌های گیاهی
۲. مجتمع‌های گلخانه‌ای میوه و تره‌بار
۳. مجتمع‌های گلخانه‌ای گیاهان دارویی
۴. واحدهای پرورش ماهیان سردآبی

فرصت های سرمایه گذاری در بخش صنعت و واحدهای صنفی تولیدی و توزیعی استان لرستان:

۱. ایجاد پایانه سنگ و مصالح ساختمانی
۲. ایجاد واحدهای سنگ بری
۳. واحد طرح ها و تزئینات سنگی
۴. واحدهای تولید آب معدنی
۵. مجتمع تولید و فرآورده های لبنی
۶. واحد فرآوری و بسته بندی خشکبار و میوه خشک
۷. ایجاد مجتمع های سردخانه ای
۸. واحدهای تولید خوراک آبزیان
۹. تولید داروهای دامی
۱۰. مجتمع های تولید کود کمپوست از زباله های شهری

فرصت های سرمایه گذاری در بخش گردشگری و تفریحی استان لرستان:

۱. مجتمع های نمونه گردشگری
۲. ایجاد دهکده های گردشگری و سلامت در مناطق با جاذبه گردشگری پلدختر، خرم آباد و کوهدشت
۳. ایجاد و یا توسعه مجتمع خدماتی و رفاهی بین راهی در مسیرهای اصلی استان به خصوص پلدختر

فرصت های سرمایه گذاری در سایر بخش های خدماتی استان لرستان:

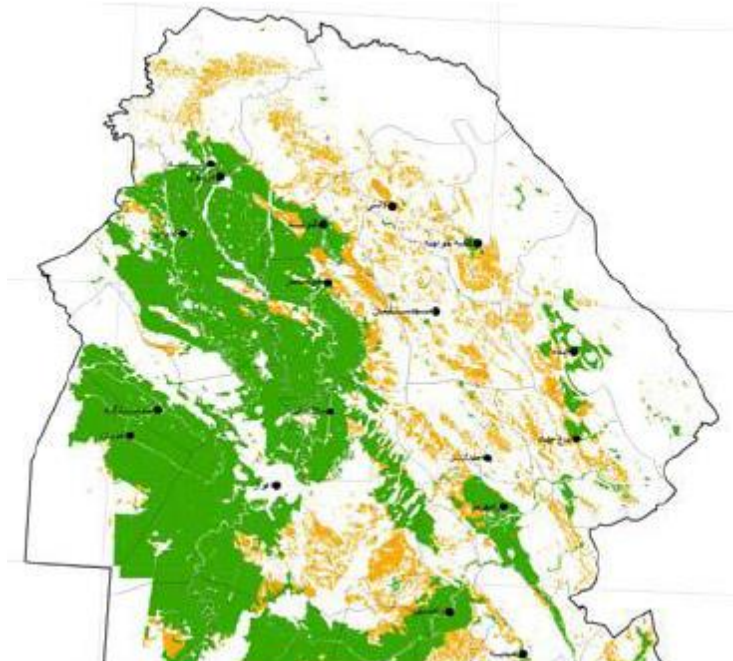
۱. ایجاد و توسعه کلینیک های کسب و کار و مراکز مشاوره، اطلاع رسانی و خدمات کارآفرینی
۲. ایجاد مراکز توانمندسازی و تسهیلتگری توسعه روستائی و جوامع محلی به خصوص عشایری

۴-۴- پتانسیل ها و فرصت های سرمایه گذاری و توسعه کسب و کار در استان خوزستان**۴-۴-۱- پتانسیل های استان خوزستان**

استان خوزستان از پتانسیل کاملاً بی نظیری در سطح کشور برخوردار است به گونه ای که شاید هیچ استانی در سطح کشور از این همه قابلیت به صورت یکجا برخوردار نباشد. برخی از این قابلیت ها به شرح ذیل به طور مختصر بیان می شود:

- کشاورزی، دامپروری و ماهیگیری: مساحت اراضی کشاورزی زراعی و دیم و باغ و قلمستان حدود ۱,۳ میلیون هکتار می باشد. از نظر جغرافیایی حدود ۶۵ درصد استان خوزستان دارای زمین های جلگه ای و آبرفتی است و با توجه به اقلیم آن، کشاورزی استان از موقعیت مناسبی در کشور برخوردار می باشد. اراضی کشاورزی خوزستان حدود ۷,۲ درصد از کل اراضی کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده است. به دلیل جاری بودن بیش از ۳۰ درصد از آبهای جاری کشور و برخورداری از خاک های مساعد کشت، استان خوزستان در تولید محصولات کشاورزی به خصوص زراعت دارای رتبه ای مناسب در بین استان های کشور می باشد. همانطور که در نقشه زیر ملاحظه می شود بیشترین زمین های کشاورزی در منطقه غرب استان واقع شده است که جهت گیری رودخانه های استان نیز همین نکته را یادآور می شود. در واقع منطقه غرب استان به واسطه زمین های حاصل خیز و آب فراوان پذیرای ۷۵ درصد از جمعیت استان نیز باشد. ضمن آن که ۹ واحد توسعه نیشکر مکانیزه و مدرن فعال در این استان با سطح زیرکشت ۱۳۰ هزار هکتار محصول نیشکر سهم مهمی در تولید شکر خام و فراوری این محصول استراتژیک در کشور دارند و نزدیک به ۲۰ هزار

فرصت شغلی ثابت و پایدار در این کشت و صنعت‌ها به وجود آمده است. نکته قابل توجه این که اگر استان به دو منطقه شرق و غرب تقسیم شود بخش کشاورزی و حاصلخیز آن در منطقه میانه و غرب می باشد. جالب این که همین مناطق (میانه و غرب)، بیشتر تحت تاثیر سیل و سیلاب قرار گرفته اند و آسیب‌های بالایی به واحدهای کشاورزی (زراعی و باغی) و صیادی‌ها وارد شده است.

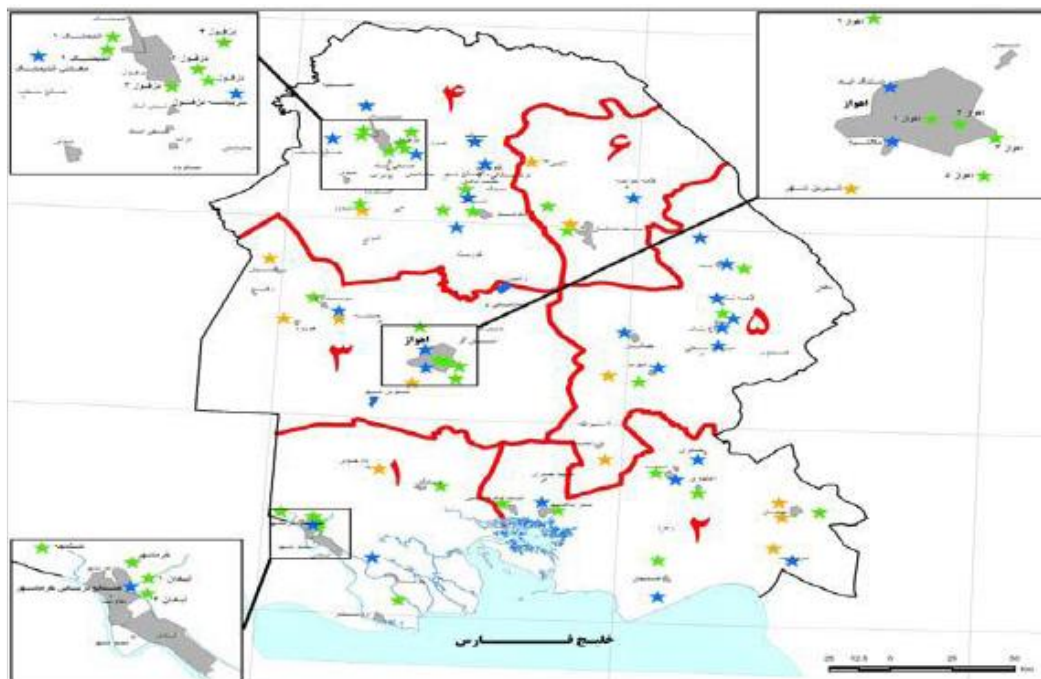
شکل ۴-۸ پراکندگی زمین‌های کشاورزی استان خوزستان (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان خوزستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، بهار ۱۳۹۶)

از حیث دامداری و دامپروری نیز استان خوزستان دارای جایگاه بالایی در بین استان‌های کشور می باشد به طوری که با برخورداری از ۵۴ درصد از کل دام‌های کشور رتبه ششم را به خود اختصاص داده است. به طوری که این استان با دارا بودن ۳,۶ میلیون راس دام سبک (گوسفند و بز) و ۴۵۰ هزار دام سنگین (گاو، گاو میش و شتر) یکی از مراکز تولید گوشت قرمز و لبنیات کشور محسوب می شود. البته از حیث تولیدات دامی استان خوزستان در تولید گوشت قرمز، شیر، گوشت مرغ و تخم مرغ به ترتیب رتبه های ششم، هشتم، ششم و نوزدهم را دارا می باشد. به دلیل کوهپایه ای بودن و وجود علوفه فراوان بیشترین واحدهای دامداری صنعتی و نیمه صنعتی در قسمت شرق و مرکز استان مستقر هستند.

ضمن آن که با توجه به شرایط اقلیمی استان و امکان استفاده از طبیعت در فصول مختلف و گسترده بودن مزارع و کشت پاییزه محصولات که در زمستان به گل دهی می رسند حدود ۱۰۰ هزار کندو زنبور در استان و تولید حداقل ۱۰۰ تن عسل طبیعی سالانه، پتانسیل مهمی در این استان وجود دارد.

فلزات بارزترین این صنایع می‌باشند. این استان دارای مجتمع‌های بزرگ صنعتی در حوزه پتروشیمی و گاز می‌باشد که سهم عمده اشتغال عمومی استان را به خود اختصاص داده است. بیشترین واحدهای مورد بهره‌برداری مربوط به واحدهای فلزی (۳۹ درصد) می‌باشد. همچنین بیشترین پراکندگی واحدهای صنعتی استان در مرکز و جنوب استان است و در شمال خوزستان تنها شهر دزفول دارای واحدهای صنعتی قابل توجهی می‌باشد.

شکل ۴-۱۰ پراکندگی و تمرکز واحدهای صنعتی استان خوزستان (ماخذ: وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار (تکاپو) استان خوزستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، بهار ۱۳۹۶)

- آب و برق و گاز: خوزستان به لحاظ جریان بیش از ۳۰ درصد از آبهای سطحی کشور به منطقه ای برجسته در بین استان های کشور تبدیل شده است. بر اساس مطالعات موجود استان خوزستان در تأمین انرژی (آب و برق) بین استان های کشور رتبه های بین اول تا چهارم را به خود اختصاص داده است.
- بازرگانی، حمل و نقل و انبارداری: خوزستان به دلیل همجواری با سه مرز دریایی (خلیج فارس) رودخانه ای (اروند رود) و خشکی (مرز عراق) دارای امکانات بالفعل و بالقوه زیادی در بازرگانی خارجی است. بندر خرمشهر تا پیش از جنگ تحمیلی بزرگترین بندر صادراتی و وارداتی کالاهای غیر نفتی بود و بعد از جنگ نیز بندر امام خمینی دومین بندر صادرات و واردات کشور است. از طرف دیگر، به دلیل سهم بالا در تولید گندم کشور، دارای انبارها و سیلوهای زیادی می باشد که نقش عمده ای در بازرگانی داخلی دارند. همچنین استان خوزستان از معدود استان هایی است که دارای راه های جاده ای، راه آهن و فرودگاه های متعدد است. فرودگاه های آبادان و اهواز بین المللی و شهرهای ماهشهر، بهبهان و دزفول دارای فرودگاه های داخلی هستند که سهم عمده ای در جابجایی بار و مسافر دارند. این امکانات کم نظیر، استان خوزستان را به استانی فعال و پر اهمیت در زمینه بازرگانی داخلی و خارجی و حمل و نقل تبدیل کرده است. بر اساس شرایط جغرافیایی استان و مرز گسترده با کشور عراق و دسترسی به آبهای آزاد خلیج فارس، توسعه بخش خدمات در منطقه قابل توجه است. کیلومترها مرز آبی در خلیج فارس و وجود بندرهای تجاری آبادان، خرمشهر، امام خمینی (ره)، هندیجان و شادگان و داشتن بندر صادراتی و کیلومترها مرز خاکی با کشور عراق و داشتن دو پایانه صادراتی (چذابه و شلمچه) موجب مزیت بخش تجارت و بازرگانی و حمل و نقل استان خوزستان شده است. نکته قابل توجه این که

گزارش ملی سیلاب‌ها

این استان پتانسیل بالایی برای توسعه تجارت خارجی دارد و در این اثناء به واحدهای اقتصادی مناطق سیل زده استان، آسیب‌هایی وارد شده است.

- گردشگری، رستوران و هتلداری: خوزستان یکی از استان‌هایی است که از جنبه تاریخی، مذهبی، مناظر طبیعی، غیر طبیعی و حتی اقتصادی دارای جاذبه‌های گردشگری فراوانی است که توجه به این قابلیت‌ها می‌تواند موجب رونق اقتصادی فرصت‌های شغلی مناطق مختلف استان گردد. اگر چه به دلیل بی‌توجهی یا کم‌توجهی به مسئله گردشگری و نقش آن در افزایش اشتغال و درآمد استان به خصوص مناطق فقیر، جاذبه‌های بسیاری هنوز برای گردشگران ناشناخته است اما از نظر تراکم بناهای تاریخی در کشور رتبه پنجم را داراست ولی به لحاظ بهره‌مندی از بناهای تاریخی پیش از اسلام، استان خوزستان رتبه دوم را دارا می‌باشد. همچنین استان خوزستان با ۱۴ اثر ثبت شده در حوزه جاذبه‌های انسان‌ساخت، رتبه چهارم کشوری را دارا می‌باشد. به رغم وجود ظرفیت‌های بالای گردشگری و وجود جاذبه‌های گردشگری استان حتی در مناطق سیل زده استان، کسب و کارهایی مناسبی در این مناطق شکل نگرفته‌اند و هرچند دوری از سایر استان‌ها تاثیر گذاشته و برای بازار کسب و کارهای گردشگری مهم باشد ولی به دلیل همجواری با سایر استان‌ها و حتی ارائه خدمت گردشگری به ساکنین استان، این امکان وجود دارد که با بازسازی و احیاء و یا توسعه کسب و کارهای بخش گردشگری به خصوص مناطق سیل زده، مورد توجه و حمایت بیشتری قرار گیرد.

۴-۲- فرصت‌های توسعه کسب و کار و سرمایه‌گذاری استان خوزستان

- موقعیت جغرافیایی بی‌نظیر: خوزستان تنها استانی است که دارای سه نوع مرز(مرز خاکی؛ مرز آبی (رودخانه‌ای)؛ مرز آبی (دریایی)) به خصوص قرار گرفتن در مناطق سیل زده استان با ویژگی‌های خاص خود می‌باشد.
- همسایگی با ثروتمندترین کشورهای منطقه که فرصت مناسبی برای صدور محصولات استانی را فراهم نموده است.
- برخورداری از بیشترین آب‌های سطحی کشور که در همه فصول، جاری می‌باشند. این قابلیت طبیعی به استان این فرصت را داده است که بیشترین سدهای بزرگ را در سطح کشور دارا باشد.
- وجود بیشترین آب‌های سطحی کشور (بند فوق) باعث شده است که بیشترین منابع تولید انرژی برق آبی کشور در استان خوزستان ایجاد گردد.
- برخورداری از بیشترین ذخایر نفتی کشور؛ ثروتی که اگرچه کمترین تأثیر مثبت را بر اقتصاد استان داشته است اما سال‌هاست که اقتصاد کشور و حتی منطقه را دگرگون کرده است.
- قرار گرفتن در منطقه‌ای جغرافیایی متشکل از دو بخش کوهستانی و جلگه‌ای این فرصت را فراهم کرده است که ضمن برخورداری از تنوع نسبی آب و هوایی و بنابراین کشت‌های متنوع، از جاذبه‌های کم‌نظیر طبیعی و اقلیمی نیز برخوردار گردد.
- بهره‌مندی از تنها مزارع کشت نیشکر در کشور: وجود تنها کشت و صنعت‌های عظیم تولید نیشکر در این استان (کشت و صنعت‌های هفت تپه، کارون و کشت و صنعت‌های هفت گانه) امکان گسترش صنایع جانبی مرتبط و به تبع آن اشتغال فراوان را در استان فراهم نموده است.
- وجود بنادر بزرگ صادراتی و وارداتی امام خمینی، خرمشهر و آبادان؛ این امکان را به استان داده است که واحدهای خدماتی و صنعتی مرتبط رشد نموده موجب ایجاد اشتغال فراوان گردد.
- وجود صنایع ذوب و تولید فلزات اساسی که به استان به عنوان دومین قطب صنایع ذوب فلزات، فرصت سرمایه‌گذاری و گسترش صنایع پسین را داده است.
- وجود مجتمع‌های عظیم پتروشیمی به استان امکان سرمایه‌گذاری و گسترش صنایع پسین را داده است که خود ظرفیت ایجاد اشتغال فراوانی را ایجاد می‌نماید.

- وجود سرمایه‌های اجتماعی، انسانی و فیزیکی باز مانده از ۱۰۲ سال فعالیت شرکت نفت با پیشرفته‌ترین تکنولوژی‌ها و روشهای تولید، موقعیت خاصی به استان بخشیده است.^۱

فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی استان خوزستان

۱. تولید و فرآوری خرما
۲. پرورش ماهیان گرم آبی
۳. مجتمع‌های پرورش دام و طیور در قالب واحدهای دام صنعتی
۴. مجتمع‌های سردخانه‌ای
۵. بهبود شبکه‌های آبیاری و زهکشی
۶. احداث مجتمع‌های گلخانه‌ای
۷. کسب و کارهای فرآوری آبزیان (ماهی و میگو و...)
۸. مجتمع‌های گلخانه‌ای گیاهان دارویی

فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش صنعت و واحدهای صنفی تولیدی و توزیعی استان خوزستان:

۱. واحد تولید اسانس‌های گیاهی
۲. واحدهای فرآوری و بسته‌بندی میوه و تره بار
۳. تولید پوشاک
۴. واحدهای صنایع تبدیلی
۵. صنایع پائین دستی نورد فولاد
۶. صنایع پائین دستی پتروشیمی
۷. صنایع پائین دستی نفت و پالایش
۸. واحدهای تولیدی سوخت از گاز طبیعی
۹. واحدهای تولیدی الکل سوختی

فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری و تفریحی استان خوزستان:

۱. ایجاد مناطق نمونه گردشگری کوهستانی
۲. ایجاد مناطق نمونه گردشگری تالابی
۳. ایجاد مناطق نمونه گردشگری روستائی
۴. واحدهای سرگرمی، تفریحی و ورزش‌های آبی
۵. ایجاد دفاتر و آژانس‌های مسافرتی و گردشگری
۶. ایجاد دفاتر و آژانس‌های زیارتی و مراکز اسکان توره‌های زیارتی
۷. مراکز ارائه خدمات توره‌های زیارتی
۸. توسعه مجتمع‌های خدماتی بین راهی در مسیرهای شمال و شمال غربی استان

۱ مطالب مربوط به استان خوزستان بطور عمده از بخش ششم و بخش هشتم سند توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری استان خوزستان که توسط جهاد دانشگاهی استان خوزستان تهیه شده (۱۳۹۰) اقتباس گردیده است.

فرصت های سرمایه گذاری در سایر بخش های خدماتی استان خوزستان:

۱. کسب و کارهای بسته بندی انواع محصولات
۲. کسب و کارهای خدمات بازرگانی و توزیع و پخش کالا و انبارداری و خدمات بندری
۳. کسب و کارهای فناوری اطلاعات و ارتباطات
۴. ایجاد و یا توسعه دفاتر حمل و نقل و انبارداری در مناطق نزدیک به بنادر استان و یا منطقه آزاد اروند
۵. توسعه مراکز مشاوره کسب و کار، اطلاع رسانی و خدمات کارآفرینی
۶. ایجاد مراکز توانمندسازی و تسهیلگری توسعه روستائی و جوامع محلی و عشایری

۴-۵- برخی توصیه های کلی جهت راه اندازی کسب و کارهای جدید در مناطق آسیب دیده از سیل

با توجه به موارد اشاره شده در این فصل و به منظور ایجاد وحدت رویه، توصیه می شود تا در فرآیند برنامه ریزی و سازماندهی برای سرمایه گذاری و توسعه کسب و کارهای جدید و نیز اولویت بندی جهت تامین مالی و حمایت از آسیب دیدگان از سیلاب، به نکات علمی و فنی توجه شود. نکات کلی و عمومی که رعایت آنها میتواند در افزایش اثربخشی و کارایی اقدامات توسعه ای و نهادی در مناطق سیل زده تاثیرگذار باشد، به شرح ذیل می باشند:

- تنظیم برنامه شکل گیری و توسعه کسب و کارها در مناطق سیل زده متناسب با شرایط بعد از بحران (استقرار موقت کسب و کارها و استقرار دائمی کسب و کارها برای اشتغال پایدار)
- جهت دهی مناسب به منابع کمک های فنی و اعتباری دولت در بهسازی و توانمندسازی کسب و کارها
- استفاده از ظرفیت برنامه های اشتغال عمومی در مناطق سیل زده استان در حوزه های مختلف اقتصادی، زیرساختی و اجتماعی
- استفاده از فناوری های نوین بخصوص فناوری های ارتباطی و اطلاعاتی (And Communication Information Technology) در توسعه کسب و کارهای جدید.
- اولویت دادن به دانش بومی و احیای آن و یا ترکیب دانش بومی با دانش نوین جهت توسعه کسب و کارهای جدید (Participatory Technology Development)
- اولویت دادن به درخواستهای تشکلهای نظیر شرکت های تعاونی بهره برداری و یا شرکت تعاونی های تولیدی و توزیعی و یا انجمنهای صنفی و ...
- اولویت دادن به نیروهای بومی و محلی (شرط حمایت از سرمایه گذاران بیرونی، استفاده از نیروی کار محلی برای طولانی مدت است یعنی تا پایان عمر بنگاه در حال تاسیس در یک منطقه).
- توجه به اصول و مبانی نگرش سیستمی و آینده نگری در توسعه و حمایت از توسعه کسب و کارهای محلی
- توجه به رویکردهای همبستی و پیوندی بخصوص پیوند ملاحظات آب، انرژی، غذا، محیط زیست و تغییر اقلیم
- توجه به کشش بازار محصولات تولیدی (رعایت ملاحظات بازاریابی، بسته بندی، برندسازی و ...)
- حد ممکن کاربر و نیاز کم به سرمایه گذاری اولیه (نیاز حداقلی به منابع مالی و تسهیلات جهت راه اندازی کسب و کار جدید)
- رعایت ملاحظات فرهنگی و اجتماعی و دانش بومی جامعه محلی
- سبب بهبود معیشت و سطح رفاه اجتماعی در بین اعضای جامعه محلی شود.
- لحاظ رعایت مطالعات ارزیابی محیط زیستی (Environmental Impact Assessment) در راه اندازی کسب و کارها
- لزوم جدا شدن رشد تولید از مصرف منابع پایه یعنی درخواستهای حمایت جهت توسعه کسب و کارها خیلی به مصرف منابع پایه بویژه منابع آب وابسته نباشند (کسب و کارهای سبز مبتنی بر توسعه آب اندوز در اولویت باشند).
- لزوم رعایت توان اکولوژیکی و ظرفیت بُرد منطقه

- لزوم همخوانی درخواستها با مزیت‌های نسبی و مزیت‌های رقابتی شهرستان
- منظور نمودن زنجیره تامین و نیز زنجیره ارزش در بررسی درخواستها و حمایت از پیشنهادهای که مکمل زنجیره ارزش در منطقه باشند.

۴-۶- جمع بندی و نتیجه گیری

- بررسی احیاء، بازسازی و توسعه کسب و کار در مناطقی که دچار حوادث غیرمترقبه می‌شوند در بحث مدیریت بحران (پس از بحران) مهم می‌باشد. در این رابطه، وجود و یا عدم وجود ظرفیت و یا پتانسیل‌ها می‌تواند در معرفی پتانسیل‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و طبیعی مناطق سیل‌زده جهت ایجاد مشاغل جدید در بخش‌های مختلف این مناطق نقش مهمی در جهت‌گیری توسعه و شکل‌گیری کسب و کارها ایفا نماید. برای این منظور در این فصل برای سه استان گلستان، خوزستان و لرستان، متناسب با پتانسیل‌های طبیعی، زیرساختی و سرمایه‌گذاری و فرصت‌های سرمایه‌گذاری برای کسب و کارها ارائه شده است.
- استان گلستان از چهار فرصت مهم (فعالیت‌های کشاورزی، عرصه خدمات گردشگری، عرصه مبادلات بازرگانی و عرصه انتقال فرآورده‌های نفت و گاز) در تقویت پیوندهای اقتصادی برخوردار است. این استان در عرصه‌های تولیدی - خدماتی خود در دو حوزه عمده فعالیت کشاورزی و گردشگری از پتانسیل درونی بالایی برخوردار است و در صورت تقویت زیرساخت‌های موردنیاز، توان کافی برای ایفای نقش فراملی، ملی و منطقه‌ای می‌باشد. نکته قابل توجه این هست که مناطق سیل‌زده بنا به تناسب ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی و طبیعی، امکان رشد و توسعه برخی از بخش‌ها وجود دارد. این استان بیش از دو میلیون هکتار زمین، آبی و دیم، زیر کشت دارد و بیش از ۵۰ درصد از پنبه و ۱۰ درصد گندم کشور از این استان به دست می‌آید. لذا یکی از راهبردهای مهم برای توسعه و شکل‌گیری کسب و کارهای مناطق سیل‌زده، تقویت و حمایت از صنایع تبدیلی و تکمیلی و حرکت به سمت کشاورزی صنعتی است. البته بخش صنعت و معدن استان از پیوندهای درونی قدرتمندی برخوردار نیست و زنجیره صنایع تولیدی هنوز کامل نشده است. بر همین اساس پیوندهای بیرونی استان نیز در بخش صنعت و معدن به ویژه به صورت یک طرفه برقرار شده است و استان به طور نسبی واردکننده ماشین‌آلات صنعتی و معدنی محسوب می‌گردد. استان گلستان با موقعیت قرارگیری در جوار کشورهای آسیای میانه و در اختیار داشتن دو مرز زمینی و آبی، از موقعیت مناسبی در ایجاد پیوندهای اقتصادی برخوردار است. این استان به خصوص مناطق سیل‌زده گلستان، ظرفیت توسعه لجستیکی بار و مسافر و به تبع آن توسعه ناوگان حمل و نقل دریایی و ریلی و جاده‌ای به خصوص به کشورهای مناطق آسیای میانه و برعکس، را به خوبی دارند. سیستم شکل‌گیری و توسعه کسب و کار بخش گردشگری این استان در ۴ ناحیه اصلی (منطقه شمالی، منطقه ساحلی و دریایی، منطقه جنوبی، جنگل گلستان، و جاده اصلی) دارای ویژگی‌های منحصر به فرد است که مداخلات و اقدامات توسعه‌ای مرتبط با آن می‌تواند منجر به توسعه کسب و کارهای جدید به خصوص مناطق سیل‌زده شود.
  - لرستان به لحاظ اقلیم شناسی یک استان چهار فصل است و دارای آب و هوای متنوعی است، این تنوع از شمال به جنوب و از شرق به غرب کاملاً محسوس است. این استان سومین استان پرآب کشور است و ۱۲ درصد آبهای کشور را در اختیار دارد. شهرستان پلدختر مقام نخست تولید انجیر در کشور را داراست. هم‌چنین به دلیل آب و هوای مناسب آن نیز مقام نخست تولید سبزی را در کشور به خود اختصاص داده است. وجود معادن غنی سنگ‌های تزئینی جایگاه استان را در زیربخش معدن برجسته کرده است به طوری که ۲۴ درصد از تولید کشور و ۳ درصد تولید جهان را به خود اختصاص داده است. البته عدم توجه به روابط عمودی و افقی در ایجاد واحدهای صنعتی، مانع شکل‌گیری پیوندهای صنعتی در استان شده است. پلدختر از جمله نفت‌خیزترین شهرستان‌های کشور و استان لرستان به شمار می‌رود. در پلدختر تاکنون ۳۴ تاقدیس نفت کشف گردیده است. ضمن این که حمل و نقل بار و مسافر به عنوان یکی از مهم‌ترین خدمات استان دارای رونق مناسب می‌باشد. انتقال محصولات کشاورزی و سایر محصولات استان به سایر استان‌ها و نیز حمل و نقل صنایع معدنی موجب رونق کسب و کارهای حمل و نقل و فعالیت‌های وابسته به آن شده است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

- استان لرستان را می‌توان با داشتن هزاران (۲۴۰۰) اثر باستانی و تاریخی، طبیعی، آبشارهای خروشان و کوه‌های سر به فلک کشیده از مهم‌ترین مناطق گردشگری ایران برشمرد. این استان دارای رتبه اول کشوری از حیث تعداد اثر می‌باشد.
- استان خوزستان از پتانسیل کاملاً بی‌نظیری در سطح کشور برخوردار است. مساحت اراضی کشاورزی زراعی و دیم و باغ و قلمستان حدود ۱,۳ میلیون هکتار می‌باشد. از نظر جغرافیایی حدود ۶۵ درصد استان خوزستان دارای زمین‌های جلگه‌ای و آبرفتی است. اراضی کشاورزی خوزستان حدود ۷,۲ درصد از کل اراضی کشاورزی کشور را به خود اختصاص داده است. به دلیل جاری بودن بیش از ۳۰ درصد از آبهای جاری کشور و برخورداری از خاک‌های مساعد کشت، استان خوزستان در تولید محصولات کشاورزی به خصوص زراعت دارای رتبه‌ای مناسب در بین استان‌های کشور می‌باشد. در واقع منطقه غرب استان به واسطه زمین‌های حاصل خیز و آب فراوان پذیرای ۷۵ درصد از جمعیت استان نیز بوده و ۹ واحد توسعه نیشکر مکانیزه و مدرن فعال در این استان با سطح زیرکشت ۱۳۰ هزار هکتار محصول نیشکر سهم مهمی در تولید شکر خام و فراوری این محصول استراتژیک در کشور دارند. از حیث دامداری و دامپروری نیز استان خوزستان با برخورداری از ۵۴ درصد از کل دام‌های کشور رتبه ششم را به خود اختصاص داده است. به دلیل کوهپایه‌ای بودن و وجود علوفه فراوان بیشترین واحدهای دامداری صنعتی و نیمه صنعتی در قسمت شرق و مرکز استان مستقر هستند. همجواری وسیع با آبهای خلیج فارس، وجود رودخانه مرزی و طولانی اروند، وجود رودخانه‌های پنجگانه پرآب و دائمی باعث شده که شرایط ویژه‌ای برای سرمایه‌گذاری در این زمینه فراهم گردد. وجود ۹۱۰ استخر پرورش انواع ماهی سردآبی و گرمابی در استان، این منطقه را به عنوان یکی از قطب‌های شیلات در کشور مطرح کرده است. ضمن آن که استخراج حدود ۸۰ درصد نفت و گاز کشور از منابع زیرزمینی و غنی در استان خوزستان، چهره استان را در نگاه اول صنعتی با کارکرد ملی نشان داده است. وجود صنایع و خدمات زنجیره‌ای مکمل فعالیت‌های شرکت نفت (شامل حفاری، پخش و پالایش، استخراج) از جمله ظرفیت‌های استان برای توسعه کسب و کارهای مرتبط با نفت، پتروشیمی و گاز و صنایع بالادستی و پایین دستی این فعالیت‌ها می‌باشد. خوزستان به دلیل همجواری با سه مرز دریایی (خلیج فارس) رودخانه‌ای (اروند رود) و خشکی (مرز عراق) دارای امکانات بالفعل و بالقوه زیادی در بازرگانی خارجی است. این استان به رغم وجود ظرفیت‌های بالای گردشگری و وجود جاذبه‌های گردشگری استان حتی در مناطق سیل زده استان، کسب و کارهایی مناسبی در این مناطق شکل نگرفته‌اند و هرچند دوری از سایر استان‌ها تاثیر گذاشته و برای بازار کسب و کارهای گردشگری مهم باشد ولی به دلیل همجواری با سایر استان‌ها و حتی ارائه خدمت گردشگری به ساکنین استان، این امکان وجود دارد که با بازسازی و احیاء و یا توسعه کسب و کارهای بخش گردشگری به خصوص مناطق سیل زده، مورد توجه و حمایت بیشتری قرار گیرد.
- با توجه به وجود ظرفیت‌های بسیار زیاد مناطق سیل زده و عدم بهره‌مندی از این ظرفیت‌ها، آسیب‌پذیری مناطق سیل زده را از بعد اشتغال و کسب و کار بالا برده است. ضمن آن که توصیه می‌شود تا در فرآیند برنامه‌ریزی و سازماندهی برای سرمایه‌گذاری و توسعه کسب و کارهای جدید و نیز اولویت بندی جهت تامین مالی و حمایت از آسیب‌دیدگان از سیلاب، به نکات علمی و فنی توجه شود افزایش اثربخشی و کارایی اقدامات توسعه‌ای و نهادی در مناطق سیل زده، موضوع کلیدی مدیریت بحران در توسعه کسب و کارها محسوب می‌شود.

فصل پنجم

تحليل پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها

۵-۱- مقدمه

مدیریت بحران، کلیه اقدامات مربوط به پیشگیری و مدیریت ریسک، سازماندهی و مدیریت منابع مورد نیاز در پاسخ به بحران می‌باشد. مدیریت بحران علمی کاربردی است که به وسیله مشاهده سیستماتیک بحران‌ها و تجزیه و تحلیل آنها، در جستجوی یافتن ابزاری است، که به وسیله آن‌ها بتوان از بروز بحران‌ها، پیشگیری نمود یا در صورت بروز آن، در خصوص کاهش اثرات بحران، آمادگی لازم امداد رسانی سریع و بهبودی اوضاع، اقدام نمود.

مدیریت بحران فرآیند برنامه‌ریزی، عملکرد و اقدامات اجرائی است که توسط دستگاه‌های دولتی، غیر دولتی و عمومی پیرامون شناخت و کاهش سطح مخاطرات (مدیریت خطرپذیری) و مدیریت عملیات مقابله و بازسازی و بازتوانی منطقه آسیب‌دیده صورت می‌پذیرد. در این فرآیند با مشاهده پیش‌نشانگرها و تجزیه و تحلیل آنها و منابع اطلاعاتی در دسترس تلاش می‌شود به صورت یکپارچه، جامع و هماهنگ با استفاده از ابزارهای موجود از بحران‌ها پیشگیری نموده یا در صورت بروز آنها با آمادگی لازم در جهت کاهش خسارات جانی و مالی به مقابله سریع پرداخته تا شرایط به وضعیت عادی بازگردد.

در جریان سیل اخیر (انتهای سال ۹۷ و ابتدای سال ۹۸) بخش‌های عظیمی از کشور تحت تاثیر سیل قرار گرفت و خسارت‌های جانی و مالی قابل توجهی برجای گذاشت. گستردگی سیل از یک طرف و مناقشات پیرامون نحوه مدیریت آن از سوی دیگر باعث شد رئیس‌جمهور در احکامی هیأتی عالی را مامور بررسی جنبه‌های مختلف سیل اخیر نماید. هیأت ویژه سیل براساس حکم رئیس‌جمهور، وظیفه تدوین گزارش ملی سیلاب‌های سال ۱۳۹۸ را برعهده گرفت. این هیأت متشکل از ۱۵ کارگروه تخصصی است که یکی از آن‌ها کارگروه کسب و کار می‌باشد. آن چه در این گزارش ارائه می‌گردد، به منظور دستیابی به اهداف بند ۵ شرح خدمات کارگروه کسب و کار با عنوان "تحلیل پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها" می‌باشد که دربرگیرنده محورهای ذیل است:

- تحلیل پیامدهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت سیلاب بر کسب و کارها در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی؛
- شناسایی مشکلات و نارسایی‌های احتمالی مدیریت سیل در بخش‌های مختلف حوزه کسب و کار در حین وقوع و پس از فروکش کردن سیل؛

- تحلیل جایگاه، اختیارات، وظایف و مسئولیت‌های هریک از ذینفعان در حوزه‌ی کسب و کار در مراحل قبل، حین و پس از سیلاب با استفاده از تکنیک (Stakeholders Analysis)؛

- ارزیابی تاثیر سیلاب بر زنجیره تامین و تولید کسب و کارها بر حسب برش جغرافیایی؛
  - ارزیابی تاثیرات سیلاب بر حکمرانی کسب و کارها به تفکیک برش جغرافیایی؛
  - جمع‌بندی و معرفی اقدامات مورد نیاز در حوزه فعالیت‌های اقتصادی قبل از شروع، در حین و پس از فروکش کردن سیل.
- تیم مسئول انجام بند ۵ شرح خدمات در همان ابتدا اقدام به تدوین چارچوبی برای گزارش بند مذکور نمود که اهم سرفصل‌های آن بشرح زیر است:

- روش شناسی انجام کار؛
- تحلیل پیامدهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت سیل بر کسب و کارها؛
- تیپ(نوع)شناسی کسب و کارهای آسیب‌دیده
- پیامدهای سیل بر زنجیره کسب و کارها؛
- نقش، وظایف، اختیارات و مسولیت‌های ذینفعان مختلف مرتبط با کسب و کار در مراحل مختلف سیل؛
- پیامدهای سیل بر حکمرانی کسب و کارها.

۵-۲- روش شناسی انجام کار

انجام این بند از گزارش نیازمند استفاده از روش های مختلف مطالعه می باشد که برای هر یک از محورها و به فراخور اهداف مورد نظر از شیوه های مختلف و تکنیک های مختلف استفاده شده است. یکی از روش های مورد استفاده در این بخش "مطالعه اسنادی" است که براساس مطالعه گزارش های رسمی نهاد ها و سازمان های مسئول در فرآیند سیل اخیر و نیز گزارش های تیم های مختلف کارگروه کسب و کار در بندهای یک تا چهار استوار است. علاوه براین به منظور تدقیق و تکمیل داده های اطلاعات مورد نیاز این بخش، از روش "تحلیل محتوا" برای تحلیل و بررسی برخی گزارش ها و منابع علمی نیز استفاده شده است. همچنین در راستای اعتبارسنجی داده ها و از اطلاعات جمع آوری شده از تکنیک "مصاحبه نیمه ساختاریافته" با مطلعان و صاحب نظران کلیدی در استان های تحت تاثیر سیل استفاده شده است.

در بخش پایانی و با هدف تعیین وظایف، نقش ها، مسئولیت ها و اختیارات ذینفعان مختلف و اقدامات انجام شده توسط آن ها از روش "تحلیل ذینفعان چندگانه" استفاده شد.

۵-۳- تیپ (نوع) شناسی کسب و کارهای آسیب دیده

از آنجا که گستره خسارت ها و آسیب ها بسیار زیاد و ماهیت کسب و کارهای درگیر سیل در مناطق مختلف بسیار متنوع بوده است، به منظور درک بهتر مساله و تحلیل دقیق تر، سعی شد در هر استان دسته بندی از کسب و کارهای آسیب دیده براساس بنیان نظری که در فصل روش شناسی اشاره شد، انجام پذیرد.

ماهیت متفاوت فعالیت های اقتصادی و کسب و کارهای موجود در مناطق مختلف کشور و همچنین تفاوت در پتانسیل ها و ظرفیت های موجود در سطح مناطق که در امر بازیابی کسب و کارها و ارتقای تاب آوری آنان نقشی کلیدی دارد، باعث تفاوت در آسیب ها و پیامدهای مرتبط با سیل بر کسب و کارها شده است. کسب و کارهای آسیب دیده را می توان از منظر فرآیند بازیابی و بازسازی دسته بندی نمود.

کارگروه کسب و کار حسب موارد مطرح شده اقدام به ارایه تیپ شناسی کسب و کارهای آسیب دیده از سیل نمود. جهت انجام نوع شناسی کسب و کارها در این بخش، علاوه بر استناد بر آمارهای منتشره از سوی نهادهای ذیربط، نظر صاحب نظران و دست اندرکاران مرتبط با سیلاب اخیر در قالب کاربرد های طراحی شده (پیوست ۱) توسط تیم مسئول بند نیز اخذ گردید. بر این اساس کسب و کارهای آسیب دیده، به سه دسته کسب و کارهای نیازمند بازیابی، کسب و کارهای نیازمند گذار و کسب و کارهای نیامند پایداری تقسیم بندی شده اند. که هر یک از تیپ های مختلف در ادامه تشریح شده اند.

۱- کسب و کارهای نیازمند بازیابی: این دسته از مشاغل، در جریان سیل اخیر، آسیب جدی یا جزئی دیده اند و لازم است به شکل پیشین بازگردند. ماهیت این کسب و کارها بگونه ای است که امکان تغییر بنیادین به منظور افزایش تاب آوری و کاهش آسیب پذیری آنها در کوتاه مدت وجود ندارد. این کسب و کارها عمدتاً با فرهنگ بومی مناطق عجین شده و از دیرباز در مناطق درگیر سیل وجود داشته اند. واحدهای سنتی زراعی و باغی و پرورش دام و طیور و نیز مشاغل خانگی در این دسته قرار می گیرند. اگرچه بخشی از خسارت وارده بر این کسب و کارها نتیجه مدیریت نامناسب آنها است اما در کوتاه مدت امید چندانی به تغییر آنها برای افزایش تاب آوری نیست. البته انجام اقداماتی از جمله بیمه واحدها و آموزش صاحبان کسب و کارها می تواند باعث افزایش تاب آوری خانوارها و صاحبان کسب و کارها شود.

۲- کسب و کارهای نیازمند گذار: این دسته از واحدهای تولیدی و خدماتی در جریان سیل اخیر، آسیب جدی دیده اند و باید ضمن بازیابی، اصلاحات و تغییراتی را در آنها به منظور افزایش تاب آوری و کاهش آسیب پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و به ویژه سیل، ایجاد کرد. این کسب و کارها عمدتاً از جمله کسب و کارهایی است که در سال های اخیر در مناطق آسیب دیده ایجاد شده اند و از سابقه و قدمت زیادی برخوردار نیستند، مانند واحدهای پرورش آبزیان و واحدهای نیمه مدرن و مدرن فعالیت های زراعی و باغی از

گزارش ملی سیلابها

جمله گلخانه ها. بخش دیگری از این کسب و کارها واحدهایی است که در اثر توسعه غیر پایدار کسب و کارهای سنتی و بومی مناطق ایجاد شده اند، مانند واحدهای زراعی و باغی در حاشیه و مسیل رودخانه ها و نه‌رهای فصلی، اماکن گردشگری و تفریحی حاشیه رودخانه ها و اراضی شیبدار و در معرض خطر.

۳- مشاغل نیازمند پایداری: این دسته از کسب و کارها در جریان سیل اخیر، آسیب جدی ندیده‌اند، اما به دلیل آسیب به کسب و کارهای بالادستی و پایین دستی، تحت تاثیر قرار گرفته و دچار آسیب های غیرمستقیم شده‌اند. این واحدهای اقتصادی عمدتاً واحدهای بزرگ اقتصادی مانند صنایع سنگین و واحدهای تبدیلی و فرآوری هستند که در اثر عدم تامین مواد اولیه مانند صنایع غذایی، سیلوه‌ها و کارخانه های آرد و یا قطع و محدودیت دسترسی به بازارهای مصرف مانند صنایع صادراتی، کارخانه های صنایع لبنی و یا کاهش تقاضا برای تولیدات آنها مانند هتل ها و مراکز اقامتی و رستوران ها می باشند. اکثر این واحدها بدلیل حجم سرمایه گذاری های انجام شده نیازمند حمایت های عمدتاً مالی مانند کاهش یا بخشودگی حق بیمه ها، استمهال وام ها و تسهیلات دریافت شده و اختصاصی تسهیلات کم بازده برای تقویت آنها و کمک به پایداری آنان می باشند.

بر این اساس آنچه در بخش های پیشین آورده شده است، برش استانی تیپ‌شناسی کسب و کارهای آسیب دیده از سیل، در ادامه آمده است.

۵-۳-۱- استان گلستان

سیل گلستان از لحاظ ماهیت ترکیبی از سیل در دو استان لرستان و خوزستان بود. به این معنی که در این استان هم سیلاب و تخریب گسترده آن وجود داشت و هم آبرفتگی نسبتاً طولانی مشابه آنچه در خوزستان روی داد، به وقوع پیوست. در ادامه نوع شناسی کسب و کارهای آسیب دیده و پراکندگی جغرافیایی آنها در شهرستان های مختلف استان آورده شده است (جدول ۵-۱).

جدول ۵-۱ تیپ‌شناسی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان گلستان

کسب و کارهای نیازمند بازایی	پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان
۱- زراعت	ترکمن، کردکوی، گنبدکاووس، آق قالا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش
۲- باغداری	ترکمن، کردکوی، گنبدکاووس، آق قالا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش
۳- صنایع ساختمانی	آق قالا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
۴- مصنوعات چوبی	آق قالا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
۵- صنایع شیمیایی	آق قالا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
۶- داروسازی	آق قالا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
۷- مشاغل خانگی	ترکمن، کردکوی، گنبدکاووس، آق قالا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش
کسب و کارهای نیازمند گذار	پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان
۱- پرورش آبزیان	ترکمن، کردکوی، گنبدکاووس، آق قالا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش
۲- باغداری نوین	آق قالا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
کسب و کارهای نیازمند پایداری	پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان

۱- صنایع دستی	آق‌قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
۲- کسب و کارهای مرتبط با بخش گردشگری	آق‌قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
۳- کسب و کارهای وابسته به خدمات فنی و تعمیراتی	آق‌قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
۴- کسب و کارهای بخش حمل و نقل و خدمات توزیعی	آق‌قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت
۵- کسب و کارهای بخش داروسازی	آق‌قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت

مشاغل زراعت، باغبانی، دامپروری، پرورش طیور، شیلات و آبزیان در استان گلستان در حوزه‌ی مشاغل نیازمند بازیابی قرار دارد و عمدتاً از نظر جغرافیایی در شهرستان‌های ترکمن، کردکوی، گنبدکاوس، آق‌قلا، مراوه تپه، گمیشان، گالیکش گسترده شده‌اند. صنایع ساختمانی، مصنوعات چوبی، صنایع شیمیایی و داروسازی از جمله مشاغل نیازمند بازیابی بر اثر سیلاب در استان گلستان می‌باشد که از نظر جغرافیایی عمدتاً در شهرستان‌های آق‌قلا، بندر ترکمن، آزادشهر، رامیان، گمیشان، علی‌آباد، کردکوی، کلاله، گنبد، گالیکش، گرگان و مینودشت گسترده شده‌اند. خدمات فنی، خدمات توزیعی، حمل و نقل و گردشگری از جمله مشاغل خدماتی نیازمند بازیابی بر اثر سیلاب در استان گلستان می‌باشد که از نظر جغرافیایی عمدتاً در شهرستان‌های گنبدکاوس، گالیکش، گرگان، آق‌قلا و گمیشان پراکنده شده‌اند.

۵-۳-۲- استان لرستان

استان لرستان برخلاف استان خوزستان عمدتاً با حجم وسیعی از سیلاب مخرب روبرو بوده است و معضل آبگرفتگی در آن چندان جدی نبوده است. اما با توجه به حجم تخریب و رسوب گذاری شدید در اغلب مناطق درگیر، کسب و کارهای آسیب دیده در گروه بندی‌های نسبتاً متفاوت تری از استان خوزستان قرار می‌گیرند. در ادامه نوع شناسی کسب و کارهای آسیب دیده و پراکندگی جغرافیایی آنها در شهرستان‌های مختلف استان آورده شده است (جدول ۵-۲).

جدول ۵-۲ تیپ‌شناسی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان لرستان

کسب و کارهای نیازمند بازیابی	پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان
۱- زراعت	ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم‌آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدهشت
۲- باغداری	ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم‌آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدهشت
۳- مشاغل خانگی	ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم‌آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدهشت
۴- خرده فروشی	خرم‌آباد، الیگودرز، بروجرد، دورود و کوهدهشت
۵- خدمات ساختمانی	خرم‌آباد، الیگودرز، بروجرد، دورود و کوهدهشت
کسب و کارهای نیازمند گذار	پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان
۱- پرورش آبزیان	ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم‌آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدهشت
۲- واحدهای کشاورزی خارج از اراضی زراعی	ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم‌آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدهشت
۳- کسب و کارهای بخش معادن	ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم‌آباد، درود، و کوهدهشت
۴- باغداری نوین	ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم‌آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدهشت

گزارش ملی سیلاب‌ها

پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان	کسب و کارهای نیازمند پایداری
ازنا، الیگودرز، بروجرد، پلدختر، خرم آباد، دلفان، درود، رومشکان، سلسله و کوهدشت	۱- صنایع دستی
خرم آباد، الیگودرز، بروجرد، دورود و کوهدشت	۲- کسب و کارهای مرتبط با بخش گردشگری
خرم آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۳- کسب و کارهای وابسته به صنایع تبدیلی و فرآوری
خرم آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۴- کسب و کارهای بخش حمل و نقل و خدمات توزیعی
خرم آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۵- کسب و کارهای مرتبط با صنایع چوب
خرم آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۶- کسب و کارهای مربوط به صنایع شیمیایی
خرم آباد، الیگودرز، پلدختر، دورود و کوهدشت	۷- کسب و کارهای صنایع لاستیکی و پلاستیکی

۵-۳-۳- استان خوزستان

در استان خوزستان علاوه بر سیلاب و خسارت های مرتبط با آن، پدیده آبگرفتگی معضل اساسی عمده کسب و کارهای استان بوده است. با توجه به طولانی شدن زمان آبگرفتگی در اکثر مناطق استان بعضاً تا بیش از دوماه، نوع شناسی کسب و کارهای آسیب دیده از سیلاب و آبگرفتگی در جدول ۵-۳ آمده است.

جدول ۵-۳ تیپ‌شناسی کسب و کارهای آسیب‌دیده استان خوزستان

پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان	کسب و کارهای نیازمند بازایی
آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۱- زراعت
آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۲- پرورش دام و طیور
آبادان، دزفول، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۳- باغداری
آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۴- مشاغل خانگی
آبادان، ایذه، دشت آزادگان، اهواز، شادگان، خرمشهر	۵- صنایع دستی
پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان	کسب و کارهای نیازمند گذار
ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۱- پرورش آبزیان
آبادان، دزفول، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر	۲- واحدهای کشاورزی خارج از اراضی زراعی
اهواز، دزفول، شوشتر، آبادان، خرمشهر	۳- کسب و کارهای اماکن تفریحی حاشیه رودخانه‌ها
پراکندگی جغرافیایی این مشاغل حسب شهرستان	کسب و کارهای نیازمند پایداری
اهواز، آبادان، ماهشهر، خرمشهر، دشت آزادگان، کارون	۱- کسب و کارهای وابسته به نفت و پتروشیمی
اهواز، کارون،	۲- کسب و کارهای وابسته به صنایع فولاد
دزفول، شوشتر، شوش، باوی، کارون، شادگان، آبادان، خرمشهر	۳- کسب و کارهای کشت و صنعت های نیشکر
دزفول، شوشتر، شوش، باوی، گتوند، اهواز، کارون، ایذه، هفتگل، باغملک، رامهرمز، خرمشهر، شادگان، آبادان	۴- کسب و کارهای وابسته به صنایع

تبدیلی و فرآوری	
۵- کسب و کارهای مرتبط با تبادلات کالایی با عراق	اهواز، شوش، دشت آزادگان، حمیدیه، هویزه، آبادان، خرمشهر
۶- کسب و کارهای بخش حمل و نقل و خدمات توزیعی	آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر
۷- کسب و کارهای مرتبط با بخش گردشگری	آبادان، دزفول، دشت آزادگان، مسجدسلیمان، لالی، باغملک، اندیکا، هفتگل، ایذه، شوش، شوشتر، شادگان، اهواز، کارون، حمیدیه، هویزه، باوی و خرمشهر

۵-۴- پیامدهای سیلاب بر زنجیره کسب و کارها

بلایای طبیعی تأثیرات نامطلوب بسیاری را بر انواع کسب و کارها بر جای می‌گذراند. اثرات سیلاب می‌تواند از دیدگاه‌های مختلفی مانند تأثیرات کوتاه مدت - بلند مدت و یا مستقیم - غیرمستقیم طبقه‌بندی شود. تأثیرات مستقیم آسیب به دارایی‌های ثابت و سرمایه‌ای، خسارت به مواد اولیه، محصولات کشاورزی، صدمات و مرگ و میر است. تأثیرات غیرمستقیم نیز به مسائل ایجاد شده در فرایند تولید، یا خدمات و یا زنجیره کسب و کارها اشاره دارد. زنجیره کسب و کارها، شبکه‌ای است بین یک کسب و کار و هریک از تامین‌کننده‌های آن برای تولید و توزیع یک محصول مشخص و به نوعی زنجیره کسب و کارها، گام‌هایی را که برای رساندن کالا یا خدمات به مشتری برداشته می‌شود را نشان می‌دهد.

در این بخش به منظور تحلیل پیامدهای سیلاب، علاوه بر تحلیل داده‌های منتشره از سوی مراجع ذیصلاح، اقدام به مصاحبه تلفنی با تعدادی از صاحب‌نظران و نیز صاحبان کسب و کارهای مختلف بخش‌های مختلف اقتصادی در استان خوزستان، گلستان و لرستان و تکمیل کاربرگ‌های تهیه شده توسط تیم مسئول (پیوست ۱) شد. پرسشنامه همراه با مصاحبه نیمه ساختار یافته تکنیک مورد استفاده در این بخش از کار بود. همچنین با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا، گزارش‌های منتشر شده توسط دستگاه‌های اجرایی و استانداری‌های استان‌های درگیر مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از این بررسی‌ها در سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات به تفکیک پیامدهای مطلوب و نامطلوب در ادامه آورده شده است. بسیاری از پیامدهای بیان شده ممکن است در بخش‌های مختلف اقتصادی منشاء اثر بوده و تولید و کسب و کارهای بیش از یک بخش اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد اما با توجه به میزان اهمیت هر پیامد، دسته‌بندی آن در مهم‌ترین بخش اقتصادی مرتبط با کسب و کارهای کشاورزی، صنعت و خدمات انجام شده است.

یکی از اصلی‌ترین پیامدهای سیل بر زنجیره کسب و کارها، خسارت‌های ناشی از تخریب گسترده راه‌های ارتباطی بوده است. این مساله هم در سطح ملی و هم در سطح بیت‌المللی بر فعالیت کسب و کارها موثر و آن‌ها را تحت تأثیر و با مشکل مواجه نمود. در استان خوزستان آبرگرفتنی و تخریب بخشی از جاده ارتباطی برای بیش از یک ماه مرز بین المللی چذابه را تعطیل و کسب و کارهای مختلفی از جمله واحدهای پیله‌وری و فعالیت‌های تجاری مرتبط را دچار رکود کرد. این امر بسیاری از واحدهای تولیدی پایین دست را که محصولات خود را به عراق صادر می‌کردند، دچار خسارت و آسیب کرد.

در سطح ملی، تخریب پل‌ها و راه‌های ارتباطی در مناطق وسیعی از گلستان و لرستان، و به ویژه خوزستان به عنوان تولیدکننده مهم بخش کشاورزی، باعث لنگی فعالیت‌ها و مشکلات بسیاری در بازرسانی محصولات کشاورزی و غذایی از جنوب کشور به استان‌های شمالی و مرکزی نمود. علاوه بر این تامین مواد اولیه مورد نیاز صنایع و واحدهای تولیدی این استان‌ها را نیز با تاخیر و افزایش هزینه‌های حمل و نقل و انبارداری مواجه کرد.

شایان ذکر است ممکن است پیامدهای دیگری نیز بتوان برای سیل اخیر برشمرد اما با توجه به مصاحبه‌های انجام شده و کاربرگ‌های تکمیل شده، مهم‌ترین پیامدها تبیین و در قالب نحوه اثرگذاری بر کسب و کارهای بخش مربوطه تحلیل شده است.

۵-۴-۱- پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها در بخش کشاورزی

در جدول زیر فهرست پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارها در بخش کشاورزی، همچنین بازه‌ی زمانی پیامدها و تأثیر هریک بر کسب و کارها و یا صاحبان کسب و کارهای بخش کشاورزی ارائه شده است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

جدول ۴-۵ پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای بخش کشاورزی

پیامد	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی تاثیر
فرسایش و از بین رفتن خاک زراعی	کاهش توان تولید محصولات کشاورزی	بلندمدت
تخریب مراتع	کاهش توان تولید علوفه	بلندمدت
رانش زمین	از بین رفتن اراضی مرغوب کشاورزی	بلندمدت
تخریب کانال‌های آبرسانی	کاهش توان تولید محصولات کشاورزی	میان‌مدت
آبگرفتگی مزارع	از بین رفتن محصولات کشاورزی	کوتاه‌مدت
از بین رفتن محصولات کاشته شده	ناپایداری معیشت خانوارهای کشاورز	کوتاه‌مدت
افزایش بیماری‌های دامی	افزایش تلفات دام و ضربه به اقتصاد دامپروری‌ها	میان‌مدت
ناپایداری معیشت خانوارهای کشاورز (تک شغلی)	عدم ادامه کسب و کارهای کشاورزی	بلندمدت
تخریب جایگاه نگهداری دام	ضربه به اقتصاد دامپروری‌ها	کوتاه‌مدت
تخریب و آسیب به انبارهای علوفه	ضربه به اقتصاد دامپروری‌ها	کوتاه‌مدت
آسیب به شیلات و صنایع وابسته به آن	ضربه به اقتصاد مشاغل شیلاتی	کوتاه‌مدت
تخریب مرغداری‌های صنعتی و سنتی	ناپایداری اقتصادی خانوارها، بیکاری، کاهش تولید گوشت	کوتاه‌مدت
تلف شدن طیور	ناپایداری اقتصادی خانوارها، بیکاری	کوتاه‌مدت
آب گرفتگی باغات و نخلستانها	ضربه به اقتصاد باغداری‌ها، افزایش بیماری‌های باغی	کوتاه‌مدت
کاهش عملکرد نخیلات و باغات	ناپایداری معیشت خانوارهای روستایی	میان‌مدت
تخریب سازه‌ی گلخانه‌ها	ناپایداری اقتصادی، بیکاری	کوتاه‌مدت
تخریب محصولات گلخانه‌ها	ناپایداری اقتصادی	کوتاه‌مدت
کاهش حجم صادرات محصولات کشاورزی	ناپایداری معیشت خانوارهای روستایی	میان‌مدت
از بین رفتن کندهای عسل	ضربه اقتصادی به زنبورداران، بیکاری، اختلال در کسب و کارهای زنبورداری	کوتاه‌مدت

همان گونه که مشاهده می شود، مهم ترین اثرات نامطلوب سیل اخیر بر بخش کشاورزی که می تواند تا سال ها تولید را در مناطق تحت تاثیر سیل، دچار اختلال کند، از بین رفتن سرمایه های طبیعی مرتبط با بخش کشاورزی از جمله فرسایش خاک، تخریب مراتع و رانش زمین است که علاوه بر خسارت های آورده شده در فصول قبل، کمیت و کیفیت تولید را در سال های بعد نیز دچار آسیب و اختلال کند. در جدول زیر فهرست پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارها در بخش کشاورزی، همچنین بازه‌ی زمانی پیامدها و تاثیر هر یک بر کسب و کارهای بخش کشاورزی ارائه شده است.

جدول ۵-۵ پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش کشاورزی

پیامد	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی
تکمیل ظرفیت سدهای مخزنی کشور	رونق فعالیت‌های کشاورزی و فعالیت های پایین دست و تامین به موقع منابع آبی برای سطح زیرکشت	میان‌مدت
افزایش پتانسیل دایر شدن اراضی کشاورزی که پیش از این بایر بودن	ایجاد ظرفیست های جدید کسب و کار و افزایش اشتغال	میان‌مدت
رونق کسب و کار دارندگان ادوات خاص کشاورزی و باغداری	توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی در بخش کشاورزی	میان‌مدت
رونق فعالیت کسب و کارهای مرتبط با تعمیرات ادوات کشاورزی	توسعه منطقه ای و افزایش گردش مالی در بخش کشاورزی	کوتاه‌مدت
ایمن سازی راه های ارتباطی روستایی و راه های دسترسی به مزارع و واحدهای تولیدی	تقویت لجستیکی و بازررسانی بهتر محصولات بخش کشاورزی	میان‌مدت

سیلاب های اخیر در کنار خسارت ها و آسیب های جدی، فرصت ها و اثرات مفیدی را نیز برای بخش کشاورزی به همراه داشته است که مهم ترین و پایدارترین آن را می توان تقویت و بهبود وضعیت منابع آب سطحی و زیرزمینی است.

نکته مهم و قابل توجه در خصوص پیامدهای هر مساله وجود برخی پیامدهای پنهان و غیر مستقیم است که یا چندان محسوس نیستند یا ممکن است در نگاه اول جزء پیامدهای آن مساله قلمداد نگردند، در حالی که یک تحلیل عمیق تر نشان خواهد داد که بوجود آمدن آن‌ها به طور غیر مستقیم ناشی از وقوع پدیده مذکور خواهد بود. در خصوص سیل اخیر و موارد مطرح شده در جدول ۵-۵ هم این مساله صادق است. برای مثال ممکن است تصور شود که ایمن سازی راه های ارتباطی روستایی و راه های دسترسی به مزارع و واحدهای تولیدی کشاورزی در اثر سیل بوجود نمی آیند. اما باید توجه داشت که هنگام آسیب به چنین مواردی و پس از انجام بازسازی های لازم، معمولاً طراحان و مجریان طرح های عمرانی مرتبط سعی در رعایت بیشتر موارد ایمنی چنین بخش هایی نموده و در نهایت منجر به بهبود وضعیت این راه ها در میان مدت و بلند مدت خواهد شد.

در همین ارتباط باید توجه داشت که پیامدهای پنهان و غیر مستقیم است که نیازمند برنامه ریزی مدون برای استفاده از ظرفیت ایجاد شده است در غیر اینصورت این ظرفیت ممکن است خود منجر به یک تهدید برای آینده کسب و کارها شود. به عنوان مثال در استان خوزستان، سالهاست به دلیل محدودیت منابع آبی کشت تابستانه و علی الخصوص کشت برنج محدود شده بود و بهره برداران مجاب به محدودیت شدید این نوع کشت شدند اما در تابستان امسال با توجه به وضعیت خوب منابع آب سدها و علیرغم هشدارهای کارشناسان، تحت فشارهای خاص سطح وسیعی در حدود ۲۰۰ هزار هکتار زیر کشت برنج رفت که علاوه بر اثرات بسیار منفی زیست محیطی بر اراضی پایین دست و مشکلات دیگر، معلوم نیست در صورت کمبود مجدد منابع آب در سالهای آتی چگونه می توان کشاورزان را قانع به ایجاد ممنوعیت یا محدودیت در کشت تابستانه کرد. از اینروست که دقت و تدبیر از استفاده از ظرفیت های ایجاد شده در اثر سیل از ملزومات مدیریت پس از سیل به شمار می رود.

۵-۴-۲- پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها در بخش صنعت

در جدول زیر فهرست پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارها در بخش صنعت، همچنین بازه‌ی زمانی پیامدها و تاثیر هریک بر کسب و کارهای بخش صنعت ارائه شده است.

جدول ۵-۶ پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش صنعت

پیامد	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی
آسیب به زیرساخت‌ها و تأسیسات شهرک‌های صنعتی	تعطیلی کسب و کارها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	بلندمدت
تخریب راه‌های دسترسی به معادن	بیکاری نیروی کار	میان‌مدت
تخریب کارگاه‌های قالبیافی	تعطیلی کارگاه‌ها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	بلندمدت
خسارت به خطوط لوله و تأسیسات نفتی	کاهش تولید و ضربه اقتصادی	کوتاه‌مدت
آسیب به زیرساخت‌های عمومی (شبکه فاضلاب، شبکه برق و گاز)	تعطیلی کسب و کارهای وابسته	کوتاه‌مدت
تخریب آسفالت خیابان‌ها و جاده‌ها	کاهش توان بازرسانی محصولات	میان‌مدت
آسیب به ماشین آلات و تجهیزات کارگاه های شهرک صنعتی	تعطیلی کسب و کارها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	میان‌مدت
آسیب به محصولات تولیدی و مواد اولیه کارگاه های شهرک صنعتی	کاهش تولید و ضربه اقتصادی	کوتاه‌مدت
کاهش توان خرید صاحبان صنایع جهت شروع فرایند تولید	تعطیلی کسب و کارها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	میان مدت
آسیب به مشاغل خانگی	ناپایداری معیشت خانوار	میان‌مدت
آسیب به کارگاه‌های صنایع دستی	تعطیلی کارگاه‌ها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	بلندمدت

گزارش ملی سیلابها

آسیب زیرساخت های پایه و لنگی کار در بنگاه ها و واحدهای صنعتی ناشی از سیل و آبگرفتگی از اصلی ترین اثرات منفی سیل بر بخش صنعت بوده است. این امر خصوصاً در صنایع سنگین و استراتژیک کشور در استان خوزستان بسیار مشهود است. در خصوص بنگاه های کوچک و متوسط صنعتی خصوصاً در خارج از شهرک های صنعتی، که عمده واحدهای صنعتی در استان های لرستان و گلستان بوده اند، آسیب به سرمایه های فیزیکی از جمله تخریب ساختمان و ابنیه واحدها و از دست رفتن سرمایه های مالی و اقتصادی آنان بسیار چشمگیر بوده و صاحبان این کسب و کارها را دچار مشکل و مشاغل زیادی را در سطح مناطق به طور دائم یا موقت به تعطیلی کشانده است.

در جدول ۵-۷ فهرست پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارها در بخش صنعت، همچنین بازه های زمانی پیامدها و تاثیر هر یک بر کسب و کارهای بخش صنعت ارائه شده است.

جدول ۵-۷ پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش صنعت

پیامد	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی
رونق کسب و کارهای ساختمان سازی	ایجاد کسب و کارهای مرتبط با خدمات مستغلات و ساختمان ، افزایش گردش مالی، ایجاد و یا افزایش اشتغال برای افراد با اشتغال ناقص	میان مدت
افزایش کیفیت ساخت در ساخت و سازه های جدید	توسعه و بهبود کیفیت زیرساختها	بلندمدت
توجه بیشتر به اصول مهندسی در بازسازی ها	توسعه و بهبود کیفیت زیرساختها	بلندمدت
افزایش آگیری تالابهای کشور	توسعه ی گردشگری، پایدارسازی معیشت خانوارهای بهره بردار، پایداری محیط زیست	میان مدت
افزایش آگاهی نسبت به عدم ساخت و ساز در حریم و بستر رودخانهها	توسعه و بهبود کیفیت زیرساختها	میان مدت
لایروبی و سازماندهی رودخانهها	توسعه منطقه ای، افزایش گردش مالی، افزایش اشتغال	میان مدت
بهبود وضعیت گردشگری مناطق به ویژه طبیعت گردی	توسعه منطقه ای، افزایش گردش مالی به خصوص در حوزه جاذبه های گردشگری منطقه ای، افزایش اشتغال	میان مدت

همان گونه که در بخش پیامدهای مطلوب بخش کشاورزی اشاره شد، برخی از این پیامدهای مطلوب جزء پیامدهای پنهان و غیر مستقیم سیل است که در میام مدت و بلند مدت با برنامه ریزی و انجام اقدامات بازسازی، باعث بهبود وضعیت کسب و کارهای بخش صنعت در مناطق آسیب دیده از سیل خواهد شد.

۵-۴-۳- پیامدهای سیلاب بر کسب و کارها در بخش خدمات

در جدول زیر فهرست پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارها در بخش خدمات همچنین بازه های زمانی پیامدها و تاثیر هر یک بر کسب و کارهای بخش صنعت ارائه شده است.

جدول ۵-۸ پیامدهای نامطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش خدمات

پیامد	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی
خسارت به منازل مسکونی	تعطیلی فعالیت های اقتصادی خانوار	میان مدت
تخریب پل های ارتباطی در محورهای فرعی و روستایی	عدم دسترسی به خدمات	کوتاه مدت
آسیب و تخریب محورهای مواصلاتی و سازه های راهداری	عدم دسترسی به خدمات	کوتاه مدت
کاهش حضور گردشگران در کوتاه مدت	ضربه اقتصادی به مشاغل مرتبط با گردشگری	کوتاه مدت
آسیب کارگاه های بافندگی فرش عمدتاً در استان های گلستان و لرستان	تعطیلی کارگاهها، کاهش خرید مواد اولیه، بیکاری نیروی کار، کاهش تولید و ضربه اقتصادی	میان مدت
بیکاری موقت نیروهای کاری کارگاهها و مشاغل صنعتی-خدماتی	ناپایداری معیشت خانوارها	میان مدت

تغییر تقاضای خرید عموم از کالای عمدتاً لوکس به کالاهای ضروری	نیاز به تامین کالاهای ضروری	کوتاه‌مدت
آسیب به آثار تاریخی	رکود کسب و کارهای بخش گردشگری و فعالیت های مرتبط	کوتاه‌مدت

در سطح محلی تخریب منازل مسکونی و آبرگرفتنی سکونتگاه‌ها خصوصاً در نواحی روستایی که همزمان هم محل زندگی و هم محل فعالیت های اقتصادی خانوارهای روستایی بوده است، آسیب جدی را متوجه کسب و کارهای خدماتی نواحی روستایی کرده است. در سطح منطقه ای و ملی، تخریب راه‌ها و پل‌ها باعث مختل شدن ارایه خدمات به بسیاری از فعالیت های اقتصادی در بخش های مختلف اقتصادی شده است. خدمات توزیعی، خدات حمل و نقل و کسب و کارهای بخش گردشگری از مهم ترین فعالیت های اقتصادی است که کسب و کارهای آن‌ها در جریان سیل اخیر دچار مشکل شده است.

در جدول ۵-۹ فهرست پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارها در بخش خدمات همچنین بازه‌ی زمانی پیامدها و تاثیر هر یک بر کسب و کارهای بخش صنعت ارائه شده است.

جدول ۵-۹ پیامدهای مطلوب سیلاب بر کسب و کارهای در بخش خدمات

پیامد	تاثیر بر کسب و کارها یا صاحبان کسب و کارها	بازه زمانی
رونق کسب و کارهای ساختمان‌سازی	ایجاد کسب و کارهای مرتبط با خدمات مستغلات و ساختمان، افزایش گردش مالی، ایجاد و یا افزایش اشتغال برای افراد با اشتغال ناقص	میان‌مدت
افزایش کیفیت ساخت در ساخت و سازه های جدید	توسعه و بهبود کیفیت زیرساخت‌ها	بلندمدت
توجه بیشتر به اصول مهندسی در بازسازی‌ها	توسعه و بهبود کیفیت زیرساخت‌ها	بلندمدت
افزایش آگیری تالاب‌های کشور	توسعه‌ی گردشگری، پایدارسازی معیشت خانوارهای بهره‌بردار، پایداری محیط‌زیست	میان‌مدت
ارتقای آگاهی نسبت به عدم ساخت و ساز در حریم و بستر رودخانه‌ها	توسعه و بهبود کیفیت زیرساخت‌ها	میان‌مدت
لایروبی و سازماندهی رودخانه‌ها	توسعه منطقه ای، افزایش گردش مالی، افزایش اشتغال	میان‌مدت
بهبود وضعیت گردشگری مناطق به ویژه طبیعت‌گردی	توسعه منطقه ای، افزایش گردش مالی به خصوص در حوزه جاذبه های گردشگری منطقه ای، افزایش اشتغال	میان‌مدت

جهت انجام این بخش از گزارش، زنجیره‌ی کسب و کارها با استفاده از تحلیل محتوای خسارات وارده بر بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، لجستیکی و غیره و همچنین بررسی نظرات صاحب‌نظران تدوین شده است. در ادامه برخی از این زنجیره‌های کسب و کار توضیح داده شده است.

- با از بین رفتن راه‌ها در اثر سیلاب، از میزان گردشگرپذیر بودن شهرستان‌هایی مانند ایذه، شوش و آبادان در استان خوزستان، شهرستان‌های گنبدکاووس، گرگان، علی‌آباد در استان گلستان و شهرستان‌های خرم‌آباد، بروجرد و دورود در استان لرستان؛ کاسته شده و کسب و کارهایی که در حوزه گردشگری در این مناطق فعال بوده مانند هتلها، رستوران‌ها، آتلیه‌های عکاسی محلی، آژانس‌های مسافری، دفاتر خدمات مسافرتی و راهنمای گردشگری و بازارچه‌های محلی و غیره، دچار مشکل شده اند.
- کاهش فعالیت های گردشگری در مناطق گردشگرپذیر، موجب از بین رفتن کسب و کارها و مشاغل مربوط به صنایع دستی مانند فروشندهان لباس‌های محلی، فروشندهان کپو و سایر محصولات حصیری و سوغات‌سرایهای محلی در این مناطق شده است.
- از بین رفتن راه‌ها در مناطق درگیر سیلاب همچنین باعث کاهش امکان حمل و نقل مواد غذایی و محصولات کشاورزی شده که این امر به نوبه خود موجب افزایش ضایعات محصولات کشاورزی و بالطبع کاهش درآمد کشاورزان را به دنبال داشته است. علاوه بر این فعالیت واحدهای تبدیل و فرآوری مواد غذایی و صنایع غذایی مربوطه دچار اختلال یا تعطیلی بخشی یا تمامی خط تولید شده اند.
- آسیبی که به مدارس و آموزشگاه‌ها وارد شده و موجب تعطیلی آن‌ها شده، مشاغل وابسته به این بخش مانند سرویس‌های ایاب و ذهاب مدارس، تولیدی لباس مدارس، نوشت‌افزارها و فروشگاه‌های وسایل آموزشی و کمک آموزشی را تحت‌الشعاع قرار داده است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

- تعطیلی دانشگاه‌ها و ادارات در مناطق درگیر سیل، موجب افزایش بیکاری رانندگان و آژانس‌های مسافری و کاهش فعالیت واحدهای خدماتی چاپ و صحافی شده است.
- از بین رفتن مزارع پرورش ماهی در اثر سیلاب در برخی شهرستان‌ها مانند دشت آزادگان در استان خوزستان، خرم‌آباد در استان لرستان و کردکوی و گنبدکاووس در استان گلستان، باعث از بین رفتن مشاغل فعال در این زمینه مانند ماهی‌فروشی‌ها، کارخانجات کنسرو سازی و سایر واحدهای مرتبط را به دنبال داشته است.
- خسارت وارده به محصولات کشاورزی در استان‌ها و شهرستان‌های درگیر سیل، مشاغل وابسته به صنایع غذایی را با مشکلات زیادی از قبیل افزایش هزینه‌ی تهیه‌ی مواد اولیه، کاهش کیفیت مواد اولیه، عدم فعالیت به علت عدم حضور نیروهای کاری مواجه شده‌اند.
- افزایش بیماری‌های دامی، موجب تلف شدن دام‌های سبک و سنگین شده و بالطبع ناپایداری معیشت خانوارها را در پی خواهد داشت. همچنین عدم دسترسی به علوفه جهت تغذیه دام‌ها و نیز تخریب جایگاه نگهداری دام، هزینه‌ی تولیدات دامی را بالا برده است.

۵-۴-۴- تحلیل آسیب‌های وارده بر سرمایه‌های کسب و کار

بخش دیگری از پیامدهای سیل بر زنجیره کسب و کارها از طریق تحلیل آسیب‌های وارده بر سرمایه‌های کلیدی در ایجاد و رونق کسب و کارهای پایدار تحلیل می‌شود. همان‌گونه که در بخش پیشین اشاره شد، زنجیره کسب و کارها و سرمایه‌های آنان در فرآیند سیلاب اخیر در مناطق مختلف کشور دچار آسیب‌های متفاوتی شد که لازم است با دقت بیشتری مورد بررسی و تحلیل قرار گیرند. نکته بسیار مهم در خصوص تحلیل پیامدهای هر اتفاقی از جمله سیل و سایر مخاطرات طبیعی بر کسب و کارها، تحلیل پیامدهای سیل بر دارایی‌ها یا سرمایه‌های مورد نیاز در ایجاد، پایداری و موفقیت کسب و کارهاست. برای نیل به یک کسب و کار پایدار، مجموعه‌ای از سرمایه‌ها مورد نیاز است که در تعامل با هم پایداری کسب و کارها را تضمین می‌کنند. در ادامه هر یک از این سرمایه‌ها به اختصار معرفی می‌شوند:

- **سرمایه طبیعی^۱**: این سرمایه شامل منابع طبیعی (خاک، آب، هوا، منابع ژنتیکی و غیره) و خدمات زیست محیطی (چرخه آب، آلودگی‌ها و غیره) می‌باشد که از آن‌ها منابع طبیعی جریان یافته و خدمات مفیدی به منظور پایداری کسب و کارها در اختیار صاحبان آن‌ها قرار می‌دهند.
- **سرمایه انسانی^۲**: این سرمایه شامل مهارت‌ها، دانش، توانایی کار و سلامتی و توانایی‌های مهم فیزیکی برای پیگیری موفقیت‌آمیز استراتژی‌های مرتبط با پایداری یک معیشت است.
- **سرمایه اجتماعی^۳**: شامل هر شبکه‌ای که باعث افزایش اعتماد، توانایی کار با هم، دسترسی به فرصت‌ها؛ شبکه‌های غیررسمی و عضویت در سازمان‌های مختلف و همچنین ارتباطات درونی و بیرونی در سطح خرد و کلان است که می‌تواند نقشی کلیدی در پایداری کسب و کارها در هر ح.ز.ه و در هر سطحی ایفا کنند.
- **سرمایه اقتصادی یا مالی^۴**: این سرمایه شامل پس‌اندازها (نقدی و همچنین دارایی‌های قابل نقدینگی)، اعتبارات (رسمی و غیر رسمی) و همچنین دیگر دارایی‌های اقتصادی از جمله زیرساخت‌ها و تولید تجهیزات و فناوری‌های پایه، که برای ایجاد و پایداری کسب و کار ضروری می‌باشد.

۱ Natural Capital

۲ Human Capital

۳ Social Capital

۴ Financial Capital

• **سرمایه فیزیکی**^۱: در حوزه کسب و کار این سرمایه دربرگیرنده زیرساخت‌های عمده و زیربنایی برای ایجاد و پایداری کسب و کار می‌باشند که عمدتاً شامل حمل و نقل، راه‌های ارتباطی، ساختمان، آب و بهداشت، انرژی، فناوری و غیره می‌باشد. در این بخش به منظور تحلیل دقیق‌تر آسیب‌های وارده بر کسب و کارهای مختلف در جریان سیل اخیر، از طریق مصاحبه با صاحب‌نظران و مطلعان کلیدی حوزه کسب و کار در استان‌های درگیر سیل، میزان آسیب وارده بر هر یک از سرمایه‌های مورد نیاز برای یک کسب و کار پایدار، ارزیابی شد. نتایج حاصل از دیدگاه‌های این صاحب‌نظران به تفکیک عمده رسته‌های شغلی آسیب دیده در جریان سیل، در جدول ۵-۱۰ آورده شده است. در ادامه آسیب‌پذیری هریک از سرمایه‌های پنج‌گانه انسانی، مالی، فیزیکی، اجتماعی و طبیعی کسب و کارها از سیلاب ارائه شده است. همان‌گونه در جدول زیر قابل مشاهده است، آسیب‌پذیری هریک از سرمایه‌های با استفاده از طیف ۵ گانه (بسیار زیاد، ...، بسیار کم) در هریک از رسته‌های شغلی، از یکدیگر تفکیک شده‌اند. همان‌گونه که اشاره شد این امر از طریق تکمیل کاربرگ‌های طراحی شده توسط تیم مسئول بند در سه استان درگیر توسط صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران سیل انجام شده است.

جدول ۵-۱۰ آسیب‌پذیری سرمایه‌های کسب و کارها از سیلاب

رسته‌های شغلی	سرمایه طبیعی	سرمایه مالی	سرمایه فیزیکی	سرمایه انسانی	سرمایه اجتماعی
زراعت	بسیار زیاد	زیاد	بسیار زیاد	بسیار کم	کم
دامداری	بسیار زیاد	زیاد	بسیار زیاد	بسیار کم	کم
پرورش آبزیان	بسیار زیاد	زیاد	بسیار زیاد	بسیار کم	کم
باغداری (سنتی - نوین)	بسیار زیاد	زیاد	بسیار زیاد	بسیار کم	کم
پرورش طیور	بسیار زیاد	زیاد	بسیار زیاد	بسیار کم	کم
صنایع پتروشیمی	بسیار کم	زیاد	زیاد	کم	بسیار کم
لوله‌سازی	بسیار کم	زیاد	بسیار زیاد	کم	بسیار کم
صنایع فولاد	بسیار کم	کم	کم	متوسط	بسیار کم
صنایع غذایی	بسیار کم	متوسط	متوسط	متوسط	بسیار کم
صنایع بسته‌بندی	بسیار کم	زیاد	زیاد	متوسط	بسیار کم
صنایع ساختمانی	بسیار کم	متوسط	متوسط	متوسط	بسیار کم
صنایع دستی	بسیار کم	بسیار زیاد	متوسط	متوسط	کم
صنایع شیمیایی	بسیار کم	کم	کم	متوسط	بسیار کم
چوب و محصولات چوبی	بسیار زیاد	زیاد	زیاد	متوسط	بسیار کم
لاستیک و پلاستیک	بسیار کم	متوسط	متوسط	متوسط	بسیار کم
داروسازی	بسیار کم	بسیار کم	بسیار کم	متوسط	بسیار کم
خدمات فنی	بسیار کم	متوسط	بسیار کم	متوسط	بسیار کم
خدمات توزیعی	بسیار زیاد	زیاد	بسیار کم	متوسط	بسیار کم
حمل و نقل	بسیار زیاد	زیاد	زیاد	متوسط	بسیار کم
گردشگری	بسیار زیاد	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	متوسط
خرده‌فروشی	بسیار کم	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	بسیار کم
هتل‌داری	بسیار کم	بسیار زیاد	کم	متوسط	بسیار کم
خدمات ساختمانی	بسیار کم	بسیار کم	بسیار کم	متوسط	بسیار کم
مشاغل خانگی	بسیار کم	زیاد	زیاد	بسیار کم	زیاد

※ ارزش گذاری از طریق طیف لیکرت (بسیار کم - بسیار زیاد) و از طریق نظرخواهی از دینفعان حوزه کسب و کار

گزارش ملی سیلاب‌ها

در یک تحلیل کلی و با توجه به ماهیت متفاوت کسب و کارها در بخش‌های اقتصادی کشور، می‌توان اینگونه گفت که در جریان سیل اخیر بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های طبیعی، فیزیکی و مالی وارد شده است. در بخش کشاورزی بیشترین آسیب به سرمایه‌های طبیعی و فیزیکی، در بخش صنایع سنگین بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های مالی، در صنایع خرد بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های مالی و فیزیکی، در بخش خدمات بیشترین آسیب‌ها متوجه سرمایه‌های مالی فیزیکی بوده است. از بین رفتن سرمایه‌های اصلی کسب و کارها، علاوه بر وارد کردن خسارت مستقیم به مشاغل و بنگاه‌های اقتصادی، ممکن است در برخی موارد برای سالیان متمادی باعث کاهش تولید در بخش‌های مرتبط گردد. این امر در خصوص منابع خاک و مراتع استان‌های گلستان، خوزستان و لرستان و فعالیت‌های مرتبط با کشاورزی و پرورش دام می‌تواند چشمگیرتر باشد.

در تحلیل کلی زنجیره‌های کسب و کار می‌توان نتیجه گرفت که در بخش‌هایی که سرمایه‌های طبیعی دچار آسیب شده‌اند، این آسیب‌ها در بلندمدت باقی مانده و امکان بازیابی و جبران خسارت در کوتاه‌مدت بسختی انجام پذیر بوده و نیازمند سرمایه‌گذاری و اقدامات جدی تری است.

در موارد آسیب به سرمایه‌های فیزیکی لزوم اقدام سریع برای جبران آسیب‌ها بمنظور رونق بخشی به فعالیت‌های اقتصادی ضروری است. پل‌ها و راه‌های ارتباطی و ابنیه و تاسیسات مرتبط با کسب و کارها از جمله این موارد هستند.

در موارد آسیب به سرمایه‌های مالی، پرداخت خسارت به آسیب‌دیدگان و حمایت‌های مالی از صاحبان کسب و کارهای آسیب‌دیده در اولویت اقدام باید قرار گیرد.

در بخش‌هایی که سرمایه انسانی و اجتماعی تحت تاثیر قرار گرفته است، توجه به آموزش و توانمندسازی صاحبان کسب و کارها و نیروی انسانی از اصلی‌ترین اقداماتی است که باید در کنار سایر اقدامات صورت پذیرد.

۵-۵- نقش، وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های ذینفعان مرتبط با کسب و کار در مراحل مختلف سیل

به منظور انجام این بخش از گزارش و براساس شرح خدمات تدوین شده، وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های تمامی ذینفعان و دست‌اندرکاران در جریان قبل، حین و پس از سیل احصاء و پس از تکمیل، با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا استخراج و مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

لازم به ذکر است، گزارش‌های منتشر شده در خصوص اقدامات انجام شده توسط دستگاه‌های ذیربط محدود بوده و براساس گزارش‌های رسمی استانی ارسال شده به هیأت ویژه احصاء گردیده و در صورت انتشار گزارش اقدامات سایر دستگاه‌های اجرایی این بخش از گزارش تکمیل تر خواهد شد.

جدول ۵-۱۱ اقدامات انجام شده توسط ذی نفعان مرتبط با کسب و کارها حین و بعد از سیلاب

ردیف	سازمان / دستگاه	اقدامات انجام شده		
		قبل از سیلاب	حین سیلاب	بعد از سیلاب
۱	سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری استان گلستان	مطالعات آبخیزداری در سه سطح شناسایی، توجیهی شناسایی و تفضیلی	-	-
		فعالیت‌های اجرایی شامل نهال کاری و علوفه کاری و تراس بندی		
۲	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	-	مجموعه اقدامات بهداشت و سلامت فردی	-
۳	سازمان مدیریت بحران کشور	ارائه دستورالعمل‌های پیشگیری از سیلاب	مجموعه اقدامات کاهش آثار سیلاب	-
۴	دانشگاه علوم پزشکی گلستان	-	مجموعه اقدامات بهداشت و سلامت فردی	-
۵	سازمان هواشناسی کشور	پیش بینی عددی بارش‌ها	-	-
۶	اداره کل شیلات استان گلستان	احداث دایک و کانال حفاظتی برای مجتمع‌های پرورش ماهی	رصد و بررسی خسارت‌های بخشی آبی پروری و برآورد حجم خسارات تحويل قایق و خودرو جهت امداد رسانی	-
۷	مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی	-	-	-
۸	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	-	-	- - حفظ شاغلین مناطق آسیب دیده از طریق: اجرای طرح‌های اشتغال عمومی با بکارگیری موقت افراد سیل زده. کاهش هزینه نیروی انسانی واحدهای موجود در مناطق سیل زده. پرداخت بیمه بیکاری. - اشتغال جدید و پایدار مناطق آسیب دیده از طریق: شناسایی فعالیت‌ها و کسب و کارها متناسب با ظرفیت‌های مناطق و روستاها. ظرفیت‌سازی و توانمندسازی افراد و واحدهای کارآفرین مناطق آسیب دیده. آموزش و تامین مالی آن از محل قانون اشتغال روستایی و تبصره ۱۸ قانون

گزارش ملی سیلاب‌ها

ردیف	سازمان / دستگاه	اقدامات انجام شده		
		قبل از سیلاب	حین سیلاب	بعد از سیلاب
				بودجه سال ۱۳۹۸.
۹	دانشگاه گلستان	-	ارائه مشورت به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی آذربایجان شرقی (یکی از واحدهای معین فعال در سطح منطقه) جهت هدایت سیلاب با تشکیل کارگروهی از اساتید جغرافیا و آشنا به منطقه.	بررسی و تهیه گزارش وضعیت میراث جهانی گنبد قابوس، شهر باستانی جرجان، موزه فرش و غیره.
۱۰	مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی گلستان	اجرای طرح‌های تحقیقاتی و مطالعاتی همکاری با واحد اجرای مدیریت آبخیزداری اداره کل منابع طبیعی استان گلستان	همکاری با واحد اجرا و دانشگاه در قالب کارگروه تدوین گزارش از سیل اخیر	-
۱۱	وزارت جهاد کشاورزی	-	اعزام نیروی کارشناسی، ترویجی و خدماتی بسیج ماشین‌آلات عمرانی سنگین و سبک	عملیات خروج آب از ۳۱۶۱۰۰ هکتار از اراضی کشاورزی احیاء مجدد اراضی و آماده کشت دوم شدن (۱۷۶۱۴۵ هکتار) لایروبی زهکش‌ها، کانال‌ها و رودخانه‌ها (۱۵۷۹ کیلومتر) مرمت و رگلاژ جاده‌های بین مزارع و عشایری (۲۶۳۴ کیلومتر) جابجایی و اسکان موقت یک میلیون راس دام سبک و سنگین و ۲۰۰۰۰ قطعه مرغ امحاء و دفن بهداشتی حدود ۳۰ هزار راس دام و ۱/۲ میلیون قطعه مرغ واکسیناسیون ۲/۲ میلیون راس دام و ضدعفونی ۹۰۰ هزار متر مربع اماکن دامی تهیه و ابلاغ دستورالعمل اجرایی چگونگی پرداخت کمک بلاعوض و تسهیلات بانکی تهیه و ابلاغ توزیع بین استانی و بین بانکی و شیوه نامه پرداخت تسهیلات قرض‌الحسنه بانکی. تخصیص ۵۰ درصد از کمک بلاعوض تا تاریخ ۹۸/۴/۱۱ (کل مبلغ مصوبه: ۲۶۹۱ میلیارد تومان)
۱۲	اداره کل راه و شهرسازی استان لرستان	-	-	بررسی و تصویب تقاضاهای شهرداری پلدختر در خصوص افزایش سطح اشتغال برای افرادی که تقاضای درجاسازی را داشتند. بازگشایی و برقراری تردد در محورهای مواصلاتی

۵-۶- اثرات سیل بر حکمرانی کسب و کارها

حکمرانی در لغت به معنی «اعمال قدرت، نظام حکومتی، روش تنظیم قدرت، روش تنظیم قوانین و مقررات و فرآیند برقراری نظم در جامعه است و عموماً ترتیبات اداری لازم جهت ارتباط با شهروندان، نظارت بر فعالیت‌های آنان و چگونگی تنظیم امور اجتماع را شامل می‌شود». از این رو علاوه بر ساختارهای فیزیکی، چارچوب‌های نهادی ناظر بر عملکرد حکومت و شهروندان را نیز در بر می‌گیرد. حکمرانی خوب، الگویی برای توسعه‌ی پایدار انسانی با ساز و کار تعاملی سه بخش دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی است تا به موجب آن کشورها بتوانند از تمام توانمندی‌های خود در توسعه‌ی همه جانبه استفاده کنند. این مفهوم بر این اصل بنیادین استوار است که دولت‌ها به جای آن که به تنهایی مسئولیت کامل اداره‌ی جامعه را در تمام سطوح آن بر عهده گیرند، باید در کنار بخش خصوصی و مردمی، به عنوان یکی از نهادها یا عوامل مسئول اداره‌ی جامعه محسوب شوند. حکمرانی در یک تعریف ساده به چگونگی استفاده از خدمات در راستای تأمین نیازهای عمومی جامعه اطلاق می‌شود و به واسطه شاخص‌های متعددی قابل سنجش می‌باشد. با توجه به عدم امکان تفکیک وضعیت شاخص‌های حکمرانی در میان مناطق درگیر سیلاب، وضعیت حکمرانی کسب و کارها به صورت عمومی مورد بررسی قرار گرفته است.

شاخص‌هایی که به واسطه‌ی آن حکمرانی سنجش می‌شود، متعدّدند، اما ۹ شاخص زیر به عنوان مهمترین شاخص‌های حکمرانی شناخته شده‌اند:

۱- مشارکت،

۲- قانون‌مداری،

۳- شفافیت،

۴- مسؤلیت‌پذیری،

۵- پاسخ‌گویی،

۶- خرد جمعی،

۷- برابری،

۸- مؤثر بودن،

۹- دید استراتژیک و گسترده.

عمدتاً آثار ناشی از بلایای طبیعی همانند سیلاب را می‌توان به وضوح مشاهده کرد، به عنوان مثال خسارت به ساختمان‌ها، تخریب انبارها، بسته شدن موقت برخی کسب و کارها، نمونه‌های کمی از آن‌ها هستند. اما برخی از آثار سیلاب نیز به وضوح قابل مشاهده نیست که از میان آن‌ها می‌توان به تخریب اسناد و مدارک اشاره کرد. این قبیل آثار بیشتر در روند پیگیری دریافت خسارات بیمه‌ای خود را نشان می‌دهند.

با توجه به موارد مذکور و تعریف ساختار حکمرانی کسب و کارها که مجموعه مقررات و هنجارهای فرهنگی است که توزیع قدرت، مسئولیت و منابع برای مدیریت کسب و کارها را تعیین می‌کند، در حوزه‌ی کسب و کارها، از میان شاخص‌های نه‌گانه حکمرانی خوب که مورد بحث قرار گرفت، ۳ شاخص مشارکت، پاسخگویی و شفافیت در عرصه‌ی اجرا و اتخاذ تصمیمات در این حوزه معمولاً بیشتر مورد تأکید قرار می‌گیرد.

مشارکت، در این حوزه میزان تاثیرگذاری، رای، نظر، ارائه‌ی پیشنهاد تولیدکنندگان زیر بخش در قوانین، مقررات، لوائح و سیاست‌گذاری و اقدامات اجرایی و سیاست‌های مدیریت کسب و کارهاست که دامنه‌ی شمول آن‌ها شرایط کمی و کیفی کسب و کار را متأثر می‌کند.

میزان پاسخگویی، شاخصی است که به وسیله‌ی آن سیستم در چارچوب اجرای تصمیمات، برنامه‌ها و سیاست‌گذاری در خصوص نتایج به دست آمده در عرصه‌ی اقدام و اجرا پاسخگو می‌شود.

گزارش ملی سیلاب‌ها

میزان شفافیت، کیفیتی است که اگر دولت بخواهد به هر دلیل و با هر هدف و منظوری تصمیم به اتخاذ سیاستی یا برنامه‌ای متفاوت بگیرد، این تصمیم را قبل از اقدام و اجرا با صاحبان کسب و کاری که این تصمیم به آن‌ها مربوط می‌شود، در میان می‌گذارد. بدون شک دامنه‌ی شمول شفافیت به کلیه‌ی امور جاری تسری می‌یابد و نافی آن نخواهد بود.

با توجه به وضعیت موجود و بررسی منابع اطلاعاتی گوناگون در سطح مناطق درگیر سیلاب در بهار ۱۳۹۸، می‌توان شرایط حکمرانی کسب و کارهای درگیر سیلاب را نامناسب ارزیابی کرد که از مهم‌ترین دلایل کاستی حکمرانی کسب و کارها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

- عدم اطمینان به سیاست‌های کلان دولت در بخش‌های مختلف از سوی صاحبان کسب و کارها؛
  - فساد و گستردگی اقتصاد زیرزمینی و واماندگی کسب و کارهای کوچک و متوسط در جریان رقابتی؛
  - عدم رضایت از میزان سهولت و هزینه دسترسی به منابع مالی؛
  - عدم اطلاع رسانی کافی نسبت به نظام‌های پرداخت بیمه‌ای؛
  - تخریب زیرساخت‌ها و افزایش هزینه‌های لجستیکی در مناطق درگیر سیلاب؛
  - عدم وجود برنامه‌ای منسجم و ضرب‌العجلی در راستای بهبود حکمرانی کسب و کارها و بازگردانی ثبات به این حوزه؛
  - ضرورت مکان‌یابی صحیح و اصولی در راستای ساماندهی برخی مشاغل صنعتی و خدماتی و کاهش خطرات بلندمدت سیلاب‌های آتی بر این کسب و کارها؛
  - خلاء حضور جامعه‌ی مدنی در راستای ارتقای حکمرانی کسب و کارهای آسیب‌دیده در اثر سیلاب؛
- در همین راستا، باید این مهم را در نظر داشت که متون مدیریت بلایای طبیعی نشان می‌دهد که در فرآیند مدیریت بلایای طبیعی و کاهش آسیب‌پذیری دو رویکرد و پارادایم غالب، یعنی رویکرد فن‌محور و رویکرد اجتماع‌محور مورد توجه است. در رویکرد سیاست‌های استاندارد یا فن‌محور، بسیاری از اقدامات واکنشی به بلایا به صورت یک ساختار دستوری-کنترلی که حالت بالا به پایینی دارد و رویکردی متمرکز است، انجام می‌گیرد. در راستای مدیریت مخاطرات طبیعی (سیل)، رویکرد اجتماع‌محور (مشارکتی)، این باور عمومی را که مسئولیت کمک به اجتماعات آسیب‌دیده تماماً بر عهده کمک‌های بیرونی و نیروهای دولتی است را نمی‌پذیرد. بلکه بر این باور است که بایستی جمعیت محلی آسیب‌دیده به عنوان افرادی که توانایی عمل و مشارکت دارند در نظر گرفته شوند، نه افرادی که باید به آن‌ها کمک کرد و یا اینکه آنان ناتوان هستند. از این رو، این رویکرد از همکاری و مشارکت محلی در فرآیند مدیریت بلایا استقبال می‌کند و خواهان تقویت ظرفیت محلی از طریق مشارکت تمامی افراد و گروه‌ها در سطح محلی است. با توجه به برآوردها و نتایج تحلیل‌های گزارش تا کنون می‌توان به این نتیجه رسید که از میان سه بازیگر اصلی حکمرانی سیلاب (بخش دولتی، بخش خصوصی و جامعه‌ی مدنی) عمده‌ی خسارات به کسب و کارهای بخش خصوصی وارد شده است. حال با توجه به اینکه این بخش برای بازیابی کسب و کار نیازمند دریافت تسهیلات مالی است، لذا در آینده این کسب و کارها در این مناطق مقروض شده و قطعاً به صورت ضعیف‌تر از وضعیت پیش از سیلاب پیش خواهند رفت. همچنین در جریان حکمرانی سیلاب، نقش جامعه‌ی مدنی از قبیل سازمان‌های مردم‌نهاد و خیریه‌ها با توجه به حضور گسترده‌ای که در زمان سیلاب و پس از وقوع سیلاب دارند پررنگ‌تر می‌شود. علاوه بر این اغلب کسب و کارها در مناطق سیل‌زده، منتظر اقدامات دولت در جهت بازگردانی آن‌ها به چرخه‌ی تولید هستند، لذا از دیدگاه فن‌محوری پیروی می‌کنند. بنظر می‌رسد تحلیل دقیق این بخش از مساله مرتبط با کسب و کارها در بند نهایی گزارش که به اقدامات و توصیه‌های لازم برای افزایش تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری کسب و کارها در مواجهه با مخاطرات طبیعی و به طور ویژه سیل می‌شود الزامی است.

۵-۶-۱ تحلیل ذینفعان حوزه‌ی کسب و کار در مراحل قبل، حین و پس از سیلاب با استفاده از تکنیک (Stakeholders Analysis)

UNDP ذی‌مدخلان را این گونه تعریف کرده است: افراد، گروه‌ها یا اشخاصی که در اجرای سیاست‌ها و اهداف یک برنامه یا سیاست نقش و منفعی دارند و شامل جامعه‌ای است که به دنبال تغییر دادن برنامه‌ها و موقعیت سیاسی خود می‌باشند، کارکنانی که فعالیت‌ها را اجرا می‌کنند، مدیران برنامه‌ها و سیاست‌ها که بر نحوه‌ی اجرای نظارت دارند، تصمیم‌گیرندگانی که در سیاست‌ها و برنامه‌های مرتبط تصمیم‌گیری می‌کنند، حمایت‌کنندگان، منتقدان و افرادی که در چند دهه اخیر مشارکت فعال مدنی پایدار به طور فزاینده‌ای به رسمیت شناخته شده است. مشارکت عمومی ذی‌مدخلان مختلف در فرایند تصمیم‌گیری (مشارکت فعال و منفعل) به معرفی بازه‌ی وسیعی از ایده‌ها، تجارب و تخصص‌ها می‌پردازد که سبب توسعه راه‌حل‌های جایگزین می‌شود. علاوه بر این مشارکت ذی-مدخلان برای رسیدن به یک اجماع در مراحل اولیه‌ی یک فرآیند می‌تواند پتانسیل مناقشات جدی را، که برای فرایند زیان آور است، کاهش دهد و احتمال رسیدن به راه‌حل‌های پایدار و بهتر را افزایش دهد. برای موفقیت فرایند مهم است که بررسی شود چه دیدگاه و منفعی و چه گزینه‌هایی در فرایند پیشنهادی وجود دارند.

با توجه به سه بخش اصلی اقتصاد کشور (کشاورزی، خدمات و صنعت) ذی‌نفعان مختلفی در حوزه‌ی کسب و کار هریک دخیل هستند که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است.

۵-۶-۱-۱- شناسایی ذی‌نفعان به تفکیک بخش‌های مختلف اقتصادی

در ادامه ذی‌نفعان اصلی کسب و کارهای هریک از بخش‌های اقتصادی به تفکیک ارائه شده است.

بخش کشاورزی

ذی‌نفعان اصلی کسب و کارها در بخش کشاورزی به تفکیک سه بخش دولتی، خصوصی و جامعه‌ی مدنی در جدول زیر آمده است.

جدول ۵-۱۲ عمده‌ی ذی‌نفعان کسب و کارها در بخش کشاورزی

بخش دولتی	بخش خصوصی	جامعه مدنی
سازمان جهاد کشاورزی	بهره‌برداران	نظام صنفی کشاورزی
اداره کل هواشناسی	بیمه	
اداره کل حفاظت از محیط‌زیست	میادین میوه و تره‌بار و توزیع‌کنندگان نهاده‌ها	
شرکت‌های بیمه‌ای		
اداره کل شیلات		
فرمانداری		
اداره کل دامپزشکی		
اداره کل امور عشایر		
شرکت سهامی آب منطقه‌ای		
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی		

بخش خدمات

ذی‌نفعان اصلی کسب و کارها در بخش خدمات به تفکیک سه بخش دولتی، خصوصی و جامعه‌ی مدنی در جدول زیر آمده است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

جدول ۵-۱۳ عمده‌ی ذی‌نفعان کسب و کارها در بخش خدمات

بخش دولتی	بخش خصوصی	جامعه مدنی
اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای	شهرداری	اتحادیه‌ها و اصناف
اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری	صاحبان کسب و کارهای خدماتی	
معاونت بهداشت و درمان	شرکت‌های بیمه‌ای	
اداره کل ورزش و جوانان		
شرکت‌های بیمه‌ای		
بانک‌ها و موسسات مالی		
فرمانداری		

بخش صنعت

ذی‌نفعان اصلی کسب و کارها در بخش صنعت به تفکیک سه بخش دولتی، خصوصی و جامعه‌ی مدنی در جدول زیر آمده است.

جدول ۵-۱۴ عمده‌ی ذی‌نفعان کسب و کارها در بخش صنعت

بخش دولتی	بخش خصوصی	جامعه مدنی
سازمان صنعت، معدن و تجارت	صاحبان صنایع	اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی
بانک‌ها و موسسات مالی	بانک‌ها و موسسات مالی	
سازمان صنایع کوچک و شهرک‌های صنعتی		
بیمه		
شرکت ملی پخش فراورده‌های نفتی		
شرکت سهامی آب منطقه‌ای		
شرکت ملی گاز ایران		
فرمانداری		

۵-۶-۲- تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان

تحلیل ذی‌نفعان به تشخیص تمام قدرت و منافع و ضررهای اولیه و ثانویه ذی‌نفعان در یک فرایند یا سیاست می‌پردازد. هدف تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان عبارت است از توسعه‌ی چشم‌انداز استراتژیک برای طراحی نهادی (سازمانی) به معنایی دیگر پایداری نهادی، و ارتباط و تمایز فی‌مابین ذی‌نفعان و ایجاد ساز و کارهایی برای رفع مشکلات و حل اختلاف بر سر موضوع‌هایی که به آن توجه بیشتری دارند.

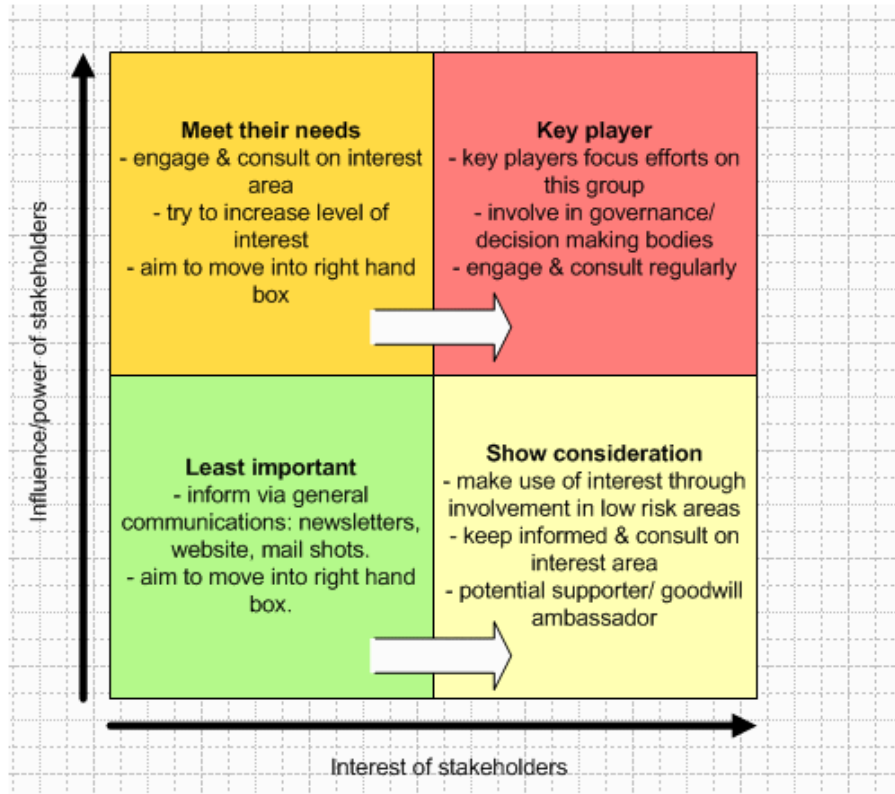
در این مطالعه به منظور تبیین و ارزیابی نقش و توان اثرگذاری هر یک از ذی‌نفعان بر حوزه‌ی کسب و کار هر یک از بخش‌های اقتصادی در قبل، حین و بعد از سیلاب از روش‌شناسی تحلیل ذی‌نفعان با استفاده از تکنیک علمی و روز این روش، یعنی ماتریس قدرت - تمایل (Power-Interest Matrix) استفاده شد و اقدام به تحلیل میزان تاثیرگذاری و نقش آفرینی هر یک در راستای اهداف شد.

۵-۶-۲-۱- ماتریس قدرت-تمایل

این ماتریس در سال ۱۹۹۸ توسط Eden Ackermann توصیف شد. ابعاد این ماتریس ۲ در ۲ عبارتند از علائق و قدرت ذینفع برای اثرگذاری در کسب و کارهای در معرض سیلاب. ماتریس قدرت در برابر علائق معمولاً کمک می‌کند تا مشخص گردد کدام علائق و

قدرت‌ها از طرف ذینفعان لازم است تا مشکل مورد بررسی حل شود. همچنین مشخص می‌کند چه کسانی باید تشویق شوند و از پیشروی چه کسانی باید کاسته شود که در تصویر زیر آرایه شده است.

شکل ۵-۱ ماتریس قدرت-تمایل

همانطور که در ماتریس بالا مشخص است، ذینفعان به چهار دسته تقسیم می‌شوند. بازیگرانی که هم قدرت و هم علاقه به مشارکت را در دست دارند، نهادهایی که علاقه دارند اما از قدرت کمی برخوردارند، بنگاه‌هایی که قدرت دارند اما انگیزه کمی در آنها موجود است و عواملی که هم انگیزه و هم قدرت کمی دارند.

تیم مطالعاتی پس از طراحی ماتریس فوق، آن را در اختیار افراد صاحب‌نظر و آشنا با استان‌های درگیر سیلاب و همچنین کسب و کارهای آسیب‌دیده قرار داد و از آن‌ها خواست اقدام به تکمیل ماتریس فوق نمایند. این کاربرد در هر سه استان و در هر استان از سوی حداقل ۳ نفر از صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران فعالیت‌های انجام شده در قبل، حین و پس از سیلاب تکمیل گردید. سپس ماتریس فوق جمع‌آوری گردید و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتیجه حاصل از تحلیل تمامی ماتریس‌ها، در ماتریس‌هایی که در ادامه به تفکیک حوزه‌های اقتصادی قابل مشاهده می‌باشد، ارائه شده است.

۵-۲-۲-۶-بخش کشاورزی

در ادامه ماتریس مربوط به تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش کشاورزی ارائه شده است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

بیمه اداره کل دامپزشکی	سازمان جهاد کشاورزی اداره کل شیلات فرمانداری شرکت سهامی آب منطقه‌ای اداره کل امور عشایر
اداره کل هواشناسی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی میادین میوه و تره‌بار و توزیع‌کنندگان نهاده‌ها	بهره‌برداران اداره کل حفاظت از محیط زیست نظام صنفی کشاورزی

شکل ۵-۲ ماتریس قدرت-تمایل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش کشاورزی

بر اساس این ماتریس که چهارخانه دارد، همان‌طور که مذکور آمد بدین گونه است که ذینفعان از لحاظ علاقه‌ای که نسبت به مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش کشاورزی از یک سو و قدرتی که به لحاظ تاثیرگذاری بر مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش کشاورزی از سوی دیگر دارند، امتیاز بندی می‌شوند.

بر اساس این رویکرد دسته اول که به عنوان بازیگران کلیدی شناخته می‌شوند و در ماتریس فوق با رنگ قرمز نشان داده شده‌اند، بازیگرانی توانا هستند که علاقه/منفعت و قدرت بالایی دارند. این دسته از ذینفعان عبارتند از سازمان جهاد کشاورزی، اداره کل شیلات، فرمانداری، شرکت سهامی آب منطقه‌ای و اداره کل امور عشایر. در واقع این ذی‌مدخلان نقش بسیار مهمی در مدیریت سیلاب کسب و کارهای بخش کشاورزی دارند و لازم است تا در زمینه‌ی مدیریت سیلاب قبل از وقوع، حین وقوع و پس از وقوع سیلاب در صحنه حضوری پررنگ داشته باشند.

دسته دوم که در ماتریس فوق با رنگ زرد نشان داده شده‌اند، ذی‌مدخلانی هستند که قدرت تاثیرگذاری بالایی بر مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش کشاورزی دارند، اما از سطح علاقه‌مندی پایین‌تری در زمینه‌ی مدیریت سیلاب در کسب و کارها برخوردارند. این دسته از ذی‌مدخلان شامل بیمه و اداره کل دامپزشکی هستند. با این گروه از ذینفعان می‌بایست ارتباطی موثر برقرار نمود تا در صورت نیاز بتوان حمایت آنها را جلب کرد، در واقع اقدامات بیمه‌ای و افزایش سطح پوشش بیمه‌ای پیش از وقوع سیلاب بایستی انجام پذیرد و پس از سیلاب این دستگاه‌ها عمدتاً مسئول پرداخت غرامت و خسارت هستند که لازمی آن پیگیری است. همچنین اقدامات دستگاه اداره کل دامپزشکی عمدتاً مربوط به پس از وقوع سیلاب و تیمار دام‌های آسیب‌دیده است.

دسته سوم که با رنگ قهوه‌ای نشان داده شده‌اند، آن دسته از ذی‌نفعان هستند که تمایل بالایی نسبت به مدیریت سیلاب کسب و کارها دارند و از آنها منتفع می‌شوند، اما قدرت زیادی جهت تاثیرگذاری بر این امر ندارند. این دسته ذینفعان عبارتند از: بهره‌برداران، اداره کل حفاظت از محیط زیست، نظام صنفی کشاورزی.

در نهایت دسته چهارم ذینفعانی هستند که با رنگ سبز در ماتریس فوق نشان داده شده‌اند؛ این دسته از ذی‌نفعان که عبارتند از اداره کل هواشناسی، اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی، و میادین میوه و تره‌بار و توزیع‌کنندگان نهاده‌های کشاورزی علاقه زیادی نسبت به مشارکت در مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش کشاورزی ندارند و همچنین قدرت تاثیرگذاری آنها نیز به نسبت باقی دستگاه‌ها پایین‌تر است. البته نبایستی به نقش اداره کل هواشناسی در اقدامات مدیریتی پیش از وقوع سیلاب بی‌توجه بود.

۵-۶-۲-۳- بخش خدمات

در ادامه ماتریس مربوط به تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش خدمات ارائه شده است.

بیمه شهرداری اداره کل آموزش و پرورش بانک‌ها و موسسات مالی	اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای معاونت بهداشت و درمان فرمانداری
اداره کل ورزش و جوانان	اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری صاحبان کسب و کارهای خدماتی اتحادیه‌ها و اصناف

شکل ۵-۳ ماتریس قدرت-تمایل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش خدمات

بر اساس این ماتریس که چهارخانه دارد، همان‌طور که مذکور آمد بدین گونه است که ذینفعان از لحاظ علاقه‌ای که نسبت به مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش خدمات از یک سو و قدرتی که به لحاظ تاثیرگذاری بر مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش خدمات از سوی دیگر دارند، امتیاز بندی می‌شوند.

بر اساس این رویکرد دسته اول که به عنوان بازیگران کلیدی شناخته می‌شوند و در ماتریس فوق با رنگ قرمز نشان داده شده‌اند، بازیگرانی توانا هستند که علاقه/منفعت و قدرت بالایی دارند. این دسته از ذینفعان عبارتند از اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده‌ای، معاونت بهداشت و درمان و فرمانداری شهرستان‌های درگیر سیلاب. در واقع این ذی‌مدخلان نقش بسیار مهمی در مدیریت سیلاب کسب و کارهای بخش خدمات دارند و لازم است تا در زمینه‌ی مدیریت سیلاب قبل از وقوع، حین وقوع و پس از وقوع سیلاب در صحنه حضوری پررنگ داشته باشند.

دسته دوم که در ماتریس فوق با رنگ زرد نشان داده شده‌اند، ذی‌مدخلانی هستند که قدرت تاثیرگذاری بالایی بر مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش خدمات دارند، اما از سطح علاقه‌مندی پایین‌تری در زمینه‌ی مدیریت سیلاب در کسب و کارها برخوردارند. این دسته از ذی‌مدخلان شامل بیمه، شهرداری و بانک‌ها و موسسات مالی می‌باشد. با این گروه از ذینفعان می‌بایست ارتباطی موثر برقرار نمود تا در صورت نیاز بتوان حمایت آنها را جلب کرد، در واقع اقدامات بیمه‌ای و افزایش سطح پوشش بیمه‌ای پیش از وقوع سیلاب بایستی انجام پذیرد و پس از سیلاب این دستگاه‌ها عمده‌تاً مسئول پرداخت غرامت و خسارت هستند که لازمه‌ی آن پیگیری است. بانک‌ها و موسسات مالی لازم است تا پس از وقوع سیلاب وارد عمل شوند و تسهیلات لازم را جهت پایدارسازی کسب و کارها بپردازند. همچنین شهرداری‌ها نیز دارای قدرت بالایی در زمینه‌ی مدیریت سیلاب حین و پس از وقوع آن هستند.

دسته سوم که با رنگ قهوه‌ای نشان داده شده‌اند، آن دسته از ذینفعان هستند که تمایل بالایی نسبت به مدیریت سیلاب کسب و کارها دارند و از آن‌ها منتفع می‌شوند، اما قدرت زیادی جهت تاثیرگذاری بر این امر ندارند. این دسته ذینفعان عبارتند از: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، صاحبان کسب و کارهای خدماتی و اتحادیه‌ها و اصناف بخش‌های مختلف حوزه خدمات. در نهایت دسته چهارم ذینفعانی هستند که با رنگ سبز در ماتریس فوق نشان داده شده‌اند؛ این دسته در حوزه کسب و کارهای خدماتی اداره کل ورزش و جوانان را شامل می‌شود، علاقه زیادی نسبت به مشارکت در مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش خدمات ندارند و همچنین قدرت تاثیرگذاری آن‌ها نیز به نسبت باقی دستگاه‌ها پایین‌تر است.

۵-۶-۲-۴- بخش صنعت

در ادامه ماتریس مربوط به تجزیه و تحلیل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش صنعت ارائه شده است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

بانک‌ها و موسسات مالی بیمه	سازمان صنعت، معدن و تجارت شرکت سهامی آب منطقه‌ای شرکت ملی گاز ایران فرمانداری شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی
	صاحبان صنایع سازمان شهرک‌های صنعتی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی

شکل ۵-۴ ماتریس قدرت-تمایل ذی‌نفعان در کسب و کارهای بخش صنعت

بر اساس این ماتریس که چهارخانه دارد، همان‌طور که مذکور آمد بدین گونه است که ذینفعان از لحاظ علاقه‌ای که نسبت به مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش صنعت از یک سو و قدرتی که به لحاظ تاثیرگذاری بر مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش صنعت از سوی دیگر دارند، امتیاز بندی می‌شوند.

بر اساس این رویکرد، دسته اول که به عنوان بازیگران کلیدی شناخته می‌شوند و در ماتریس فوق با رنگ قرمز نشان داده شده‌اند، بازیگرانی توانا هستند که علاقه/منفعت و قدرت بالایی دارند. این دسته از ذینفعان عبارتند از سازمان صنعت، معدن و تجارت، شرکت سهامی آب منطقه‌ای، شرکت ملی گاز ایران، فرمانداری و شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی. در واقع این ذی‌مدخلان نقش بسیار مهمی در مدیریت سیلاب کسب و کارهای بخش صنعت دارند و لازم است تا در زمینه‌ی مدیریت سیلاب قبل از وقوع، حین وقوع و پس از وقوع سیلاب در صحنه حضوری پررنگ داشته باشند.

دسته دوم که در ماتریس فوق با رنگ زرد نشان داده شده‌اند، ذی‌مدخلانی هستند که قدرت تاثیرگذاری بالایی بر مدیریت سیلاب در کسب و کارهای بخش صنعت دارند، اما از سطح علاقه‌مندی پایین‌تری در زمینه‌ی مدیریت سیلاب در کسب و کارها برخوردارند. این دسته از ذی‌مدخلان شامل بانک‌ها و موسسات مالی و بیمه می‌باشد. با این گروه از ذی‌مدخلان می‌بایست ارتباطی موثر برقرار نمود تا در صورت نیاز بتوان حمایت آنها را جلب کرد، در واقع اقدامات بیمه‌ای و افزایش سطح پوشش بیمه‌ای پیش از وقوع سیلاب بایستی انجام پذیرد و پس از سیلاب این دستگاه‌ها عمدتاً مسئول پرداخت غرامت و خسارت هستند که لازمی آن پیگیری است. بانک‌ها و موسسات مالی لازم است تا پس از وقوع سیلاب وارد عمل شوند و تسهیلات لازم را جهت پایدارسازی کسب و کارها بپردازند.

دسته سوم که با رنگ قهوه‌ای نشان داده شده‌اند، آن دسته از ذی‌نفعان هستند که تمایل بالایی نسبت به مدیریت سیلاب کسب و کارها دارند و از آنها منتفع می‌شوند، اما قدرت زیادی جهت تاثیرگذاری بر این امر ندارند. این دسته ذینفعان عبارتند از: صاحبان صنایع، سازمان شهرک‌های صنعتی و اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی.

نکته کلیدی که نباید از آن غافل شد این است که متأسفانه در اساسنامه و وظایف سازمانی بسیاری از دستگاه‌ها و ارگان‌های مرتبط با سیل، نوعی همپوشانی، موازی کاری یا کم توجهی وجود دارد که منشا بسیاری از کاستی‌ها در فرآیند و مراحل مختلف قبل، حین و پس از سیلاب باعث ناکارآمدی دستگاه‌ها و سازمان‌ها شده است و لازم است در بند نهایی به آن‌ها توجه شود.

از سوی دیگر، نبود یک نظام مدیریت جامع در بخش کسب و کار که می‌توان از آن به عنوان حکمرانی کسب و کارها یاد کرد، نه تنها آسیب پذیری واحد‌های تولیدی و خدماتی را در هنگام بروز خطر افزایش می‌دهد، بلکه در هنگام بازیابی و بازسازی هم قادر به ارائه خدمات مورد نیاز برای کسب و کارهای آسیب دیده و صاحبان مشاغل نخواهد بود.

۵-۷- جمع بندی و نتیجه گیری

هدف از انجام این فصل از گزارش، تحلیل و تبیین آثار و پیامدهای سیل اخیر بر حوزه کسب و کار در بخش های اصلی اقتصادی کشور بوده است. مبنای انجام این فصل از گزارش، آمارهای منتشر شده از سوی دستگاه ها و نهادهای ذیربط مندرج در فصول پیشین گزارش و پیمایش های میدانی تیم مسئول در مناطق درگیر سیل بوده است.

براساس نتایج حاصل، مهم ترین پیامدهای سیل بر بخش کشاورزی براساس گزارش های رسمی منتشره از سوی نهاد ها و دستگاه های ذیربط عبارتند از: تخریب کانال های آبرسانی، آبرفتگی مزارع، از بین رفتن محصولات کاشته شده، افزایش بیماری های دامی، ناپایداری معیشت خانوارهای کشاورز (تک شغلی)، تخریب جایگاه نگهداری دام، تخریب و آسیب به انبارهای علوفه، آسیب به شیلات و صنایع وابسته به آن، تخریب مرغداری های صنعتی و سنتی، تلف شدن طیور، آب گرفتگی باغات و نخلستانها، کاهش عملکرد نخیلات و باغات، تخریب سازه های گلخانه ها، تخریب محصولات گلخانه ها، کاهش حجم صادرات محصولات کشاورزی، از بین رفتن کندهای عسل.

گزارش های رسمی دستگاه های رسمی نشان از آن دارد که بخش صنعت در اثر سیل اخیر با پیامدهایی از جمله: آسیب به زیرساخت ها و تأسیسات شهرک های صنعتی، تخریب راه های دسترسی به معادن، تخریب کارگاه های قالببافی، خسارت به خطوط لوله و تأسیسات نفتی، آسیب به زیرساخت های عمومی (شبکه فاضلاب، شبکه برق و گاز)، تخریب آسفالت خیابان ها و جاده ها، آسیب به ماشین آلات و تجهیزات کارگاه های شهرک صنعتی، آسیب به محصولات تولیدی و مواد اولیه کارگاه های شهرک صنعتی، کاهش توان خرید صاحبان صنایع جهت شروع فرایند تولید، آسیب به کارگاه های صنایع دستی، مواجه شده است.

در بخش خدمات و براساس آمارها و اطلاعات رسمی منتشر شده از سوی دستگاه های مرتبط با مشکلات و پیامدهای متعددی روبرو شده اند که مهم ترین آنها شامل: آسیب مشاغل خانگی، تخریب پل های ارتباطی در محورهای فرعی و روستایی، آسیب و تخریب محورهای مواصلاتی و سازه های راهداری، کاهش حضور گردشگران در کوتاه مدت، آسیب کارگاه های بافندگی فرش عمدتاً در استان های گلستان و لرستان، بیکاری موقت نیروهای کاری کارگاه ها و مشاغل صنفی-خدماتی، تغییر تقاضای خرید عموم از کالای عمدتاً لوکس به کالاهای ضروری، آسیب به آثار تاریخی و ابنیه مرتبط با بخش گردشگری، می باشد.

کارگروه حسب موارد مطرح شده اقدام به ارایه تیپ شناسی کسب و کارهای آسیب دیده از سیل نمود. جهت انجام نوع شناسی کسب و کارها در این بخش، علاوه بر استناد بر آمارهای منتشره از سوی نهادهای ذیربط، نظر صاحب نظران و دست اندرکاران مرتبط با سیلاب اخیر در قالب کاربرگ های طراحی شده توسط تیم مسئول بند نیز اخذ گردید. بر این اساس کسب و کارهای آسیب دیده، به سه دسته کسب و کارهای نیازمند بازبایی، کسب و کارهای نیازمند گذار و کسب و کارهای نیازمند پایداری تقسیم بندی شده اند. که هر یک از تیپ های مختلف در ادامه تشریح شده اند.

۱- کسب و کارهای نیازمند بازبایی: این دسته از مشاغل، در جریان سیل اخیر، آسیب جدی یا جزئی دیده اند و لازم است به شکل پیشین بازگردند. ماهیت این کسب و کارها بگونه ای است که امکان تغییر بنیادین به منظور افزایش تاب آوری و کاهش آسیب پذیری آنها در کوتاه مدت وجود ندارد. این کسب و کارها عمدتاً با فرهنگ بومی مناطق عجین شده و از دیرباز در مناطق درگیر سیل وجود داشته اند. واحدهای سنتی زراعی و باغی و پرورش دام و طیور و نیز مشاغل خانگی در این دسته قرار می گیرند. اگرچه بخشی از خسارت وارده بر این کسب و کارها نتیجه مدیریت نامناسب آنها است اما در کوتاه مدت امید چندانی به تغییر آنها برای افزایش تاب آوری نیست. البته انجام اقداماتی از جمله بیمه واحدها و آموزش صاحبان کسب و کارها می تواند باعث افزایش تاب آوری خانوارها و صاحبان کسب و کارها شود.

۲- کسب و کارهای نیازمند گذار: این دسته از واحدهای تولیدی و خدماتی در جریان سیل اخیر، آسیب جدی دیده اند و باید ضمن بازبایی، اصلاحات و تغییراتی را در آنها به منظور افزایش تاب آوری و کاهش آسیب پذیری در برابر مخاطرات طبیعی و به ویژه سیل، ایجاد کرد. این کسب و کارها عمدتاً از جمله کسب و کارهایی است که در سال های اخیر در مناطق آسیب دیده ایجاد شده اند و از سابقه و قدمت زیادی برخوردار نیستند، مانند واحدهای پرورش آبزیان و واحدهای نیمه مدرن و مدرن فعالیت های زراعی و باغی از

گزارش ملی سیلاب‌ها

جمله گلخانه‌ها. بخش دیگری از این کسب و کارها واحدهایی است که در اثر توسعه غیرپایدار کسب و کارهای سنتی و بومی مناطق ایجاد شده‌اند، مانند واحدهای زراعی و باغی در حاشیه و مسیل رودخانه‌ها و نهرهای فصلی، اماکن گردشگری و تفریحی حاشیه رودخانه‌ها و اراضی شیبدار و در معرض خطر.

۳- مشاغل نیازمند پایداری: این دسته از کسب و کارها در جریان سیل اخیر، آسیب جدی ندیده‌اند، اما به دلیل آسیب به کسب و کارهای بالادستی و پایین دستی، تحت تاثیر قرار گرفته و دچار آسیب‌های غیرمستقیم شده‌اند. این واحدهای اقتصادی عمدتاً واحدهای بزرگ اقتصادی مانند صنایع سنگین و واحدهای تبدیلی و فرآوری هستند که در اثر عدم تامین مواد اولیه مانند صنایع غذایی، سیلوه‌ها و کارخانه‌های آرد و یا قطع و محدودیت دسترسی به بازارهای مصرف مانند صنایع صادراتی، کارخانه‌های صنایع لبنی و یا کاهش تقاضا برای تولیدات آنها مانند هتل‌ها و مراکز اقامتی و رستوران‌ها می‌باشند. اکثر این واحدها بدلیل حجم سرمایه‌گذاری‌های انجام شده نیازمند حمایت‌های عمدتاً مالی مانند کاهش یا بخشودگی حق بیمه‌ها، استمهال وام‌ها و تسهیلات دریافت شده و اختصاصی تسهیلات کم بازده برای تقویت آنها و کمک به پایداری آنان می‌باشند.

در تحلیل پیامدها بر زنجیره کسب و کارها مهم‌ترین اثرات نامطلوب سیل اخیر بر بخش کشاورزی که می‌تواند تا سال‌ها تولید را در مناطق تحت تاثیر سیل، دچار اختلال کند، از بین رفتن سرمایه‌های طبیعی مرتبط با بخش کشاورزی از جمله فرسایش خاک، تخریب مراتع و رانش زمین است که علاوه بر خسارت‌های آورده شده در فصول قبل، کمیت و کیفیت تولید را در سال‌های بعد نیز دچار آسیب و اختلال کند.

آسیب زیرساخت‌های پایه و لنگی کار در بنگاه‌ها و واحدهای صنعتی ناشی از سیل و آبرفتگی از اصلی‌ترین اثرات منفی سیل بر بخش صنعت بوده است. این امر خصوصاً در صنایع سنگین و استراتژیک کشور در استان خوزستان بسیار مشهود است. در خصوص بنگاه‌های کوچک و متوسط صنعتی خصوصاً در خارج از شهرک‌های صنعتی، که عمده واحدهای صنعتی در استان‌های لرستان و گلستان بوده‌اند، آسیب به سرمایه‌های فیزیکی از جمله تخریب ساختمان و ابنیه واحدها و از دست رفتن سرمایه‌های مالی و اقتصادی آنان بسیار چشمگیر بوده و صاحبان این کسب و کارها را دچار مشکل و مشاغل زیادی را در سطح مناطق به طور دائم یا موقت به تعطیلی کشانده است.

در سطح محلی تخریب منازل مسکونی و آبرفتگی سکونتگاه‌ها خصوصاً در نواحی روستایی که همزمان هم محل زندگی و هم محل فعالیت‌های اقتصادی خانوارهای روستایی بوده است، آسیب جدی را متوجه کسب و کارهای خدماتی نواحی روستایی کرده است. در سطح منطقه ای و ملی، تخریب راه‌ها و پل‌ها باعث مختل شدن ارائه خدمات به بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی در بخش‌های مختلف اقتصادی شده است. خدمات توزیعی، خدات حمل و نقل و کسب و کارهای بخش گردشگری از مهم‌ترین فعالیت‌های اقتصادی است که کسب و کارهای آن‌ها در جریان سیل اخیر دچار مشکل شده است.

در یک تحلیل کلی و با توجه به ماهیت متفاوت کسب و کارها در بخش‌های اقتصادی کشور، می‌توان اینگونه گفت که در جریان سیل اخیر بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های طبیعی، فیزیکی و مالی وارد شده است. در بخش کشاورزی بیشترین آسیب به سرمایه‌های طبیعی و فیزیکی، در بخش صنایع سنگین بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های مالی، در صنایع خرد بیشترین آسیب‌ها به سرمایه‌های مالی و فیزیکی، در بخش خدمات بیشترین آسیب‌ها متوجه سرمایه‌های مالی فیزیکی بوده است.

در ارتباط با زنجیره‌های کسب و کار می‌توان نتیجه گرفت که در بخش‌هایی که سرمایه‌های طبیعی دچار آسیب شده‌اند، این آسیب‌ها در بلندمدت باقی مانده و امکان بازیابی و جبران خسارت در کوتاه مدت بسختی انجام پذیر بوده و نیازمند سرمایه‌گذاری و اقدامات جدی تری است.

در موارد آسیب به سرمایه‌های فیزیکی لزوم اقدام سریع برای جبران آسیب‌ها بمنظور رونق بخشی به فعالیت‌های اقتصادی ضروری است. پل‌ها و راه‌های ارتباطی و ابنیه و تاسیسات مرتبط با کسب و کارها از جمله این موارد هستند.

در موارد آسیب به سرمایه‌های مالی، پرداخت خسارت به آسیب دیدگان و حمایت‌های مالی از صاحبان کسب و کارهای آسیب دیده در اولویت اقدام باید قرار گیرد.

در بخش‌هایی که سرمایه انسانی و اجتماعی تحت تاثیر قرار گرفته است، توجه به آموزش و توانمندسازی صاحبان کسب و کارها و نیروی انسانی از اصلی‌ترین اقداماتی است که باید در کنار سایر اقدامات صورت پذیرد.

در تحلیل ارتباط بین پیامدهای سیل و حکمرانی کسب و کارها مهم‌ترین نتیجه حاصل از بررسی‌ها حاکی از آن است که تعدد ذینفعان و گروه‌های اثرگذار و اثرپذیر مرتبط با کسب و کارها در بخش‌های مختلف اقتصادی و همپوشانی در وظایف، اختیارات و مسئولیت‌های هر یک از آنها، در فرآیند و مراحل مختلف قبل، حین و پس از سیلاب باعث ناکارآمدی دستگاه‌ها و سازمان‌ها شده است و لازم است در بند نهایی گزارش به آن‌ها توجه شود.

نکته کلیدی که باید مورد توجه دست‌اندرکاران و مسئولان ذیربط قرار گیرد این است که بخشی از پیامدهای سیل بر بخش‌های مختلف از جمله بر کسب و کارهای بخش‌های مختلف اقتصادی، پیامدهای غیر مستقیم و پنهان است که ممکن است در نگاه اول و در کوتاه مدت محسوس نبوده یا آن‌ها را بی‌ارتباط به پدیده سیل بشمارند. این امر هم در خصوص پیامدهای مثبت و هم در خصوص پیامدهای منفی سیل قابل ذکر است. به عنوان مثال وقوع پدیده خسارت باری همچون سیل در هر منطقه‌ای، می‌تواند سرمایه اجتماعی و همدلی خوبی در بین مردم عادی ایجاد کرده و این ظرفیت در صورت برنامه‌ریزی مناسب، می‌تواند در فرآیند بازسازی و بازیابی نقشی کلیدی داشته باشد.

فصل ششم

تحليل کلی، تلفیق یافته ها و تدوین راهکارهای عملیاتی موثر

۶-۱- مقدمه

بنا بر آمارها و گزارش‌های رسمی، ایران از نظر حوادث طبیعی، یکی از حادثه‌خیزترین کشورهای جهان است. قرار گرفتن در منطقه خشک و نیمه خشک تواتر و شدت حوادث مختلف و مخاطرات طبیعی را افزایش می‌دهد. در دهه‌های اخیر با شدت گرفتن تغییرات اقلیمی و گرمایش جهانی، آمار نشان از افزایش حوادث غیر مترقبه و بروز مخاطراتی همچون سیل شده است و البته خسارت‌های انسانی و مادی ناشی از این حوادث هم افزایش یافته است. یکی از بخش‌های آسیب‌پذیر در هنگام بروز بلایای طبیعی از قبیل سیلاب، کسب و کارها و فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با آن است. آسیب‌پذیری کسب و کارها، وضعیتی است که یک کسب و کار در اثر بروز یک خطر، به وضعیتی دچار می‌شود که بخشی یا تمام سرمایه (فیزیکی، طبیعی، مالی، انسانی و اجتماعی) خود را از دست می‌دهد. نظر به این که یکی از مهم‌ترین عواملی که در میزان آسیب‌های وارده بر کسب و کارها در هنگام بروز بلایای طبیعی موثر است، کارآمدی سیستم و نحوه مدیریت بحران می‌باشد، بروز سیل اخیر (انتهای سال ۹۷ و ابتدای سال ۹۸) سبب شد بخشی از زوایای آسیب‌پذیری زیرساخت‌ها و نحوه مدیریت بحران در بخش کسب و کار را آشکارتر گردد. بر همین اساس، "هیأت ویژه گزارش ملی سیلاب‌ها" از سوی دولت مأموریت یافت تا با نگاهی علمی و جامع به بررسی و تحلیل این رویداد بپردازد.

گزارش حاضر توسط "کارگروه کسب و کار هیأت ویژه" با استفاده از رویکردی علمی و مبتنی بر چارچوب ارائه شده در فصل اول جمع‌آوری و تدوین شده است. در این فصل از گزارش، براساس یافته‌های مندرج در فصل‌های پیشین گزارش، تجارب جهانی و پیمایش‌های میدانی صورت گرفته از جمله مصاحبه با صاحب‌نظران و آگاهان موضوع، به جمع‌بندی گزارش و تدوین مجموعه راهبردها و اقدامات عملیاتی موثر در راستای کاهش آسیب‌پذیری کسب و کارها و ارتقای تاب‌آوری آن‌ها و نیل به کسب و کارهای پایدارتر در مناطق تحت تاثیر سیل پرداخته شده است.

۶-۲- روش شناسی

چارچوب کلی این بند بر الگوی مدیریت استراتژیک استوار است. جهت انجام این فاز از گزارش، با توجه بر یافته‌های نظری و تجربی ارائه شده در فصل‌های پیشین گزارش، از انجام مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته با صاحب‌نظران و دست‌اندرکاران مسائل مرتبط با کسب و کار در مناطق درگیر سیل استفاده شد. بدین معنی که کلیاتی از خسارت‌ها، پیامدها و ظرفیت‌های مناطق درگیر در بخش کسب و کار، در اختیار آنان قرار گرفت و پس از هماهنگی مصاحبه‌ها انجام پذیرفت. بر همین اساس ابتدا نسبت به تعیین چشم‌انداز (Vision) و مأموریت (Mission) اقدام شد. در گام بعدی و به منظور دستیابی به راهبرد (Strategy)‌های متناسب از تحلیل سوات (SWOT) استفاده شد. تحلیل SWOT ابزاری کارآمد برای شناسایی شرایط محیطی و توانایی‌های کسب و کارها است. پایه و اساس این ابزار کارآمد در مدیریت استراتژیک، شناخت محیط پیرامونی است (حروف SWOT، ابتدای کلمات Strength به معنای قوت، Weakness به معنای ضعف، Opportunity به معنای فرصت و Threat به معنای تهدید است). در این راستا بر اساس دیدگاه صاحب‌نظران راهبردهای ارتقای تاب‌آوری کسب و کارها و همچنین راهکارهایی جهت بازسازی و بازتوانی کسب و کارها ارائه شد. همچنین با استفاده از روش مصاحبه‌ی نیمه ساختار یافته با صاحب‌نظران کلیدی و همچنین مطالعه اسنادی، شیوه‌ی جبران خسارت و توانمندسازی کسب و کارهای آسیب‌دیده با تمرکز بر اصول چابکی سازمانی بازطراحی شد. در نهایت راهکارهای عملیاتی کاهش آسیب‌پذیری و ارتقای تاب‌آوری بخش کسب و کار در برابر بلایای طبیعی و به ویژه سیل ارائه گردید.

۶-۳- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای مرتبط با ارتقای کسب و کارها در نواحی درگیر سیل

همان‌طور که اشاره شد در این مرحله به منظور تحلیل نقاط ضعف، قوت، تهدید و فرصت‌های مرتبط با ارتقای کسب و کارهای مناطق درگیر سیل اخیر، از دیدگاه صاحب‌نظران بهره گرفته شده است. در گام نخست از افراد خواسته شد که چشم‌انداز و مأموریت

بخش های مختلف مرتبط را در حوزه کسب و کار، برای جبران خسارت ها و بازیابی و بازتوانی کسب و کارها و صاحبان آنان ارائه نمایند. براساس دیدگاه پاسخگویان چشم انداز و ماموریت بخش های متولی در بخش کسب و کار براساس آنچه روی داده، عبارتست از:

چشم انداز: احیا و بازیابی کسب و کارهای تحت تاثیر سیل و دستیابی به کسب و کارهای پایدار در مناطق آسیب دیده از سیل.
ماموریت: جبران خسارت های ناشی از سیل اخیر و کاهش آسیب پذیری و افزایش تاب آوری کسب و کارها در برابر بلایای طبیعی و به ویژه سیل.

در گام بعدی متخصصان و صاحب نظران، براساس آنچه در فرآیندهای قبل، حین و پس از سیل اتفاق افتاد، به منظور دستیابی به راهبردهای رسیدن به چشم انداز و ماموریت تبیین شده، اقدام به شناسایی و تبیین نکات مثبت محیط دورنی کسب و کارها (قوت ها)، نکات منفی محیط دورنی بخش کسب و کار (ضعف ها)، نکات مثبت محیط بیرونی و پیرامونی کسب و کارها (فرصت ها) و نقاط منفی محیط بیرونی مرتبط با کسب و کارها (تهدیدها) نمودند. نتایج حاصل از تحلیل پاسخ ها و کد بندی نکات و موارد بیان شده در قالب جدول ۶-۱ آمده است.

جدول ۶-۱ نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای ارتقای کسب و کارها در مناطق آسیب دیده از سیل

نقاط قوت	نقاط ضعف
<ul style="list-style-type: none"> - بهبود نسبی وضعیت منابع آب؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - نبود ساختار مناسب در مدیریت ریسک و بحران بخش کسب و کار؛ - نبود قوانین حقوقی روشن مرتبط با خسارت خصوصاً در بخش کسب و کار؛ - نبود داده ها و اطلاعات دقیق و شفاف از کسب و کارهای تحت تاثیر؛ - دولتی بودن فرآیندهای امداد و احیا و بازسازی؛ - نبود شیوه نامه ها و ابزارهای مناسب ارزیابی، پیمایش و سنجش خسارت؛ - مکان یابی نامناسب بسیاری از کسب و کارهای آسیب دیده؛ - حجم بالای خسارت ها در بخش های مختلف؛ - ضعف و کمبود ابزارهای حمایتی مانند بیمه؛ - نبود نظام پایش و ارزیابی در هنگام بروز حوادث؛ - دسترسی ضعیف صاحبان کسب و کارهای آسیب دیده به منابع مالی؛
فرصت‌ها	تهدیدها
<ul style="list-style-type: none"> - وضعیت نسبتاً خوب نیروی انسانی در مناطق درگیر؛ - همدلی و همراهی عمومی در کمک رسانی؛ - رونق موقت در برخی کسب و کارهای مرتبط با ساخت و ساز؛ 	<ul style="list-style-type: none"> - آسیب جدی به سرمایه های طبیعی و فیزیکی؛ - دولتی بودن اقتصاد؛ - نبود برنامه جامع مدیریت بحران در سطح کلان؛ - بی اعتمادی عمومی به دستگاه های رسمی کمک رسان؛ - ضعف زیر ساخت های اشتغال و کسب و کار در مناطق درگیر سیل؛ - پراکندگی کسب و کارهای غیررسمی عمدتاً در نواحی روستایی؛ - ضعف و ناتوانی همراه با محدودیت های جامعه مدنی؛ - ضعف و محدودیت های بخش خصوصی؛ - آموزش ضعیف صاحبان حرف و مشاغل؛ - وسعت و پراکندگی زیاد آسیب ها؛

همان گونه که مشاهده می شود، در بخش کسب و کار و بنگاه های اقتصادی، سیل اخیر در بخش کسب و کار پیامد مثبت و معنی داری که بتواند در رونق و بهبود کسب و کارها به طور مستقیم نقش آفرین باشد نداشته و در این بین تنها می توان به بهبود نسبی وضعیت منابع آب به عنوان پیامد مثبت و نقطه قوت سیل اخیر برای بخش کسب و کار اشاره کرد که با توجه به نقطه منفی و تهدیدهای موجود، استفاده درست از آن مستلزم برنامه ریزی و هماهنگی بین متولیان بخش های مختلف می باشد. آنچه از سوی

گزارش ملی سیلاب‌ها

برخی افراد تحت عنوان مزایای سیل برشمرده می‌شود، عمدتاً در قالب فرصت‌هایی برای بنگاه‌های اقتصادی و بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات و کسب و کارهای آنان محسوب می‌شود و همان‌گونه که اشاره شد، استفاده از این فرصت‌ها مستلزم برنامه‌ریزی مناسب، ایجاد هماهنگی بین بخشی و افزایش دانش، نگرش و مهارت بهره‌برداران و صاحبان بنگاه‌های اقتصادی و مشاغل است. به عبارت دیگر، محدود نکات مثبت مرتبط با سیل اخیر در بخش کسب و کار به بخش‌های بیرونی ارتباط داشته که به طور غیر مستقیم با بخش‌های کسب و کار مرتبطند.

موارد تبیین شده بیانگر این نکته اساسی است که در جریان سیل اخیر در عین این که محیط درونی و هم محیط بیرونی مرتبط با آن‌ها، دچار پیامدهای منفی متعدد و مختلفی شده است، کاستی‌ها و کمبودهای موجود در اطلاع‌رسانی، واکنش و جبران خسارت و بازیابی کسب و کارها هم در فضای درونی کسب و کارها و هم در محیط پیرامونی آن‌ها بسیار زیاد و پیچیده است و همین امر کارآمدی نظام مدیریت بحران را در حوزه کسب و کار به شدت کاهش داده است. از این روست که متناسب با شرایط موجود، اصلاح ساختارها و زیرساخت‌های نرم مرتبط با بخش کسب و کار در قالب بازمهندسی حکمرانی در بخش کسب و کار الزامی می‌نماید.

۶-۴- تدوین راهبردهای بازگشت به حالت عادی و ارتقای تاب‌آوری کسب و کارها

براساس موارد بیان شده توسط صاحب‌نظران و یافته‌های گزارش در بخش‌های پیشین، می‌توان به این نتیجه رسید که با توجه به تعداد زیاد نقاط ضعف و تهدید در فرآیند مدیریت سیل اخیر در بخش کسب و کار، راهبردهای اتخاذی عمدتاً باید از نوع "راهبرد های تدافعی" و "راهبردهای محافظه‌کارانه" باشند. این راهبردها به طور خاص به کاهش نقاط ضعف و تهدید و تعدیل اثرات آن‌ها با استفاده از ظرفیت نقاط قوت و فرصت‌های احتمالی متمرکز هستند. مهم‌ترین راهبردهای بازگشت به حالت عادی و ارتقای تاب‌آوری و کاهش آسیب‌پذیری کسب و کارها در نواحی تحت تاثیر سیل در دو دسته خاص کسب و کار و کلان، عبارتند از:

الف- راهبردهای خاص کسب و کار

راهبرد اول: استفاده از ظرفیت‌های بودجه‌ای (خاص حوادث غیرمترقبه) و بیمه‌ای و منابع بانکی برای جبران سریع و متناسب آسیب‌ها به بخش‌های مرتبط با کسب و کار با هدف بازگشت به حالت عادی؛ اولین وظیفه دولت به عنوان نهاد مسئول در حوادث غیرمترقبه، جبران خسارت‌های وارده بر کسب و کارها و بنگاه‌های اقتصادی در مناطق تحت تاثیر، براساس برآوردهای انجام شده از سوی نهادهای رسمی است. انجام این وظیفه علاوه بر کمک به بازسازی و بازیابی کسب و کارها موجبات افزایش اعتماد عمومی به دولت و نهادهای مسئول را موجب شده و زمینه را برای انجام سایر اقدامات فراهم خواهد ساخت. لذا "تدوین سازوکار عملیاتی جبران خسارت بر واحدهای کسب و کارهای اقتصادی" گام اول در راهبری مدیریت کسب و کارها در مدیریت بحران می‌باشد.

راهبرد دوم: کاهش در معرض خطر قرار گرفتن کسب و کارها در بخش‌های مختلف اقتصادی؛ براساس یافته‌های مربوط به خسارت‌های وارده بر کسب و کارها (فصل دوم)، تجربه سیل اخیر نشان داد که راه‌اندازی و احداث بنگاه‌های اقتصادی یا انجام برخی فعالیت‌های کشاورزی از جمله کشاورزی و پرورش آبزیان در مناطق پرخطر مانند حاشیه رودخانه‌ها و مسیل‌ها و دامنه‌های پرشیب، میزان آسیب‌پذیری و خسارت را به شدت افزایش داده و عمده واحدهای تولیدی و خدماتی آسیب دیده در بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات، از همین دسته واحد‌ها بوده‌اند. توجه به مکان‌یابی صحیح بنگاه‌های اقتصادی و محدود کردن کشاورزی در حاشیه رودخانه‌ها و دامنه‌های پرشیب، ضمن ایمن‌تر کردن واحدهای کسب و کار در برابر خطر سیل از فرسایش بیشتر خاک و مراتع جلوگیری کرده و در نهایت کاهش خسارت را در مواقع بروز سیل به دنبال خواهد داشت.

راهبرد سوم: کاهش میزان حساسیت کسب و کارها و بنگاه‌های اقتصادی در هنگام مواجهه با بلایای طبیعی؛ همان‌گونه که در جدول سوات بیان شد، بنگاه‌های اقتصادی و کسب و کارهای مناطق درگیر بنا به دلایل مختلف از جمله مکان‌یابی نامناسب یا استفاده از شیوه‌های نامناسب تولید و ارائه خدمات، در برابر سیل به شدت آسیب‌پذیرند. بخشی از این امر به دلیل ضعف زیرساخت‌ها و نامناسب بودن ابنیه و واحدهای تولیدی و خدماتی از لحاظ استحکام، بخشی دیگر نیز در اثر نامناسب بودن شیوه‌های تولیدی

است. برای مثال در ارتباط با آبرزی پروری به عنوان یکی از بیشترین کسب و کارهای آسیب دیده در جریان سیل اخیر، شیوه تولید باز مورد استفاده در اکثر این واحد‌ها و استقرار آن‌ها در نزدیکی رودخانه‌ها باعث افزایش حساسیت و آسیب پذیری آن‌ها شد.

راهبرد چهارم: افزایش ظرفیت و توان انطباق بنگاه‌های اقتصادی با شرایط خطر، در قبل، حین و پس از بروز خطر؛ یکی از کلیدی‌ترین عناصر در هنگام بروز یک اتفاق، توانایی انطباق و سازگاری با شرایط جدید و توان بازیابی واحد تولیدی یا خدماتی در شرایط بحرانی است. متأسفانه بدلیل ضعف در این بخش بازیابی تعداد زیادی از کسب و کارها در مناطق درگیر به مشکلات زیادی همراه است. از جمله این موارد که به تأیید صاحب‌نظران و ذینفعان شرکت کننده در شناسایی نقاط ضعف، قوت، تهدید و فرصت‌ها هم رسید، ضعف بنیادهای حمایتی و پشتیبانی در بخش کسب و کار کشور است. بیمه به عنوان اصلی‌ترین فاکتور مؤثر در این زمینه عمل می‌کند. توان اقتصادی پایین صاحبان کسب و کارها در کنار بیمه نبودن آن‌ها، امکان بازگشت سریع این واحدهای اقتصادی را به چرخه تولید با کندی روبرو کرده است.

راهبرد پنجم: توانمندسازی صاحبان کسب و کار و متولیان بخش‌های مختلف اقتصادی؛ دانش، نگرش و مهارت مناسب افراد در هنگام بروز خطر و از جمله سیل، می‌تواند خسارت ناشی از آن را به شدت کاهش دهد. یافته‌های ارائه شده در جدول سوات نشان از ضعف دانشی و مهارتی صاحبان کسب و کارها در مقابله با مخاطرات طبیعی و بویژه سیل داشت. تدوین بسته‌های خدمات مشاوره‌ای و آموزشی مناسب و کارآ و الزامی نمودن آن برای صاحبان مشاغل در کنار کارگاه‌های توانمندسازی شاغلان واحدهای صنعتی، کشاورزی و خدماتی مناطق مختلف در خصوص نحوه مواجهه و مقابله با سیل از شناخته شده‌ترین روش‌های ارتقای آمادگی در شرایط سیل و در نهایت کاهش خسارات آن به شما می‌رود. امری که متأسفانه در مناطق درگیر سیل اخیر خصوصاً در نواحی روستایی و عشایری به درستی انجام نشده بود.

راهبرد ششم: اصلاح و ساماندهی قوانین مرتبط با حفاظت از سرمایه‌های طبیعی خصوصاً آب، خاک، جنگل‌ها و مراتع؛ یافته‌های گزارش در بخش‌های پیشین از جمله در فصل‌های دوم و پنجم حاکی از خسارت شدید سیل به سرمایه‌های طبیعی مناطق درگیر خصوصاً منابع خاک، مراتع و اراضی کشاورزی و باغی است. در همین حال، استفاده نامناسب از این سرمایه‌ها به عنوان یکی از مهم‌ترین دلایل بروز سیل اخیر نیز مطرح است. ضعف در قوانین و مهم‌تر از آن ضعف در اجرای قوانین و نظارت بر حسن اجرای آن، بزرگترین عامل استفاده نامناسب و مخرب از این سرمایه‌ها و مستعد نمودن مناطق مختلف برای وقوع خطر و افزایش آسیب‌ها در هنگام بروز خطر از جمله سیل است. مباحثی همچون تغییر کاربری اراضی، بهره‌برداری‌های غیرمجاز از معادن و تجارت غیرمجاز چوب و خاک و البته بحث مهم استفاده از آب خاکستری در بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله زمینه‌های دیگری است که لازم است تمهیداتی به منظور وضع قوانین شفاف و محکم و کمک به اجرای دقیق و کامل آن‌ها به عمل آید. هماهنگی قوه قضاییه و بخش‌های اجرایی از جمله جهاد کشاورزی، شیلات، منابع طبیعی و سازمان محیط زیست و سازمان جنگل‌ها و مراتع کشور بسیار ضروری است.

راهبرد هفتم: تقویت سازوکارهای حمایتی بخش کسب و کار در شرایط بحران؛ نظر به اهمیت جان انسان‌ها و اولویت امداد و نجات انسانی در واقع بروز خطر از جمله سیل و همچنین بازسازی و اسکان جمعیت آسیب دیده و تحت تأثیر سیل، همواره این دو مقوله دغدغه اصلی و اولویت دستگاه‌های امدادی و کمک‌رسان در هنگام بروز سیل است. از طرف دیگر با توجه به دولتی بودن اکثر این برنامه‌ها و کمبود منابع دولتی، امکان پاسخگویی به تمامی این نیازها عملاً میسر نیست. تمامی این موارد در نقاط ضعف و تهدیدهای بیان شده توسط صاحب‌نظران و ذینفعان مختلف در جدول سوات مورد تأکید بود. بر همین اساس بازیابی و برگرداندن کسب و کارهای مختلف به ویژه کسب و کارهای کوچک و مشاغل خانگی از اولویت خارج و معمولاً به فراموشی سپرده می‌شود. این امر در کنار نبود سازوکارهای حمایتی از جمله بیمه، وام‌های بلاعوض و کم‌بهره و نبود حمایت‌های فنی و لجستیکی که معمولاً در کشورهای توسعه یافته از سوی اتحادیه‌ها و سندیکاهای بخش کسب و کار صورت می‌گیرد، مشکلات واحدهای کسب و کار را در جریان اتفاقاتی از جمله سیل بیش از پیش جدی می‌نماید.

گزارش ملی سیلابها

راهبرد هشتم: مدیریت ریسک به جای مدیریت بحران؛ یافته های حاکی از نحوه حکمرانی و اقدامات انجام شده دستگاه های متولی (فصل پنجم) حاکی از جهت گیری اشتباه و رویکرد نامناسب دستگاه های متولی خصوصاً ستادهای مدیریت بحران می باشد. در هنگام بروز یک حادثه غیرمترقبه یا بلای طبیعی مانند سیل، دو نگاه عمده در نحوه مواجهه با آن وجود دارد. یکی مدیریت بحران و دیگری مدیریت ریسک. در الگوی مدیریت بحران، دست اندرکاران از طریق مشاهده سیستماتیک بحرانها و تجزیه و تحلیل آنها در جستجوی ابزاری هستند که به وسیله آن بتوان از بروز بحرانها پیشگیری و در صورت کاهش آثار آنها، آمادگی امدادسانی سریع و بهبود اوضاع اقدام کرد. این دیدگاه عمدتاً در شرایط حین و پس از حادثه کاربرد دارد و تاکید آن بر کنترل وضعیت نامتعادل ایجاد شده است. اما در دیدگاه مبتنی بر مدیریت ریسک، جهان بینی جامع تری بر ابعاد پدیده حکمفرماست. بدین معنی که در الگوی مدیریت ریسک، تلاش برای مطالعه و بررسی شیوه های صحیح مواجهه با واقعه ای است که در زمان کم و بیش دور و نزدیک احتمال وقوع داشته باشد و بتوان درجه احتمال وقوع آن را محاسبه کرد. به نظر می رسد رویکرد غالب بر دست اندرکاران و متولیان امر در کشور باید به سمت مدیریت ریسک تغییر یافته و سعی در جهت گیری در بخش های مختلف از جمله در حوزه کسب و کار برای برنامه ریزی در خصوص ریسک های محتمل بخش داشته باشند.

راهبرد نهم: اصلاح الگوهای تولیدی و ارائه خدمات؛ تجربه سیل اخیر و نتایج حاصل از بررسی ها و گزارش های رسمی منتشر شده (فصل ۲) پیرامون آن نشان از آن دارد که قربانیان اصلی سیل در بخش کسب و کار به طور همزمان متهمان اصلی وقوع سیل و تشدید پیامدهای آن هستند. در این میان شیوه های سنتی تولید و ارائه خدمات از جمله کشاورزی در اراضی شیبدار، شخم در جهت شیب، پرورش آبزیان به شیوه باز و دامداری در اراضی مرتعی و جنگلی بدون توجه به ظرفیت مراتع و جنگل ها از جمله موارد سرعت بخش تحلیل پوشش گیاهی و مستعد شدن خاک جهت فرسایش بوده اند. در کنار این مساله دست اندازی در طبیعت و تخریب سرمایه های طبیعی برای سودجویی های اقتصادی مانند تغییر کاربری اراضی جنگلی و مرتعی، برداشت بی رویه شن و ماسه از بستر رودخانه ها و مسیل ها و ضعف شدید در آبخیزداری و آبخوان داری موجبات تشدید خسارت های سیل را خصوصاً برای بخش کسب و کار در پی داشته اند. نکته مهم و کلیدی آن است که بارندگی های زیاد در سال اخیر تغییری معنا دار در معادلات اقلیمی کشور ما به دنبال نخواهد داشت. قرار داشتن در اقلیم خشک و نیمه خشک واقعیت مسلم کشور ماست و لازمست الگوی توسعه کشور مبتنی بر "توسعه کم آب بر" باشد. استفاده از شیوه های نوین بهره برداری از آب خصوصاً در بخش کشاورزی به عنوان بزرگ ترین مصرف کننده آب کشور در کنار اصلاح شیوه های پرورش آبزیان در کشور و مکان یابی صحیح و مجدد این واحدها و رفتن به سمت شیوه های پرورش متراکم از ضروریات بخش است.

ب- راهبردهای کلان

راهبرد اول: ارتقای آمادگی برای مقابله با حوادث غیرمترقبه و به ویژه سیل در بخش کسب و کار؛ موارد مورد اشاره در بخش نقاط ضعف و تهدیدهای جدول سوات مبنی بر ناتوانی صاحبان کسب و کارها و ناهماهنگی و کمبود امکانات دستگاه های کمک رسان در کنار تجارب جهانی نشان از این دارد که سیستم های هشدار و پیش بینی حوادث غیرمترقبه نقشی کلیدی در بخش های اقتصادی ایفا می کنند. از سوی دیگر وجود یک برنامه جامع مدیریت بحران که در آن وظایف، مسئولیت ها و اختیارات بخش های مختلف به روشنی مشخص شده که از کلیدی ترین اجزا و عناصر آمادگی و مواجهه با حوادث غیرمترقبه و از جمله سیل است. در قالب چنین برنامه ای وظایف و مسئولیت های بخش های مختلف دولتی، خصوصی و مدنی مرتبط با کسب و کار در مراحل قبل، حین و بعد از وقوع سیل به روشنی مشخص خواهد بود.

راهبرد دوم: ایجاد و عملیاتی نمودن سامانه جامع کسب و کار (ساجک) در سطح ملی؛ یکی از مهم ترین مشکلات و تنگناهای موجود در جریان سیل اخیر، نبود اطلاعات و داده های دقیق و قابل اعتماد در خصوص تعداد کسب و کارهای درگیر و میزان خسارت های وارده بر آن ها بود. از سوی دیگر، عدم ثبت بنگاه های اقتصادی و کسب و کارهای کوچک خصوصاً در نواحی روستایی در مراجع

گزارش ملی سیلاب‌ها

ذیصلاح کار برآورد خسارت‌ها و پرداخت خسارت را با مشکلات زیادی مواجه کرده بود. ایجاد یک سامانه جامع و کارآمد برای کسب و کارهای بخش‌های مختلف کشاورزی، صنعت و خدمات در کنار انجام مرتب و دقیق سرشماری‌های ملی و منطقه‌ای کسب و کار و پایش مرتب اطلاعات و داده‌های این سامانه می‌تواند در موارد مشابه گره‌کشای بسیاری از مشکلات باشد.

راهبرد سوم: افزایش توان امداد و نجات در بین دستگاه‌های متولی؛ در کشور ما تعداد زیادی از نهادها و دستگاه‌های مختلف حسب وظایف و اساسنامه‌های خود در فرآیند مدیریت بحران دارای مسئولیت هستند. علیرغم این مساله توان امداد و نجات در مجموع خصوصاً از لحاظ سخت‌افزار و دسترسی به ابزار و فناوری‌های پیشرفته چندان مناسب نیست. این امر در موارد مطرح شده در بخش نقاط ضعف و تهدید فعالیت‌های انجام شده در جدول سوات به روشنی آمده است. یکی از مهم‌ترین درس‌های سیل اخیر لزوم تجهیز دست‌اندرکاران به امکانات و تجهیزات هم به لحاظ کمی و هم به لحاظ کیفی است. افزایش تعداد ادوات و تجهیزات امداد و نجات در کنار آموزش نیروی انسانی دخیل در امر امداد و نجات باید از مهم‌ترین اولویت‌های تصمیم‌گیران و برنامه‌ریزان باشد.

راهبرد چهارم: الزام کارفرمایان و فعالان اقتصادی به پیاده‌سازی اصول ایمنی، پیشگیری و مقابله با خطر بلایای طبیعی؛ همان‌گونه که در قسمت پیامدهای سیل بر کسب و کارها در فصل پنجم اشاره شد، بسیاری از کسب و کارها خصوصاً کسب و کارهای کوچک و مشاغل خانگی و صاحبان آن‌ها در زمینه مهارت‌های ایمنی کار و روش‌های صحیح مقابله با حوادث غیرمترقبه و خصوصاً بلایای طبیعی دچار فقر آموزشی و مهارتی هستند که لازمست در این زمینه برنامه‌های مدونی در مناطق مختلف کشور به ویژه مناطق مستعد بلایای طبیعی و به طور خاص سیل در نظر گرفته شده و جز الزام‌های راه‌اندازی کسب و کارها و تمدید کارت‌های فعالیت بنگاه‌های اقتصادی قرار گیرد.

راهبرد پنجم: بازنگری حکمرانی کسب و کارها بر اساس اصول کاهش آسیب‌پذیری و افزایش تاب‌آوری؛ همان‌گونه که در فصل پنجم گزارش به تفصیل نشان داده شد، تحلیل ذینفعان حوزه کسب و کار در جریان سیل اخیر نشان از آن داشت که مهم‌ترین معضل و تنگنا دولتی بودن و وابستگی بیش از حد به دولت است. علاوه بر این، تعدد ذینفعان از یکسو و روشن نبودن وظایف و اختیارات هر یک از سوی دیگر باعث ایجاد موازی‌کاری و گاه ایجاد مزاحمت برای انجام صحیح فعالیت‌های امداد و کمک‌رسانی شد. تحلیل ماتریس قدرت - تمایل دستگاه‌های فعال در جریان سیل اخیر نیز نشان از عدم تناسب بین میزان توانایی و اختیارات دستگاه‌ها با میزان علاقمندی و نقش‌آفرینی آن‌ها در مدیریت بحران ایجاد شده در اثر سیل داشت. به این موارد، ضعف بخش خصوصی و نبود جامعه مدنی فعال و جریان ساز - که بهر دلیلی مجالی برای فعالیت مؤثر نیافت - را هم باید اضافه کرد که عملاً فرآیند مدیریت بحران را در انحصار دستگاه‌های حکومتی و دولتی قرار داده و عملاً آنها در در یک انزوای خودخواسته قرار داده بود. از این رو بازنگری در حکمرانی به ویژه حکمرانی کسب و کارها از طریق تلاش برای پیاده‌سازی اصول نه‌گانه حکمرانی (مشارکت، قانون‌مداری، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، پاسخ‌گویی، خرد جمعی، برابری، مؤثر بودن و دید استراتژیک و جامع) در بخش کسب و کار از کهم‌ترین و اصلی‌ترین کارهایی است که "بازمهندسی حکمرانی و مدیریت کسب و کارها در مناطق مختلف کشور" از طریق تلاش برای پیاده‌سازی اصول نه‌گانه حکمرانی در بخش کسب و کار از اصلی‌ترین کارهایی است که تحقق آن می‌تواند زمینه را برای عملیاتی شدن سایر استراتژی‌های پیشین و بعدی فراهم‌تر نماید.

در فصل پنجم گزارش و براساس نتایج بدست آمده از بررسی‌ها و تحلیل‌های صورت گرفته در کارگروه کسب و کار، نوع (تیپ) شناسی از کسب و کارهای آسیب‌دیده از سیل ارائه شد و بر این اساس کسب و کارها تحت تاثیر سیل در سه دسته "کسب و کارهای نیازمند بازیابی"، "کسب و کارهای نیازمند گذار" و "کسب و کارهای نیازمند پایداری" دسته‌بندی شدند. به منظور پیوستگی مفهومی و نیز برای رسیدن به چارچوبی کاربردی و منطبق بر یافته‌های گزارش، راهبردهای تبیین شده در سه دسته "استراتژی‌های بازیابی"، "استراتژی‌های گذار" و "استراتژی‌های پایداری" به شکل زیر دسته‌بندی شدند.

الف) استراتژی‌های بازیابی: این دسته از استراتژی‌ها، عمدتاً مبتنی بر بازسازی و بازیابی کسب و کارها و جبران خسارت‌ها در کوتاه‌ترین زمان ممکن است و انتظار می‌رود در اولویت برنامه دستگاه‌های متولی در مناطق آسیب‌دیده قرار گیرند؛
- جبران سریع و متناسب آسیب‌ها به بخش‌های مرتبط با کسب و کار؛

گزارش ملی سیلاب‌ها

- تقویت سازوکارهای حمایتی بخش کسب و کار در شرایط بحران؛
- توانمندسازی صاحبان کسب و کار و متولیان بخش های مختلف اقتصادی
- اصلاح الگوهای تولیدی و ارائه خدمات.

ب) استراتژی های گذار: این دسته از راهبردها پس از انجام فعالیت های اولیه و اولویت دار مانند جبران خسارت و با رویکرد اصلاح شیوه های پرخطر تولید و خدمات در بخش های اقتصادی در برابر بلایای طبیعی و بخصوص سیل تدوین گردیده و عمده کارکرد آنها کاهش خسارت های احتمالی در موارد بعدی بروز سیل خواهد بود:

- ایجاد و عملیاتی نمودن سامانه جامع کسب و کار (ساجک) در سطح ملی؛
- افزایش توان امداد و نجات در بین دستگاه های متولی؛
- بازنگری در وظایف و مسئولیت ها و اختیارات ستاد مدیریت بحران با رویکرد مدیریت ریسک به جای مدیریت بحران؛
- توجه و برنامه ریزی برای الزام کسب و کارها به پیاده سازی اصول ایمنی، پیشگیری و مقابله با خطر بلایای طبیعی؛
- ارتقای آمادگی برای مقابله با حوادث غیرمترقبه و به ویژه سیل در بخش کسب و کار.

ج) استراتژی های پایداری: این بخش از استراتژی ها ناظر بر کاهش آسیب پذیری و افزایش تاب آوری کسب و کارها در تمامی نقاط سرزویی است و موجبات پایداری و افزایش ثبات بخش های مختلف اقتصادی در هنگام بروز بلایای طبیعی و از جمله سیل را به همراه خواهد داشت:

- کاهش در معرض خطر قرار گرفتن کسب و کارها در بخش های مختلف اقتصادی؛
  - کاهش میزان حساسیت کسب و کارها و بنگاه های اقتصادی در هنگام مواجهه با بلایای طبیعی؛
  - اصلاح و ساماندهی قوانین مرتبط با حفاظت از سرمایه های طبیعی خصوصاً آب، خاک، جنکال ها و مراتع؛
  - افزایش ظرفیت و توان انطباق بنگاه های اقتصادی با شرایط خطر، در قبل، حین و پس از بروز خطر.
- همان گونه که مشاهده می شود، سیزده استراتژی تعیین شده براساس یافته های حاصل از بررسی های انجام شده در سه دسته طبقه بندی شده اند. به باور کارگروه کسب و کار، اجرای دقیق و کارآمد مجموعه راهبردهای پیشنهادی در بخش پیشین منوط به عمل به استراتژی کلیدی و اصلی پایداری کسب و کارها و کاهش آسیب پذیری و افزایش تاب آوری آن ها در هنگام بروز بلایای طبیعی به ویژه سیل همانا استراتژی "بازنگری حکمرانی کسب و کارها بر اساس اصول کاهش آسیب پذیری و افزایش تاب آوری" می باشد که متضمن به ثمر نشستن و عملیاتی شدن سایر استراتژی ها خواهد بود و به دلیل ماهیت خاص در هیچ یک از سه دسته تعیین شده قرار نمی گیرد، بلکه در اصل دارای شمول قرارگیری در هر سه دسته را دارد.

۵-۶- برنامه ها و راهکارهای پیشنهادی جهت بازسازی و بازتوانی کسب و کارهای آسیب دیده؛

براساس راهبرد های تعیین شده در بخش قبلی گزارش، مجموعه ای از اقدامات و راهکارهای عملیاتی به منظور تحقق اهداف مرتبط با پایداری کسب و کارها و کاهش آسیب پذیری و ارتقای تاب آوری آن ها در برابر بلایای طبیعی به ویژه سیل متناسب با دو سیاست مشخص به شرح زیر پیشنهاد می شود:

سیاست اول: ارتقای کارایی ستاد مدیریت بحران در شرایط حوادث غیرمترقبه

➤ برنامه:

- برنامه اول: "اصلاح سازوکار امداد و نجات برای مدیریت کسب و کارها در شرایط بحران" توسط وزارت کشور
- برنامه دوم: "سامانه جامع کسب و کار (ساجک)" توسط ستاد مدیریت بحران (وزارت کشور)

- برنامه سوم: "برنامه جامع سیستم های هشداردهنده حوادث غیرمترقبه" توسط ستاد مدیریت بحران (وزارت کشور)
- برنامه چهارم: "تدوین بسته های خدمات مشاوره ای و آموزشی مناسب و کارا" توسط ستاد مدیریت بحران (وزارت کشور)
- برنامه پنجم: "بازمهندسی حکمرانی و مدیریت کسب و کارها در مناطق مختلف کشور" توسط سازمان برنامه و بودجه کشور با همکاری وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی

➤ راهکار:

- تعریف یک برنامه جامع مدیریت بحران که در آن وظایف، مسئولیت ها و اختیارات بخش های مختلف به روشنی مشخص شده است؛
- تاکید و تضمین مشارکت تمامی ذینفعان و تمامی بخش های دولتی، خصوصی و جامعه مدنی در فرآیندهای مرتبط با مدیریت بحران؛
- راه اندازی سیستم های هشدار و پیش بینی حوادث غیرمترقبه و بلایای طبیعی در بخش های مختلف اقتصادی و متناسب با کسب و کارهای فعال در هر منطقه؛
- تفکیک فعالیت های امداد و نجات از فعالیت های بازسازی و بازتوانی در اساسنامه سازمان ها و ارگان های متولی و فعال در مدیریت بحران کشور؛
- راه اندازی سامانه جامع کسب و کار به منظور تهیه اطلاعات و داده های مستند بخش کسب و کار کشور در سطح ملی و به روزرسانی مرتب آن ها براساس اولویت ها و مزیت های مناطق مختلف کشور؛
- اجباری شدن ثبت واحدهای صنعتی، کشاورزی و خدماتی در هر سطح و با هر نوع فعالیتی در سامانه جامع کسب و کار؛
- کاهش دخالت دولت در بخش های اقتصادی و توسعه بخش خصوصی در تمامی بخش های اقتصاد جز در بخش های حاکمیتی خاص؛
- افزایش کمی و کیفی سازمان های مردم نهاد (سمن) و سایر اشکال نقش آفرینی جامعه مدنی در سلامت و شفافیت بخش کسب و کار کشور؛
- برگزاری دوره های آموزشی و توانمندسازی صاحبان کسب و کار در زمینه بلایای طبیعی و به ویژه سیل و اجباری نمودن دوره های ایمنی کار برای تمامی صاحبان مشاغل؛
- ارائه بسته های آموزشی و خدمات مشاوره ای متناسب با مشاغل مختلف و سطوح مختلف نیروی انسانی فعال در بنگاه های اقتصادی و کسب و کارهای خدماتی و تولیدی؛
- ایجاد نظام پایش و ارزیابی خطر در بخش های مختلف کسب و کار و بنگاه های تولیدی و خدماتی کشور.

سیاست دوم: افزایش تاب آوری واحدهای کسب و کارهای اقتصادی

➤ برنامه:

- برنامه اول: "تدوین سازوکار عملیاتی جبران خسارت بر واحدهای کسب و کارهای اقتصادی" توسط ستاد مدیریت بحران (وزارت کشور)
- برنامه دوم: "برنامه ای سازوکار پیشگیرانه در مدیریت کسب و کارها در شرایط بحرانی" توسط ستاد مدیریت بحران (وزارت کشور)
- برنامه سوم: "توسعه و شکل گیری کسب و کارها براساس اولویت های مناطق در قالب زنجیره ارزش برای پایدارسازی" مناطق سیل زده متناسب با شرایط بعد از بحران (استقرار موقت کسب و کارها و استقرار دائمی کسب و کارها برای اشتغال پایدار و بارعبایت ملاحظات بازاریابی، بسته بندی، برندسازی و ...) توسط دستگاه اجرایی مربوطه

گزارش ملی سیلاب‌ها

- برنامه چهارم: " استفاده از فناوریهای نوین و استقرار نظام اطلاع رسانی کسب و کارها از بعد حوادث و بلایا برای مدیریت کسب و کارها در شرایط بحرانی" توسط ستاد مدیریت بحران(وزارت کشور) با همکاری دستگاه اجرایی مربوطه
- برنامه پنجم: "برنامه نظام بیمه ای و تضامین کسب و کارها" توسط بیمه مرکزی ایران
- برنامه ششم: "اجرای قوانین و مقررات حفاظت از سرمایه های طبیعی با لحاظ رعایت مطالعات ارزیابی محیط زیستی و لزوم رعایت توان اکولوژیکی و ظرفیت بُرد منطقه" توسط وزارت جهاد کشاورزی
- برنامه هفتم: "اولویت بندی احیاء و بازسازی کسب و کارها به تناسب درجه آسیب دیدگی و حمایت از برنامه های اشتغال عمومی" با مشارکت دستگاه اجرایی مربوطه و جامعه محلی، برای جهت دهی مناسب به منابع عمومی (در قالب کمک های فنی و اعتباری دولت) برای آموزش های مهارتی، بهسازی و توانمندسازی کسب و کارها توسط سازمان برنامه و بودجه کشور
- برنامه هشتم: "تعیین ابعاد و مولفه های مدیریت ریسک و اجرایی نمودن آن"، توسط سازمان برنامه و بودجه کشور
- برنامه نهم: "اصلاح ساختار نظام بیمه ای محصولات" توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی با همکاری سازمان برنامه و بودجه کشور

➤ راهکار:

- تدوین شیوه نامه های اختصاصی حمایت واحیاء کسب و کارها در هنگام مواجهه با سیل به تفکیک مراحل پیش، حین و پس از سیل؛
- تجهیز دستگاه ها و سازمان های متولی به فناوری های نوین و تجهیزات نوین امداد و نجات متناسب با نیاز کسب و کارهای مختلف؛
- سند دار کردن بنگاه های اقتصادی و واحدهای تولیدی از جمله در بخش های کشاورزی و دامپروری و مشاغل خانگی؛
- تهیه نقشه جامع آسیب پذیری مناطق مختلف کشور در برابر بلایای طبیعی از جمله سیل؛
- احصای مناطق ممنوعه توسعه فعالیت های مختلف و ایجاد کسب و کارهای صنعتی، کشاورزی و خدماتی براساس ریسک بروز بلایای طبیعی و از جمله سیل؛
- محوریت توسعه کسب و کار در مناطق مختلف کشور مبتنی بر توسعه کم آب بر؛
- مکان یابی و شناسایی مناطق مناسب برای توسعه هر یک از کسب و کارهای عمده مناطق مختلف کشور به تفکیک بخش های صنعت، کشاورزی و خدمات؛
- تهیه نقشه پراکندگی واحدهای اقتصادی و کسب و کارهای فعلی کشور به تفکیک بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات؛
- محوریت مزیت های نسبی مناطق در ایجاد، راه اندازی و توسعه کسب و کارهای جدید و جلوگیری از توسعه کسب و کارهای نامتناسب با مزیت های تولیدی مناطق با تاکید بر مساله محیط زیست و آب؛
- مقاوم سازی ابنیه و ساختمان های مشاغل و واحدهای تولیدی با اولویت نواحی روستایی و عشایری؛
- ایمن سازی و توسعه زیرساخت های ارتباطی و شریان های حیاتی مناطق مختلف کشور به منظور تضمین حمل و نقل ایمن خصوصاً در زمان های بروز خطر؛
- تشکیل و عملیاتی نمودن ستادهای مدیریت بحران در بخش کسب و کار به منظور تامین مواد اولیه لازم و حفاظت از تولیدات و محصولات در هنگام خطر با رویکرد فعال نگه داشتن جریان تولید و زنجیره تامین و تولید در شرایط خطر؛
- ایجاد و راه اندازی نظام بیمه جامع بلایای طبیعی برای تمامی کسب و کارها؛
- تشکیل صندوق حمایت از کسب و کارها در برابر حوادث طبیعی از جمله سیل؛
- تصویب قوانین متناسب و شفاف در زمینه خسارت های ناشی از بلایای طبیعی و نحوه جبران آن ها برای تمامی بخش های اقتصادی و کسب و کارها، براساس اصل مصلحت عمومی و اصول ۲۸، ۴۰، ۶۷، ۱۱۲، ۱۶۴ و ۱۷۵ قانون اساسی؛

- اصلاح و به روز رسانی قانون مسئولیت مدنی مصوب سال ۱۳۳۹ کشور با رویکرد شفاف سازی متولی و مسئول جبران خسارت های بخش های مختلف از جمله بخش کسب و کار؛
- سامان دهی جامع و ملی مساله کاربری اراضی با رویکرد حفاظت از سرمایه های ملی در برابر سودجویی های اقتصادی؛
- تقویت تشکل ها و نظام های جمعی در بخش کسب و کار و حمایت از تویعه اتحادیه ها، سندیکاها و سایر صنوف مرتبط با فعالیت های تولیدی و خدماتی؛
- الزام اصلاح شیوه های سنتی تولید به شیوه های مدرن در یک بازه زمانی میان مدت (ده ساله) با رویکرد افزایش بهره وری از سرمایه های طبیعی، حفظ محیط زیست و ایمن در برابر مخاطرات طبیعی از جمله سیل؛

۶-۶- بازطراحی و یکسان سازی شیوهی جبران خسارات و توانمندسازی کسب و کارهای آسیب دیده با

تمرکز بر اصول چابکی سازمانی

ایران به عنوان یکی از کشورهای حادثه خیز جهان، همواره با حوادث و بلایای طبیعی روبرو بوده و با توجه به تغییرات اقلیم و گرمایش زمین انتظار می رود، تواتر و شدت این حوادث بیشتر شوند. تجارب جهانی موجود در زمینه شیوه های جبران خسارت و توانمندسازی کسب و کارهای آسیب دیده حکایت از آن دارد که وجود یک نظام جامع در این زمینه، ضمن جبران خسارت های وارد شده بر کسب و کارها در کوتاه ترین زمان ممکن، در میان مدت و بلندمدت نیز در کنار کسب و کارها باقی مانده و یاری رسان آن ها در بازگشت به شرایط عادی هستند. روش های مقابله با خسارت های ناشی از حوادث طبیعی از جمله سیل، در ابتدا به صورت حمایتی و امدادی بوده و در سال های اخیر، به تدریج از روش های دیگری که امروزه از آن ها به عنوان راهبردهای بیمه ای یاد می شود، استفاده شده است. از طرفی، برای جبران خسارت های ناشی از حوادث طبیعی غیرقابل پیش بینی می توان از روش های مبتنی بر مدیریت ریسک استفاده کرد. بسیاری از ریسک ها بیمه پذیرند و در مقابل، تعداد از آن ها را نمی توان بیمه کرد. در واکنش به ریسک، معمولاً دست کم هفت نوع رفتار امکان پذیر است که تکنیک های مدیریت ریسک نامیده می شوند. این تکنیک ها شامل نگهداری، گریز، اجتناب، کاهش، انتقال، ترکیب و خنثی سازی است. آن چه که مشخص است، مهم ترین شیوه مورد استفاده جهانی مبتنی بر مدیریت ریسک در بخش های مختلف از جمله بخش کسب و کار تاسیس و گسترش یک نظام بیمه ای کارآمد و جامع است که در ادامه به تفصیل مورد تشریح قرار می گیرد.

گام اول در این زمینه، وجود یک نظام جامع بیمه اجباری بلند مدت برای تمامی کسب و کارها است. در چنین نظام بیمه ای تمامی کسب و کارهای بخش های کشاورزی، صنعت و خدمات در همه زمینه ها از جمله ابنیه و سرمایه های فیزیکی، ماشین آلات و تجهیزات، محصولات تولیدی و سایر دارایی ها و البته نیروی انسانی تحت پوشش بیمه قرار می گیرند.

در گام دوم نیاز است نقشه جامع حوادث طبیعی از جمله سیل در سطح محلی، منطقه ای و ملی تهیه گردد تا نواحی مستعد و در معرض هر یک از حوادث طبیعی مشخص گردد. این نقشه مبنای اصلی تعیین حق بیمه در مناطق مختلف بر حسب میزان احتمال بروز خطر می باشد. به عنوان مثال در مناطقی که در معرض خطر بیشتری در برابر بلایای طبیعی هستند حق بیمه بالاتر و میزان خسارت پرداختی در صورت بروز خسارت هم بالاتر است.

طراحی ابزارهای دقیق و سریع ارزیابی خسارت، گام سوم و مهم چنین نظام بیمه ای است. انجام چنین کاری به شکل دقیق و سریع مستلزم انجام برخی اقدامات قبل از بروز هرگونه خطری از جمله سیل است. امروزه این فرآیند به شکل مشارکتی و با حضور تمامی ذینفعان از جمله مردم صورت می پذیرد. این کار در اکثر کشورهای توسعه یافته در شرایط عادی و قبل از وقوع خطر انجام می پذیرد. بدین منظور قبل از وقوع هرگونه خطری، به دوشیوه ارزیابی درونی و بیرونی میزان آسیب پذیری کسب و کارها در صورت بروز سیل مورد ارزیابی قرار گیرد. در هر دو شیوه ارزیابی درونی و بیرونی دست اندرکاران نسبت به تهیه چک لیست ها و پرسشنامه هایی اقدام می کنند که منعکس کننده دارایی ها و سرمایه های هر کسب و کار (سرمایه طبیعی، سرمایه فیزیکی، سرمایه مالی، سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی)، میزان در خطر بودن دارایی ها، پوشش بیمه ای دارایی ها و توانایی های بالقوه صاحبان کسب و کار (از

گزارش ملی سیلاب‌ها

جمله میزان آگاهی و دانش آنان در مورد خطر) در هنگام مواجهه با سیل است. این پرسشنامه ها هم توسط صاحبان کسب و کارها (ارزیابی درونی) و هم توسط سازمان ها و دستگاه های ذیربط (ارزیابی بیرونی) در بازه های زمانی مشخص تکمیل و به روز می شوند. در واقع این چک لیست ها مبنای اولیه برآورد خسارات سیل احتمالی در هنگام بروز محسوب خواهند شد. در هنگام وقوع سیل و در فرآیند حین و پس از سیل، به منظور برآورد میزان خسارت ها و چگونگی حمایت از کسب و کارها نیز چک لیست و پرسشنامه های مخصوصی تدوین می گردد که شباهت زیادی به چک لیست های قبل از سیل دارد و دربرگیرنده مواردی مانند، میزان آسیب به دارایی ها، بیمه دارایی ها و مجموعه اقدامات انجام شده از هنگام اطلاع از سیل تا هنگام بروز سیل می باشد. این چک لیست ها و پرسشنامه ها نیز هم توسط صاحبان کسب و کار و هم توسط دستگاه های ذیربط تکمیل می گردد. بدیهی است در چنین حالتی تطبیق و تکمیل پرسشنامه ها و چک لیست های مراحل قبل و پس از سیل امکان برآورد خسارت در کمترین زمان ممکن را برای دست اندرکاران و صاحب نظران میسر خواهد ساخت.

چنین نظام بیمه ای جامع و فراگیری باید با مجموعه ای از اقدامات حمایتی و پشتیبانی نیز توأم گردد. که مهم ترین آن ها عبارتند از:

- ارائه کمک های فنی و اعتباری از سوی دولت برای مناطق در معرض سیل مبتنی بر تقویت زنجیره ارزش در بخش کسب و کار؛
- پرداخت تسهیلات (جدای از پرداخت خسارت) برای مناطق پر آسیب یا در هنگام آسیب های جدی؛
- تضمین خرید محصولات و خدمات (کشاورزی، صنعتی و خدمات) کسب و کارهایی که احتمال بروز خطر در آن ها بالاست؛
- کمک های مالی و اضطراری خارج از برنامه اصلی برای مقاوم سازی و ایمن سازی کسب و کارها در برابر خطرهای احتمالی؛
- وجود بخشیدگی ها و تخفیف های قابل توجه در برنامه بیمه ای در مواقعی که برای چندسال خسارتی به بار نمی آید؛
- پیش بینی حمایت های حقوقی نظام مند از جمله استمهال دیون بانکی و بدهی های دیگر و مشاوره های حقوقی رایگان به صاحبان کسب و کارها.

شایان ذکر است که طرح راه اندازی "صندوق بیمه حوادث طبیعی"، موضوعی است که سال ها از آن می گذرد، به طوری که مجلس شورای اسلامی آن را در ۱۳۹۶ خورشیدی تصویب کرده اما همچنان در شورای نگهبان مسکوت مانده است.

۶-۷- جمع بندی و ارائه پیشنهادات

همان گونه که در بخش های پیشین مشخص شد، مناسب ترین و اصلی ترین اقدام برای دستیابی به کسب و کارهای پایدار و با توان مناسب تاب آوری در برابر سیل و سایر بلاهای طبیعی، اصلاح شیوه حکمرانی بخش کسب و کار کشور است. حکمرانی در لغت به معنی «اعمال قدرت، نظام حکومتی، روش تنظیم قدرت، روش تنظیم قوانین و مقررات و فرآیند برقراری نظم در جامعه است و عموماً ترتیبات اداری لازم جهت ارتباط با شهروندان، نظارت بر فعالیت های آنان و چگونگی تنظیم امور اجتماع را شامل می شود». از این رو علاوه بر ساختارهای فیزیکی، چارچوب های نهادی ناظر بر عملکرد حکومت و شهروندان را نیز در بر می گیرد. حکمرانی خوب، الگویی برای توسعه پایدار انسانی با ساز و کار تعاملی سه بخش دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی و محلی است تا به موجب آن کشورها بتوانند از تمام توانمندی های خود در توسعه همه جانبه استفاده کنند. این مفهوم بر این اصل بنیادین استوار است که دولت ها به جای آن که به تنهایی مسئولیت کامل اداره جامعه را در تمام سطوح آن بر عهده گیرند، باید در کنار بخش خصوصی و مردمی، به عنوان یکی از نهادها یا عوامل مسئول اداره جامعه محسوب شوند. حکمرانی در یک تعریف ساده به چگونگی استفاده از خدمات در راستای تأمین نیازهای عمومی جامعه اطلاق می شود و به واسطه شاخص های متعددی قابل سنجش می باشد. با توجه به عدم امکان تفکیک وضعیت شاخص های حکمرانی در میان مناطق درگیر سیلاب، وضعیت حکمرانی کسب و کارها به صورت عمومی مورد بررسی قرار گرفته است.

شاخص هایی که به واسطه ای آن حکمرانی سنجش می شود، متعدّدند، اما ۹ شاخص مشارکت، قانونمداری، شفافیت، مسئولیت پذیری، پاسخ گویی، خرد جمعی، برابری، مؤثر بودن و دید استراتژیک و جامع به عنوان مهم ترین شاخص های حکمرانی

گزارش ملی سیلاب‌ها

شناخته شده‌اند. با توجه به موارد مذکور و تعریف ساختار حکمرانی کسب و کارها که مجموعه مقررات و هنجارهای فرهنگی است که توزیع قدرت، مسئولیت و منابع برای مدیریت کسب و کارها را تعیین می‌کند، در حوزه‌ی کسب و کارها، از میان شاخص‌های نه‌گانه حکمرانی خوب که مورد بحث قرار گرفت، ۳ شاخص مشارکت، پاسخگویی و شفافیت در عرصه‌ی اجرا و اتخاذ تصمیمات در این حوزه معمولاً بیشتر مورد تأکید قرار می‌گیرد.

مشارکت، در این حوزه میزان تاثیرگذاری، رای، نظر، ارائه‌ی پیشنهاد تولیدکنندگان زیر بخش در قوانین، مقررات، لوايح و سیاست‌گذاری و اقدامات اجرایی و سیاست‌های مدیریت کسب و کارهاست که دامنه‌ی شمول آن‌ها شرایط کمی و کیفی کسب و کار را متأثر می‌کند.

میزان پاسخگویی، شاخصی است که به وسیله‌ی آن سیستم در چارچوب اجرای تصمیمات، برنامه‌ها و سیاست‌گذاری در خصوص نتایج به دست آمده در عرصه‌ی اقدام و اجرا پاسخگو می‌شود.

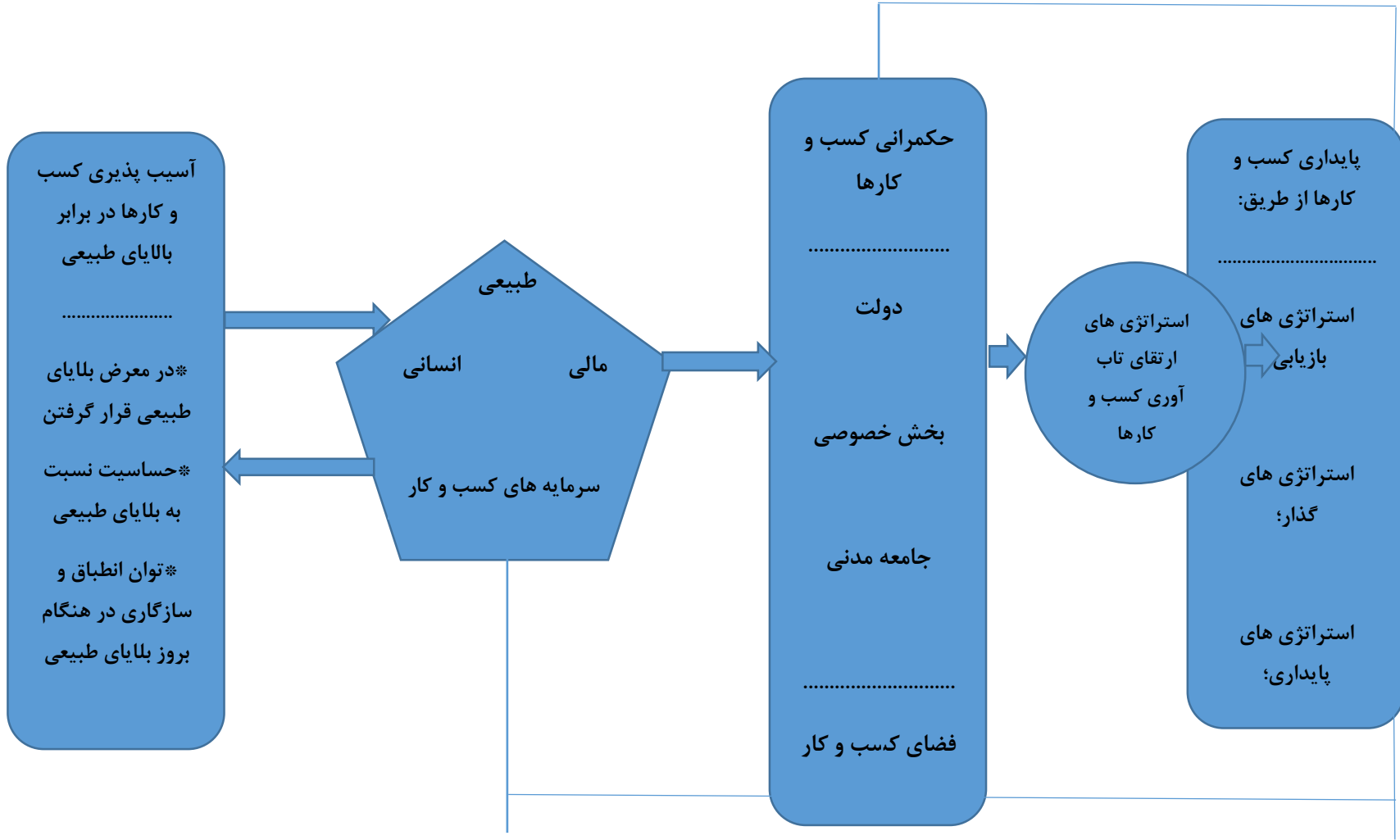
میزان شفافیت، کیفیتی است که اگر دولت بخواهد به هر دلیل و با هر هدف و منظوری تصمیم به اتخاذ سیاستی یا برنامه‌ای متفاوت بگیرد، این تصمیم را قبل از اقدام و اجرا با صاحبان کسب و کاری که این تصمیم به آن‌ها مربوط می‌شود، در میان می‌گذارد. بدون شک دامنه‌ی شمول شفافیت به کلیه‌ی امور جاری تسری می‌یابد و نافی آن نخواهد بود.

با توجه به وضعیت موجود و بررسی منابع اطلاعاتی گوناگون در سطح مناطق درگیر سیلاب در بهار ۱۳۹۸، می‌توان شرایط حکمرانی کسب و کارهای درگیر سیلاب را نامناسب و نیازمند بازنگری و باز طراحی ارزیابی کرد. خسارت‌های گسترده به کسب و کارها، نبود اطلاعات دقیق و شفاف و قابل استناد از خسارت‌ها، ناهماهنگی و ضعف در فرآیندهای مختلف مدیریت بحران در بخش کسب و کار، ضعف و ناتوانی مالی صاحبان کسب و کارها، ضعف و آسیب‌پذیری سرمایه‌های مرتبط با کسب و کار، وابستگی بیش از حد به دولت و محدودیت‌های بخش خصوصی و جامعه مدنی در نقش‌آفرینی در فرآیند مدیریت مؤثر سیل و سایر تنگناها و نارسایی‌های موجود که بسیاری از آنان در بخش‌های مختلف گزارش به آن اشاره شده است، همگی موید این نکته است که وضعیت موجود حکمرانی بخش کسب و کار از کارآمدی و چابکی لازم برخوردار نیست.

در همین راستا، پارادایم حاکم بر ادبیات علمی جهان و برنامه‌های جهانی مقابله با بلایای طبیعی و حوادث غیرمترقبه بر "الگوی مشارکتی و جامعه محور برنامه‌ها" تأکید دارد و حصول به این مهم را در گروه اصلاح حکمرانی در بخش‌های مختلف از جمله در بخش کسب و کارها برمی‌شمارد. رویکرد اجتماع محور (مشارکتی)، این باور عمومی را که مسئولیت کمک به اجتماعات آسیب‌دیده تماماً بر عهده کمک‌های بیرونی و نیروهای دولتی است را نمی‌پذیرد. بلکه بر این باور است که بایستی جمعیت محلی آسیب‌دیده به عنوان افرادی که توانایی عمل و مشارکت دارند در نظر گرفته شوند، نه افرادی که باید به آن‌ها کمک کرد و یا اینکه آنان ناتوان هستند. از این رو، این رویکرد از همکاری و مشارکت محلی و تمامی ذینفعان بخش، در فرآیند مدیریت بلایا استقبال می‌کند و خواهان تقویت ظرفیت محلی از طریق مشارکت تمامی افراد و گروه‌ها در سطح محلی است. با توجه به برآوردها و نتایج تحلیل‌های گزارش تا کنون می‌توان به این نتیجه رسید که از میان سه بازیگر اصلی حکمرانی سیلاب (بخش دولتی، بخش خصوصی و جامعه‌ی مدنی) عمده‌ی خسارت‌ها به کسب و کارهای بخش خصوصی وارد شده است. از سوی دیگر، در جریان حکمرانی سیلاب، نقش جامعه‌ی مدنی از قبیل سازمان‌های مردم‌نهاد و خیریه‌ها با توجه به حضور گسترده‌ای که در زمان سیلاب و پس از وقوع سیلاب دارند پررنگ‌تر می‌شود اما متأسفانه در جریان سیل اخیر، شاهد محدودیت شدید این بخش مؤثر در فرآیندهای مدیریت بحران سیل بودیم. علاوه بر این اغلب کسب و کارها در مناطق سیل‌زده، منتظر اقدامات دولت در جهت بازگردانی آن‌ها به چرخه‌ی تولید هستند، امری که در تضاد با رویکرد مشارکتی مدیریت بحران می‌باشد. بر این اساس، و برپایه یافته‌های بررسی‌های انجام شده توسط کارگروه کسب و کار چارچوبی به عنوان "چارچوب اقدام برای پایداری کسب و کارهای در معرض بلایای طبیعی و به ویژه سیل" ارائه می‌گردد (شکل ۶-۱). این چارچوب برگرفته از مدل مفهومی و بنیان نظری گزارش (رجوع شود به فصل اول) و یافته‌های نهایی گزارشی تدوین و ارائه شده است.

گزارش ملی سیلاب‌ها

براساس چارچوب پیشنهادی، هنگامی که یک حادثه بروز می‌کند، بخش‌های مختلف جامعه از جمله کسب و کارهای خدماتی و تولیدی در بخش‌های صنعت، کشاورزی و خدمات تحت تاثیر قرار می‌گیرند. آسیب وارده بر کسب و کارها در اثر سیل یا هر بلای طبیعی دیگری ارتباط مستقیم با میزان تماس با خطر مذکور، میزان حساسیت کسب و کار مربوطه نسبت به خطر روی داده و توانایی کسب و کارهای تحت تاثیر در سازگاری با شرایط بحران می‌باشد. اما آنچه مشخص است این‌که، سیل یا هر بلای طبیعی دیگری، سرمایه‌های اصلی (طبیعی، فیزیکی، اجتماعی، انسان و مالی) ایجاد، راه‌اندازی و رونق کسب و کارها را تحت تاثیر قرار داده و از این طریق کسب و کار مربوطه را مختل می‌کنند. این امر باعث اختلال در فضای کسب و کار و نحوه مدیریت و حکمرانی کسب و کارها در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی می‌شود. در چنین حالتی، وجود یک نظام حکمرانی کارآمد می‌تواند با اتخاذ استراتژی‌های مناسب ضمن بازیابی کسب و کارهای تحت تاثیر سیل، از فرصت‌های به وجود آمده برای پایداری کسب و کارها و گذار به کسب و کارهای کمتر آسیب‌پذیر بهترین استفاده را نماید. چنین حکمرانی در نهایت موجب بهبود سرمایه‌های اصلی کسب و کارها و بهبود فضای کسب و کار از طریق هم‌افزایی بخش‌های دولتی، خصوصی و جامعه مدنی می‌گردد.

شکل ۱-۶ چارچوب اقدام برای پایداری کسب و کارهای در معرض بلایای طبیعی و بویژه سیل

فصل هفتم

منابع و مراجع

فهرست منابع

۱. مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵
۲. مرکز آمار ایران، آمار کارگاههای صنعتی ده نفر کارکن و بیشتر، ۱۳۹۵
۳. مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری از معادن در حال بهره برداری کشور، سال ۱۳۹۴
۴. مرکز آمار ایران، سرشماری عمومی کشاورزی، سال ۱۳۹۳
۵. گزارش برآورد خسارت دفتر معاونت برنامه ریزی و امور اقتصادی، سازمان جهاد کشاورزی استان لرستان، ۱۳۹۸
۶. شرکت شهرک های صنعتی (۱۳۹۸). در پاسخ به درخواست رسمی هیات
۷. وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات
۸. گزارش ارائه شده از سوی معاونت اقتصادی استانداری خوزستان در جلسه کارگروه کسب و کار در اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی خوزستان مورخ ۹۸/۳/۴
۹. جانی، سیاوش و ازوجی، علاءالدین(۱۳۹۳)، تبیین مفهوم و مبانی تاب آوری و اقتصاد مقاومتی، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رییس جمهور، دفتر مدیریت و برنامه ریزی اقتصاد کلان، تیرماه.
۱۰. گزارش تحلیل بارش و رواناب سیلابهای اسفند و فروردین ۹۸، دفتر مطالعات پایه منابع آب، گروه مطالعات آبهای سطحی، اردیبهشت ۹۸
۱۱. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی(۱۳۹۸)، برنامه اشتغال عمومی در مناطق سیل زده، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال اردیبهشت ماه.
۱۲. وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی(۱۳۹۰)، سند توسعه اشتغال و سرمایه گذاری استان گلستان (بخش ششم و بخش هشتم)، جهاد دانشگاهی استان گلستان.
۱۳. وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی(۱۳۹۰)، سند توسعه اشتغال و سرمایه گذاری استان خوزستان (بخش ششم و بخش هشتم)، جهاد دانشگاهی استان خوزستان.
۱۴. وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی(۱۳۹۵)، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار(تکاپو) استان گلستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، آبان ماه.
۱۵. وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی(۱۳۹۵)، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار(تکاپو) استان لرستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، زمستان ماه.
۱۶. وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی(۱۳۹۶)، خلاصه مطالعات و اقدامات طرح توسعه کسب و کار و اشتغال پایدار(تکاپو) استان خوزستان، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، دبیرخانه تکاپو، بهار .
۱۷. وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی(۱۳۹۸)، برآورد احتمال بیکار شدن شاغلین مناطق سیل زده فروردین ماه ۱۳۹۸، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال، خرداد ماه.
۱۸. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی(۱۳۹۸)، برنامه اشتغال عمومی در مناطق سیل زده، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال اردیبهشت ماه.

پیوست

جدول ۱ سطوح زیر کشت، تعداد بهره برداران و میزان خسارت به اراضی زراعی، باغی و گلخانه ها (وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

استان	شهرستان	سطح زیر کشت اراضی زراعی (هکتار)		بهره برداران زراعی (نفر)		سطح زیر کشت اراضی باغی (هکتار)		بهره برداران باغی (نفر)		گلخانه ها						میزان خسارت (میلیارد ریال)					
		کل اراضی	اراضی خسارت دیده	تعداد کل	تعداد خسارت دیده	کل اراضی	اراضی خسارت دیده	تعداد کل	تعداد خسارت دیده	تعداد (هکتار)	کل اراضی (هکتار)	اراضی خسارت دیده (هکتار)	کل (نفر)	تعداد نیروی کار (نفر)	تعداد بیکار شده	زراعی	باغی	گلخانه ها	مجموع		
	ازنا	70025	9209	7774	150	2211	40	1180	10	1	3500	0	0	0	6516	385	5.6	0.1	0	5.7	
		91904	8885	14101	1000	5531	300	1826	95	6	10000	18	20	3000	10808	1925	240	36	2	278	
		62379	10000	12743	1700	11864	400	6740	240	0	0	0	0	0	14618	2104	250	180	0	430	
																57		266	64.2	2	332
																31		160	10	3	173
لرستان	دلفان	134278	13648	22959	2250	3929	480	3999	150	2	2300	5	10	2100	19566	4253	50	123	1	174	
	دورود	35716	4400	7421	1800	5286	450	12380	260	2	4200	4	8	3000	6931	2503	162.5	72.5	2	237	
	دوره چگنی	32156	2945	9588	3500	1505	300	1333	280	0	0	0	0	8449	4029	165.5	21.5	0	187		
	رومشکان	20775	2551	5228	600	99	30	40	50	1	3000	3	7	2000	5382	643	5	0.25	1	6.25	
	سلسله	25525	2551	10801	800	3920	1200	1806	130	3	8000	7	15	2500	9603	1127	38.5	10.8	1	50.3	
	کوهدشت	147019	7500	18613	3500	4344	250	3325	220	1	3000	2	6	2000	18454	4543	225	175	2	402	
	مجموع استان	758794	78689	145290	20760	51550	6400	39612	4435	42	90000	84	176	35600	135159	30384	1568.1	693.35	14	2275	
خوزستان	آبادان	847.60	486	1684	77	۷۲۹۷	560	6508	14	3				۷۷۴۶		321.515	36.6		358.12		
	اندیمشک	48567.40	650	6459	291	۲۸۷	0	213	4	6				۶۹۶۷		46.965	0		46.965		
	اهواز	105352.00	36100	5413	3041	۴۶۲	176	186	161	3				۵۵۸۷		3334.116	295.6		3629.7		

میزان خسارت (میلیارد ریال)				بهره برداران کشاورزی		گلخانه ها					بهره برداران باغی (نفر)			سطح زیر کشت اراضی باغی (هکتار)		بهره برداران زراعی (نفر)		سطح زیر کشت اراضی زراعی (هکتار)		شهرستان	استان
مجموع	گلخانه ها	باغی	زراعی	خسارت دیده (نفر)	کل (نفر)	تعداد بیکار شده	تعداد نیروی کل (نفر)	اراضی خسارت دیده (هکتار)	کل اراضی (هکتار)	تعداد (نفر)	تعداد خسارت دیده	تعداد کل	اراضی خسارت دیده	کل اراضی	تعداد خسارت دیده	تعداد کل	اراضی خسارت دیده	کل اراضی			
900.75		12.5	888.254		۱۲۷۸۱					0	8	634	50	۱۲۵۴	862	12108	5173	32811.80	ایذه		
90.6		3	87.6		۲۱۵۹					0	2	686	100	۹۷۵	67	1838	1800	11404.10	ماهشهر		
68.85		0	68.85		۱۱۸۸۴					81	1	1323	0	۲۰۸۰	39	8950	900	36682.50	بهبهان		
678.41		106.07	572.341		۲۷۴۶					3	94	1212	347	۱۱۵۷	179	1931	3588	18102.90	خرمشهر		
1682.2		102.5	1579.739		۱۵۲۹۱					189	34	1170	250	۱۳۲۲	1036	12250	9323	93844.30	دزفول		
3465.1		22	3443.05		۶۰۵۶					3	65	48	100	۱۷۰	2399	5860	33481	39380.70	دشت آزادگان		
66.9		0	66.9		۸۳۰۹					6	1	407	0	۳۷۹	100	8078	800	33206.00	رامهرمز		
1187.6		102.6	1084.999		۱۱۸۱۶					0	2542	۹۱۳۱	۱۳۵۵	۸۳۵۵	1004	4650	16524	36119.40	شادگان		
1897.8		60	1837.787		۱۰۱۴۲					117	83	۳۰۷	۱۵۰	۴۱۵	1972	9816	21161	۸۶۵۱۷,۹۰	شوشتر		
6.46			6.46		۳۵۸۹					0	1	۶۰	۰	۵۹	40	2950	150	۹۷۸۰,۳	مسجدس لیمان		
2579.1		30.3	2548.791		۱۲۹۲۸					12	88	۸۵	۷۰۶	۸۶۰	3147	12858	25551	121105.8	شوش		
391.75		65	326.75		15918					54	5	۱۴۸۷	۱۰۰	۱۵۳۰	16	14468	800	9806.6	باغملک		
50.823			50.823		3983					0	0	۱۴۰	۰	۱۴۷	141	2792	785	27413.2	امیدیه		
1.7			1.7		4270					3	4	۱۰۵	۰	۹۴	17	3977	50	7940.2	لالی		
17.85			17.85		3309					0	0	۳۸۹	۰	۴۰۲	1	2585	300	۰,۱۶۰۲۱	هندیجان		

گزارش ملی سیلابها

میزان خسارت (میلیارد ریال)				ساورزی		باغی (هکتار)					زراعی (هکتار)		اراضی زراعی (هکتار)		شهرستان	استان			
مجموع	گلخانه ها	باغی	زراعی	خسارت دیده (نفر)	کل (نفر)	بیکار شده	تعداد نیروی کار (نفر)	اراضی خسارت دیده (هکتار)	کل اراضی (هکتار)	تعداد (نفر)	تعداد خسارت دیده	تعداد کل	تعداد خسارت دیده	تعداد کل			اراضی خسارت دیده	کل اراضی	
																۸			
11.73			11.73		6163					0	0	۱۵۲	۰	۴۲۹	23	6021	230	17053.2	رامشیر
1139.7			1139.692		5191					0	0	۲۸	۰	۵۴	128	4914	2200	۱۹۸۶۹,۱	گتوند
7.01			7.01		3358					3	18	۳۵۲	۰	۲۲۸	83	3133	202	۸۸۴۴,۹	اندیکا
0.653			0.653		2421					3	1	۵۳	۰	۵۷	9	2290	24	۱۰۴۱۰,۶	هفتگل
1026.3		96	930.3		4436					3	17	۱۵۴	۲۰۰	۲۰۰	727	4303	11300	۲۵۸۱۲,۲	هویزه
1146.1		50.8	1095.326		5148					6	25	۱۱۳	۱۴۸	۱۷۲	1164	5110	11851	26983.1	باوی
1721.7		30	1691.721		3799					12	38	۲۰	۲۰۰	۲۰۰	1194	3669	10950	۲۲۳۱۰,۱	حمیدیه
1.7			1.7		551					0	0	۱۹	۰	۱۸	0	295	50	392.1	آغاحاری
2936.8		1258.61 1	1678.216		3202					0	443	۱۲۸۶	۱۱۰	۱۱۱۶	974	1870	18572	۲۳۰۴۵,۵	کارون
25112		۲۲۷۱,۵ ۸۱	۲۲۸۴۰,۸ ۳۸	۰	۱۷۹۷۵					۵۰ ۷	۳۶۴ ۹	۲۶۲۶ ۸	۵۵۴ ۲	۲۹۷۱ ۹	۱۸۷۳ ۱	۱۵۰۲۷ ۲	۲۱۳۰۰ ۱	۳۴۴۶۵۴	مجموع استان
472.8		140	332.8	3859	10689					405	1388	810	2795.3	3454	9301	9395	25351	کردکوی	گلستان
2118		338	1780	6035	17055					25	227	350	3892.7	6010	16828	55300	155283	گنبد	

میزان خسارت (میلیارد ریال)				بهره برداران کشاورزی		گلخانه ها					بهره برداران باغی (نفر)		سطح زیر کشت اراضی باغی (هکتار)		بهره برداران زراعی (نفر)		سطح زیر کشت اراضی زراعی (هکتار)		شهرستان	استان
مجموع	گلخانه ها	باغی	زراعی	خسارت دیده (نفر)	کل (نفر)	بیکار شده	تعداد نیروی کل (نفر)	اراضی خسارت دیده (هکتار)	کل اراضی (هکتار)	تعداد (نفر)	تعداد خسارت دیده	تعداد کل	اراضی خسارت دیده	کل اراضی	تعداد خسارت دیده	تعداد کل	اراضی خسارت دیده	کل اراضی		
798.9		1	797.9	2891	4521						10	27	20	55.5	2881	4494	12390	19428	ترکمن	
1610		20.25	1589.75	5421	6506						24	31	57	72	5397	6475	44800	56000	گمیشان	
2704.8		29.25	2675.55	5886	11499						53	81	215	325	5833	11418	42000	75359	آق قلا	
488.7		25	463.7	5106	20163						535	2273	856	3654	4571	17890	16000	63029	گرگان	
8193.2		553.5	7639.7	2919 8	70433						105 2	4027	2308	10794 .5	2814 6	66406	17988 5	394450	مجموع استان	
۳۵۵۸۰ ۰,۲	14	3518.43 1	32048.64	5958 2	38534 2	84	176	3560 0	9000 0	۵۴ ۹	913 6	6990 7	1425 0	92063 .5	6763 7	36196 8	47157 5	1497898	مجموع سه استان	

جدول ۲ تعداد واحد، تعداد شاغلین و میزان خسارت به واحدهای تولیدی بخش کشاورزی (وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

استان	نوع واحدها	شهرستان	تعداد واحد	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد شاغلین (نفر)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	میزان خسارت (میلیارد ریال)	استان	نوع واحدها	شهرستان	تعداد واحد	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد شاغلین (نفر)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	میزان خسارت (میلیارد ریال)
لرستان	مزرعه مرغ گوشتی	ازنا	۲۳		69			لرستان	مزرعه مرغ گوشتی	ازنا	۱۹	1	95		
		الیگودرز	۱۲		36		1			250	1	۵۰			
		بروجرد	۱۷		51		4			840	2	۱۶۸			
		پلدختر	۱۷	4	51	9	2			110	1	۲۲			
		خرم آباد	۵۹		177		3			630	2	۱۲۶			
		دلفان	۱۶		48					160		۳۲			
		دورود	۳۰		90					325		۶۵			
		دوره چگنی	۵		15					80		۱۶			
		رومشکان	۵		15					100		۲۰			
	مزرعه مرغ تخم گذار	دلفان	۲۰		60			335		۶۷					
		کوهدشت	۳۷		111			400		۸۰					
		ازنا	۱۱		33			24		۳					
		الیگودرز	۶		18			8		۱					
		بروجرد	۱۳		39			32		۴					
		پلدختر	۱۰		30			16		۲					
		خرم آباد	۱۹		57			48		۶					
		دورود	۹		27			8		۱					
لرستان	پروربندی گوساله صنعتی	ازنا	۲۳		69			لرستان	پروربندی گوساله صنعتی	ازنا	۱۹	1	95		
		الیگودرز	۱۲		36		1			250	1	۵۰			
		بروجرد	۱۷		51		4			840	2	۱۶۸			
		پلدختر	۱۷	4	51	9	2			110	1	۲۲			
		خرم آباد	۵۹		177		3			630	2	۱۲۶			
		دلفان	۱۶		48					160		۳۲			
		دورود	۳۰		90					325		۶۵			
		دوره چگنی	۵		15					80		۱۶			
		رومشکان	۵		15					100		۲۰			
	پروربندی بره صنعتی	دلفان	۲۰		60			335		۶۷					
		کوهدشت	۳۷		111			400		۸۰					
		ازنا	۱۱		33			24		۳					
		الیگودرز	۶		18			8		۱					
		بروجرد	۱۳		39			32		۴					
		پلدختر	۱۰		30			16		۲					
		خرم آباد	۱۹		57			48		۶					
		دورود	۹		27			8		۱					

میزان خسارت (میلیارد ریال)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	تعداد شاغلین (فقر)	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد واحد	شهرستان	نوع واحدها	استان	میزان خسارت (میلیارد ریال)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	تعداد شاغلین (فقر)	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد واحد	شهرستان	نوع واحدها	استان		
		6		۲	دورود	پرورش گوسفند داشتی صنعتی				16		۲	سلسله	مرغ مادر گوشتی			
		24		۸	دوره چگنی					20		۲				۲	خرم آباد
		18		۶	رومشکان					10		۱				۱	بروجرد
		27		۹	سلسله					10		۱				۱	ازنا
		6		۲	کوهدشت					20		۲				۲	دوره چگنی
		12		۴	ازنا					10		۱				۱	دورود
		9		۳	خرم آباد					30		۶				۶	خرم آباد
		3		۱	بروجرد					5		۱				۱	بروجرد
		3		۱	الیگودرز					15		۳				۳	ازنا
		3															
		78		۱۰	سرم آب	ایستگاه جمع آوری شیر				5		۱	سلسله	مزرعه پرورش شترمرغ			
		9		۳	بروجرد					5		۱				۱	دوره چگنی
		12		۴	الیگودرز					3		۱				۱	ازنا
		6		۲	ازنا					6		۲				۲	الیگودرز
		9		۳	دورود					3		۱				۱	بروجرد
		12		۴	دلفان					3		۱				۱	کوهدشت
		3		۱	کوهدشت					9		۳				۳	خرم آباد

گزارش ملی سیلابها

استان	نوع واحدها	شهرستان	تعداد واحد	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد شاغلین (نفر)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	میزان خسارت (میلیارد ریال)
	سلسله		۴۶		108		
	پرورش اسب	خرم آباد	۷	1	14	2	۱,۸
		بروجرد	۱		2		
		دورود	۱		2		
	کارخانه خوراک دام	ازنا	۲		4		
		الیگودرز	۴		8		
		بروجرد	۴		8		
		پلدختر	۱		2		
		خرم آباد	۸		16		
		دلفان	۱		2		
		دورود	۱		2		
	سلسله	دورود	۱		۱		
		دوره چگنی	۲		6		
		ازنا	۱	1	10	1	۱,۵
		ازنا	۱		5		
		دورود	۱	1	5	1	۱,۳۵
		سلسله	۱		5		
		بروجرد	۱		20		
		خرم آباد	۴		60		
		بروجرد	۲		30		
		الیگودرز	۲		30		

میزان خسارت (میلیارد ریال)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	تعداد شاغلین (فقر)	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد واحد	شهرستان	نوع واحدها	استان	میزان خسارت (میلیارد ریال)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	تعداد شاغلین (فقر)	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد واحد	شهرستان	نوع واحدها	استان
		4		۲	دوره چگنی					15		۱	دورود		
		6		۴	کوهدشت					15		۱	دلفان		
		12		۶	سلسله					15		۱	کوهدشت		
		۶۱۴۳		۱۵۰۲	مجموع استان لرستان					15		۱	سلسله		
						کشتارگاه									
50	120	170	1	2											
							گلستان							مزرعه گاو شیری	
8	15	23	1	1	گنبد	کشتارگاه				42		۱۴	الیگودرز		
6	4	10	1	4	ترکمن	شالیکوبی				84		۲۸	بروجرد		
5	10	15	1	4	ترکمن	شالیکوبی				3		۱	پلدختر		
3	5	8	1	1	گمیشان	کود آلی				102		۳۴	خرم آباد		
0	0	0	1	1	گمیشان	خوراک دام (در حال تاسیس)				21		۷	دلفان		

گزارش ملی سیلابها

استان	نوع واحدها	شهرستان	تعداد واحد	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد شاغلین (نفر)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	میزان خسارت (میلیارد ریال)	استان	نوع واحدها	شهرستان	تعداد واحد	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد شاغلین (نفر)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	میزان خسارت (میلیارد ریال)			
						شرکت تعاونی روستایی (انبار)	آق قلا	1	1	23	20	3	51	17	دورود			
						سردخانه	آق قلا	2	1	0	0	0	477	159	دوره چگنی			
						خوراک دام و طیور	آق قلا	9	4	194	128	66	57	19	سلسله			
						عصاره مالت	آق قلا	1	1	12	8	4	27	9	کوهدشت			
خوزستان	تولید بذر گندم					داروسازی دام	آق قلا	1	1	79	60	19	24.13	1	46	4	اهواز	
							آق قلا	2	1	0	0	0	4.1	15	26	2	دزفول	
							آق قلا	1	1	0	0	0	1.2	2	1	شوش		
	برنجکوبی						خوراک دام و طیور	گرگان	3	1	20	17	3	2.5	0	14	3	شوش
								مجموع استان گلستان	30	15	554	387	167	1	11	12	2	شوشتر
	پرواربندی و دامداری							آق قلا	1	1	79	60	19	19.33	199	398	198	ایذه
								آق قلا	3	1	0	0	0	119.24	59	58	حمیدیه	
								آق قلا	47	336	376	39.177	47	336	376	شادگان		
								آق قلا	199	277	107	532	199	277	107	دشت آزادگان		
								آق قلا	21	42	21	1.36	21	42	21	اندیکا		
آق قلا								23	1	40.2	23	1	40.2	23	اهواز			
آق قلا	20	4	12	20	4	12	20	4	کارون									

میزان خسارت (میلیارد ریال)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	تعداد شاغلین (فقر)	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد واحد	شهرستان	نوع واحدها	استان	میزان خسارت (میلیارد ریال)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	تعداد شاغلین (فقر)	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد واحد	شهرستان	نوع واحدها	استان
								2.08	0	7	۷		خرمشهر		
								14.6		21	۱		رامهرمز		
								170.97 5	16	16	۱۱		هویزه		
								1.02	4	8	۴		هفتکل		
								0.1		4	۴		خرمشهر	مرحساری	
								0.09		۲	۱		کارون		
								0.544	۰	۱۲	۳		باوی		
								14		۵	۲		رامهرمز	گلخانه	
								4.5	۴	۱۴	۴		باغملک		
								18.2		۳	۱		اهواز		
								1	۱	۳	۱		دشت آزادگان		
								4.1	۱۵	۲۶	۲		دزفول	محصولات کشاورزی	
								۰,۳۱	۳	۳	۳		لالی	تولید عسل	
								۰,۴	1	4	۱		رامهرمز		

گزارش ملی سیلاب‌ها

میزان خسارت (میلیارد ریال)	تعداد نیروی انسانی بیکار شده	تعداد شاغلین (نفر)	تعداد واحد خسارت دیده	تعداد واحد	شهرستان	نوع واحدها	استان
۱۰۲۶	۵۴۲	۱۳۶۹	۸۲۷		مجموع استان خوزستان		

جدول ۳ تعداد واحد و بهره برداران و میزان خسارت بخش دام و طیور (وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

استان	شهرستان	دام					خسارت وارد شده به ابنیه دامی (میلیارد ریال)		طیور			مواد اولیه از بین رفته در حوزه طیور				
		تعداد واحد دامپروری	تعداد بهره بردار	خسارت دیده	تعداد تلفات	حجم خسارت (میلیارد ریال)	حجم (تن)	خسارت (میلیارد ریال)	جایگاه دام روستایی و عشایری	انبار نگهداری علوفه	تعداد واحد پرورش طیور	تعداد بهره بردار	تعداد بهره بردار خسارت دیده	تعداد تلفات	حجم خسارت (میلیارد ریال)	حجم (تن)
لرستان	ازنا	59	1731	250	72	1	66.6	0.6	76	27	30			0	0	0
	الیگودرز	1492	4057	700	2314	73	1710	25	106	52	60			0	0	0
	بروجرد	560	3223	260	170	5	150	1.5	60	173	190			0	0	0
	پلدختر	1230	2463	200	960	46	1500	22	295	24	25	4	20000	3,000	120	3,000
	خرم آباد	300	6168	800	250	5	150	3	14	137	140	5	20000	0	0	0
	دلفان	500	4293	1600	812	17	818	12	3	32	35			0	0	0
	دورود	2042	2053	350	368	8	47	0.5	357	68	72	2	5000	1,100	1,500	1,100
	دوره چگنی	265	2494	250	120	4	550	3.8	27	19	21			0	0	0
	رومشکان	63	723	80	148	2.6	1.2	0.01	35	20	22			0	0	0
	سلسله	455	2409	600	139	1.4	101.5	0.7	194	71	73	2	10000	0	0	0
	کوههدشت	1500	3970	1700	667	29	300	45	97	80	84	2	10000	0	0	0
	مجموع استان	8466	33584	6790	6020	192	5394.3	114.11	1264	703	752	15	65000	4100	1620	4100
خوزستان	آبادان		214	0	0	0	0	0	0	143	0	0	0			

گزارش ملی سیلاب‌ها

مواد اولیه از بین رفته در حوزه طیور	طیور						خسارت وارده به ابنیه دامی (میلیارد ریال)		مواد اولیه از بین رفته در حوزه دام (علوفه و...)		دام					شهرستان	استان
	خسارت (میلیارد ریال)	حجم (تن)	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات	تعداد بهره بردار خسارت دیده	تعداد بهره بردار	تعداد واحد پرورش طیور	انبار نگهداری علوفه	جایگاه دام روستایی و عشایری	خسارت (میلیارد ریال)	حجم (تن)	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات	تعداد بهره بردار خسارت دیده	تعداد بهره بردار		
			0	0	1	666		7.2	0	0	9	300	3	918		اندیمشک	
			0.216	540	5	1635		10	6.8	115	0.18	430	2	3671		اهواز	
			1.32	3300	0	2942		9.8	0	0	197.095	840	121	1859		ایذه	
			0	0	0	895		0.6	0	0	0.6	40	0	1133		ماهشهر	
			0	0	0	3273		3.5	0	0	0.855	50	8	3418		بهبهان	
			0	0	0	81		10	0	0	0	0	0	364		خرمشهر	
			0	0	0	1036		26.25	0	0	40.034	785	8	4435		دزفول	
			15	50000	13	69		3760	39.5	1880	23.069	101	103	256		دشت آزادگان	
			0.14	350	0	825		1	0	0	2.39	150	0	1734		رامهرمز	
			0	0	1	2357		49.19	0.44	6	4.5	135	21	3924		شادگان	
			0	0	0	3267		4	0	0	363.015	201	1	5139		شوشتر	
			0	0	2	835		2.8	0	0	6.345	223	19	1362		مسجدسلیمان	
			0.01	25	0	259		130.3	0	0	169.96	170	9	912		شوش	
			0.06	150	2	2701		22.759	0	0	5.235	345	6	5385		باغملک	
			0	0	0	1179		0	0	0	0	0	0	2113		امیدیه	

مواد اولیه از بین رفته در حوزه طیور	طیور						خسارت وارده به ابنیه دامی (میلیارد ریال)	مواد اولیه از بین رفته در حوزه دام (علوفه و...)				دام				شهرستان	استان
	خسارت (میلیارد ریال)	حجم (تن)	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات	تعداد بهره بردار خسارت دیده	تعداد بهره بردار		تعداد واحد پرورش طیور	انبار نگهداری علوفه	چایگاه دام روستایی و عشایری	خسارت (میلیارد ریال)	حجم (تن)	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات	تعداد بهره بردار خسارت دیده		
			0	0	0	2188		2.1	0	0	3	200	5	3611		لالی	
			0	0	0	981		0	0	0	0	0	0	1011		هندیجان	
			0	0	0	226		0	0	0	0	0	0	451		رامشیر	
			0	0	0	662		0	0	0	1.155	77	11	597		گتوند	
			0.3432	858	1	1194		6	0	0	6.078	295	106	3003		اندیکا	
			0	0	0	840		0.65	0	0	4.66	308	2	1498		هفتگل	
			0	0	0	704		39.65	0	0	13.375	39	5	1468		هویزه	
			0.08	200	1	509		28	0.123	35	3.58	0	1	682		باوی	
			0	0	0	910		3.4	227.4	0	30.45	158	0	2090		حمیدیه	
			0	0	0	119		0	0	0	0	0	0	272		آغاجاری	
			0	0	1	553		20	2.02	90	0	0	6	763		کارون	
			17.1692	55423	27	31049		4137.199	276.283	2126	884.576	4847	437	52283		مجموع استان	
0.000	0.000	0.000	0	11.000	108.000	108.000	0.000	1.500	0.030	2	3.375	135	28	2281	2281	کردکوی	
0.000	0.000	13.750	55000	3.000	198.000	198.000	0.000	212.500	9.750	650	15.100	604	581	13872	13872	گنبد	
0.000	0.000	10.238	45500	11.000	34.000	34.000	0.000	100	22.500	1500	6.375	255	45	1916	1916	ترکمن	

گزارش ملی سیلاب‌ها

مواد اولیه از بین رفته در حوزه طیور	طیور						خسارت وارده به ابنیه دامی (میلیارد ریال)		مواد اولیه از بین رفته در حوزه دام (علوفه و...)		دام					شهرستان	استان
	خسارت (میلیارد ریال)	حجم (تن)	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات	تعداد بهره بردار خسارت دیده	تعداد بهره بردار	تعداد واحد پرورش طیور	انبار نگهداری علوفه	جایگاه دام روستایی و عشایری	خسارت (میلیارد ریال)	حجم (تن)	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات	تعداد بهره بردار	خسارت دیده		
0.000	0.000	16.405	193000	20.000	58.000	58.000	0.000	630.000	60.000	4000	16.212	579	70	2591	2591	گمیشان	
0.230	9500.000	240.000	1350000	22.000	81.000	81.000	0.000	490.000	90.000	6000	45.000	1800	90	7109	7109	آق قلا	
0.000	0.000	0.000	0	8.000	0.000	182.000	0.000	2.750	1.800	120	2.500	100	19	5596	5596	گرکان	
0.23	9500	280.393	1643500	75	479	661	0	1436.75	184.08	12272	88.562	3473	833	33365	33365	مجموع استان	
1620.23	13600	297.5622	1763923	117	32280	1364	1264	8529.949	574.473	19792.3	1165.138	14340	8060	119232	41831	مجموع سه استان	

جدول ۴ تعداد واحد و بهره برداران و میزان خسارت بخش زنبورداری و آبی پروری (وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

آبی پروری							زنبور داری				شهرستان	استان
مجموع خسارت (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت وارده به مزارع پرورش ماهی (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت وارده به تاسیسات (میلیارد ریال)	تعداد تلفات ماهی	تعداد مزارع خسارت دیده	سطح مزارع (متر مربع)	تعداد مزارع	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات کندوی زنبور عسل	تعداد بهره بردار خسارت دیده	تعداد بهره بردار		
111	81	30	325	63	69000	92	0.2	64	30	161	ازنا	لرستان
1000	700	300	3500	94	84750	113	12.5	4,166	45	167	الیگودرز	
265	80	185	533	36	33000	44	17.5	500	70	271	بروجرد	
10	0	10	0	10	13500	18	7	2000	135	135	پلدختر	
130	100	30	700	31	40500	54	2.7	1100	55	592	خرم آباد	
9	1	8	13	10	11250	15	1.7	496	40	538	دلفان	
70	50	20	334	126	121500	162	1.8	516	10	118	دورود	
206	66	140	736	13	18000	24	2	400	5	55	دوره چگنی	
0	0	0	0	0	0	0	0.1	37	2	9	رومشکان	
198	87	111	442	55	40500	54	1	282	45	239	سلسله	
14	1	13	6	8	20250	27	2	400	28	30	کوهدشت	
2013	1166	847	6589	446	452250	603	48.5	9961	465	2315	مجموع استان	
0	0	0	0				0	0	0	0	آبادان	خوزستا

گزارش ملی سیلاب‌ها

آبزی پروری							زنبور داری				شهرستان	استان
مجموع خسارت (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت وارده به مزارع پرورش ماهی (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت وارده به تاسیسات (میلیارد ریال)	تعداد تلفات ماهی	تعداد مزارع خسارت دیده	سطح مزارع (متر مربع)	تعداد مزارع	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات کندوی زنبور عسل	تعداد بهره‌بردار خسارت دیده	تعداد بهره‌بردار		
0	1.5	0	5000				0.745	600	4	376	اندیمشک	ن
176.395	157.5	0	585000				0.38	250	2	37	اهواز	
183	180	3	500000				2.629	500	30	497	ایذه	
0	0	0	0				0	0	0	1	ماهشهر	
0	0	0	0				0	70	2	79	بهبهان	
242.51	0	0	0				0	0	0	8	خرمشهر	
0	0	0	0				2.96	450	15	330	دزفول	
49.175	6	0	2000				0	0	0	4	دشت آزادگان	
0	0	0	0				0.05	25	1	27	رامهرمز	
21.45	1.8	19	6000				0	0	0	18	شادگان	
360	360	0	160000				0	0	0	763	شوشتر	
0	0	0	0				1.17	600	55	396	مسجدسلیمان	
320.4	167.4	0	1022000				2.231	900	8	44	شوش	
0	0	0	0				0.32	50	2	339	باغملک	

آبزی پروری							زنبور داری				شهرستان	استان
مجموع خسارت (میلیارد ریال)	مبلغ وارد به مزارع پرورش ماهی (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت وارد به تاسیسات (میلیارد ریال)	تعداد تلفات ماهی	تعداد مزارع خسارت دیده	سطح مزارع (متر مربع)	تعداد مزارع	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات کندوی زنبور عسل	تعداد بهره بردار خسارت دیده	تعداد بهره بردار		
0	0	0	0				0	0	0	8	امیدیه	
0	0	0	0				0.05	20	3	131	لالی	
0	0	0	0				0	0	0	0	هندیجان	
0	0	0	0				0	0	0	1	رامشیر	
0	0	0	0				0	0	0	46	گتوند	
0	0	0	0				1.072	100	16	150	اندیکا	
0	0	0	0				0.144	40	2	25	هفتگل	
11.083	1.575	1.16	3000				0	0	0	5	هویزه	
0.08	0	0	0				3.5	700	60	8	باوی	
104.84	27	56.8	210000				0	0	0	2	حمیدیه	
0	0	0	0				0	0	0	7	آغاحاری	
45	0	0	1022000				0.36	60	2	5	کارون	
1513.933	902.775	79.96	3515000		0	0	15.611	4365	202	3307	مجموع استان	
8.464	2.050	1.280	86.400	5	117.5	47	0.229	229	9	267	کردکوی	گلستان

گزارش ملی سیلاب‌ها

آبزی پروری							زنبور داری				شهرستان	استان
مجموع خسارت (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت وارده به مزارع پرورش ماهی (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت وارده به تاسیسات (میلیارد ریال)	تعداد تلفات ماهی	تعداد مزارع خسارت دیده	سطح مزارع (متر مربع)	تعداد مزارع	حجم خسارت (میلیارد ریال)	تعداد تلفات کندوی زنبور عسل	تعداد بهره‌بردار خسارت دیده	تعداد بهره‌بردار		
640.180	62.61	326.17	4147	112	3951	297	0.3	300	8	143	گنبد	
143.683	2.05	2.46	8	3	14.8	21	0.06	60	9	46	ترکمن	
736.367	0.15	13.3	440	5	831	82	0.3	50	8	15	گمیشان	
893.860	2.55	17.66	1481	26	1237	93	8.22	1370	10	148	آق قلا	
7.550	0	0	0	0	264	97	0.5	500	8	502	گرکان	
2430.104	69.41	360.87	6162.4	151	6415.3	637	9.609	2509	52	1121	مجموع استان	
5957.037	2138.18 5	1287.83	3527751.4	597	458665.3	1240	73.72	16835	719	6743	مجموع سه استان	

جدول ۵ خسارات وارده به حوزه زیرساخت کشاورزی (وزارت جهاد کشاورزی (۱۳۹۸) در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

مجموع خسارت	جاده های دسترسی بین مزارع و راههای عشایری		منابع طبیعی، تاسیسات و سدهای خاکی		استخر ذخیره آب		لوله انتقال آب		کانال آب بر		ایستگاههای پمپاژ عمومی		چاه آب کشاورزی		موتور پمپهای شخصی		استان
	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	طول (کیلومتر)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	میزان تاسیسات (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	سطح خسارت (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	طول (کیلومتر)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	طول (کیلومتر)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	تعداد ایستگاه عمومی	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	تعداد حلقه (میلیارد ریال)	مبلغ خسارت (میلیارد ریال)	تعداد (موتور پمپ (میلیارد ریال)	
۷۳۰۶	۱۲۶۴	۱۸۶۴	۱۸۰۷	۵۶۴۱	۱۳۷	۱۶۲۵۴	۹۸	۲۹۰	۵۸۲	۹۰۴	۶۶۳	۴۳	۴۲	۲۶۴	۲۷۱۳	۱۸۹۰	لرستان
	1775.6 2	3332.8	943.65	618970	79.2	705022 8	307	69	4277.5	5904	482	1478	3.8	10	548.6	2364	خوزستان
۳۷۹۸,۱	۲۰۹۰,۴	۳۵۳۲,۷۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۵۶۱,۸	۴۳۳۷,۷	135.2	44	0	0	10.7	135	گلستان

												بهبهان	گلستان
												خرمشهر	
												دزفول	
												دشت آزادگان	
												رامهرمز	
												شادگان	
												شوشتر	
												مسجد سلیمان	
												شوش	
												باغملک	
												امیدیه	
												لالی	
												هندیجان	
												رامشیر	
												گتوند	
												اندیکا	
												هفتگل	
												هویزه	
												باوی	
												حمیدیه	
												آغاحاری	
												کارون	
	210	1943	610351	708288	335	310543	285500	84795	202320	*	*	آق قلا	
	5	11		40500		17450	36050			*		آزادشهر	

گزارش ملی سیلاب‌ها

		30	25000	8000		1200	2200			*	*	بندر ترکمن
			2300	2500		0	4200			*		رامیان
	5	35		100		200	300	3800	27200	*		علی آباد
	10	160	11500	32000		6700	7300	900		*	*	کردکوی
	3	10	2970	4000	3					*		کلاله
				4000			300			*		گالیکش
	31	302	112420	188060	17	73080	115550	8950	51466	*		گرگان
		19	25000	31500	3		5000	120	3400	*		گمیشان
		1	38800	53040		36430	35000	300	10000	*	*	گنبد
				10000		10000	20000			*		مینودشت

گزارش ملی سیلاب‌ها

۱۰۰۰۰	3000	6400	9000
۵۰۰۰		5500	3500
۵۰			
		400	5000
			5
۵۰۰۰	3000	500	500
۵۰	50		4
*	*	*	*
	1		
۱	1		
		0	70
*	*	*	*
شهرک پلدختر	ناحیه پل هرو	شهرک گنبد	شهرک کردکوی
پلدختر	پل هرو	گنبد	کردکوی
لرستان			

67000	6000	4000	20000	۱۰۰۰
25000				
70				
26000				
			1000	
			20	
38000		4000	2000	۱۰۰۰
72.5		40	30	۴۰
9		1	1	۲
4000	6000		17000	
40	45			
*	*	*	*	*
7	2	1	5	
21	5	1	15	۲
102	33		97	۱۵
*	*	*	*	*
شهرک دورود ۱	ناحیه خوشناموند	شهرک خرم آباد ۳	شهرک خرم آباد ۲	شهرک خرم آباد ۱
دورود ۱	خوشناموند	خرم آباد ۳	خرم آباد ۲	خرم آباد ۱

گزارش ملی سیلاب‌ها

245416	6000
218822	
21.45	
5825.5	
0	4000
5.70	35
0	
14350	
11.98	
22	
12244	2000
17.92	50
1107	
*	*
*	
2	1
2	5
340	21
*	
*	*
شهرک صنعتی اهواز ۲	شهرک الیگودرز
اهواز	سنگ الیگودرز
خوزستان	

جدول ۸ خسارات وارده به صنوف در اثر سیلاب ۹۸

استان	نوع کسب	نام شهرستان	تعداد واحد خسارت دیده	میزان خسارت (میلیون ریال)	استان	نوع کسب	تعداد واحد خسارت دیده	میزان خسارت (میلیون ریال)	نام شهرستان
لرستان	صنفی	خرم آباد و حومه	۴۲۳	۳۵۹۲۱۹	خوزستان	صنعت و معدن	اهواز	۱۶۰	۳۳۹۱۶۲
		پلدختر - معمولان - ملاوی و حومه	۳۰۰۰	۵۵۰۰۰۰			اهواز	۹۸	۱۲۵۹۴۱۷
		کوهدشت و حومه	۳۸۸	۴۳۰۷۴			باغملک	۱	۳۰۰
		چگنی و حومه	۷۹	۹۱۴۰۵			باوی	۳	۱۹۵۹۹۰۰
		دلفان و حومه	۴۴	۶۹۱۳			حمیدیه	۲	۱۵۰۰۰
		بروجرد و اشترینان	۳	۲۴۰۰			خرمشهر	۶	۶۸۱۲۶
		الشتر	۳	۲۴۰۰			شادگان	۳	۲۱۲۷۱۹۱
		رومشکان	۳	۱۸۰۰			شوش	۸	۵۱۳۵۴۴
		دورود	۵	۲۵۲۰			شوشتر	۴	۱۳۷۰۱۸۳
		ازنا	۲	۸۰۰			کارون	۸	۲۲۴۱۲۶
	جمع کل صنفي	۳۹۵۰	۱۰۶۰۵۳۱	جمع کل صنعت و معدن	۱۳۳	۷۵۳۷۷۸۷			
	صنعت و معدن	پلدختر	۲۳۶	۵۱۵۰۰	جمع کل صنفي	۳۹۵۰	۱۰۶۰۵۳۱		
		کوهدشت	۳	۹۰۰	جمع کل صنعت و معدن	۱۳۳	۷۵۳۷۷۸۷		
		معمولان	۳	۶۰۰					
		دورود	۱	۳۰۰۰					
		بروجرد	۱	۲۰۰۰					
		بابازید	۱	۲۰۰					
		دلفان	۱	۵۰۰					
		جمع کل قالیبافی	۲۴۶	۵۸۷۰۰					

جدول ۹ میزان خسارت به بخش های مختلف حوزه گردشگری استان گلستان (سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۱۳۹۸)، در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

جمع کل خسارت (میلیون ریال)	اشتغال از بین رفته	تعداد نیروی کار	درصد و نوع خسارت									مالکیت		نوع فعالیت			شهرستان	ردیف	
			محوطه (عرصه) (ه)			تجهیزات			ساختمان و آبنیه			خصوصی	دولتی	صنایع دستی	گردشگری	میراث			
			مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ۲m	مبلغ خسارت	درصد خسارت	تعداد	مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ۲M					تاریخی			فرهنگی
1,260,000			360,000						900,000				*				مجموع صنایع دستی	صنایع دستی	
17000			5000	20	2000				12000	50	20700	*	*			*	آزادشهر	میراث فرهنگی	
50000			25000	10	400				25000	50	600		*		*	آق قلا			
70000									70000	100	700	*			*	سیمین شهر			
38000			10000	100	2000				28000	78.75	2900	*	*		*	کلاله			
4000									4000	50	700	*			*	گالیکش			
97000									97000	48.57	174600	*	*		*	گرگان			
48000									48000	60	7400	*	*		*	گمیشان			
52500			6500	45	20300				46000	46.25	13435		*		*	گنبد			
10000									10000	50	10000	*			*	مینو دشت			

386500			46500		2470 0				34000 0		23103 5	*	*			*		مجموع میراث فرهنگی
12400			3750	36.8 3	8565				8650	39.64	14300	*			*		*	آزادشهر
16150			800	80	200				6550	89.16	2795	*			*		*	آق قلا
6000			700	50	100				5300	49.37 5	1370	*			*		*	كلاله
4300			800	0	0				3500	45	0	*			*		*	گالیکش
11400			4000	90	800				7400	58.75	11950	*			*		*	گرگان
26575			0	0	0				26575	95	0	*			*		*	گمیشان
59770			6150	50	2000 0	262 0	84.615 385	180	51000	84	31170	*			*		*	گنبد
3500			450	50	200				3050	44.75	25	*			*		*	مینو دشت
6950			0	0	0	800	28	12	6150	65.83	945	*			*		*	بندر ترکمن
850									850	50	300	*			*		*	بندر گز
4000			1350	50	500				2650	53.33	550	*			*		*	رامیان
2150									2150	41.25	0	*			*		*	علی آباد
3300			1550	100	20				1750	41.25	6600	*			*		*	علی آباد کتول
157345			19550		3038 5	342 0		192	12557 5		70005							مجموع گردشگری
182000			11200 0						70000				*		*	*		مجموع خسارت به حوزه زیر ساخت گردشگری

گزارش ملی سیلابها

جدول ۱۰ میزان خسارت به بخش های مختلف حوزه گردشگری استان لرستان (سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۱۳۹۸)، در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

نام مجموعه	شهرستان	درصد و نوع خسارت										مالکیت		نوع فعالیت					
		جمع کل خسارت (میلیون ریال)	تعداد نیروی بیکار شده در اثر سیل	تعداد نیروی کار فعال	محوطه (عرصه)			تجهیزات			ساختمان و ابنیه			خصوصی	دولتی	صنایع دستی	گردشگری	میراث	
					مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ^۲ m	مبلغ خسارت	درصد خسارت	تعداد	مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ^۲ m					تاریخی	فرهنگی
صنایع دستی	خرم آباد	۶۵۰۰	25		۲۵۰۰	۳۵	۳۰	۴۰۰۰	۴۵	۱۰۰۰	*			۳۵	۱۰	۶۰	*	*	*
	دوره چگنی	۱۵۰۰	12		۵۰۰	۲۰	۱۵	۱۰۰۰	۲۵	۵۰۰	*			۱۲	۵	۱۵	*	*	*
	بروجرد	۵۰۰۰	25		۱۰۰۰	۲۵	۱۴	۴۰۰۰	۲۷	۸۰۰	*			۳۵	۱۰	۵۵	*	*	*
	الیگودرز	۳۰۰۰	25		۱۰۰۰	۱۹	۲۰	۲۰۰۰	۲۲	۶۰۰	*			۳۰	۱۲	۶۰	*	*	*
	ازنا	۱۵۰۰	15		۵۰۰	۱۲	۱۰	۱۰۰۰	۱۴	۲۰۰	*			۱۵	۵	۳۰	*	*	*
	دورود	۴۰۰۰	20		۱۰۰۰	۱۹	۲۰	۳۰۰۰	۱۸	۱۵۰	*			۱۵	۱۰	۲۵	*	*	*
	نورآباد													۳۵	۵	۳۰	*	*	*
	کوهدشت													۳۰	۴	۳۵	*	*	*
	پلدختر و معمولان و افرینه	۹۵۰۰	85		۳۰۰۰	۱۵	۳۵	۶۵۰۰	۹۰	۱۵۰۰	*			۷۵	۲۵	۱۵۰	*	*	*
	الشر	۲۰۰۰	30		۱۰۰۰	۲۰	۳۰	۱۰۰۰	۳۵	۱۰۰۰	*			۴۰	۱۵	۵۵	*	*	*
رومشکان	۵۰۰	15		۳۰۰	۱۵	۱۱	۲۰۰	۱۰	۵۰۰	*			۱۰	۲	۲۵	*	*	*	
جمع کل	۴۴۵۰۰	۳۰۲																	
میراث	خرم آباد	127600							127600	20	22475		*		*	*	*	*	
فرهنگی	دوره	4500							4500	10	4250		*		*	*	*	*	

نام مجموعه	شهرستان	درصد و نوع خسارت															
		محوطه (عرصه)			تجهیزات			ساختمان و ابنیه			مالکیت		نوع فعالیت			میراث	
		مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ^۲ m	مبلغ خسارت	درصد خسارت	تعداد	مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ^۲ m	خصوصی	دولتی	صنایع دستی	گردشگری	تاریخی		فرهنگی
	چگنی																
	بروجرد	117200							117200	10	30550	*	*	*	*	*	*
	الیگودرز	25500							25500	10	5950	*	*	*	*	*	*
	ازنا	49500							49500	10	7700	*	*	*	*	*	*
	دورود	21000							21000	10	5000	*	*	*	*	*	*
	نورآباد											*	*	*	*	*	*
	کوهدشت	16800							16800	20	3520	*	*	*	*	*	*
		157000															
	الشر											*	*	*	*	*	*
	رومشکان											*	*	*	*	*	*
	جمع کل	۵۱۹۱۰۰															
	خرم آباد	۱۵۰				۱۰۰	۱۰	۲	50	5	1000	*	*	*	*	*	*
	دوره																
	چگنی																
	بروجرد	۵۰۰			۱۰۰	۱۰	۲۰۰۰	۳۰۰	۴۰	۵	۱۰۰	۲۰	۲۰۰۰	*	*	*	*
	الیگودرز	۲۳۰				۲۰۰	۱۰	۳	۳۰	۲۰	۱۰۰	*	*	*	*	*	*

جدول ۱۱ میزان خسارت به بخش های مختلف حوزه گردشگری استان خوزستان (سازمان میراث فرهنگی و گردشگری (۱۳۹۸)، در پاسخ به درخواست رسمی هیات)

جمع کل خسارت (میلیون ریال)	اشتغال از بین رفته	تعداد نیروی کار	درصد و نوع خسارت									مالکیت		نوع فعالیت				شهرستان	نام مجموعه	
			محوطه (عرصه)			تجهیزات			ساختمان و ابنیه			خصوصی	دولتی	صنایع دستی	گردشگری	میراث				
			مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ۲m	مبلغ خسارت	درصد خسارت	تعداد	مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت M2					تاریخی	فرهنگی			
۵۰۰۰۰		۵۰۰										*		*					اهواز	
۶۷۰۰		۶۷																		
۲۰۰		۲																		
۳۸۰۰۰		۳۸۰										*		*					هویزه	صنایع دستی
۳۳۰۰		۳۳									*		*					سوسنگرد		
۱۶۰۰۰		۱۶۰									*		*					شادگان		
۴۲۰۰		۴۲									*		*					شوش		
۱۶۰۰		۱۶۰									*		*					شوشتر		
۷۰۰		۷									*		*					حمیدیه		
۱۹۰۰		۱۹									*		*					کارون		
۱۲۲۶۰۰		۱۳۷۰									*		*					جمع صنایع دستی		
۳۸۰۰۰			10000	32.50	110000				28000	38.33	17450	*	*			*	*	اهواز	میراث	

گزارش ملی سیلاب‌ها

جمع کل خسارت (میلیون ریال)	اشتغال از بین رفته	تعداد نیروی کار	درصد و نوع خسارت									مالکیت		نوع فعالیت			شهرستان	نام مجموعه	
			محوطه (عرصه)			تجهیزات			ساختمان و ابنیه			خصوصی	دولتی	صنایع دستی	گردشگری	میراث			
			مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ۲m	مبلغ خسارت	درصد خسارت	تعداد	مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت M2					تاریخی			فرهنگی
35000			25000	53.33	1550000				10000	66.67	60000	*	*			*	*	اندیمشک	
401000			88000	43.3	2293649				41000	38.75	64500	*	*			*	*	شوش	
										20	15550	*	*			*	*	شوشتر	
1006000			40000	35	4400				381000	46.25	6900		*			*		حمیدیه	
۲۶			۶		۹۰۰۰۰۰				۲۰		۱۵۰۰	*	*			*		کارون	
12000			5000	50	1000000				7000	50	760	*	*			*	*	آبادان	
25000			5000	62.5	4042000				20000	70	4875	*	*		*	*		امیدیه	
105			*						*							*		اندیکا	
77			38	70	870000				39	35	98000		*		*	*	*	ایذه	
114000			5000	30	20000				109000	42.5	106700	*	*		*	*	*	باغملک	
60000			78000	32.5	4000014				13500	40	51320	*	*	*	*	*	*	بهبهان	
5000			5000	10	50000								*		*	*		تپه جرف	

جمع کل خسارت (میلیون ریال)	اشتغال از بین رفته	تعداد نیروی کار	درصد و نوع خسارت									مالکیت		نوع فعالیت			شهرستان	نام مجموعه	
			محوطه (عرصه)			تجهیزات			ساختمان و ابنیه			خصوصی	دولتی	صنایع دستی	گردشگری	میراث			
			مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ۲m	مبلغ خسارت	درصد خسارت	تعداد	مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت M2					تاریخی			فرهنگی
330000			51000	42.5	1094500 0				27900 0	55.6 8	56054	*	*		*	*	*	دزفول	
15000			15000	42.5	1850000							*	*			*		رامشیر	
36000			12000	30															
26000			15000	45															
105000								10500 0	50	10150 0		*				*		لالی	
18000			18000	66.6 7	600000								*			*		ماهشهر	
27000								27000	25.6 3	47500			*			*	*	مسجد سلیمان	
55000								55000	43.3 3	20055 0			*			*		هفتکل	
9000			7000	50	480000			2000	60	1000		*	*				*	هندیچا ن	
837182			21603 8	44.3 1	2416041 4			65253 9	47.6 8	69935 9		*	*	*	*	*	*	جمع میراث فرهنگی	
۲۳۷۲۰												*			*			اهواز	گردشگری
۲۰۰												*			*			اندیمش	

گزارش ملی سیلابها

جمع کل خسارت (میلیون ریال)	اشتغال از بین رفته	تعداد نیروی کار	درصد و نوع خسارت									مالکیت		نوع فعالیت			شهرستان	نام مجموعه	
			محوطه (عرصه)			تجهیزات			ساختمان و ابنیه			خصوصی	دولتی	صنایع دستی	گردشگری	میراث			
			مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت ۲m	مبلغ خسارت	درصد خسارت	تعداد	مبلغ خسارت	درصد خسارت	مساحت M2					تاریخی			فرهنگی
																		ک	
۲۰۰											*				*			شوش	
۲۰۶۵											*				*			شوشتر	
۲۰۰											*				*			ایذه	
۷۰۰											*				*			بهبهان	
۱۱۴۲											*				*			دزفول	
۳۹۰۰											*				*			ماهشهر	
۳۰۰											*				*			مسجد سلیمان	
32427											*				*			مجموع گردشگری	
65000			18000			25000			22000		*	*			*			گردشگری آبی اهواز	

جمهوری اسلامی ایران

Final Report

Business Working Group

February 2020